

ISSN 2312-5330

НАУКОВИЙ ВІСНИК: ФІНАНСИ, БАНКИ, ІНВЕСТИЦІЇ

2014 №2 (27)

Сімферополь
2014

Науковий консультант:

Багров Микола Васильович
академік НАН України, ректор ТНУ імені В.І. Вернадського

Головний редактор:

Воробйов Юрій Миколайович,
доктор економічних наук, професор, Заслужений працівник освіти АР Крим,
завідувач кафедри фінансів підприємств і страхування, Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського (м. Сімферополь)

Заступник головного редактора:

Воробйова Олена Іванівна,
доктор економічних наук, професор кафедри фінансів і кредиту, Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського (м. Сімферополь)

Члени редакційної ради:

Барановський Олександр Іванович — доктор економічних наук, професор, проректор з науково-дослідної та інноваційної роботи, Університет банківської справи НБУ (м. Київ)

Крупка Михайло Іванович — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту, Львівський національний університет імені Івана Франка (м. Львів)

Нікітіна Марина Геннадіївна — доктор економічних наук, доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародної економіки, Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського (м. Сімферополь)

Пасічник Юрій Васильович — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів, декан фінансово-економічного факультету, Черкаський державний технологічний університет (м. Черкаси)

Швець Ірина Юріївна — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри державного та регіонального управління, Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського (м. Сімферополь)

Члени редакційної колегії:

Апатова Наталія Володимирівна — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економічної кібернетики, Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського (м. Сімферополь)

Вожжов Анатолій Павлович — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів і кредиту, Севастопольський національний технічний університет (м. Севастополь)

Кириленко Ольга Павлівна — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів, Тернопільський національний економічний університет (м. Тернопіль)

Климчук Світлана Володимирівна — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів і кредиту, Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського (м. Сімферополь)

Крамаренко Валентина Іллівна — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського (м. Сімферополь)

Подсолонко Володимир Андрійович — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту і маркетингу, Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського (м. Сімферополь)

Подсолонко Олена Адольфівна — доктор економічних наук, професор кафедри менеджменту і маркетингу, Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського (м. Сімферополь)

Примостка Людмила Олександрівна — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту банківської справи, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (м. Київ)

Чепурко Віктор Васильович — доктор економічних наук, професор завідувач кафедри фінансів, Кримський економічний інститут ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (м. Сімферополь)

Відповідальний секретар:

Блажевич Олег Георгійович, к.е.н., доцент

ISSN 2312-5330

НАУКОВИЙ ВІСНИК: ФІНАНСИ, БАНКИ, ІНВЕСТИЦІЇ

№2(27) 2014

Науково-практичний журнал
заснований у червні 2008 року

Журнал виходить шість разів на рік

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з економіки
(Постанова президії ВАК України
№1-05/4 від 26 травня 2010 року
// Бюлетень ВАК України
— 2010 — №6 — С. 6.)

Засновник:

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського
(Свідчення про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ №19505 — 9305ПР від 26.11.2012 р.)

Адреса редакції і видавця:
Україна, Автономна Республіка Крим,
95007, м. Сімферополь,
проспект Академіка Вернадського, 4
Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського, Корпус Б, кім. 222,
кафедра фінансів підприємств і страхування.

Телефон головного редактора
(050-948-66-04)

Телефон відповідального секретаря
(095-759-10-88),
e-mail: blolge@rambler.ru

Літредактор — Чепорова Г.Є.
Коректор — Машьянова О.Є.

Передрукування дозволяється
лише за згодою редакції

Статті в журналі підлягають зовнішньому та внутрішньому рецензуванню

Рекомендовано до друку Вченою Радою
Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського
(протокол №4 від 20 травня 2014 р.)

© «Науковий вісник: Фінанси, банки, інвестиції», 2014

ЗМІСТ

Фінанси

Воробйова О.І., Щеголева Л. Формування доходів місцевого бюджету.....	6
Ангеліна І.А. Проблеми і перспективи формування єдиної системи державного фінансового контролю в Україні.....	9
Боднер Г.Д., Хараїм Д.М. Методи прогнозування фінансового стану підприємства на сучасному етапі.....	14
Курочкіна І.Г., Тарасова А.О. Можливі перспективи України на міжнародному валютному ринку на сучасному етапі.....	19

Страховання

Воробйов Ю.М., Данелян С. Страховання в сучасній економіці.....	25
Боднер Г.Д. Недержавні пенсійні фонди у системі обов'язкового накопичувального пенсійного страхування Росії.....	29
Бутиріна В.М. Організаційно-правові особливості здійснення страхової діяльності.....	39
Цугунян А.М. Фінансова стійкість страховиків та шляхи її зміцнення.....	45
Землячова О.А. Оцінка фінансового стану страховика та шляхи його поліпшення.....	54

Банки

Воробйова О.І., Кутяна Д. Оцінка кредитного портфелю комерційного банку.....	67
Бондар О.П., Сорокіна А.О. Управління проблемною кредитною заборгованістю банками України.....	72
Землячов С.В. Управління банківськими ризиками при формуванні банками ресурсів.....	77
Воробйова О.І., Османова Е.У. Напрями підвищення інвестиційної активності банків.....	83
Бондар О.П., Ковбасюк О.О. Методи управління залучення ресурсів як елемент депозитної політики.....	89

Інвестиції

Балан О.С., Шерепера І.А. Фази та стадії інвестиційного проекту.....	93
---	----

Економіка та управління

Войнаренко М.П., Цимбалюк Г.С. Впровадження системи TQM на підприємствах харчової промисловості.....	102
Воробйов Ю.М., Долгова А.О. Реорганізація підприємств: сутність, необхідність та проблеми.....	106
Ушенко Н.В., Шило К.М. Концептуальні засади соціальної політики України.....	111
Друзін Р.В. Аналіз єдиного реєстру арбітражних керуючих.....	117
Чепорова Г.Є., Ногас І.Л. Використання моделей САРМ та АРТ при визначенні прибутковості акцій українських підприємств.....	121
Копачева К.І. Економіко-математичне моделювання і прогнозування фінансової стійкості туристських підприємств.....	126
Рюміна Є.Л. Розвиток інноваційних структур в рекреаційно-туристичній сфері.....	132
Меженський А.О. Боротьба з економічною злочинністю — важливий фактор забезпечення фінансової безпеки держави в умовах глобалізації.....	135

СОДЕРЖАНИЕ

Финансы

Воробьева Е.И., Щеголева Л. Формирование доходов местного бюджета.....	6
Ангелина И.А. Проблемы и перспективы формирования единой системы государственного финансового контроля в Украине.....	9
Боднер Г.Д., Хараим Д.Н. Методы прогнозирования финансового состояния предприятия на современном этапе.....	14
Курочкина И.Г., Тарасова А.А. Возможные перспективы Украины на международном валютном рынке на современном этапе.....	19

Страхование

Воробьев Ю.Н., Дanelян С. Страхование в современной экономике.....	25
Боднер Г.Д. Негосударственные пенсионные фонды в системе обязательного накопительного пенсионного страхования России.....	29
Бутырина В.Н. Организационно-правовые особенности осуществления страховой деятельности	39
Цугунян А.М. Финансовая устойчивость страховщиков и пути ее укрепления.....	45
Землячева О.А. Оценка финансового состояния страховщика и пути его улучшения.....	54

Банки

Воробьева Е.И., Кутыгина Д. Оценка кредитного портфеля коммерческого банка.....	67
Бондарь А.П., Сорокина А.О. Управление проблемной кредитной задолженностью банками Украины.....	72
Землячев С.В. Управление банковскими рисками при формировании банками ресурсов.....	77
Воробьева Е.И., Османова Э.У. Направления повышения инвестиционной активности банков....	83
Бондарь А.П., Ковбасюк Е.А. Методы управления привлеченными ресурсами как элемент депозитной политики.....	89

Инвестиции

Балан А.С., Шерепера И.А. Фазы и стадии инвестиционного проекта.....	93
---	----

Экономика и управление

Войнаренко М.П., Цимбалюк А.С. Внедрение системы TQM на предприятиях пищевой промышленности.....	102
Воробьев Ю.Н., Долгова А.А. Реорганизация предприятий: сущность, необходимость и проблемы..	106
Ушенко Н.В., Шило К.М. Концептуальные основы социальной политики Украины.....	111
Друзин Р.В. Анализ единого реестра арбитражных управляющих.....	117
Чепорова Г.Е., Ногас И.Л. Применение моделей CAPM и АРТ при определении доходности акций украинских предприятий.....	121
Копачева Е.И. Экономико-математическое моделирование и прогнозирование финансовой устойчивости туристских предприятий.....	126
Рюмина Е.Л. Развитие инновационных структур в рекреационно-туристической сфере.....	132
Меженский А.А. Борьба с экономической преступностью — важный фактор обеспечения финансовой безопасности государства в условиях глобализации.....	135

CONTENTS

Finance

Vorobyova E.I., Schegoleva L. A formation local budget revenues.....	6
Angelina I.A. The problems and prospects of forming unified system of state financial control in Ukraine.....	9
Bodner G.D., Haraim D.N. Forecasting methods of financial condition companies today.....	14
Kurochkina I., Tarasova A. Possible prospects for Ukraine in the international currency markets..	19

Insurance

Vorobyov Yu.N., Danelian S. Insurance in the modern economy.....	25
Bodner G.D. Non-state pension funds in the system of mandatory pension insurance in Russia.....	29
Butyrina V. Organizational and legal features of the insurance business.....	39
Tsugunyan A.M. Financial stability of insurers and how to strengthen its.....	45
Zemlyachova O.A. Assess the financial condition of insurers and ways to improve.....	54

Banks

Vorobyova E.I., Kutyina D. Assessment of the credit portfolios of commercial banks.....	67
Bondar A.P., Sorokina A.O. Management of distressed credit debt bank of Ukraine.....	72
Zemlyachov S.V. Management of banking risks for banks resources in.....	77
Vorobyova E.I., Osmanova E.U. Directions Increasing investment banks.....	83
Bondar A.P., Kovbasyuk E.A. Control methods attracting resources deposit policy as an element.	89

Investments

Balan O.S., Scherepera I.A. Phases and stages of the investment project.....	93
---	----

Economics & Management

Voynarenko M.P., Tsymbaliuk A.S. Implementation TQM system on food industry enterprises....	102
Vorobyov Yu.N., Dolgova A.A. Reorganization of companies: essence, the need and challenges....	106
Ushenko N.V., Shilo K.M. The conceptual framework of social policy of Ukraine.....	111
Druzin R.V. Analysis of a general registry of arbitration managers.....	117
Cheporova G.E., Nohas I.L. Application of CAPM and ART in determining stock returns Ukrainian enterprises.....	121
Kopachova K. Economic-mathematical modeling and forecasting of financial stability for tourism enterprises.....	126
Ryumina E.L. The development of innovative structures in tourist-recreational sphere.....	132
Mezhenski A. Combating economic crimes — an important factor in ensuring the financial security of the state in a globalizing.....	135

ФІНАНСИ

УДК 336

Воробьева Е.И.,

д.э.н., профессор, ТНУ имени В.И. Вернадского

Щеголева Л.,

магистрант, ТНУ имени В.И. Вернадского

ФОРМИРОВАНИЕ ДОХОДОВ МЕСТНОГО БЮДЖЕТА

В статье рассматриваются проблемы формирования доходов местного бюджета. Проведен анализ формирования доходов местных бюджетов.

Ключевые слова: местные бюджеты, доходы местных бюджетов.

ВВЕДЕНИЕ

Эффективное выполнение органами местного самоуправления возложенных на них функций и задач возможно лишь при условии достаточного объема финансовых ресурсов, находящихся в их распоряжении. В современном мире реальные финансовые возможности местных органов власти значительно ограничиваются, что, в свою очередь, является тормозящим фактором демократических превращений в государстве. Действующая система аккумуляции доходов бюджетов Украины характеризуется низким уровнем части собственных доходов местных бюджетов, что отображается наращиванием объемов межбюджетных трансфертов. В связи с этим возникает необходимость в углубленном исследовании проблем механизма формирования доходов местных бюджетов.

Исследованием проблем формирования доходов местных бюджетов занимались такие ученые-экономисты, как О.Д. Василик, М.В. Опарин, Л.А. Дробозина, Ю.Н. Константинова и др. Однако реальные финансовые возможности местных органов власти значительно ограничены, что и обусловило выбор темы научного исследования.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧИ

Целью статьи является проведение оценки доходной части местных бюджетов и определение пути оптимизации привлечения финансовых ресурсов.

РЕЗУЛЬТАТЫ

В условиях экономического роста и укрепления финансового состояния государства, независимость органов местного самоуправления в осуществлении возложенных на них функций и выполнении собственных и делегированных полномочий, особое место принадлежит местным бюджетам как финансовой базе их функционирования, возрастает их значение в проведении региональной экономической политики и решении социальных вопросов.

Условия рыночных трансформаций украинского общества требуют новых подходов к пониманию экономической природы доходов местных бюджетов, выяснению их роли в экономике государства, побуждают к поиску действенных механизмов формирования отдельных видов поступлений и эффективных направлений расходования бюджетных средств.

Рассмотрим мнения ученых по поводу сущности доходов местных бюджетов.

С.И. Юрий под доходами бюджетов понимает часть централизованных ресурсов государства, которые необходимы для выполнения им соответствующих функций [5].

А.М. Бабич и Л.Н. Павлова, трактуя доходы бюджетов как часть национального дохода, который централизуется в бюджетах различных уровней, конкретизируют источники их мобилизации, выделяя налоговые и неналоговые поступления, доходы от использования имущества, которое имеется в государственной и муниципальной собственности.

О.Р. Романенко, понимая доходы бюджета как экономическую категорию, которая отображает экономические отношения, возникающие у государства с юридическими и физическими лицами в процессе формирования бюджетного фонда, отмечает формы проявления этой категории.

По мнению Ю.В. Пасечника, как отдельная экономическая категория, доходы местных бюджетов выражают сферу экономических отношений общества, которая связана с формированием, распределением и использованием финансовых ресурсов регионального уровня и используется местными органами власти для обеспечения текущих и перспективных задач развития региона [3].

В Законе Украины «О местном самоуправлении в Украине» отмечается, что доходы местных бюджетов формируются за счет собственных, определенных законом, источников и закрепленных в установленном порядке общегосударственных налогов, сборов и других обязательных платежей [4].

И.О. Кулик утверждает, что, доходами бюджета являются средства, поступающие в постоянное пользование на безвозвратной основе, которые обеспечивают стабильность бюджета и финансирования его расходов [1].

Таким образом, рассмотрев различные подходы к сущности понятия «доходы местных бюджетов», отметим, что они не в полной мере раскрывают его содержание. Мы предлагаем рассматривать доходы местных бюджетов как часть финансовых ресурсов государства, которые, согласно действующему бюджетному законодательству, являются собственными и закрепленными видами поступлений, которые мобилизуются в фондах денежных средств органов местного самоуправления за счет налоговых, неналоговых видов доходов, поступлений от операций с капиталом и средств, выделенных из других бюджетов с целью обеспечения эффективного и качественного выполнения собственных и делегированных функций и полномочий местной власти.

Состав источников формирования доходов местных бюджетов определяется Бюджетным кодексом Украины, ежегодными законами о государственном бюджете и решениями о местных бюджетах. Доходы местных бюджетов разделены на две составных части: доходы специального фонда и доходы общего фонда.

Систему формирования доходов местных бюджетов в Украине на данном этапе характеризует низкий уровень фискальной способности местных налогов и сборов; низкий уровень их удельного веса в валовом внутреннем продукте и в общем объеме доходов местных бюджетов; низкий уровень налоговых поступлений, связанных с политикой органов местного самоуправления (плата за предоставление определенных услуг органами местного самоуправления) и т.д. Нужно заметить, что эффективность системы формирования доходов местных бюджетов в значительной степени зависит от уровня экономического развития страны и ее регионов. Среди главных факторов, которые непосредственно определяют объемы региональных финансовых ресурсов выделяют отраслевую структуру и доходность региональных комплексов, различия социально-экономического развития регионов, эффективность использования местных ресурсов многоцелевого назначения (трудовых, земельных), уровень развития социальной и производственной инфраструктуры [2].

Особенности формирования доходов местных бюджетов рассмотрим на примере бюджета АРК в динамике за 2009-2012 гг.

В 2012 г. в бюджет АРК поступило 5,13 млрд. грн, что на 11% больше, чем в 2011 г. Без учета межбюджетных трансфертов поступило 2,3 млрд. грн, что на 25% больше, чем в 2011 г.

Уровень выполнения утвержденного плана доходов без учета межбюджетных трансфертов в 2012 г. составил 109,9%, что больше аналогичного показателя за 2011г на 6,4%.

По рис. 1 мы видим, что доходы бюджета АРК имеют тенденцию роста — с 2,46 млрд. грн. в 2009 г. до 5,1 млрд. в 2012 г., т.е. более чем в два раза. Однако, наряду с этим мы наблюдаем значительное увеличение объема межбюджетных трансфертов в 2010-2012 гг. — с 1,6 млрд. в 2009 г. до 2,8 млрд. грн. в 2012 г., что позволяет нам говорить о несовершенстве системы формирования доходов местных бюджетов.

Рассмотрим рис. 2 для более детальной оценки структуры доходов регионального бюджета.

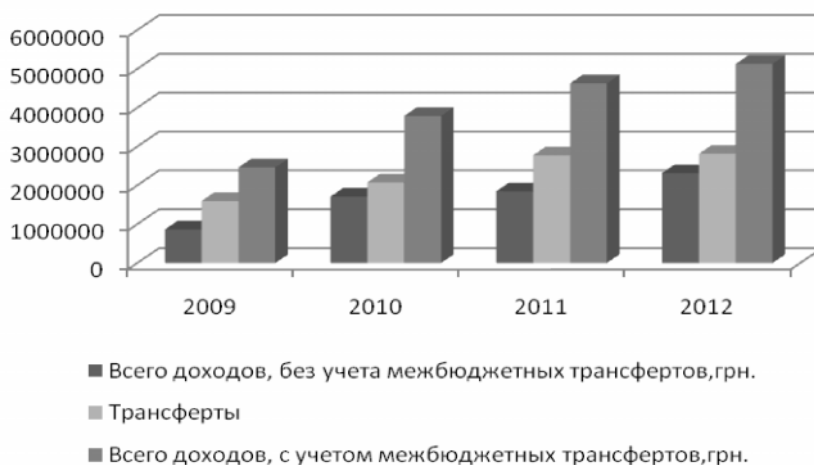

Рис. 1. Динамика доходов бюджета в 2009-2012 гг. (Составлено автором на основании данных отчетов об исполнении бюджета АРК за 2009-2012 гг.).

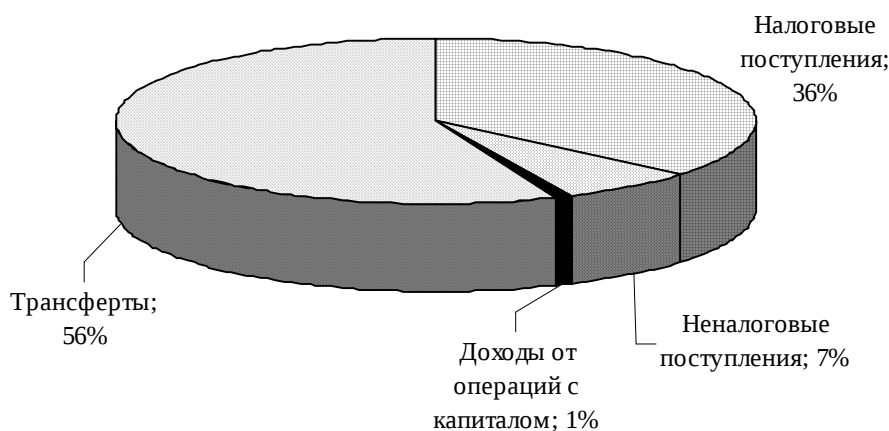

Рис. 2. Структура доходов бюджета АРК в 2012 г. (Составлено автором на основании данных отчетов об исполнении бюджета АРК за 2009-2012 гг.)

В структуре доходов бюджета АРК наибольшая часть принадлежит межбюджетным трансфертам. Налоговые поступления формируют только 36% доходов бюджета области. Этот факт подтверждает, что исполнение бюджета в основном обеспечивается за счет увеличения его зависимости от средств государственного бюджета.

Налоговые поступления бюджета АРК сформированы за счет акциз-

ного налога — на 66% — и налога на доходы физических лиц.

По нашему мнению, для обеспечения увеличения доходов бюджета от налога с доходов физических лиц нужно увеличить уровень заработной платы, ликвидировать задолженность по заработной плате, уменьшить или ликвидировать теневизацию доходов, что требует действий от центральных органов исполнительной власти.

Также для увеличения в местных бюджетах доли собственных доходов, уменьшения зависимости от межбюджетных трансфертов, повышения эффективности управления местными финансами необходимо:

- четкое законодательное закрепление бюджетных полномочий и ответственности власти различных уровней при формировании доходов;
- формирование доходной части местных бюджетов на основе объективной оценки их налогового потенциала и определение расходных обязательств региональных властей;
- усиление контроля за полнотой поступления доходов в местные бюджеты.

ВЫВОДЫ

Система формирования доходов местных бюджетов, на наш взгляд, является несовершенной и нуждается в реформации. Невозможность выполнения собственных полномочий из-за нехватки собственных финансовых ресурсов стало острой проблемой для местных бюджетов. Позитивное решение стратегических вопросов, связанных с усовершенствованием процесса наполнения местных бюджетов возможно при условии решения таких важнейших проблем как: оптимальное распределение финансовых полномочий между центром и регионами; увеличение доходной базы местных бюджетов за счет передачи доходов, которые поступают в государственный бюджет местным бюджетам, введения новых видов местных налогов и сборов и совершенствование действующей системы мобилизации доходов.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Кулик І.О. Шляхи удосконалення управління місцевими бюджетами / І.О. Кулик. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/conf/2012-2/doc/2/11.pdf>. — 22.04.2013.
2. Макогон В. Методологічні аспекти формування доходів місцевих бюджетів / В. Макогон. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vknteu/2009_4/12.pdf. — 19.04.2013.
3. Пасічник Ю.В. Бюджетна система України та зарубіжних країн [Текст]: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Ю.В. Пасічник. — К.: Знання – Прес, 2008. — 670 с. — ISBN 978-966-346-373-5.
4. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.
5. Юрій С.І. Бюджетна система України. Навчальний посібник. / С.І. Юрій, Й.М. Бескид. — К.: НІОС, 2000. — 400 с.

Стаття надійшла до редакції 4 травня 2014 року

УДК 336.1

Ангеліна І.А.,

к.е.н., доцент, ДонНУЕТ імені Михайла Туган-Барановського

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ ЄДИНОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

Надано критичну оцінку статусу і форм взаємодії зовнішніх і внутрішніх органів державного фінансового контролю в Україні в контексті їх підзвітності, підпорядкування, координації. Виявлено існуючі проблеми, визначено перспективи і розроблено рекомендації з формування єдиної системи державного фінансового контролю в Україні на основі стандартів Міжнародної організації найвищих органів аудиту, у тому числі затверджених на останньому XXI Конгресі у місті Пекіні Китайської народної республіки.

Ключові слова: державний фінансовий контроль, єдина система, органи, зовнішні, внутрішні, формування, проблеми, перспективи

ВСТУП

Ефективність управління державою залежить від здатності органів державного управління добросовісно розпоряджатися фінансовими і матеріальними ресурсами, яке суспільство довірило йому в управління. А успішне управління коштами бюджетів різних рівнів, як свідчить досвід революційних подій початку 2014 р., можливо тільки за наявності ефективного державного фінансового контролю (ДФК).

У науковій періодиці України активно обговорюються проблеми розвитку державного фінансового контролю. Зокрема Косова Т.Д., Шевченко В.В. указують на те, що країні бракує єдиної системи державного фінансового контролю, яка би сповна відповідала європейським нормам та вимогам [1]. Активна дискусія щодо класифікації, форм, методів, видів і напрямів державного фінансового контролю є переконливим прикладом необхідності формування єдиної системи та прийняття відповідного законодавства [2]. У статті Басанцова І.В. в ракурсі ретроспективи проаналізовано створення інститутів державного фінансового контролю [3]. У ній робиться акцент на тому, щоби створювати розгалужену, включаючи регіони, систему представницького контролю, яка має гармонійно вибудувати контрольно-ревізійну діяльність в Україні у єдину внутрішньо збалансовану систему контролю.

Дисертацію Шевченко Н.В. присвячено удосконаленню науково-методичного забезпечення та організаційних засад механізму оцінки ефективності ДФК в Україні [4]. Слободяник Ю.Б. робить переконливий висновок, що розвиток незалежного контролю державних фінансів сприятиме удосконаленню системи державного управління [5]. Особливого значення у поточний період набуває державний аудит — визнана у міжнародній практиці форма фінансового контролю [6; 7]. У статтях Пожар Т.О. визначено сутність, функції і види державного фінансового контролю [8], обґрунтовано й розглянуто основні його методи та форми [9], підходи до побудови фінансово-бюджетного механізму державного контролю, основними елементами якого є: цільова підсистема, об'єктно-суб'єктна підсистема, функціональна підсистема та підсистема забезпечення [10]. Утім питанням формування єдиної системи державного фінансового контролю не приділяється достатньої уваги.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є обґрунтування рекомендацій зі створення єдиної системи державного фінансового контролю на основі міжнародних стандартів.

РЕЗУЛЬТАТИ

У країнах, що живуть в системі ринкової економіки, зміст і призначення фінансового контролю розглядається з системних позицій, оскільки він перестає бути тільки державним або відомчим контролем. Тому державний фінансовий контроль є неодмінною і головною основою існування сильної демократичної держави, а також важливим чинником державного будівництва. Ефективне здійснення регулюючої функції держави в економічній сфері вимагає попередження, виявлення і припинення фінансових правопорушень, наявності дієвої системи державного фінансового контролю. Подолання системної політичної і економічної кризи в Україні вимагає використання провідного світового досвіду. У місті Пекіні (КНР) з 19 по 24 жовтня 2013 р. відбувся XXI Конгрес Міжнародної організації найвищих органів аудиту (INTOSAI), у якому взяли участь представники більше 160 країн світу. Відповідно до порядку денного XXI Конгресу основними темами для обговорень стали «Державний аудит і державне управління» і «Роль найвищих органів аудиту в забезпеченні довготривалої стійкості фінансової політики». У ситуації, що склалася, ці теми є злободенними для України.

Державний фінансовий контроль призначений для реалізації фінансової політики держави, створення умов для фінансової стабілізації. У всіх державах залежно від специфіки їх пристрою склалися свої системи фінансового контролю. Проте організація і діяльність контрольно-ревізійних мереж в зарубіжних країнах так чи інакше базується на загальних принципах, виражених багаторічним міжнародним досвідом. Найважливішою ланкою державного фінансового контролю в усіх демократичних країнах прийнято вважати орган контролю по лінії законодавчої влади [11]. Як правило, в усіх країнах існують спеціальні інститути парламентського контролю за витрачанням державних коштів.

У процесі реалізації своїх функцій усі контролюючі органи здійснюють контрольно-ревізійні, експертно-аналітичні та інші заходи і повинні забезпечувати єдину систему контролю за виконанням бюджетів, формуванням державних позабюджетних фондів, фінансових ресурсів, порядок формування та використання яких регламентовано діючим законодавством. Таким чином, єдність і цілісність побудови ДФК визначається принципом єдності бюджетної системи. У рамках системи ДФК мають бути чітко розмежовані функції та повноваження окремих органів державного фінансового контролю, які виступають елементами системи і мають ефективно взаємодіяти між собою.

Передумовами розвитку єдиної системи державного фінансового контролю України є: розробка і реалізація концептуальних засад її побудови, організаційно-управлінські основи системи, механізм взаємодії органів державного фінансового контролю на державному та регіональному рівні; приведення методологічної і методичної бази державного фінансового контролю у відповідність до міжнародних стандартів INTOSAI, впровадження інформаційних технологій з метою підвищення інформаційної взаємодії контролюючих органів; розробка та впровадження системи управління якістю державного фінансового контролю.

Умовою досягнення мети та завдань державного фінансового контролю є дотримання контролюючими органами єдиних принципів і вимог, що охоплюють процедури контролю у цілому. Однією із основних складових функціонування ефективної і дієвої єдиної системи державного фінансового контролю є її організаційна структура, представлена контролюючими органами, які співпрацюють між собою і діють скоординовано. Для цього необхідно створити: єдину державну інформаційно-аналітичну систему ДФК для обміну інформацією та відповідними матеріалами; єдину базу даних про фінансові порушення; єдину систему підготовки кадрів для органів фінансового контролю та підвищення їхньої кваліфікації; єдині стандарти і процедури діяльності [12].

На сьогодні, в Україні відсутній нормативно-правовий акт, який би визначав єдину систему державного фінансового контролю в державі. В Україні немає єдиної Концепції розвитку фінансового контролю, тобто відсутнє стратегічне бачення відміченої проблеми. Крім того, дуже важливо аргументувати і визначити на нормативному рівні поняття «єдина система фінансового контролю», «державні фінанси», «державний фінансовий контроль», «фінансова система країни» і тому подібне.

Об'ємна характеристика державного фінансового контролю потребує комплексного рішення проблем, починаючи з розробки понятійного апарату організації системи державного і фінансового контролю, визначення його суті, завдань, функцій і закінчуючи інструментарієм його здійснення.

Нині в Україні функціонує конгломерат розрізнених ланцюгів фінансового контролю, які дуже слабо взаємодіють між собою, яких з наукових позицій не можна назвати системою. До органів зовнішнього контролю відносять Рахункову Палату України, підзвітну Верховній Раді України, до органів внутрішнього — Державну фінансову інспекцію, Державну податкову службу, Державне казначейство України (рис. 1).

На жаль, Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» не оперує поняттями «зовнішній», «внутрішній» державний фінансовий контроль і регламентує діяльність лише центрального органу виконавчої влади, уповноваженого Президентом України на реалізацію державної політики у сфері державного фінансового контролю, яким є Державна фінансова інспекція України.

Вона здійснює державний фінансовий контроль за: використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, правильністю визначення потреби в бюджетних коштах та взяттям зобов'язань, ефективним використанням коштів і майна, станом і достовірністю бухгалтерського обліку і фінансової звітності у міністерствах та інших органах виконавчої влади, державних фондах, фондах загальнообов'язкового державного соціального страхування, бюджетних установах і суб'єктах господарювання державного сектору економіки, а також

на підприємствах, в установах та організаціях, які отримують (отримували у періоді, який перевіряється) кошти з бюджетів усіх рівнів, державних фондів та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування або використовують (використовували у періоді, який перевіряється) державне чи комунальне майно, за дотриманням законодавства на всіх стадіях бюджетного процесу щодо державного і місцевих бюджетів; за дотриманням законодавства про державні закупівлі.

Кабінет Міністрів України спрямовує і координує діяльність Державної фінансової інспекції

України і через Міністра фінансів України — Державної податкової служби України Державної казначейської служби України.

У зв'язку з підвищенням ролі податків у доходах держави стало потрібне виділення органів податкової служби в особливу систему. Діяльність податкової служби спрямована на забезпечення єдиної системи контролю за дотриманням українського податкового законодавства, правомірності обчислення, повноти і своєчасності внесення податків до бюджету і позабюджетних фондів.

Попередником Державної податкової служби було Міністерство доходів і зборів України, діяльність якого спрямовувалася і координувалася Кабінетом Міністрів України. Воно було створено в результаті інтеграції податкової і митної служб, яка полягала в операційному об'єднанні податкових та митних інформаційних баз даних, формуванні єдиної організаційної структури на центральному та регіональному рівнях, створенні чіткого механізму функціональної взаємодії та розподілу обов'язків, інтеграції податкового і митного аудиту, впровадженні клієнтоорієнтованого підходу у податкове і митне адміністрування, електронного дистанційного документообігу тощо. В. о. Міністра доходів і зборів України Віктор Левицький 26.02.2014 р. видав розпорядження №35-р «Про проведення перевірки й аналізу виконання окремих законів України», яким зобов'язав провести масштабний аудит виконання бюджетів 2013 та 2014 років та інших законів та відомчих актів за цей період.

Верховною Радою України прийнято Постанову №4280 від 28.02.2014 р., яка передбачає оптимізацію діяльності органів доходів і зборів шляхом ліквідації Міністерства доходів і зборів Украї-

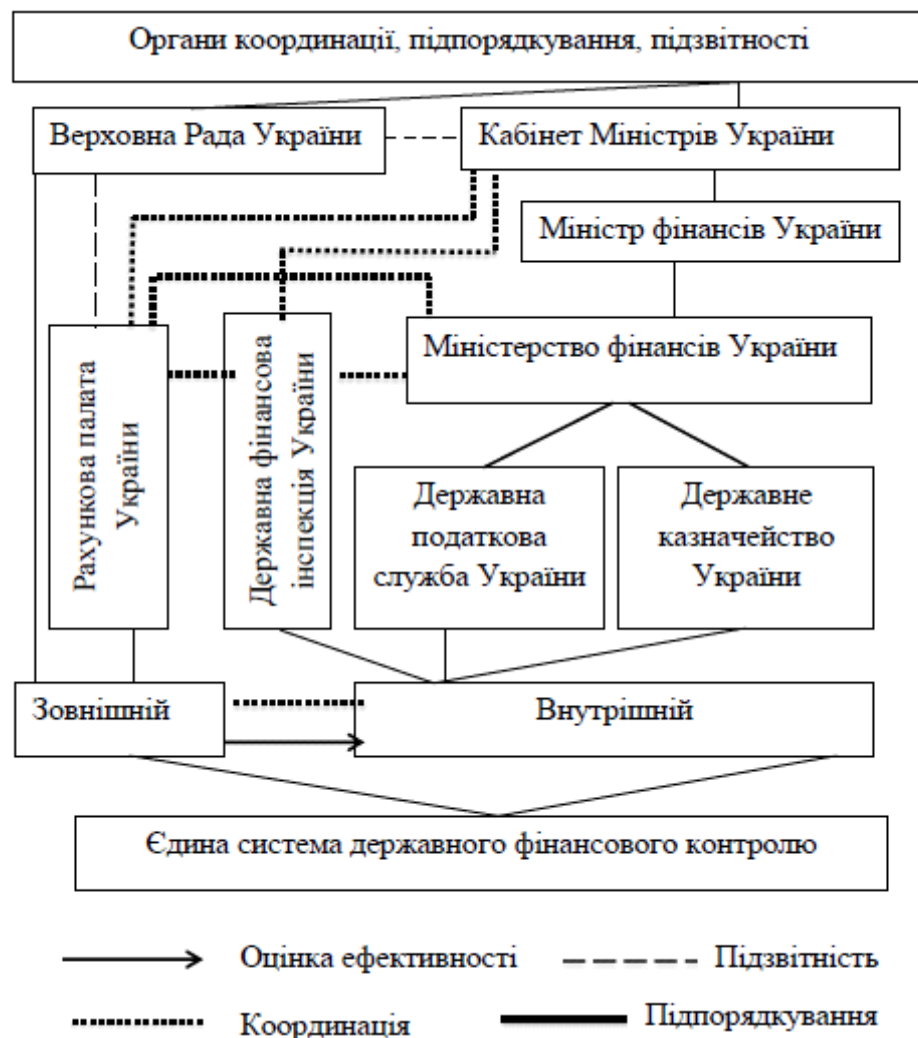

Рис. 1. Єдина система органів державного фінансового контролю (Розроблено автором)

Єдина інформаційно-аналітична система

ни та створення органів державної податкової служби та органів державної митної служби. Розглядається також можливість повернення функцій адміністрування єдиного соціального внеску (ЄСВ) органам Пенсійного фонду України.

Принцип розподілу влади надає важливу роль фінансовому контролю за діяльністю органів виконавчої влади з боку Рахункової палати України і визначає його новий зміст. У травні 2000 р. Рахункова палата України була прийнята в INTOSAI — міжнародну організацію найвищих органів аудиту, до складу якої входять більше 190 найвищих органів аудиту світу. XXI Конгрес INTOSAI затвердив оновлену редакцію стандартів 3 і 4 рівнів ISSAI (Пекінська декларація 2013 р.).

Міжнародні стандарти аудиту чітко регламентують межі стосунків, які можуть виникати між зовнішнім органом державного контролю і внутрішніми органами — органами контролю виконавчої влади. Згідно з цими стандартами, стосунки полягають в принципі незалежності контрольної діяльності ВОФК від яких-небудь інших органів держави з можливістю роз'яснювальною, консультуючою, координуючою, методологічною роботи по відношенню до інших державних органів фінансового контролю. Це, передусім стосується стандарту 3 рівня: ISSAI 100 New — Фундаментальні принципи аудиту державного сектору (Fundamental Principles of Public Sector Auditing), стандартів 4 рівня — Керівні принципи з конкретних питань (Guidelines on specific subjects): ISSAI 5200-5299 — Керівництво з аудиту приватизації (Guidelines on Privatisation), ISSAI 5300-5399 — Керівництво з IT-аудиту (guidelines on IT-audit), ISSAI 5400-5499 — Керівництво з аудиту державного боргу (Guidelines on Audit of Public Debt), ISSAI 5500-5599 — Керівництво з аудиту коштів, виділених на попередження і ліквідацію наслідків катастроф (Guidelines on Audit of Disaster-related Aid), ISSAI 5600-5699 — Керівництво з експертних оцінок (Guidelines on Peer Reviews), ISSAI 5700-5799 — Керівництво з аудиту запобігання корупції (Guidelines on Audit of Corruption Prevention), INTOSAI керівництво із сумлінного управління (INTOSAI GOV). Також на 4 рівні номери документів 9100–9199 мають назву Керівництва із сумлінного управління INTOSAI GOV (INTOSAI Guidance for Good Governance), що використовуються замість ISSAI і містять рекомендації з внутрішнього контролю.

Таким чином, міжнародні стандарти ISSAI і INTOSAI GOV створюють перемови для зміцнення ролі Рахункової палати в створенні єдиної системи фінансового контролю в Україні. На часі реформування такої системи, де Рахункова палата має бути координаційним, провідним і єдиним інститутом парламентського контролю, забезпечувати повний та прозорий контроль в сфері публічних фінансів. Для цього необхідно привести статус Рахункової палати України у повну відповідність із стандартами ISSAI I рівня «Загальні принципи» і II рівня «Попередні вимоги до ВОФК». Для цього необхідно надати Рахунковій палаті України конституційний статус органу вищого контролю, розширити її контрольні повноваження на всю сферу державних фінансів; розширити мережу її територіальних представництв тощо.

ВИСНОВКИ

Таким чином, пропозиції зі створення єдиної системи ДФК зводяться до такого: поширення контрольних повноважень Рахункової палати на всю сферу державних фінансів; надання Рахунковій палаті України статусу центрального координуючого органу; розгалуження територіальної мережі органів Рахункової палати України; створення єдиної державної інформаційно-аналітичної системи ДФК для обміну інформацією та відповідними матеріалами; формування єдиної бази даних про фінансові порушення; створення єдиної системи підготовки кадрів для органів фінансового контролю та підвищення їхньої кваліфікації; запровадження єдиних стандартів і процедур діяльності на основі ISSAI і INTOSAI GOV.

Перспективою подальших досліджень є стандартизація діяльності органів державного фінансового контролю в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Косова Т.Д. Зовнішній державний фінансовий контроль: напрями реформування / Т.Д. Косова, В.В. Шевченко // Фінансово-банківські механізми державного управління економікою України. — Серія «Економіка». — 2012. — Вип. 236. — Т. XIII. — С.169-170.
2. Шевченко В.В. Проблеми становлення системи державного фінансового контролю в Україні / В.В. Шевченко // Фінансово-банківські механізми державного управління економікою України. — Сер.: Економіка. — Донецьк, ДонДУУ. — 2009. — Вип. 122. — Т.10. — С. 268-274.
3. Басанцов І.В. Створення системи представницького контролю в Україні [Текст] / І.В. Басанцов // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць / ДВНЗ «УАБС НБУ». — Суми, 2011. — Вип. 32. — С. 25-31.

4. Шевченко Н.В. Механізм оцінки ефективності державного фінансового контролю в Україні [Текст]: дис. на здобуття наук. ступеня канд. економічних наук: 08.00.08 — Гроші, фінанси і кредит / Н.В. Шевченко; ДВНЗ «УАБС НБУ». — Суми, 2011. — 260 с.
5. Слободяник Ю.Б. Розвиток зовнішнього незалежного контролю державних фінансів в Україні [Текст] / Ю.Б. Слободяник // Бизнес Информ. — 2009. — № 11(2). — С. 89-91.
6. Жирна Ж.А. Становлення системи державного аудиту в Україні [Текст] / Ж.А. Жирна // Науковий вісник Ужгородського університету Удосконалення обліку, аналізу, аудиту і звітності в сучасних умовах глобалізаційних процесів у світовій економіці. Серія Економіка. — Ужгород, 2010. — Спец. вип. 29. Ч. 2. — С. 232-235.
7. Жирна Ж.А. Концепція побудови цілісної системи державного аудиту [Текст] / Ж.А. Жирна // Вісник Університету Банківської справи Національного банку України. — 2010. — № 3(9). — С. 292-296.
8. Пожар Т.О. Сутність, функції і види державного фінансового контролю [Текст] / Т.О. Пожар // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». — Суми, 2011. — Вип. 31. — С. 237-242.
9. Пожар Т.О. Роль фінансово-економічних методів державного фінансового контролю у забезпеченні бюджетної дисципліни [Текст] / Т.О. Пожар // Актуальні проблеми економіки. — 2011. — №8 (122). — С. 327-333.
10. Пожар Т.О. Фінансово-бюджетний механізм державного фінансового контролю в Україні [Текст] / Т.О. Пожар // Вісник Хмельницького національного університету. — 2011. — №5. — Т. 4 (180). — С. 91-95.
11. Кожанова А.О. Система государственного финансового контроля в Российской Федерации [Текст] / А.О. Кожанова // Молодой ученый. — 2013. — №4. — С. 223-225.
12. Симоненко В.К. Основи єдиної системи державного фінансового контролю в Україні (макроекономічний аспект) [Текст] / В.К. Симоненко, О.І. Барановський, П.С. Петренко — К.: Знання України, 2006. — 280 с. — Бібліогр. с. 236-242. — ISBN 966-316-144-0

Стаття надійшла до редакції 29 квітня 2014 року

УДК 658.517

Боднер Г.Д.,
к.э.н., доцент, ТНУ имени В.И. Вернадского
Хараим Д.Н.,
магистрант, ТНУ имени В.И. Вернадского

МЕТОДЫ ПРОГНОЗИРОВАНИЯ ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

Главной задачей финансового анализа является снижение неопределенности, связанной с принятием экономических решений, ориентированных на будущее. Для изучения и разработки возможных путей развития организации в условиях рыночной экономики возникает необходимость в финансовом прогнозировании. В данной статье рассмотрено значение прогнозирования для деятельности хозяйствующих субъектов. Предложен обзор подходов к определению сущности финансового прогнозирования. Проанализированы основные эконометрические модели прогнозирования финансового состояния предприятия, в частности системы взаимосвязанных моделей, рекурсивные модели, модели временных рядов, регрессионные модели. Проведен анализ основных моделей прогнозирования вероятности банкротства предприятия в разрезе преимуществ и недостатков при их использовании. Модель интегральной оценки Альтмана, модель Спринггейта, универсальная дискриминантная модель А.А. Терещенко апробированы на примере Публичного акционерного общества «Электромашиностроительный завод «Фирма СЭЛМА» (г. Симферополь).

Ключевые слова: финансовый анализ, финансовое прогнозирование, эконометрические модели, банкротство.

ВВЕДЕНИЕ

В современных условиях финансовый анализ является одним из наиболее эффективных методов управления предприятием. Для эффективного функционирования организации необходимо уметь оценивать будущее состояние хозяйствующего субъекта с учетом возможных изменений внешней и внутренней среды. Финансовое прогнозирование — процесс разработки системы финансовых прогнозов, позволяющих субъекту хозяйствования эффективно организовать свою финансово-хозяйственную деятельность, разрабатывать финансовые планы и предупреждать или сглаживать негативные воздействия внешней и внутренней среды в условиях постоянной неопределенности и действия разнообразных рисков. Так, для роста уровня конкурентоспособности предприятия прогнозирование его деятельности является актуальной темой для исследования и важной составляющей его будущего развития.

Вопросам экономического и финансового прогнозирования посвящены работы отечественных ученых В.В. Баранова, С.Я. Елецкого, И.И. Омельченко, А.И. Орлова, Т.В. Тевлова, Л.Н. Усенко и др. В зарубежных научных трудах прогнозирование рассматривают в своих работах И.А. Бланк, К. Боумэн, Д. Стоун, У. Хорнби и др.

В экономической литературе рассматривается два подхода к определению сущности финансового прогнозирования. Согласно первому — рассматривается как составной элемент финансового планирования, отождествляясь с перспективным (стратегическим) планированием. В частности, И.А. Бланк в системе финансового планирования выделяет три подсистемы финансового прогнозирования, к которым он относит разработку общей финансовой стратегии и финансовой политики, текущее финансовое планирование и оперативное финансовое планирование [1].

Исходя из второй точки зрения, финансовое прогнозирование — относительно самостоятельная управленческая функция, выступающая основой процесса финансового планирования [2]. При этом финансовое прогнозирование охватывает более широкий спектр объектов, включая внешнюю среду, в то время как финансовое планирование обращено исключительно к внутренним аспектам деятельности предприятия.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧИ

Целью данной статьи является обзор различных методов финансового прогнозирования и выявление преимуществ каждого метода, применяемого для составления прогноза финансового состояния предприятия. При этом задачами статьи — подтверждение необходимости прогнозирования как инструмента обоснования краткосрочных и долгосрочных экономических решений, целесообразности инвестиций; как средства оценки мастерства и качества управления. Финансовое прогнозирование позволяет в значительной степени улучшить управление предприятием за счет обеспечения координации всех факторов производства и реализации, взаимосвязи деятельности всех подразделений, и распределения ответственности.

РЕЗУЛЬТАТЫ

Прогнозирование финансового состояния предприятия базируется на изучении финансово-хозяйственной деятельности в прошедшем периоде и изменении внешних и внутренних условий хозяйствования в будущем. Прогноз финансового состояния предприятия может быть представлен в виде двух направлений:

1) прогноз одного или нескольких отдельных показателей, представляющих наибольший интерес и значимость для аналитика, например: выручка от продаж, прибыль, себестоимость продукции и т.д.;

2) прогноз в форме таблиц отчетности предприятия в типовой или укрупненной номенклатуре статей. На основании анализа данных прошлых периодов прогнозируется каждая статья баланса и отчета о прибылях и убытках. Преимущество этой формы состоит в том, что полученный прогноз позволяет всесторонне проанализировать финансовое состояние предприятия. Аналитик получает максимум информации, которую он может использовать для различных целей, например, для исчисления допустимых темпов наращивания производственной деятельности, необходимого объема дополнительных ресурсов из внешних источников, расчета любых финансовых коэффициентов и т. д.

Рассмотрим эконометрические модели, используемые для финансового прогнозирования. Модели данного вида позволяют выявить особенности функционирования хозяйствующего субъекта и на основе этого осуществить прогноз его поведения в случае изменения каких-либо параметров. В любой экономической системе можно выделить внутренние (эндогенные) и внешние (экзогенные) переменные.

Экзогенные переменные — те, которые задаются вне модели, т.е. известны заранее, а эндогенные переменные получают в результате расчетов [3]. По видам зависимости между внутренними и внешними переменными выделяют эконометрические модели, описанные в табл. 1.

Во время разработки модели прогнозирования предполагают, что ситуация в будущем не будет значительно отличаться от нынешней. Точность и эффективность построенной модели прогноза будут непосредственно зависеть от правильности подбора данных. Используя модель, необходимо помнить о существовании факторов, сознательно или бессознательно не включенных в нее, которые имеют существенное влияние на состояние предприятия в будущем.

На практике наиболее часто используют модели прогнозирования, которые рассматривают вероятность банкротства предприятия, т.е. анализ и предупреждение несостоятельности организации. Призывание эконометрического подхода в оценке вероятности банкротства — создание систем раннего предупреждения, они необходимы для предупреждения о потенциальных проблемах, которые могут возникнуть в будущем, на основе анализа текущего положения предприятия. Каждая модель и методика данной группы имеет свои особенности, которые могут повлиять на результаты прогнозирования. Поэтому важно отметить все недостатки и преимущества, чтобы правильно интерпретировать результаты. Ключевые моменты распространенных в Украине методик, которые базируются на использовании системы показателей — индикаторов кризисного состояния и вероятности банкротства, а также нормативных методик представлены в табл. 2.

Популярность применения данных методов в области прогнозирования банкротства компании связана с перечнем проблем, с которыми сталкиваются исследователи в процессе моделирования банкротства компании, а именно — бинарность зависимых переменных, методы определения выборки, неустойчивость данных, адекватность информации бухгалтерской отчетности, выбор независимых переменных, выбор финансовых показателей.

Проведенная оценка финансового состояния предприятия ПАО «Фирма «СЭЛМА» показала, что ему не угрожает банкротство, и оно находится в стабильном финансовом состоянии. Однако, для более детального расчета угрозы банкротства был проведен анализ с помощью наиболее распространенных методов и моделей банкротства предприятий. Так, для качественной диагностики угрозы банкротства была оценена вероятность банкротства исследуемого предприятия на основе самых распространенных моделей — Альтмана, Спрингейта, Терещенко. В ходе анализа были рассчитаны независимые факторы по каждой модели и конечный показатель. В табл. 3 представлены результаты расчета для пятифакторной модели Альтмана.

Исходя из результирующего показателя Z, можно сказать, что вероятность банкротства предприятия крайне мала, так как он больше 3. Модель Альтмана дает достаточно точный прогноз с временным интервалом 1-2 года, то есть как минимум в 2013-2014 году банкротство ему не угрожает.

В табл. 4 представлены результаты расчетов по модели угрозы банкротства Спрингейта.

Таблица 1. Классификация эконометрических моделей *

Название модели	Характеристики модели
1. Системы взаимосвязанных моделей	Системы взаимосвязанных моделей наиболее полно описывают экономическую систему, которая содержит, как правило, множество взаимосвязанных эндогенных и экзогенных переменных. Такие модели задают системой взаимосвязанных уравнений такого вида (n — число эндогенных переменных, m — число экзогенных переменных): $y_1 = a_{10} + a_{11}x_1 + \dots + a_{1m}x_m + b_{12}y_2 + b_{13}y_3 + \dots + b_{1n}y_n$ $y_2 = a_{20} + a_{21}x_1 + \dots + a_{2m}x_m + b_{22}y_2 + b_{23}y_3 + \dots + b_{2n}y_n$... $y_n = a_{n0} + a_{n1}x_1 + \dots + a_{nm}x_m + b_{n2}y_2 + b_{n3}y_3 + \dots + b_{nn-1}y_{n-1}$
2. Рекурсивные системы	На практике стремятся упростить системы взаимосвязанных моделей и свести их к так называемому рекурсивному виду. Для этого сначала выбирают эндогенную переменную (внутренний показатель), зависящую только от экзогенных переменных (внешних факторов), обозначают ее y_1. Затем выбирают внутренний показатель, который зависит только от внешних факторов и от y_1, и т.д.; каждый следующий показатель зависит только от внешних факторов и от внутренних предыдущих. Параметры первого уравнения рекурсивных систем находят методом наименьших квадратов, их подставляют во второе уравнение, и снова применяется метод наименьших квадратов, и т.д.
3. Модели временных рядов	Временной ряд — последовательность экономических показателей, измеренных через одинаковые промежутки времени. В моделях временных рядов y_t обычно выделяют три составляющих ее части: тренд x_t, сезонную компоненту St, циклическую компоненту Ct и случайную компоненту ε. Обычно модель имеет такой вид: $y_t = x_t + St + Ct + \varepsilon \text{ при } t = 1, \dots, n$
4. Регрессионные модели	Регрессионными называют модели, основанные на уравнениях регрессии или системе регрессионных уравнений, связывающих величины эндогенных и экзогенных переменных. Различают уравнения (модели) парной и множественной регрессий. Если для обозначения эндогенных переменных использовать букву y, а для экзогенных переменных букву x, то в случае линейной модели уравнение парной регрессии имеет вид: $y = a_0 + a_1x_1,$ а уравнение множественной регрессии: $y = a_0 + a_1x_1 + a_2x_2 + \dots$ Для нахождения параметров этих моделей $a_0, a_1, \dots$ и т.д. обычно используют метод наименьших квадратов.

* [4]

Если $Z < 0,862$ предприятие получает оценку «крах». Исследуемое предприятие имеет значительно высший показатель, поэтому можно сделать вывод о его финансовой устойчивости.

В табл. 5 представлены расчеты по универсальной дискриминантной модели А.А. Терещенко.

При $Z > 2$ вероятность банкротства низкая, а при $Z < 1$ высокая. В данном случае вероятность низкая.

ВЫВОДЫ

Рассчитанные показатели подтвердили стабильное финансовое состояние предприятия и являются основанием для положительного прогноза дальнейшей его деятельности.

Таблица 2. Преимущества и недостатки методов и моделей прогнозирования банкротства *

Название методики	Преимущества	Недостатки
Модели интегральной оценки кризисного состояния и вероятности банкротства		
Модель Алтмана Модель Таффлера Модель Спрингейта Модель Тишоу Модель Олсона R-модель прогноза риска банкротства	Незначительное количество показателей Простота и скорость расчетов Доступность необходимых для расчетов данных Возможность оценить финансовое состояние и спрогнозировать банкротство	Не подходят для экономики Украины Невозможность применения к малым предприятиям Отсутствие учета законодательных норм Несоответствие методических приемов расчета показателей украинской финансовой отчетности Субъективность отбора показателей Отсутствие поправок на время Использование линейной зависимости
Дискриминантная модель интегральной оценки финансового состояния О. Терещенко	Учет специфики деятельности субъектов Незначительное количество показателей Доступность информации, необходимой для расчета параметров модели	Недостаточный уровень обоснованности показателей Применение только для отдельных предприятий Широкий интервал неопределенности
Нормативные методики диагностики угрозы банкротства		
Приказ Минэкономики Украины от 19.01.06 г. №14	Однозначность подхода при оценке кризисного состояния и банкротства Всесторонний анализ финансово-хозяйственной деятельности Возможность определения типа банкротства Возможность определения причин кризисного состояния	Слишком большое количество оцениваемых показателей, что делает методику сложной к применению Дублирование отдельных коэффициентов Игнорирование показателей рыночной активности, а также состояния и структуры денежных потоков предприятия

* Составлено авторами

Таблица 3. Пятифакторная модель Алтмана *

Фактор	Годы		
	2010	2011	2012
X1	0,387	0,429	0,449
X2	0,008	0,052	0,017
X3	0,021	0,078	0,047
X4	11,825	14,461	11,015
X5	0,885	1,566	1,689
Z	8,523	11,087	9,014

* Рассчитано авторами по материалам отчетности предприятия

Таблица 4. Модель Спрингейта *

Фактор	Годы		
	2010	2011	2012
X1	0,377	0,429	0,459
X2	0,021	0,078	0,047
X3	0,291	1,105	0,635
X4	0,960	1,644	1,773
Z	1,028	2,069	1,746

* Рассчитано авторами по материалам отчетности предприятия

Таблица 5. Модель А.А. Терещенко *

Фактор	Годы		
	2010	2011	2012
X1	13,543	23,212	23,911
X2	12,957	15,461	12,015
X3	0,008	0,052	0,017

* Рассчитано авторами по материалам отчетности предприятия

Фактор	Годы		
	2010	2011	2012
X4	0,008	0,031	0,010
X5	0,082	0,069	0,086
X6	0,960	1,644	1,773
Z	15,230	26,005	26,013

Финансовое прогнозирование, позволяя оценить перспективы финансовой устойчивости предприятия, помогает ответить на вопрос, что его ожидает в будущем — финансовое благополучие или банкротство.

Преимущества прогнозирования на основе эконометрических моделей очевидны благодаря развитию вычислительной техники и программных продуктов. Расчеты дают возможность получить прогнозируемые результаты по большому объему рассматриваемых показателей, а также исключают противоречивость друг другу данных категорий, что свидетельствует об их сбалансированности.

Роль финансового прогнозирования в системе факторов обеспечения финансовой устойчивости предприятия заключается в том, что оно является основой для управленческих решений относительно будущего развития финансов компании.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента / И.А. Бланк. — Киев: Ника-Центр Эльга, 2001. — Т. 1. — С. 47-48.
2. Баранов В.В. Финансовый менеджмент. Механизмы финансового управления предприятиями в традиционных и наукоемких отраслях / В.В. Баранов. — М.: ДЕЛЮ, 2002. — 69 с.
3. Минзов А.С. Эконометрика / А.С. Минзов. — М.: Из-во МФА, 2001. — 54 с.
4. Левченко Л.О. Огляд методів прогнозування фінансового стану підприємства на основі економічних моделей / Л.О. Левченко, Д.С. Белова // Управління розвитком складних систем. — 2011. — С. 164-169.
5. Публічне акціонерне товариство «Електромашинобудівний завод «Фірма «СЕЛМА» / Єдиний інформаційний масив даних про емітентів цінних паперів. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://smida.gov.ua/db/participant/20732066>.

Стаття надійшла до редакції 8 травня 2014 року

УДК 336

Курочкина И.Г.,
к.э.н., доцент, ТНУ имени В.И. Вернадского
Тарасова А.А.,
магистрант ТНУ имени В.И. Вернадского

ВОЗМОЖНЫЕ ПЕРСПЕКТИВЫ УКРАИНЫ НА МЕЖДУНАРОДНОМ ВАЛЮТНОМ РЫНКЕ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

В статье рассмотрены основные проблемы Украины на международном валютном рынке. Определены факторы, повлекшие конкретные проблемы и предложены определенные меры для улучшения ситуации в данном вопросе. Проведен анализ выбранных показателей национального валютного рынка. Было отмечено связь международного, национального валютного рынков и мирового и национального хозяйства. Было выяснено, что эти два сложных механизма взаимосвязаны и в определенной степени дополняют друг друга. На основе проведенного исследования определены возможные перспективы Украины на международном валютном рынке.

Ключевые слова: валютный рынок, валюта, валютный курс, валютная позиция.

ВВЕДЕНИЕ

Современное мировое общественное развитие характеризуется усилением связей и взаимодействия между странами, причем международные экономические отношения становятся неотъемлемой составляющей национального производства и расширенного создания в целом. Сегодня практически все страны в той или иной степени вовлечены в международные экономические связи (прежде всего торговые) с другими странами. Мировая экономическая система впервые в истории превращается в единый организм, где каждая национальная составляющая имеет свою функциональную специфику, но все они неразрывно связаны между собой [7, с. 6]. Особенностью последних десятилетий является возрастающая роль и значение финансово-кредитной и банковской системы в глобальной экономике в условиях дерегулирования международных и национальных валютных рынков, что обострило вопрос о необходимости разработки механизма регулирования взаимоотношений всех участников валютного рынка как на национальном, так и на международном уровнях. В процессах глобализации и интеграции национальной экономики в мировое хозяйство, актуальным является вопрос участия в мировых рынках.

Данная проблематика и ее основные аспекты рассматривалась ранее украинскими и зарубежными авторами, а, прежде всего: В.М. Кочетков, Ф.А. Журавка, А.В. Колдовских, В.А. Костюк, А.В. Стригунова, Н.Е. Бодрова, У.И. Моторнюк, У.П. Гуцуляк, А.И. Лупуляк.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧИ

Цель статьи — раскрыть суть проблемы интеграции Украины в международный валютный рынок и предоставить определенные предложения и варианты для преодоления препятствий на пути роста в данном направлении.

РЕЗУЛЬТАТЫ

Международный валютный рынок — это сложная рыночная система, которая регулирует отношения, возникающие при покупке и продаже валют различных стран мира. Украина также интегрирована в этот рынок. Стоит отметить прямую и опосредованную интегрированность к международному валютному рынку.

Под прямым связью национальной экономики с международным валютным рынком следует понимать отношения национального банка и правительства с международными организациями связанные с покупкой, продажей, обменом и перемещением валютных ценностей других государств. В большинстве случаев государство осуществляет перемещение валют в виде кредитных и торговых операций. Крупнейшим источником притока иностранной валюты, на сегодняшний день именно от торговых операций, остается продажа продукции металлургического сектора.

Опосредованная связь национальной экономики с международным валютным рынком осуществляется путем взаимодействия банков, финансовых учреждений, физических и юридических лиц на территории Украины с иностранными партнерами, фирмами, организациями. Данная связь является более динамичной. Учитывая количество операций данного сектора интеграции и чисто государственного — стоит отметить большее количество таких связей, но в меньших суммах.

Для того, чтобы понять суть, принципы, необходимость и функционирования и интеграции Украины на данном рынке, стоит несколько охарактеризовать его. Основным инструментом на валютном рынке являются валютные операции. К валютным операциям принято относить операции:

1) связанные с переходом прав собственности на валютные ценности, за исключением операций, осуществляемых между резидентами в гривнах;

2) операции, связанные с использованием валютных ценностей в международном обращении как средство платежа, с передачей задолженностей и других обязательств, предметом которых являются валютные ценности;

3) операции, связанные с ввозом (вывозом), переводом и пересылкой на территорию Украины (за ее пределы) валютных ценностей [1, с. 25].

Субъектами валютных отношений на территории Украины являются резиденты и нерезиденты. Они имеют право быть собственниками валютных ценностей, находящихся на территории страны и находящихся за пределами территории Украины, кроме ограниченных законодательством случаев. Валютные операции могут осуществляться резидентами и нерезидентами с учетом ограничений, установленных валютным законодательством Украины [7].

Валютные операции подразделяются на следующие виды:

1) кассовые или наличные (операции «спот»), при которых покупатель получает от продавца иностранную валюту (платежные документы в иностранной валюте) сразу же после платежа в национальной валюте;

2) срочные (форвардные операции), при которых происходит покупка — продажа иностранной валюты на заранее согласованный срок с передачей ее до истечения этого срока по курсу, зафиксирован в момент заключения сделки;

3) операции «своп», которые объединяют две операции — наличную и срочную;

4) арбитражные, при которых участники операции используют различия в валютных курсах на разных валютных рынках с целью получения прибыли [1, с. 27].

Валютные операции и операции связанные с валютой на территории Украины регулируются соответствующим законодательством. Около 60% всех операций — это операции спот. Так как перемещение валюты и кредитных поступлений касается больше кредитной политики и не отражает тесного взаимодействия международного валютного рынка и украинской экономики, поэтому именно спот, своп, форвардные и арбитражные операции на территории Украины, проблемы связанные с их проведением и возможные перспективы в будущем — является главной темой статьи.

Все физические, юридические лица, банки, финансовые учреждения вместе образуют национальный валютный рынок. Национальный валютный рынок характеризуется:

1) количеством конвертируемых валют, обращающихся на рынке;

2) объемом валютных операций;

3) степенью конвертируемости национальной валюты;

4) законодательной базой и принципами, по которым регулируются национальный рынок;

5) степенью интегрированности национальной валюты в мировую финансовую среду [3, с. 48].

На рынке Украины в обороте есть 2 конвертируемые валюты: это американский доллар и евро. То есть национальный валютный рынок является недостаточно развитым и интегрированным в международный. Ведь всего в мировом хозяйстве по состоянию на 2008 год было 17 конвертируемых валют. Что касается украинской гривны, то она пока что является слабо интегрированной и не может применяться в международных расчетах. Основной причиной тому есть слабая экономика и дефицит платежного баланса.

Основными посредниками в валютных операциях являются коммерческие банки, которые функционируют на территории Украины. Их деятельность и результаты деятельности от операций с иностранной валютой в определенной степени отражают состояние интегрированности и общее состояние Украины на международном валютном рынке (табл. 1).

Итак, данная таблица указывает на высокие прибыли банков от операций с иностранной валютой с 2011-2013 года. У крупнейшего банка Украины «Приватбанк» данный показатель соответствует около 40% от дохода в 2012 и около 38% чистой прибыли в 2013 годах. В 2014 году происходит значительный спад данного показателя, что связано с нестабильной финансовой ситуацией в стране и сбой в функционировании банковской системы. У «Приватбанка» снизился этот показатель на 13%. По показателям других лидирующих банков («Финансы и кредит», «Проминвестбанк», «ВТБ банк» и другие) на 2014 год, видно значительное увеличение прибыли от операций с иностранной валютой в общей мере на 25-45%. То есть, который раз отмечаем высокую роль международного и национального валютных рынков в финансовом секторе.

Динамика избранных данных отражает состояние самих банков на рынке. Банки, которые развиваются и наращивают свою клиентскую базу — соответственно имеют положительную динамику.

На фоне негативных прогнозов Международного валютного фонда и ЕБРР, украинцы увеличивали активность на валютном рынке. Прежде всего, это касается покупки недвижимости и автомобилей. Как известно, расчеты на данных рынках, проводятся в иностранной валюте, поэтому прибыли банков в данной сфере являются значительными.

Если же принять во внимание общую динамику крупнейших банков, то стоит отметить, отсутствие существенных изменений. То есть не происходит стремительного роста активности Украины на международном валютном рынке.

Еще одним из показателей, который указывает на состояние и возможные проблемы — динамика официальных валютных резервов (табл. 2).

Уменьшение валютных резервов в конце 2012 года объясняется проведением парламентских выборов. Но не только это заставило Национальный Банк Украины увеличить свою интервенцию для поддержки курса национальной валюты. Прежде снижение активности на продовольственных и промышленных рынках уменьшило приток иностранной валюты. Прогнозы конкурентоспособности металлургического сектора, который является основным источником валюты, являются неоднозначными. Ведь проводится переоснащение основных фондов, но в то же время на рынок выходят турецкие производители и основным конкурентом остается КНР.

Очень тяжелым для развития и интеграции гривны является политическая ситуация, которая сложилась за последние годы. Выбор между Евросоюзом и Таможенным союзом является сложным и, по словам многих экспертов, бескомпромиссным. Для развития валютного рынка, считается, более позитивным будет вступление в Евросоюз, но при имеющейся политической и экономической ситуации — Украина потеряет много от этого союза. Таможенный союз — более подхо-

Таблица 1. Результаты от торговли иностранной валютой (тыс. грн.) *

Банк/год	01.01.2011	01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014
ПРИВАТБАНК	529 856	574 195	640 108	562 707
УКРЕКСІМБАНК	130 466	176 793	171 732	123 788
ОЩАДБАНК	90 678	153 207	138 429	60 409
РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	161 236	160 744	135 689	153 624
УКРСИББАНК	60 251	39 196	90 424	127 909
УКРСОЦБАНК	44 109	23 195	50 890	65 376
ПРОМІНВЕСТБАНК	77 640	86 133	11 645	151 583
ВТБ БАНК	49 254	99 156	93 501	135 672
АЛЬФА-БАНК	57 205	78 105	92 081	74 274
ОТП БАНК	47 405	34 557	90 000	54 079
«НАДРА»	-357	25 765	10 132	151 100
«ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ»	3 206	58 471	105 457	149 195

* Составлено авторами по материалам [5]

Таблица 2. Официальные валютные резервы Украины *

Год	Месяц	Официальные резервные активы, млрд. дол.	Резервы в иностранной валюте (в конвертируемых иностранных валютах), млрд. дол.
2012	январь	31 364,11	29 712,21
	февраль	31 048,64	29 430,51
	март	31 112,97	29 554,58
	апрель	31 660,56	29 935,83
	май	30 758,86	29 112,90
	июнь	29 317,96	27 628,01
	июль	30 081,39	28 289,22
	август	30 000,80	28 132,57
	сентябрь	29 254,87	27 268,30
	октябрь	26 816,93	24 784,20
	ноябрь	25 376,90	23 409,58
	декабрь	24 546,19	22 646,62
2013	январь	24 651,96	22 737,57
	февраль	24 709,86	22 839,32
	март	24 728,61	22 865,11

* Составлено авторами по материалам [8]

дятий, на данном этапе развития. Он предоставит дополнительные рынки сбыта, где наша продукция будет более конкурентоспособной чем на европейском. Развитие хозяйства и промышленного сектора даст основу для укрепления национальной валюты.

Основным определителем национального валютного рынка и его отношение к международному является валютный курс (табл. 3). Валютный курс определяет и роль национальной валюты на мировом рынке.

Таблица 3. Динамика валютного курса Украины *

Год	2002	2004	2006	2008	2010	2011	2012	2013	2014
Курс (за 100 долларов США)	532,66	531,92	505,00	526,72	793,56	796,76	799,10	790,3	1138

* Составлено авторами по материалам [5]

Валютный курс за выбранный период отражает общее состояние экономики Украины. Укрепление курса гривны в 2006-2007 годах было вызвано высокими урожаями и подорожание сельскохозяйственной продукции, развитием строительства и металлургии. Но сразу после кризиса 2008 года, после структурных изменений на всех основных рынках мира, упадком сырьевого мирового рынка, курс гривны был вынужден поддерживать НБУ для того, чтобы предотвратить сильного понижения курса национальной валюты.

Среди факторов, которые вызвали резкие колебания курса гривны и ее обесценение в условиях мирового экономического кризиса 2007-2010 гг., так же в условиях нестабильной ситуации в стране в 2014 году, следует выделить:

- чрезмерные объемы кредитования в иностранной валюте;
- желание банков получить максимальную прибыль от спекулятивных операций на межбанковском рынке;
- существенное превышение спроса на иностранную валюту над ее предложением на наличном рынке вследствие потери доверия домохозяйств к национальной валюте, что девальвирует наличный рынок превратился в источник покупки иностранной валюты для погашения кредитов;
- повышение уровня финансовой долларизации и постепенная потеря гривной функции накопления;
- рост государственного долга.

Рассмотрев причастность валютной системы к национальному хозяйству и определив основные факторы влияния на интеграцию Украины к международному валютному рынку, стоит выделить такие проблемы развития валютного рынка Украины:

- 1) укрепление позиции национальной валюты Украины на мировых валютных рынках;
- 2) интеграция национальной денежной единицы в мировой и региональные валютные системы в соответствии с мировыми стандартами;
- 3) улучшение состояния и структуры платежного баланса Украины;
- 4) проблема сокращения и ликвидации международной кредитной задолженности;
- 5) определение оптимальной позиции гривны в зонах «евро» и «рубля» [3, с. 59].

Условия решения этих проблем:

- приближение рыночного курса гривны к паритету покупательной способности, в том числе за счет стимулирования спроса на гривну на мировых валютных рынках;
- кредиты должны жестко контролироваться и использоваться для приобретения новейших технологий на мировых рынках и у соседей. Это особенно касается металлургического комплекса как главного поставщика валюты нуждается в модернизации и реконструкции. Но не нужно акцентировать внимание на одном секторе, ведь авиа строительство также является стратегическим направлением для развития всего промышленного комплекса.

Для стабилизации курсовых колебаний гривны (которая является мягкой валютой и не пользуется спросом за пределами страны) в условиях мирового экономического кризиса НБУ акцентировал внимание на использовании прямых инструментов валютно-курсовой политики. Речь идет о пересмотре лимитов валютной позиции и запрет учитывать в ней резервов; лишение резидентов возможности вывозить за границу валюту, которая куплена на межбанковском рынке по индивидуальной лицензии или привлечена в виде кредитов и т.д. Среди инструментов опосредованного влияния на конъюнктуру внутреннего валютного рынка НБУ акцентировал внимание на валютные «интервенции». Реализация этих мер в условиях высокой девальвации гривны (начало 2009 г.) позволила стабилизировать ситуацию на валютном рынке Украины.

Последние попытки НБУ взять под контроль покупку валюты физическими лицами в начале 2014 года не была эффективной и привела дефицит валюты в обменниках и стала побуждать людей наоборот больше скупать валюту.

Валютное регулирование следует изменить и улучшить в следующих направлениях:

- 1) ограничение возможностей коммерческих банков по осуществлению спекулятивных операций;
- 2) ограничение объемов покупки иностранной валюты только потребностями проведения текущих операций с зарубежными партнерами;
- 3) создание препятствий для нелегального вывоза иностранной валюты из страны.

Данные меры могут несколько снизить и ухудшить кредитный и инвестиционный рейтинги Украины, поэтому они должны вводиться постепенно и на определенный срок. Когда речь идет о кредитном рейтинге то стоит отметить важность этого показателя для инвесторы — один из крупнейших источников притока инвестиций и валютных ресурсов (табл. 4).

Рейтинг Moody's Investors Service — долгосрочный кредитный рейтинг в иностранной валюте.

Рейтинг Standard & Poor's — долгосрочный рейтинг депозитов в иностранной валюте.

Рейтинг Fitch — долгосрочный рейтинг дефолта эмитента в иностранной валюте.

Класс «В» во всех трех рейтингах

относится к неинвестиционному, спекулятивному классу. Рейтинг для банковских депозитов в украинских банков не составлен. В3, В2 и В1 это оценки долгосрочного кредитного рейтинга в иностранной валюте, которые определяют организацию или определенный объект к классу высоко спекулятивных. Оценки В- и В — характеризуют наше государство и банки, как поддающиеся высокой вероятности дефолта в иностранной валюте. Данные рейтинги указывают на негативное состояние на валютном рынке Украины и его интеграции на международных. Учитывая статистику банков по результатам от операционной деятельности с валютой можно сказать — банки проводят в основном спекулятивные операции и не имеют реальных резервов в иностранной валюте.

Одним из основных недостатков валютного рынка остаются спекулятивные операции, но они жизненно необходимы для существования вообще такого вида финансового механизма. Одним из вариантов улучшения ситуации является легализация торговли валютными ценностями (рынок Forex) и введение ряда изменений в Налоговый кодекс. Ведь такой рынок все же имеет место в структуре финансового механизма Украины, но государство не получает ничего из данных операций. В данном случае лучше что-то чем ничего.

ВЫВОДЫ

Что касается перспектив Украины на международном валютном рынке — трудно делать какие-то конкретные прогнозы. Из показателей, которые были рассмотрены, украинская экономика за последний год, учитывая меры в промышленности и финансовом секторе, можно утверждать — движется к дефолту. Украина должна инвестировать больше средств в инфраструктуру — как составляющей и основы экономики, промышленного и финансового секторов. Приоритетным для национальной экономики должно оставаться развитие промышленности и инфраструктуры, что станет основой для и так уже развитого, по сравнению с другими, финансового рынка. Главным недостатком интеграции в международный валютный рынок остается конкурентоспособность национальной валюты.

Как итог проведенного исследования, можно утверждать, что без структурных изменений на уровне домохозяйств и малых предприятий, перспективы Украины на международном валютном рынке являются негативными с финансовой точки зрения. Уменьшение валютных резервов, уве-

Таблица 4. Кредитный рейтинг Украины и банков на территории Украины *

Установа	Moody's Investors Service	Standard & Poor's	Fitch
Україна	В3	В	В
Україна (прогноз)	негативний	негативний	стабільний
Альфа Банк	—	В-	В-
Хрещатик	В3	—	В-
Ощадбанк	В3	—	В
Правекс банк	В3	—	В
Приватбанк	В1	—	В
Укрексімбанк	В2	—	В

* Составлено авторами по материалам [5]

личение кредитной задолженности и большая инфляция — все эти показатели в будущем могут привести к дефолту национальной валюты, а вместе с ней и всей экономики.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Симонов Ю.Ф. Валютные отношения: уч. пособие / Ю.Ф. Симонов. — Ростов на Дону, 2004. — 210 с.
2. Мороз А.М. Кредитний менеджмент: навч. посібник / Мороз А.М. — К.: КНЕУ, 2009. — 540 с. — ISBN 978-966-368-041-5.
3. Білоцерківець В.В. Міжнародна економіка. [Текст]: навч. посібник / В.В. Білоцерківець, О.О. Завгородня, В.К. Лебедева. / За ред. А.О. Задої, В.М. Тарасовича. — К.: Центр учбової літератури, 2012. — 416 с.
4. Дзюблюк О.В. Організаційно-економічний механізм функціонування комерційних банків на валютному ринку: монографія / О.В. Дзюблюк, О.С. Пруський. — Тернопіль: ТНЕУ, 2008. — 296 с.
5. Кочетков В.М. Міжнародні. Банки: аналіз діяльності та оцінка ринкової вартості: навч. посібник / В.М. Кочетков, Ю.С. Комарицький. — К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2011. — 248 с.
6. Офіційний сайт Національного банку України. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.bank.gov.ua
7. Глосарій банківської термінології: офіційне інтернет-представництво Національного банку України. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=124734&cat_id=124733.
8. Державний комітет статистики. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
9. Уніан. Економіка. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://economics.unian.net/ukr/news/122753-mijnarodni-kreditni-reytingi-ukrajini-regioniv-kompaniy-i-bankiv.html>
10. Сайт Міністерства фінансів України. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://minfin.com.ua>

Стаття надійшла до редакції 4 травня 2014 року

СТРАХУВАННЯ

УДК 336

Воробьев Ю.Н.,
д.э.н., профессор, ТНУ имени В.И. Вернадского
Данелян С.,
магистрант, ТНУ имени В.И. Вернадского

СТРАХОВАНИЕ В СОВРЕМЕННОЙ ЭКОНОМИКЕ

В статье рассматривается общая характеристика страхования, его определение, особенности.
Ключевые слова: страхование, страховой рынок, рыночные отношения, экономика.

ВВЕДЕНИЕ

Одним из важнейших секторов экономики является страховая отрасль. Осуществление деятельности в условиях рынка сопровождается разного рода рисками. Неопределённость — одна из основных составляющих конъюнктурной ситуации на каждом рынке любого государства — развитого или развивающегося. Неопределённость включает в себя весь спектр возможных непредвиденных ситуаций и рисков. В тоже время любой экономический субъект идёт на риск уже в момент организации собственного дела. Поэтому, риски являются неотъемлемой составляющей деятельности любого предприятия.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧИ

Целью статьи является теоретическое осмысление сущности страхования как специфической составной части экономики.

РЕЗУЛЬТАТЫ

Следует отметить, что страховой рынок представляет собой определенную сферу финансовых отношений, где объектом купли-продажи выступает страховая защита и где формируется спрос и предложение на нее. Страховой рынок представляет собой особую социально-экономическую структуру, объединяющую различных субъектов, которые преследуют свои специфические интересы и выполняют определенные функции.

Таким образом, страховой рынок — это рынок, где объектом купли-продажи является страховая услуга. На страховом рынке, как и на любом рынке, есть продавцы, покупатели и посредники.

Так, в своей работе Воротина Л.Г. считает [1, с. 78], что страховой рынок действует неразрывно в связях с другими составляющими финансового и денежно-кредитного рынка. Он непосредственно связан с кредитным рынком, рынком банковских услуг и др., что обеспечивает его стабильность и нормальное функционирование в соответствии с его целями и задачами. Основной целью функционирования финансового рынка является аккумуляция и перераспределение средств страхователей для снижения и уменьшения последствий рисков с целью получения прибыли.

Страхование — составная часть финансов, но отношения страхования имеют целый ряд особенностей:

- денежные отношения в страховании связаны с возможностью наступления страховых случаев, наносящих ущерб;
- при страховании нанесенный ущерб распределяется между участниками страхования;
- при страховании ущерб перераспределяется между территориями и во времени;
- страхование характеризуется возвратностью средств, внесенных в страховой фонд.

На основании перечисленных выше особенностей можно дать следующее определение: страхование — это совокупность экономических отношений между его участниками по поводу формирования страхового фонда и его использования для возмещения ущерба.

По мнению Губар О.Э. страхование в своей деятельности опирается на теоретический и эмпирический методы познания и базируется на результатах ряда наук — экономики, статистики, теории вероятности [2, с. 14]. Имея дело с массовыми явлениями, в отношении которых организуется страховая защита, страхование вынуждено собирать, группировать, классифицировать, обобщать информацию с целью выработки оптимальной стратегии эффективной деятельности.

Страхование как система экономических отношений охватывает различные объекты и субъекты страховой ответственности, формы организации и деятельности в силу определений юриди-

ческих норм и законов. Чтобы упорядочить разнообразие экономических отношений и создать единую и взаимосвязанную систему, необходима классификация страхования.

Внукова Н.С. пишет, что страховые отношения известны, по крайней мере, с эпохи позднего средневековья [3, с. 61]. Тогда, в результате великих географических открытий, заметно расширились горизонты международной торговли и предпринимателям потребовались крупные суммы капитала, чтобы использовать новые возможности. Рост богатства общества и степень удовлетворения его потребностей в решающей мере зависели от страхования.

Первый из известных в мировой практике договоров страхования был оформлен в Генуе в 1347. Первый письменный договор страхования жизни, дошедший до наших дней, был заключен в Англии в XVI в. Страхование возникло и развивалось, имея своим конечным назначением удовлетворение потребностей человека, его осознанных запросов в страховой защите от различных случайностей. В страховании реализовались определенные экономические отношения, складывающиеся между людьми в процессе производства, распределения, обмена и потребления, материальных благ. Оно предоставляло всем хозяйственным субъектам гарантии в возмещении ущерба.

По мнению Максимовой В.Ф. тесно связано между собой страхование и предпринимательство [4, с. 28].

Как тип хозяйственного поведения предпринимательство нуждается в страховании. Для предпринимательства характерно организационно — хозяйственное новаторство, нахождение новых, более эффективных способов использования ресурсов, гибкость, постоянная самообновляемость, готовность идти на риск. Возникают страховые интересы как форма выражения материальных потребностей. Эти страховые интересы ориентируют предпринимательство на овладение перспективными факторами развития, на поиск новых сфер приложения капитала.

Как экономическая категория страхование представляет систему экономических отношений, включающую совокупность форм и методов формирования целевых фондов денежных средств и их использования на возмещение ущерба при различных непредвиденных неблагоприятных явлениях, а так же на оказание помощи гражданам при наступлении определенных событий в их жизни. Переход к рыночной экономике обеспечивает существенное возрастание роли страхования в общественном воспроизводстве, значительно расширяет сферу страховых услуг. При командно-административной системе управления народным хозяйством, доминирующей роли государственной собственности и слабой экономической ответственности руководителей и трудовых коллективов за ее сохранность страхование не могло получить подобного ему места в экономике.

Развертывание рыночных отношений, когда каждый товаропроизводитель начинает действовать на свой страх и риск, повышает роль и значение страхования. При этом, наряду с традиционным назначением — обеспечением защиты от природной стихии (землетрясения, наводнения, бури и др.), случайных событий технического и технологического характера (пожара, аварии, взрыва и др.), объектом страхования все больше становятся убытки от различных криминогенных явлений (кражи, разбойные нападения, угон транспортных средств и др.). Предприятия и организации различных форм собственности, выступающие в качестве страхователей, испытывают потребность в возмещении не только ущерба, выражающегося в гибели или повреждении основных фондов и оборотных средств, но и в компенсации недополученной прибыли или дополнительных расходов из-за вынужденных простоев предприятия (неритмичные поставки сырья, неплатежеспособность оптовых покупателей) [5, с. 70].

Изменения затрагивают также сферу имущественного и личного страхования граждан, что непосредственно связано с экономическими интересами населения. Соотношение долгосрочных и краткосрочных договоров страхования, сочетание рисковых и сберегательных условий страхования, уровень банковского процента на резерв взносов по договорам страхования жизни, учет ценовых тенденций и осуществление антиинфляционных мероприятий с переходом к рыночной экономике неизбежно становятся предметом страховой политики. Возрастает предложение страховых услуг. Происходит постепенное формирование страхового рынка. Приоритет отдается добровольным видам страхования, хотя в определенных сферах сохраняется или даже вводится обязательное страхование (например, медицинских расходов военнослужащих от несчастных случаев и др.)

В экономике рыночного типа страхование выступает, с одной стороны, средством защиты бизнеса и благосостояния людей, а с другой — коммерческой деятельностью, приносящей прибыль. Источниками прибыли страховщика выступают доходы от собственно страховой деятельности,

от инвестиций временно свободных денежных средств в объекты материального производства, непроектной сферы, акции предприятий, банковские депозиты и т.д.

Страхование служит важным фактором стимулирования хозяйственной активности в условиях рыночной экономики, создает для всех участников рыночных отношений равные права, дает сильные психологические мотивации экономической деятельности, стремление получить выгоду, желание рискнуть, «проверить себя».

Страхование также предусматривает замкнутое перераспределение ущерба с помощью специализированного денежного страхового фонда, образуемого за счет страховых взносов. При страховании возникают перераспределительные отношения по формированию и использованию этого фонда, что приближает страхование к финансам, но одновременно и подчеркивает особенности. Движение денежной формы стоимости в страховании подчинено степени вероятности нанесения ущерба в результате наступления страхового случая [6, с. 51].

Есть одна особенность страхования, которая приближает его к категории кредита, — это возвратность средств страхового фонда.

Известно, что именно кредит обеспечивает возвратность полученной денежной ссуды. Однако, отмечая такую возвратность страховых платежей как характерную черту страхования, следует иметь в виду, что она относится, прежде всего, к страхованию жизни. Действительно, большая часть взносов (нетто-платежи) возвращается при наступлении страхового случая (дожитие застрахованного до определенного срока или в случае его смерти). Это действительно возврат взносов, и он имеет обязательный характер. Но при имущественном страховании от несчастных случаев и при многих прочих видах страхования выплаты страхового возмещения или иным рискованным видам теряется адресность этих сумм. Экономическое содержание этих выплат отлично от возврата страховых платежей.

ВЫВОДЫ

Страхование — это совокупность особых замкнутых перераспределительных отношений между его участниками по поводу формирования за счет денежных взносов целевого страхового фонда, предназначенного для возмещения возможного ущерба, нанесенного субъектами хозяйствования, или выравнивания потерь в семейных доходах в связи с последствиями происшедших страховых случаев.

Страховой рынок — это особая сфера денежных отношений, где объектом купли-продажи выступает специфическая услуга — страховая защита, формируются предложение и спрос на неё.

Место страхового рынка обусловлено двумя обстоятельствами. С одной стороны, существует объективная потребность в страховой защите, что и приводит к образованию страхового рынка в социально-экономической системе общества. С другой стороны, денежная форма организации страхового фонда обеспечения страховой защиты связывает этот рынок с общим финансовым рынком.

Экономическая категория страхования проявляется в практике хозяйствования в качестве одного из методов формирования и использования страхового фонда.

Экономическая необходимость использования именно категории страхования для формирования и использования страхового фонда появляется тогда, когда государство лишено возможности широкого маневрирования финансовыми ресурсами хозяйственных звеньев (предприятий, организаций, обществ) и тем более средствами отдельных граждан. Имущественная обособленность хозяйств и семей граждан создаёт объективные условия для страховой защиты соответствующих объектов с помощью такого метода, как страхование.

В тот период развития экономики нашей страны, когда государственные предприятия не имели достаточной хозяйственной самостоятельности, и государство могло широко маневрировать их финансовыми ресурсами, не было и острой необходимости использовать страхование в качестве методов страховой защиты имущества и доходов указанных предприятий. Переход на основы рыночного хозяйствования делает для них страхование необходимым.

В условиях перехода экономики на рыночные отношения существенно возрастает роль страхования в решении проблем страховой защиты общественного производства и жизненного уровня населения. Заканчивается период недооценки страхования как метода страховой защиты, поскольку страхование становится объективно необходимым элементом рыночных отношений. Происходит монополизация страхового дела в стране и становление страхового рынка.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Воротина Л.Г. Финансы Украины: Учеб. пособие / Л.П. Гордеева, Н.И. Редина. — Днепропетровск: Наука и образование, 2012. — 236 с.
2. Губар О.Є. Медичне страхування у країнах Європейського Союзу / О.Є. Губар // Фінанси України. — 2011. — №7. — 136 с.
3. Внукова Н.С. Оценка эффективности страхового предпринимательства в Украине / Н.С. Внукова, А.Б. Прудкий. // Финансовые услуги — 2009. — №7-9. — 180 с.
4. Максимова В.Ф. Ринкова економіка / В.Ф.Максимова, А.Л. Шишов. — М.: СОМИНТЕК, 2006. — 57 с.
5. Страхование. Учебник. / Под ред. В.В. Осадца. — К.: КНЕУ, 2009. — 528 с.
6. Шахов В.В. Введение в страхование: Учеб. пособие / В.В. Шахов. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Финансы и статистика, 2009. — 130 с.

Стаття надійшла до редакції 27 квітня 2014 року

УДК 368.914: [330.146: 336.76]

Боднер Г.Д.,
к.е.н., доцент, ТНУ імені В.І. Вернадського

НЕДЕРЖАВНІ ПЕНСІЙНІ ФОНДИ У СИСТЕМІ ОБОВ'ЯЗКОВОГО НАКОПИЧУВАЛЬНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ РОСІЇ

У статті досліджуються питання формування й інвестування пенсійних накопичень накопичувальної системи обов'язкового пенсійного страхування в Російській Федерації. Особлива увага приділяється ролі недержавних пенсійних фондів, як учасників обов'язкової накопичувальної системи.

Ключові слова: система обов'язкового пенсійного страхування, пенсійні накопичення, інвестування пенсійних активів, управляючі компанії, недержавні пенсійні фонди, інвестиційні портфелі, прибутковість інвестування.

ВСТУП

Однією з основних складових реформування пенсійної системи, що триває у цей час в Україні, є впровадження другого рівня системи пенсійного забезпечення, тобто її обов'язкової накопичувальної частини (накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування). При введенні накопичувальної пенсійної системи доцільним є вивчення особливостей і результатів функціонування аналогічних систем в інших країнах, зокрема в Російській Федерації.

Право на участь у другому рівні системи пенсійного забезпечення згідно із Законом України від 08.07.2011 року №3668-VI «Про заходи для законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» мають недержавні пенсійні фонди. Зокрема, таке право може мати недержавний пенсійний фонд, який отримав ліцензію на надання послуг у накопичувальній системі пенсійного страхування, видану Національною комісією, що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг. При цьому недержавний пенсійний фонд повинен відповідати таким вимогам:

- мати досвід роботи пенсійного фонду на ринку недержавного пенсійного забезпечення не менше трьох років до дня подання заяви про отримання ліцензії на надання послуг у накопичувальній системі пенсійного страхування;
- укласти договори про обслуговування недержавного пенсійного фонду з: адміністратором, який відповідає вимогам, установленим Національною комісією, що здійснює регулювання в сфері ринків фінансових послуг; зберігачем недержавних пенсійних фондів, який має розмір регулятивного капіталу не менш як 500 мільйонів гривень; компанією з управління пенсійними активами, яка має власний капітал у розмірі не менше 25 мільйонів гривень та досвід роботи з управління активами інституційних інвесторів не менше п'яти років [1].

Впровадження накопичувальної системи пенсійного страхування в Україні відкладалося вже неодноразово й у цей час передбачуваний строк її впровадження визначається досягненням бездефіцитності бюджету Пенсійним фондом України. Зміни, що відбуваються в цей час у фінансовій системі України, у її економіці, на ринку цінних паперів вимагають проведення подальших досліджень, у тому числі вивчення досвіду інших країн з функціонування й розвитку накопичувального пенсійного страхування.

Питання впровадження й розвитку накопичувальної пенсійної системи є предметом підвищеної уваги вчених-економістів і експертів багатьох країн. Висвітленням проблем становлення й функціонування накопичувальної системи пенсійного забезпечення, у тому числі в Україні, займалися іноземні експерти, зокрема З. Анушич, А. Вікторов, М. Вінер, Г. Гендрікс, Д. Краулі, Грег Мак-Таггарт, Е. Палмер, Р. Саймондс, Л. Сичова, Т. Урбан, а також українські економісти і юристи О. Васильченко, С. Варфоломеев, Н. Горюк, Н. Ковальова, Д. Леонов, А. Нечай, А. Федоренко, В. Яценко та ін.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Реформування пенсійної системи України й впровадження її другого рівня — обов'язкової складової пенсійного страхування — з кожним роком стає все актуальніше, як з метою соціального захисту населення, так і збільшення обсягів внутрішніх довгострокових інвестицій у реальний сектор економіки. У зв'язку із цим метою статті є визначення тенденцій розвитку системи обов'язкового пенсійного страхування в Російській Федерації, ролі в ній недержавних пенсійних фондів й можливостей використання накопиченого досвіду в Україні.

РЕЗУЛЬТАТИ

У Російській Федерації перехід до нової моделі відносин суб'єктів пенсійної системи, яка заснована на механізмах і технологіях реального страхування, був здійснений у результаті реформи

2002 року. При цьому особливий акцент був зроблений на впровадженні в систему пенсійного забезпечення принципу залежності майбутньої пенсії від страхових внесків — визначення розміру пенсійних виплат залежно від величини надходжень у Пенсійний фонд Росії. Це завдання покликані розв'язати дві складові пенсії — страхова частина й накопичувальна частина. Впровадження накопичувальної складової розглядається також як інструмент фінансової стабілізації пенсійної системи в довгостроковому аспекті, оскільки значні пенсійні накопичення дозволяють знизити фінансову залежність пенсійної системи від співвідношення чисельності між особами працездатного віку й пенсіонерами й тим самим суттєво підвищити її стійкість перед несприятливими демографічними змінами [6].

Кошти пенсійних накопичень обов'язкового пенсійного страхування формуються в Росії за рахунок сплати обов'язкових страхових внесків на фінансування накопичувальної частини трудової пенсії за тарифом у розмірі 6% від нарахованих сум виплат і інших винагород на користь застрахованої особи, що не перевищують 512 тис. руб. нарастаючим підсумком з початку року. Сплачені страхові внески акумулюються в Пенсійному фонді Російської Федерації, де зосереджений їхній персоніфікований облік на індивідуальних рахунках. Страхові внески на фінансування накопичувальної частини трудової пенсії сплачуються роботодавцем на користь застрахованих осіб (працівників) 1967 року народження й молодше. Особи старше 1967 року народження не беруть участь у формуванні накопичувальної частини трудової пенсії [8].

Принциповим нововведенням, здійсненим у рамках накопичувальної складової системи обов'язкового пенсійного страхування, стало введення додаткових страхових внесків на накопичувальну частину трудової пенсії, що сплачуються застрахованими особами добровільно.

У 2008 році був прийнятий Федеральний закон № 56-ФЗ «Про додаткові страхові внески на накопичувальну частину трудової пенсії і державну підтримку формування пенсійних накопичень», яким з 2009 року введена програма державної підтримки формування пенсійних накопичень (система співфінансування пенсійних накопичень).

Програма передбачає можливість для всіх застрахованих осіб, без обмеження віку, добровільно сплачувати додаткові страхові внески на накопичувальну частину трудової пенсії. У випадку вступу в програму в період з 1 жовтня 2008 року до 1 жовтня 2013 року державна підтримка формування пенсійних накопичень застрахованій особі здійснюється протягом 10 років, починаючи з року, наступного за роком сплати додаткових страхових внесків на накопичувальну частину трудової пенсії.

Дана програма містить ряд ключових моментів:

- сплату застрахованою особою додаткових страхових внесків на накопичувальну частину трудової пенсії у розмірі не нижче 2 тис. руб. у рік;
- співфінансування з боку держави здійснюється у розмірі сплачених страхових внесків, але не більше 12 тис. руб. у рік;
- для осіб пенсійного віку (жінки старше 55 років і чоловіки старше 60 років) за умови відмови від призначення трудової пенсії, співфінансування з боку держави збільшується в 4 рази, але не більше 48 тис. руб. у рік;
- роботодавець може також здійснювати платежі на користь застрахованих осіб (працівників), які беруть участь у даній системі. При цьому, податкові пільги з внесених роботодавцем за працівника платежів обмежуються 12 тис. руб. у рік;
- застрахована особа одержує соціальне податкове вирахування з податкової бази податку на доходи фізичних осіб у розмірі сплаченого нею страхового внеску, але не більш розміру встановленого законодавством;
- кошти співфінансування з боку держави, що надаються застрахованій особі, не підлягають оподаткуванню з доходів фізичної особи [4].

Крім того, пенсійні накопичення можуть формуватися без сплати страхових внесків на накопичувальну частину трудової пенсії. Так, положеннями Федерального закону від 29 грудня 2012 р. №256-ФЗ «Про додаткові заходи державної підтримки родин, що мають дітей» передбачене право направлення коштів материнського (сімейного) капіталу на накопичувальну частину трудової пенсії [5].

У накопичувальній складовій обов'язкового пенсійного страхування встановлене право застрахованої особи на вибір страховика. Такими страховиками є Пенсійний фонд Російської Федерації (далі — ПФР) і недержавні пенсійні фонди (далі — НПФ). Сформовані й персоніфіковані пенсійні накопичення передаються страховиком у довірче управління приватним управляючим компані-

ям (УК), відібраним на конкурсі або державній управляючій компанії для їхнього наступного інвестування [2].

У рамках ПФР застраховані особи можуть здійснювати вибір інвестиційного портфеля управляючої компанії (фактично це означає вибір інвестиційної стратегії). Поки переважна частина коштів інвестується державною управляючою компанією («Внешэкономбанком»), призначеною рішенням Уряду Російської Федерації, але застраховані особи можуть вибрати й приватну управляючу компанію, відібрану на конкурсі.

У недержавному пенсійному фонді в застрахованої особи відсутнє право вибору інвестиційної стратегії. НПФ можуть здійснювати інвестування тільки через приватні управляючі компанії, які вибираються серед діючих управляючих компаній, що відповідають встановленим вимогам, а не створюються спеціально для управління активами того або іншого НПФ.

За станом на 1 січня 2013 року в Російській Федерації діяло 133 НПФ, що мали ліцензію без обмеження терміну дії, з них 109 здійснювали діяльність з обов'язкового пенсійного страхування в якості страховика (кошти пенсійних накопичень були сформовані в 100 фондах). Також у системі обов'язкового пенсійного страхування з Пенсійним фондом Росії брали участь державна управляюча компанія, яка пропонує 2 інвестиційних портфелі, і 49 приватних управляючих компаній, які відібрані на конкурсі і пропонували 56 інвестиційних портфелів [8].

У накопичувальній складовій обов'язкового пенсійного страхування інвестування страхових внесків до їхньої персоніфікації здійснюється ПФР у встановлені законодавством активи, а потім кошти передаються управляючим компаніям або недержавним пенсійним фондам.

Державна управляюча компанія формує два інвестиційні портфелі: розширений інвестиційний портфель і інвестиційний портфель державних цінних паперів. Кошти громадян, що не реалізували право вибору управляючої компанії (інвестиційного портфеля), акумулюються в розширеному інвестиційному портфелі державної управляючої компанії. До 2009 року пенсійні накопичення застрахованих осіб акумулювалися в єдиному портфелі державної управляючої компанії.

З 2012 року тариф страхових внесків у Пенсійний фонд Російської Федерації знизився з 26% до 22%. При цьому була проіндексована й база, що оподатковується страховими внесками, тобто граничний річний заробіток, з якого сплачуються страхові внески. Вона виросла з 463 тис. до 512 тис. руб. Також був установлений тариф страхового внеску понад установлену граничну величину бази для нарахування страхових внесків у розмірі 10% [8].

У 2012 році збереглася тенденція до збільшення кількості застрахованих осіб, що відмовилися від формування накопичувальної частини трудової пенсії через Пенсійний фонд Російської Федерації й вибрали недержавні пенсійні фонди. Протягом року територіальні органи Пенсійного фонду Росії прийняли 8,8 млн. заяв застрахованих осіб про реалізацію їх прав при формуванні накопичувальної частини трудової пенсії. Позитивно були розв'язані 6,3 млн. поданих заяв. Відповідно до них, 4,8 млн. чоловік перевели свої пенсійні накопичення з Пенсійного фонду Росії в недержавні пенсійні фонди. Трохи більше 150 тис. чол. повернулися із НПФ у Пенсійний фонд Росії. 1,3 млн. чоловік перейшли з одного НПФ в інший НПФ. 15,9 тис. чоловік змінили вибір управляючої компанії [8].

У підсумку з урахуванням результатів перехідної кампанії 2012 року пенсійні накопичення формуються в державній управляючій компанії «Внешэкономбанк» у 58,9 млн. чоловік, у приватних управляючих компаніях — у 0,6 млн. чоловік, у недержавних пенсійних фондах — у 16,6 млн. чоловік. У кінці 2012 року загальна кількість застрахованих осіб склала більше 76 млн. чоловік (табл. 1).

Як видно із таблиці, за період, що аналізується, кількість застрахованих осіб, пенсійні накопичення яких передані управляючим компаніям і недержавним пенсійним фондам, збільшилося на 37,2%. Значно перевищила середній рівень кількість застрахованих осіб, пенсійні накопичення яких передані в недержавні пенсійні фонди, — у 24,7 рази.

Кількість застрахованих осіб, пенсійні накопичення яких передані приватним управляючим компаніям, збільшилося з 2005 по 2012 рік в 2,2 разу, хоча з 2009 року спостерігалася тенденція до зменшення даного показника, яке склало на кінець 2012 року по відношенню до 2008 року 37,0%.

Кількість застрахованих осіб, пенсійні накопичення яких передані до державної управляючої компанії, збільшилося за аналізований період на 8,1%. Зменшення даного показника на кінець 2012 року відносно 2008 року склало 6,7%.

Обсяг страхових внесків на обов'язкове пенсійне страхування за 2012 рік склав 3,0 трлн. руб., що перевищує аналогічний показник 2011 року на 0,22 трлн. руб.

Таблиця 1. Кількість застрахованих осіб, пенсійні накопичення яких формуються в управляючих компаніях і НПФ, у 2005-2012 рр., млн. чол. *

Управляючі компанії й НПФ	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2012 / 2005, %
Усього, у тому числі:	55,45	59,32	62,70	67,70	68,67	69,41	74,05	76,09	137,2
Державна управляюча компанія, усього	54,52	57,63	59,96	63,16	62,54	60,63	61,45	58,94	108,1
у тому числі:									
розширений інвестиційний портфель	Пенсійні накопичення інвестувалися в складі одного інвестиційного портфеля				62,48	60,50	61,30	58,75	—
інвестиційний портфель державних цінних паперів					0,06	0,13	0,15	0,19	—
Недержавні пенсійні фонди	0,67	0,90	1,88	3,62	5,27	8,11	11,96	16,57	24,7 рази
Управляючі компанії, що відібрані за конкурсом	0,26	0,79	0,86	0,92	0,86	0,67	0,64	0,58	223,7

* Розраховано згідно з даними [7, 8]

Зростання надходжень страхових внесків на накопичувальну частину пенсії пов'язане зі збільшенням кількості працівників із числа осіб 1967 року народження й молодше, за яких роботодавці сплачують 6% тарифу на накопичувальну частину пенсії.

Загальний обсяг коштів пенсійних накопичень громадян за станом на 1 січня 2013 року без урахування коштів пенсійних накопичень, що формуються в НПФ, перевищив 1,6 трлн. руб. [8].

У 2012 році вартість активів у накопичувальній складовій обов'язкової пенсійної системи виросла на 33,3% і склала 2341,19 млрд. руб. Частка державної управляючої компанії у вартості активів накопичувальної складової обов'язкової пенсійної системи в 2012 році знизилася до 70,2% (у 2009 р. вона становила 83,9%, у 2010 р. — 80,9%, у 2011 р. — 75,9%). Частка НПФ за цей же період підвищилася до 28,6% (у 2009 р. — 13,5%, у 2010 р. — 17,0%, у 2011 р. — 22,4%). Тривало зниження частки пенсійних накопичень, переданих ПФР у довічне управління приватним управляючим компаніям, яка склала в 2012 році 1,2% (у 2009 р. — 2,6%, у 2010 р. — 2,1%, у 2011 р. — 1,6%) (табл. 2).

За період з 2005 по 2012 рік обсяг пенсійних накопичень (вартість чистих активів) збільшився, як видно з таблиці, у 12,7 разу. Це пов'язане переважно зі збільшенням кількості застрахованих осіб 1967 року народження й молодше, за яких роботодавці здійснюють внески з обов'язкового пенсійного страхування. При цьому значно збільшилася вартість активів, у які інвестовані пенсійні накопичення недержавними пенсійними фондами, — у 330 разів, хоча їх питома вага в загальному обсязі пенсійних накопичень становила на кінець 2012 року, як відзначалося вище, 28,6% (державна управляюча компанія — 70,2%).

Законодавчими й нормативними документами Росії за кожним з інвестиційних портфелів державної й приватних управляючих компаній установлені види активів, у які дозволено інвестувати кошти пенсійних накопичень. Установлені також структура інвестиційних портфелів і портфельні обмеження, що стосуються мінімальних і максимальних часток в інвестиційному портфелі (цінних паперів одного емітента або групи пов'язаних емітентів; цінних паперів, що емітовані афілійованими особами управляючої компанії й спеціалізованого депозитарію; акцій одного емітента; облігацій одного емітента; коштів, розміщених у цінні папери іноземних емітентів та ін.).

У 2009 році були прийняті зміни в чинне законодавство, які спрямовані на підвищення ефективності інвестування пенсійних накопичень. Були суттєво лібералізовані портфельні обмеження й впроваджені нові види активів, зокрема депозити в іноземній валюті й облігації міжнародних фінансових організацій, що дозволило більш ефективно управляти пенсійними накопиченнями в

Таблиця 2. Вартість активів, у які інвестовані пенсійні накопичення, у 2005-2012 рр., млрд. руб. *

Роки	Вартість активів, у які інвестовані пенсійні накопичення, передані управляючим компаніям					Пенсійні накопичення в НПФ	Разом
	Усього	у тому числі державна управляюча компанія			у тому числі приватні УК, відібрані на конкурсі		
		усього	з них				
			розширений інвестиційний портфель	інвестиційний портфель державних цінних паперів			
2005	188,17	176,52	—	—	5,65	2,01	184,18
2006	276,75	267,24	—	—	9,51	9,96	286,71
2007	375,08	362,87	—	—	12,21	26,76	401,84
2008	352,22	343,11	—	—	9,11	35,54	387,76
2009	495,45	480,59	479,83	0,76	14,86	77,17	572,62
2010	759,43	739,93	737,54	2,39	19,50	155,35	914,78
2011	1362,88	1334,04	1328,88	5,16	28,84	393,70	1756,58
2012	1678,05	1643,77	1635,76	8,01	34,28	663,38	2341,43
2012 до 2005	891,77%	931,21%	—	—	606,73%	330,0 рази	12,71 рази

* Складено та розраховано згідно з даними [7, 8]

Пенсійному фонді Росії й НПФ. Для державної управляючої компанії були введені два інвестиційні портфелі й дозволене інвестування додатково в наступні види активів: іпотечні цінні папери; корпоративні облігації; депозити в іноземній валюті й у валюті Російської Федерації; облігації міжнародних фінансових організацій.

З урахуванням внесених змін пенсійні накопичення в цей час можуть бути розміщені в такі активи:

- 1) державні цінні папери Російської Федерації;
- 2) державні цінні папери суб'єктів Російської Федерації;
- 3) облігації російських емітентів, крім зазначених у підпунктах 1 і 2;
- 4) акції російських емітентів, що створені у формі відкритих акціонерних товариств;
- 5) паї (акції, частки) індексних інвестиційних фондів, що розміщують кошти в державні цінні папери іноземних держав, облігації й акції інших іноземних емітентів;
- 6) іпотечні цінні папери, які випущені відповідно до законодавства Російської Федерації про іпотечні цінні папери;
- 7) кошти в рублях на рахунках у кредитних організаціях;
- 8) депозити у валюті Росії й в іноземній валюті в кредитних організаціях;
- 9) іноземну валюту на рахунках у кредитних організаціях;
- 10) цінні папери міжнародних фінансових організацій, які допущені до розміщення й (або) публічного обігу в Російській Федерації відповідно до законодавства Російської Федерації про ринок цінних паперів [3].

Перелік видів активів, у які дозволено інвестувати пенсійні накопичення з обов'язкового пенсійного страхування, є, на наш погляд, досить різноманітним. Про це свідчить структура інвестиційних портфелів управляючих компаній і НПФ, аналіз якої наведений нижче.

На рис. 1 приведена структура сукупного інвестиційного портфеля державної, приватних управляючих компаній і НПФ у 2012 році.

Обсяг сукупного інвестиційного портфеля державної, приватних управляючих компаній і НПФ виріс у порівнянні з 2011 роком на 33,3%, однак його структура суттєво не змінилася. Сукупний інвестиційний портфель державної, приватних управляючих компаній і недержавних пенсійних фондів залишається досить консервативним: частка державних цінних паперів, депозитів у рублях у кредитних організаціях, коштів на рахунках у кредитних організаціях становить більше 80% сукупного інвестиційного портфеля. При цьому частка державних цінних паперів є переважною й становить 41,3%, коштів на рахунках у кредитних організаціях — 22,1%, облігацій російських емітентів — 21,6% сукупного портфеля.

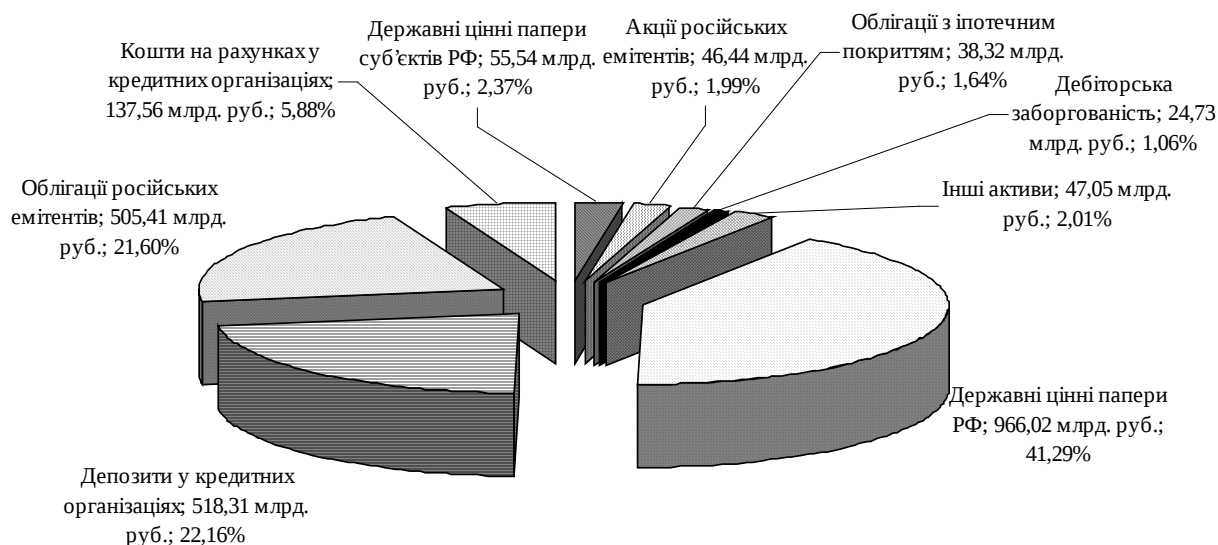

Рис. 1. Структура сукупного інвестиційного портфеля державної, приватних управляючих компаній і НПФ у 2012 році (Складено згідно з даними [7])

Аналіз структури інвестиційних портфелів державної управляючої компанії (розширеного її портфеля державних цінних паперів), а також сукупних інвестиційних портфелів приватних управляючих компаній і НПФ був проведений нами в динаміці за 2005-2012 роки (таблиці 3, 4, 5, 6).

Таблиця 3. Структура розширеного інвестиційного портфеля державної управляючої компанії у 2005-2012 рр., % *

Активи	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Цінні папери міжнародних фінансових організацій	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1,90	1,05	1,65
Дебіторська заборгованість	1,32	1,68	1,46	1,90	1,68	1,42	1,62	1,42
Облігації з іпотечним покриттям	0,00	0,00	0,00	0,00	2,08	2,15	1,45	2,19
Облігації російських емітентів	0,00	0,00	0,00	0,00	1,62	12,28	11,41	15,88
Державні цінні папери суб'єктів РФ	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,79	0,35	0,28
Державні цінні папери РФ	83,16	88,49	88,63	97,21	80,34	71,85	67,60	57,48
Депозити в рублях у кредитних організаціях	0,00	0,00	0,00	0,00	1,42	7,94	10,49	15,67
Кошти на рахунках у кредитних організаціях	15,53	9,84	9,91	0,89	12,77	1,68	6,02	5,43

* Складено згідно з даними [6, 7]

Основна частина коштів пенсійних накопичень зосереджена в інвестиційному розширеному портфелі. Вартість розширеного інвестиційного портфеля державної управляючої компанії у 2012 році склала 1643,77 млрд. руб.

Інвестиційна декларація цього портфеля була доповнена новими інструментами, інвестувати в які державна управляюча компанія одержала можливість із листопада 2009 року. Частка цих інструментів у структурі портфеля з 2009 року збільшилася, наприклад, облігації російських емітентів склали — 1,6% у 2009 році, 12% — у 2010 році, 11,4% — у 2011 році, 15,9% — у 2012 році.

Частка державних цінних паперів Російської Федерації знизилася: у 2009 році вона становила 80,4% активів розширеного інвестиційного портфеля державної управляючої компанії, у 2010 році — 72%, у 2011 році — 67,6%, у 2012 році — 57,5%.

Інвестиційний портфель державних цінних паперів державної управляючої компанії має відносно невеликий обсяг: у 2012 році його вартість склала 8,01 млрд. руб. (0,49% від вартості сукупно-

го інвестиційного портфеля державної управляючої компанії). У його структурі державні цінні папери Російської Федерації становили 56,55%, облігації російських емітентів — 35,21%.

У порівнянні з 2009 роком зменшилася питома вага коштів на рахунках у кредитних установах з 38,3% до 6,62%. Питома вага державних цінних паперів Російської Федерації підвищилася з 59,64% у 2009 році до 93,0% у 2010 році. У 2011 і 2012 роках спостерігалось його зниження (табл. 4).

Таблиця 4. Структура інвестиційного портфеля державних цінних паперів у 2009-2012 рр., % *

Активи	2009	2010	2011	2012
Облігації російських емітентів	0,00	0,00	14,23	35,21
Державні цінні папери РФ	59,64	93,00	74,77	56,55
Кошти на рахунках у кредитних організаціях	38,30	5,29	9,17	6,62
Дебіторська заборгованість	0,88	1,71	1,83	1,62

* Складено згідно з даними [7]

На відміну від інвестиційних портфелів державної управляючої компанії у сукупному інвестиційному портфелі приватних управляючих компаній у 2012 році в порівнянні з 2011 роком відбувався перерозподіл коштів у бік більш консервативних інструментів (при збереженні в цілому більш ліберального характеру інвестиційного портфеля приватних управляючих компаній у порівнянні з інвестиційним портфелем державної управляючої компанії).

Так, у структурі портфеля збільшилися частки державних цінних паперів Російської Федерації, державних цінних паперів суб'єктів Російської Федерації, муніципальних облігацій, депозитів у рублях у кредитних організаціях, коштів на рахунках у кредитних організаціях. При цьому зменшилися частки облігацій російських емітентів з 52,4% у 2011 році до 49,0% у 2012 році й акцій російських емітентів з 17,8% у 2011 році до 13,7% сукупного інвестиційного портфеля приватних управляючих компаній у 2012 році (табл. 5).

Таблиця 5. Структура сукупного інвестиційного портфеля приватних управляючих компаній у 2005-2012 рр., % *

Активи	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Акції російських емітентів	19,5	29,4	30,2	15,1	25,1	25,0	17,8	13,7
Облігації російських емітентів	19,8	21,9	38,8	43,2	33,8	48,0	52,4	49,0
Муніципальні облігації	3,2	2,0	1,5	2,9	0,2	0,0	0,1	0,2
Державні цінні папери суб'єктів РФ	26,0	23,0	11,2	13,7	13,5	12,0	8,5	12,0
Державні цінні папери РФ	15,0	10,4	4,6	4,8	13,3	3,0	6,5	7,6
Депозити в рублях у кредитних організаціях	6,1	6,6	7,3	9,5	5,6	5,0	5,0	8,6
Кошти на рахунках у кредитних організаціях	1,4	0,8	1,9	3,8	1,9	2,0	3,4	4,9
Дебіторська заборгованість	9,0	5,9	4,5	7,0	6,6	5,0	6,3	4,2

* Складено згідно з даними [6, 7]

Аналіз структури сукупного інвестиційного портфеля приватних управляючих компаній у динаміці за 2005-2012 рр. свідчить про підвищення питомої ваги облігацій російських емітентів з 19,8% у 2005 році до 49,0% у 2012 році, або на 29,2 п. п. Збільшилася також питома вага, хоча й у меншій мірі, депозитів у рублях у кредитних організаціях (з 6,1% до 8,6%), коштів на рахунках у кредитних організаціях (з 1,4% до 4,9%). Питома вага інших складових сукупного інвестиційного портфеля приватних управляючих компаній зменшилася. Більшою мірою це торкнулося державних цінних паперів суб'єктів Російської Федерації (з 26,0% до 12,0%) і державних цінних паперів Російської Федерації (з 15,0% до 7,6%).

У сукупному інвестиційному портфелі НПФ у 2012 році продовжився перерозподіл коштів у бік більш консервативних інструментів у порівнянні з 2010 і 2011 роками. Він відбувся в основному за рахунок збільшення в інвестиційному портфелі НПФ частки депозитів у рублях у кредитних організаціях (з 23,3% у 2011 році до 39,1% у 2012 році), а також за рахунок зменшення частки

облігацій російських емітентів і акцій російських емітентів до 34,1% та 6,3% відповідно. Частка облігацій у 2010 році становила 48,8%, у 2011 році — 44,9%; частка акцій: у 2010 році — 11,9%, у 2011 році — 9,6%.

Частка державних цінних паперів Російської Федерації в сукупному інвестиційному портфелі НПФ знизилася в порівнянні з 2011 роком з 4,9% до 2,8% (у 2010 році частка державних цінних паперів становила 1,7%).

Найбільш істотні зміни в структурі сукупного інвестиційного портфеля НПФ у порівнянні з 2011 роком: зниження частки облігацій російських емітентів з 44,7% до 34,1% і зростання частки депозитів у рублях у кредитних організаціях з 23,3% до 39,1%.

Аналіз структури сукупного інвестиційного портфеля недержавних пенсійних фондів у динаміці за 2005-2012 рр. показав, що найбільше збільшення відбулося за депозитами в рублях у кредитних організаціях — на 34,6 п. п. (з 4,5% до 39,1%) і за облігаціями російських емітентів — на 9,8 п. п. (з 24,3% до 34,1%). Підвищилася питома вага й коштів на рахунках у кредитних організаціях на 6,2 п. п. (з 0,8% до 7,0%). Зниження питомої ваги в структурі сукупного інвестиційного портфеля НПФ спостерігалось за державними цінними паперами суб'єктів Російської Федерації (з 33,1% до 7,1%) і державних цінних паперів Російської Федерації (з 20,3% до 2,8%) (табл. 6).

Таблиця 6. Структура сукупного інвестиційного портфеля НПФ у 2005-2012 рр., % *

Активи	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Акції російських емітентів	10,0	25,0	27,0	11,3	11,6	11,9	9,7	6,3
Облігації російських емітентів	24,3	26,4	37,7	43,9	36,3	48,8	44,7	34,1
Іпотечні цінні папери	0,0	0,0	0,0	0,4	0,2	0,5	0,2	0,3
Державні цінні папери суб'єктів РФ	33,1	27,7	16,7	14,1	12,1	8,9	6,1	7,1
Державні цінні папери РФ	20,3	6,8	7,4	3,1	3,4	1,7	4,9	2,8
Депозити в рублях у кредитних організаціях	4,5	0,5	1,4	10,6	22,0	16,1	23,3	39,1
Кошти на рахунках у кредитних організаціях	0,8	6,1	2,4	3,4	7,8	7,3	7,4	7,0
Інші активи	7,0	7,4	7,4	13,2	6,6	4,8	3,7	3,3

* Складено згідно з даними [6, 7]

Обсяг пенсійних накопичень НПФ з обов'язкового пенсійного страхування за 2012 рік виріс на 269,7 млрд. руб., або на 68,5%. Загальний їх обсяг склав 663,38 млрд. руб. Кількість застрахованих осіб досягла 16,57 млн. чол., що на 38,5% більше, ніж у 2011 році, і на 104,3% більше в порівнянні з 2010 роком.

Як видно з табл. 7, прибутковість пенсійних накопичень, інвестованих державною управляючою компанією, за підсумками 2012 року склала: 9,21% (розширений інвестиційний портфель) і 8,47% (інвестиційний портфель державних цінних паперів). Прибутковість інвестування пенсійних накопичень приватними управляючими компаніями склала в 2012 році від (-0,66%) до 13,51%. Прибутковість пенсійних накопичень з обов'язкового пенсійного страхування в недержавних пенсійних фондах, склала від (-0,01%) до 14,2%.

Аналіз прибутковості пенсійних накопичень, інвестованих управляючими компаніями й недержавними пенсійними фондами, у динаміці за 2005-2012 рр. показав, що позитивні результати спостерігалися в п'ятьох із восьми років. Це пов'язане, на наш погляд, із впливом світової фінансової кризи. Так, у 2008 році відбулося падіння більшості світових фінансових і в тому числі фондових ринків. Це відбилося на банківському й фондовому сегментах фінансового ринку Росії й характеризувалося зниженням фондових індексів, курсів цінних паперів, їх вартості, процентних ставок з депозитних внесків і ін.

Прибутковість активів, у які вкладені пенсійні накопичення з обов'язкового пенсійного страхування, склала в 2008 році по державній управляючій компанії (-0,46%), приватним управляючим компаніям — від (-55,09%) до 2,20%, недержавним пенсійним фондам — від (-71,26%) до 50,29%. У 2009 році спостерігалось певне пожвавлення на фінансових ринках, що позитивно відбилося на прибутковості вкладень. Воно продовжилось й у 2010 році, хоча прибутковість від вкладення пенсійних накопичень була нижчою. У 2011 й 2012 роках відчувался вплив другої хвилі

Таблиця 7. Прибутковість інвестування коштів пенсійних накопичень У 2005-2012 рр., % річних *

Управляючі компанії й НПФ	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Недержавні пенсійні фонди	від 0 до 41,00	від 0 до 24,3	від 0 до 16,70	від -71,26 до 50,29	від 0,70 до 80,80	від 0,1 до 23,91	від -9,86 до 7,63	від -0,01 до 14,2
Приватні управляючі компанії, відібрані на конкурс	від 2,08 до 51,72	від 6,20 до 39,17	від 0,22 до 9,20	від -55,09 до 2,20	від 7,56 до 110,48	від 0,00 до 33,21	від -17,83 до 7,69	від -0,66 до 13,51
Державна управляюча компанія, усього	12,18	5,67	6,04	-0,46	—	—	—	—
у тому числі								
розширений інвестиційний портфель	Пенсійні накопичення інвестувалися в складі одного інвестиційного портфеля				9,52	8,17	5,47	9,21
інвестиційний портфель державних цінних паперів					5,72	7,62	5,9	8,47
Інфляція, грудень до грудня, %	10,9	9,0	11,9	13,3	8,8	8,8	6,1	6,6

* Складено згідно з даними [7]

світової кризи, що й відбулося, як видно з таблиці 7, на прибутковості активів, у які вкладені пенсійні накопичення з обов'язкового пенсійного страхування.

Десятилітній досвід формування пенсійних накопичень у Російській Федерації, згідно з науковими дослідженнями та висновками фахівців державних фінансових органів Росії, викладеними в Проекті «Стратегії розвитку пенсійної системи Російської Федерації до 2030 року», свідчить про ряд проблем накопичувальної складової пенсійної системи, основними з яких є:

- відсутність ефективних механізмів гарантій зі збереження й повернення пенсійних накопичень і, як наслідок, незацікавленість громадян і роботодавців в управлінні пенсійними ресурсами і їх накопиченні;
- відсутність стимулів до розвитку добровільного формування пенсійних накопичень;
- недосконалість законодавства в частині контролю й регулювання накопичувальної складової пенсійної системи, вимоги якого не відповідають обсягу накопичень і рівню ризиків;
- реальне знецінювання коштів пенсійних накопичень;
- зростання ринкових ризиків (за якими відповідальність несе держава) у міру збільшення обсягів пенсійних накопичень в умовах недостачі інструментів інвестування (1,8 трлн. руб. у 2011 році, 2,3 трлн. руб. у 2012 році, 3,5 трлн. руб. у 2014 році);
- високі витрати на адміністрування накопичувальної складової пенсійної системи, дозволені законодавством (комісія управляючих компаній і недержавних пенсійних фондів становить 1,4% вартості чистих активів, що значно перевищує рівень комісії на розвинених фінансових ринках (0,5-0,7%);
- системна правова колізія, пов'язана з організаційно-правовою формою недержавних пенсійних фондів (зазначені відносини регулюються в публічно-правовій площині — у рамках обов'язкового пенсійного страхування й не передбачають одержання прибутку, а накопичувальна складова ґрунтується на цивільно-правових (договірних) відносинах і формується з метою одержання інвестиційного доходу) [9].

Проект Стратегії розроблений у 2012 році та у цей час проходить обговорення в суспільстві його положень, що передбачають поетапне здійснення модернізації й подальшого розвитку діючої трирівневої пенсійної системи. При цьому за основу прийнятий принцип диференціації населення за рівнем доходу. Для середньо- і високоприбуткових категорій населення акцент робиться на добровільному пенсійному страхуванні й недержавному пенсійному забезпеченні.

ВИСНОВКИ

1. Накопичувальна система обов'язкового пенсійного страхування Росії функціонує більше 10 років. За цей період неодноразово вносилися корективи в законодавчі й нормативні документи, які певним чином впливали на рівень активності роботодавців в обов'язковій накопичувальній системі й працюючих осіб у добровільній накопичувальній системі, на позитивні результати діяльності Пенсійного фонду Росії, державної й приватних управляючих компаній, недержавних пенсійних фондів. Вивчення й впровадження накопиченого досвіду є доцільним для використання в Україні.

2. Кількість застрахованих осіб і обсяги страхових внесків з обов'язкового пенсійного страхування, а також вартість активів, у які інвестовані пенсійні накопичення, у досліджуваному періоді мали тенденцію до щорічного зростання.

3. Підвищується роль недержавних пенсійних фондів у системі обов'язкового пенсійного страхування. Зберігається тенденція до збільшення кількості застрахованих осіб, що відмовилися від формування накопичувальної частини трудової пенсії через Пенсійний фонд Російської Федерації й вибрали недержавні пенсійні фонди. Кількість застрахованих осіб, пенсійні накопичення яких передані в недержавні пенсійні фонди, збільшилося за період з 2005 по 2012 рік в 24,7 разу, вартість активів, у які інвестовані пенсійні накопичення недержавними пенсійними фондами, — у 330 разів.

4. Структура інвестиційних портфелів державної, приватних управляючих компаній і недержавних пенсійних фондів зазнавала в періоді, що аналізується, значних змін, які пов'язані як з корективами, внесеними в законодавчі й нормативні акти, так і із впливом фінансової кризи. Сукупний інвестиційний портфель державної, приватних управляючих компаній і НПФ залишається досить консервативним: частка державних цінних паперів, депозитів у рублях у кредитних організаціях, коштів на рахунках у кредитних організаціях становить більше 80% сукупного інвестиційного портфеля.

5. У подальших дослідженнях доцільно розглянути досвід функціонування накопичувальних обов'язкових пенсійних систем інших країн СНД і країн Східної Європи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи: Закон України від 08.07.2011 р. №3668 – VI. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.rada.gov.ua.

2. Об обязательном пенсионном страховании в Российской Федерации: Федеральный закон от 15.12.2001 г. №167-ФЗ; в редакции 03.12.2012 г. №243-ФЗ. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.pfrf.ru/individual_records/23325.html.

3. Об инвестировании средств для финансирования накопительной части трудовой пенсии в Российской Федерации: Федеральный закон от 24.07.2002 г. №111-ФЗ; в редакции 03.12.2012 г. №243-ФЗ. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.pfrf.ru/investing_pension_funds/19264.html.

4. О дополнительных страховых взносах на накопительную часть трудовой пенсии и государственной поддержке формирования пенсионных накопительных накоплений: Федеральный закон от 30.04.2008 г. № 56-ФЗ. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.pfrf.ru/investing_pension_funds/719.html.

5. О дополнительных мерах государственной поддержки семей, имеющих детей: Федеральный закон от 29.12.2006 г. №256-ФЗ; в редакции 28.07.2012 №133-ФЗ. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.pfrf.ru/mother_fam_capital/726.html.

6. Формирование и инвестирование пенсионных накоплений в 2009 году / Министерство финансов Российской Федерации. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www1.minfin.ru/common/img/uploaded/library/2010/09/Obzor_investirovaniyaPN2009.pdf.

7. Обзор инвестирования средств пенсионных накоплений в 2012 году / Министерство финансов Российской Федерации. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www1.minfin.ru/common/img/uploaded/library/2013/07/Obzor_2012_%28sayt%29.pdf.

8. Публичный годовой отчет Пенсионного Фонда Российской Федерации за 2012 год. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.pfrf.ru/archiveinf2012/24810.html>.

9. Стратегия развития пенсионной системы Российской Федерации до 2030 года. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.rosmintrud.ru/docs/mintrud/projects/20>.

Стаття надійшла до редакції 10 квітня 2014 року

УДК 368:303.833:334.722

Бутырина В.Н.,
к.э.н., доцент, ТНУ имени В.И. Вернадского

ОРГАНИЗАЦИОННО-ПРАВОВЫЕ ОСОБЕННОСТИ ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ СТРАХОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Рассмотрены организационно-правовые формы осуществления страховой деятельности, проанализирована динамика страховых компаний Украины в течение 2009-2013 гг. и их структура в 2012-2013 гг., выявлены особенности осуществления страховой деятельности в Украине, Российской Федерации, Республиках Беларусь, Молдова и Казахстан.

Ключевые слова: страховая компания, организационно-правовая форма, законодательные требования, структура, страховой рынок.

ВВЕДЕНИЕ

Страховой рынок является важной частью рыночной инфраструктуры, тесно взаимосвязан с различными рыночными структурными элементами, обеспечивая страхователям защиту их имущественных интересов при наступлении неблагоприятных событий. В странах с развитой рыночной экономикой страхование является важным механизмом привлечения в экономику инвестиционных ресурсов и по доходности занимает одно из лидирующих мест, часто опережая рентабельность в банковском сегменте и промышленности. Важным условием развития страхового рынка является успешность страховых компаний, которая, в свою очередь, во многом зависит от выбора организационно-правовой формы создания и ведения бизнеса.

Отечественные и зарубежные ученые, такие как О.Д. Вовчак, Н.М. Внукова, А.Д. Заруба, Н.Г. Нагайчук, Н.Н. Никулина, С.С. Осадец, Т.В. Яворская и др. осуществили значительный вклад в развитие вопроса особенностей ведения страхового дела. Отмечая научную и практическую значимость проведенных исследований, следует отметить, что выбору организационно-правовой формы осуществления страховой деятельности не уделено должного внимания, не установлена также зависимость финансовых результатов функционирования страховщиков от выбранной организационно-правовой формы, что в современных социально-экономических условиях приобретает особое значение.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧИ

Целью работы является определение преимуществ и недостатков организационно-правовых форм ведения страхового дела, анализ структуры страхового рынка Украины в зависимости от организационно-правовой формы осуществления страховой деятельности, а также установление законодательных требований к созданию страховых компаний в зарубежных странах.

РЕЗУЛЬТАТЫ

В настоящее время в Украине в зависимости от форм собственности могут функционировать такие предприятия: частное предприятие (действующее на основе частной собственности граждан или субъекта хозяйствования); предприятие коллективной формы собственности (действующее на основе коллективной собственности); коммунальное предприятие (действующее на основе коммунальной собственности территориальной общины); государственное предприятие (действующее на основе государственной собственности); предприятие, основанное на смешанной форме собственности [12].

Страховую деятельность на территории Украины могут осуществлять финансовые учреждения, созданные в форме акционерных, полных, коммандитных обществ или обществ с дополнительной ответственностью в соответствии с Законом Украины «О хозяйственных обществах» [5, 6]. Страховая компания — это юридически оформленная единица предпринимательской деятельности, которая берет на себя обязательства страховщика и имеет на это соответствующую лицензию. В Украине, как и во многих других государствах, основу страховой системы составляют компании в виде акционерных обществ.

Акционерное страховое общество (корпорация) — это тип компании, которая создается и действует с уставным капиталом, разделенным на определенное количество долей — акций. Оплаченная акция дает право ее владельцу на участие в управлении обществом и получение части прибыли в форме дивидендов. В самой основе акционерного общества заложены преимущества

этого вида компании. Акционерная форма накопления уставного капитала позволяет привлекать к страховой индустрии многих юридических и физических лиц, заинтересованных выгодно разместить свои инвестиции. Страховая индустрия при обоснованном государственном регулировании имеет все возможности для получения прибыли на единицу акционерного капитала на уровне не ниже среднего по всем отраслям бизнеса. В случае неблагоприятных последствий деятельности конкретного страховщика потеря относительно небольших взносов в компании не повлечет за собой банкротства самих акционеров.

Акционерные общества бывают закрытого (ЧАО) и открытого (ПАО) типа. Основными критериями для разделения акционерных обществ на публичные и частные являются:

- способность акций свободно обращаться. Публичное акционерное общество может осуществлять как закрытое (частное) размещение акций, так и публичное (открытое) размещение. Частное акционерное общество может осуществлять только закрытое размещение акций;
- акционеры публичного акционерного общества могут отчуждать принадлежащие им акции без согласия других акционеров и общества, при этом уставом частного акционерного общества может быть предусмотрено преимущественное право акционеров и самого общества на приобретение акций этого общества, которые предлагаются их владельцем к продаже третьему лицу.
- согласно ст.14 Закона Украины «О бухгалтерском учете и финансовой отчетности в Украине» публичные акционерные общества, предприятия-эмитенты ипотечных облигаций, ипотечных сертификатов, облигаций предприятий и сертификатов фондов операций с недвижимостью, а также профессиональные участники фондового рынка, банки, страховщики и другие финансовые учреждения обязаны не позднее 30 апреля года, следующего за отчетным периодом, обнародовать годовую финансовую отчетность и годовую консолидированную финансовую отчетность вместе с аудиторским заключением путем размещения на собственной веб-странице и опубликования в периодических или непериодических изданиях [4].

Выбор типа акционерного общества зависит, прежде всего, от целей, которые ставят перед собой владельцы [9]. Частное акционерное общество (ЧАО) — это акционерное общество, количественный состав акционеров которого не может превышать 100 акционеров. В Украине в страховой индустрии преобладают акционерные общества закрытого типа. Это объясняется несколькими мотивами. Во-первых, создание открытых акционерных обществ длительное время сдерживалось низкими требованиями к размеру уставного фонда страховщика и отсутствием развитого рынка ценных бумаг. Во-вторых, украинское законодательство не предусматривает возможности создания страховой компании в виде обществ с ограниченной ответственностью. В-третьих, статус закрытого общества дает возможность контролировать распространение акций среди определенной категории участников страховой компании, что может соответствовать интересам учредителей. В-четвертых, процедура создания закрытого акционерного общества существенно упрощена, что позволяет экономить время и средства.

Перспективными для страховой индустрии являются публичные акционерные общества. Это компании, которые ориентируются на большие объемы страховых услуг. Публичное акционерное общество (ПАО) — это акционерное общество, количественный состав акционеров которого может превышать 100 человек. Они требуют поиска средств у многих владельцев, которые в основном не склонны к активному участию в руководстве компанией. Привлечь средства таких лиц удается благодаря продаже компаниями акций на фондовом рынке [7].

Таким образом, можно выделить следующие преимущества ведения бизнеса путем создания акционерного общества (АО):

- акционерное общество — это удобный способ привлечения инвестиций;
- возможность получения доходов в виде дивидендов;
- акции дают право на участие в распределении имущества АО при его ликвидации;
- возможность владельцев простых акций участвовать в управлении АО;
- акции, как и другие активы, могут быть предоставлены в залог, использоваться в других операциях их владельца;
- акционеры не отвечают по обязательствам акционерного общества и несут риски убытков, связанных с деятельностью общества в пределах стоимости принадлежащих им акций;
- объем ответственности самого акционерного общества по собственным обязательствам ограничивается принадлежащим ему имуществом;
- при успешной деятельности АО рыночная стоимость его акций может значительно превышать номинальную.

Основные недостатки ведения бизнеса путем создания акционерного общества:

- если стоимость чистых активов АО становится меньше минимального размера его уставного капитала, такое общество подлежит ликвидации. При этом механизм ликвидации АО в связи с уменьшением стоимости его чистых активов на законодательном уровне недостаточно урегулирован;
- эмиссия и обращение акций требуют соблюдения дополнительных требований законодательства о ценных бумагах и фондовом рынке;
- публичное акционерное общество обязано пройти процедуру листинга и оставаться в биржевом реестре по крайней мере на одной фондовой бирже;
- АО обязаны предоставлять отчеты в государственные органы, регулирующие обращение ценных бумаг на фондовом рынке;
- для обеспечения обращения акций и ведения учета владельцев простых именных акций необходимо устанавливать отношения с профессиональными участниками фондового рынка: регистраторами, торговцами, хранителями, депозитарием и т.п.;
- относительно большие затраты на создание АО;
- двойное налогообложение: до и после выплаты дивидендов.

Страховые организации могут быть созданы также как хозяйственные единицы, владельцы которых несут полную ответственность. К таким субъектам хозяйствования относятся общества с полной ответственностью и коммандитные общества. Эти общества действуют на основании учредительного договора.

Полным признается такое общество, все участники которого ведут совместную предпринимательскую деятельность и несут солидарную ответственность по обязательствам общества всем своим имуществом. Учредительный договор о полном обществе (ПО) должен определять размер доли каждого из участников, размер, состав и порядок внесения вкладов, форму их участия в делах общества. Преимущества ПО — возможность аккумулирования значительных средств в относительно короткие сроки и привлекательность для кредиторов. Недостатки состоят в том, что выход одного из участников может обусловить ухудшение финансового состояния или даже привести к банкротству, а отсутствие доверительных отношений между участниками может стать причиной быстрого распада организации.

Коммандитным обществом (КО) признается общество, в котором вместе с одним или более участниками, осуществляющими от имени товарищества предпринимательскую деятельность и несущими ответственность по обязательствам общества всем своим имуществом (комplementарии), есть один или более участников, ответственность которых ограничивается вкладом в имущество общества (вкладчиков). Вкладчики коммандитного общества, которые несут ограниченную ответственность, называются коммандитистами. В учредительном договоре относительно коммандитистов указываются только совокупный размер их долей в имуществе общества, а также размер, состав и порядок внесения ими вкладов. Совокупный размер долей вкладчиков не должен превышать 50% имущества общества, указанного в учредительном договоре [7]. Преимущество КО — привлечение дополнительных средств от лиц, которые не участвуют в принятии решений. Основной недостаток состоит в том, что государственная регистрация проводится только при условии внесения всеми участниками их долей в полном объеме.

Обществом с дополнительной ответственностью (ОДО) признается общество, уставный капитал которого разделен на доли определенных учредительными документами размеров. Участники такого общества отвечают по его долгам своими взносами в уставный капитал, а при недостаточности этих сумм — дополнительно принадлежащим им имуществом в одинаковом для всех участников кратном размере вноса. Предельный размер ответственности участников предусматривается в учредительных документах [5]. Привлекательной стороной является минимизация угрозы перекупки бизнеса в связи с тем, что участник ОДО обычно не может распорядиться им без согласия партнеров. Среди минусов — обязательный взнос в уставный фонд до момента регистрации, повышенный предел ответственности участников и возможность «декапитализации» общества при выходе из него участников.

В Украине в течение 2009-2013 гг. наблюдается тенденция снижения количества страховых организаций (рис. 1).

В течение 2009-2013 гг. количество страховых компаний уменьшилось почти на 12%.

По данным Реестра финансовых учреждений [11] по состоянию на сентябрь 2013 г., в Украине действует 411 страховщиков, что на 36 меньше, по сравнению с аналогичным периодом прошлого года. Распределение их по организационно-правовым формам отражено на рис. 2. При этом

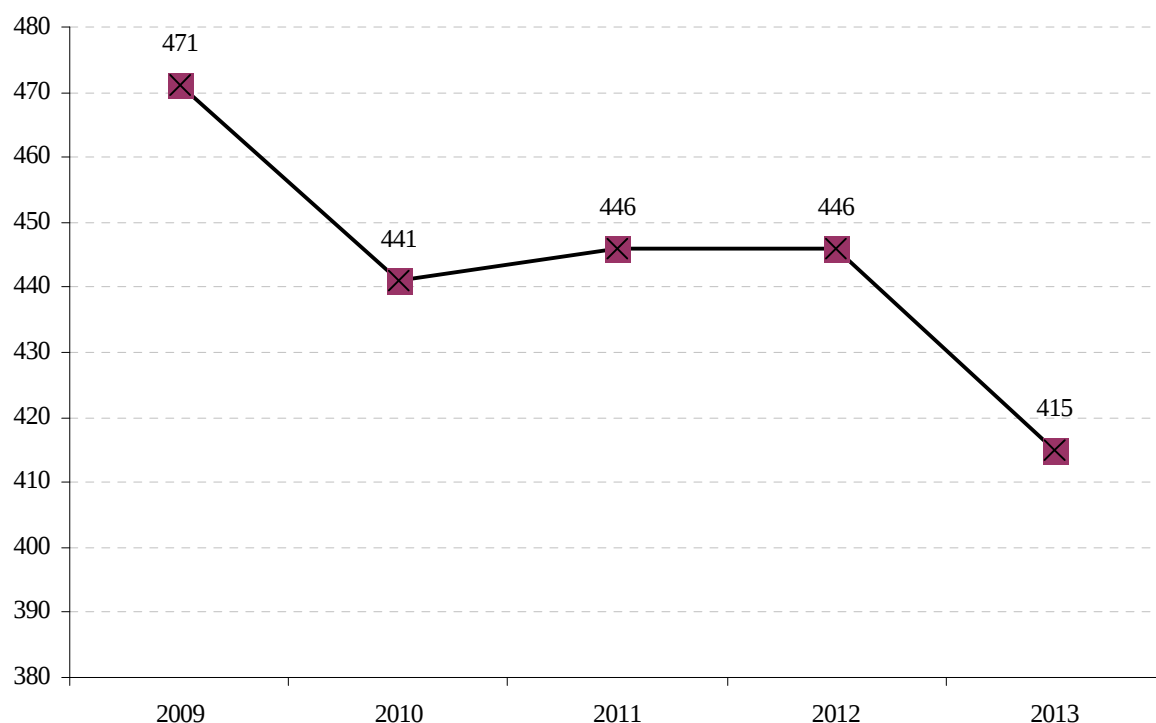

Рис. 1. Динамика количества страховых организаций Украины в первом полугодии 2009-2013 гг. (Составлено автором по материалам [10])

следует отметить, что по сравнению с 2012 г., больше всего сократилась доля обществ с дополнительной ответственностью (на 9,82%), далее следуют доли частных (сокращение на 7,72%) и публичных (сокращение на 5,56%) акционерных обществ, количество командитных обществ осталось неизменным.

Преобладание ЧАО можно объяснить удобством акционерной формы хозяйствования. Меньшая доля ПАО — следствие высоких накладных затрат и необходимости раскрывать информацию о деятельности компании. Среди обществ, уставный капитал которых разделен на доли, представлено только одно командитное общество (украинско-американское КО «Миллениум») и отсутствуют полные общества; таким образом, участники стремятся ограничить свою ответственность по обязательствам общества.

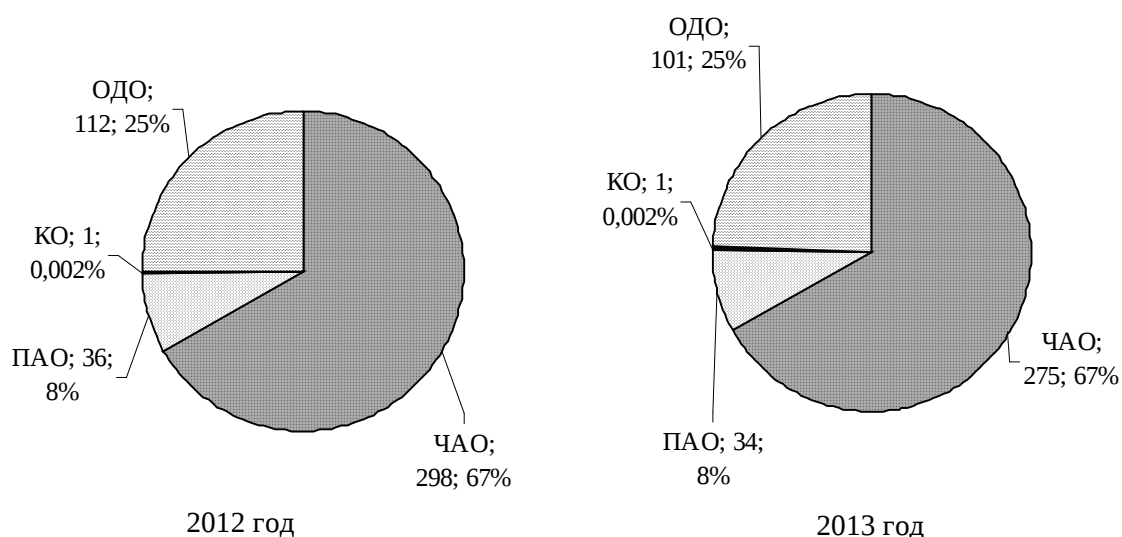

Рис. 2. Структура страхового рынка Украины в зависимости от организационно-правовых форм осуществления страховой деятельности (Рассчитано и составлено автором по материалам [11])

Рассмотрим законодательные требования к организационно-правовой форме и размеру уставного капитала страховых компаний в Украине, Российской Федерации, Республиках Беларусь, Молдова и Казахстан. Возможность такого сравнения обусловлена сходством законодательных норм, определяющих особенности организационно-правовых форм ведения бизнеса, и уровня социально-экономического развития. Результаты анализа представлены в табл. 1.

Таблица 1. Законодательные требования к созданию страховых компаний в Украине, Российской Федерации, Республиках Беларусь, Молдова и Казахстан *

Критерии сравнения	Украина	Российская Федерация	Республика Беларусь	Республика Молдова	Республика Казахстан
Организационно-правовая форма	АО, ПО, КО или ОДО	юридические лица	коммерческие организации	АО	
Минимальный размер уставного капитала	Non-life — 1 млн. €, life — 10 млн. € по валютному обмену курсу валюты Украины.	Медстрахование — 60 млн. руб. (1,37 млн. €), life — 240 млн. руб. (5,47 млн. €), др. виды страхования — не менее 120 млн. руб. (2,74 млн. €), а перестрахование — 480 млн. руб. (10,943 млн. €).	Non-life — 1 млн. €, Life — 2 млн. €, исключительно перестраховочная деятельность — 5 млн. €.	15 млн. леев, к которому применяется: а) коэф. 1 — при общем страховании (15 млн. леев, 882 тыс. €); б) коэф. 1,5 — life — страхование (22,5 млн. леев, 132 тыс. €); в) коэф. 2 — исключительно перестраховочная деятельность (30 млн. леев, 176 тыс. €).	Non-life — 1,1 млрд. тенге (5,4 млн. €); life — 1,2 млрд. тенге (5,91 млн. €); Non-life + перестрахование — 1,2 млрд. тенге (5,91 млн. €); life + перестрахование — 1,3 млрд. тенге (6,4 млн. €); перестрахование — 1 млрд. тенге (4,92 млн. €); Non-life (ипотечное страхование) — 1,6 млрд. тенге (7,87 млн. €).

* Составлено автором по материалам [1, 2, 3, 6, 8]

Анализ страхового и гражданского законодательства РФ позволяет выделить следующую особенность организационно-правовой формы страховщика: прежде всего, он должен быть зарегистрирован в форме юридического лица. Граждане, в том числе и зарегистрированные для ведения предпринимательской деятельности, не могут быть страховщиками на территории РФ. Страховщик — это российское юридическое лицо, так как ст.6 Закона «Об организации страхового дела в Российской Федерации» требует, чтобы организационно-правовая форма этого юридического лица была предусмотрена законодательством Российской Федерации [3].

Согласно Положению Республики Беларусь «О страховой деятельности» [8] Уставный фонд страховщика должен быть сформирован его учредителями к дате государственной регистрации полностью. Размер вклада каждого учредителя в уставный фонд (доли участника в уставном фонде) страховщика, за исключением вклада (доли) Республики Беларусь и (или) ее административно-территориальных единиц в уставный фонд страховщика, создаваемого в виде акционерного общества, общества с ограниченной ответственностью и общества с дополнительной ответственностью, не может превышать 35 процентов размера уставного фонда.

ВЫВОДЫ

Таким образом, в рассматриваемых государствах отсутствуют компании, где лимит ответственности собственников превышает размер вклада в уставный капитал, в большинстве из них более низкие требования к размеру уставного капитала, что говорит о более жестких требованиях украинского законодательства к созданию страховых компаний. Также следует отметить, что в некоторых из них единственной организационно-правовой формой осуществления страховой деятель-

ности является акционерное общество. Выбор организационно-правовой формы зависит от законодательных требований к уровню ответственности участников страховщика, желанием учредителей участвовать в управлении компанией, возможностей привлечения дополнительных средств и их источники. Перспективными для страхового рынка Украины являются страховые компании, созданные в форме публичных акционерных обществ. Такие компании ориентированы на большие объемы страховых услуг и позволяют поиск средств у многих владельцев, которые в основном не склонны к активному участию в руководстве компанией. Привлекать средства таких лиц возможно благодаря продаже компаниями акций на фондовом рынке.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. О страховой деятельности: Закон Республики Казахстан по состоянию на 11 сентября 2013 г. / Информационно-правовая система нормативных правовых актов Республики Казахстан. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://adilet.zan.kz/rus/docs/Z000000126_#z0
2. О страховании: Закон Республики Молдова по состоянию на 11 сентября 2013 г. / Государственный реестр правовых актов Республики Молдова. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=322823&lang=2>
3. Об организации страхового дела в Российской Федерации: Закон РФ по состоянию на 11 сентября 2013 г. / Официальный интернет-портал правовой информации. Государственная система правовой информации. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://pravo.gov.ru/proxy/ips/?docbody=&prevDoc=102084275&backlink=1&nd=102019659>
4. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України станом на 14 вересня 2013 р. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>
5. Про господарські товариства: Закон України станом на 11 вересня 2013 р. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1576-12>
6. Про страхування: Закон України за станом на 11 вересня 2013 р. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80>
7. Осадець С.С. Страхування: підручник / С.С. Осадець. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/60/14/>
8. О страховой деятельности: Положение Республики Беларусь по состоянию на 11 сентября 2013 г. / Национальный правовой Интернет-портал Республики Беларусь. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=p30600530&p2=>
9. Реєстрація (створення) акціонерного товариства: публічного (ПАТ) або приватного (ПрАТ)/ Юридична компанія «Правинг». — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://praving.kiev.ua/razdel46_ua/razdel48-6.htm
10. Статистика страхового рынка Украины / Интернет-журнал о страховании «Фориншурер». — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://forinsurer.com/stat/>
11. Фінансові установи / Національна комісія з регулювання ринків фінансових послуг. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://kis.nfp.gov.ua/>
12. Яворська Т.В. Організаційно-правові форми страхового підприємництва / Т.В. Яворська // Науковий вісник. — 2007. — Вип. 17.6. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvntlu/17_6/226_Jaworska_17_6.pdf

Стаття надійшла до редакції 15 травня 2014 року

УДК 368.01

Цугунян А.М.,
к.е.н., КНКП ХІФ УДУФМТ, м. Сімферополь

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ СТРАХОВИКІВ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ЗМІЦНЕННЯ

Стаття описує теоретичні аспекти визначення фінансової стійкості страхових компаній України. Зроблено аналіз показників фінансового стану провідних вітчизняних страхових компаній, проаналізовано рівень їх фінансової стійкості. Виявлені проблеми у підтриманні фінансової стійкості вітчизняних страхових компаній та запропоновані обґрунтовані рекомендації щодо її зміцнення.

Ключові слова: фінансова стійкість, страховик, активи, пасиви, ризики, управління.

ВСТУП

Сучасне українське суспільство неможливо уявити без широко розвиненої системи страхування, оскільки інститут страхування є однією з найбільш важливих форм солідарного захисту суспільства від несприятливих подій, які можуть відбутися в житті та діяльності його громадян.

В сучасних умовах розвитку ринку фінансових послуг, страхова діяльність перебуває в стадії жорсткої конкурентної боротьби, а індикатором конкурентоспроможності виступають результати фінансової діяльності. Тому стійкий фінансовий стан страховика є запорукою його розвитку в умовах ринкової економіки.

Страхові організації виступають в ролі важливих посередників, що забезпечують надання фінансових послуг, а також трансформацію грошових коштів на ринку, що створюють доступний інвестиційний капітал. Через залучені грошові кошти підприємств і громадян у вигляді страхових внесків держава має можливість фінансувати розвиток інфраструктури економіки. Подібні капіталовкладення збільшують рівень зайнятості, а, отже, і рівень життя населення. Ось чому необхідно звернути найпильнішу увагу на забезпечення стабільності фінансової діяльності та фінансової стійкості страховиків. Як суб'єкт господарської діяльності страхова організація взаємодіє у сфері фінансів з різними категоріями осіб і суб'єктів, яких з різних причин цікавлять поточний фінансовий стан страховика, тенденції його зміни, а також прогноз фінансових результатів діяльності. Звідси випливає необхідність оцінки фінансової стійкості страховика як основної характеристики динаміки його фінансового стану.

Суспільство вкрай зацікавлено у фінансовій надійності страхових компаній, невиконання зобов'язань якими може призвести до важких економічних і соціальних наслідків для всього суспільства. Все це надає завданню забезпечення фінансової стійкості макроекономічний аспект.

Хоча проблема фінансової стійкості актуальна в теперішній час для всього ринку України в цілому, особливості кругообігу коштів страхової компанії, в основі якого лежить категорія ризику, вимагають особливого підходу і до гарантій забезпечення фінансової стійкості, і до методики і критеріїв її оцінки.

Для того щоб не допустити неплатоспроможності та банкрутства страхових компаній, необхідно вже на ранній стадії виявляти страховиків, фінансовий стан яких викликає побоювання. Це завдання вирішується за допомогою використання показників оцінки фінансового стану страхових організацій.

Таким чином, виходячи з потреб практики, аналіз проблем фінансової стійкості страховика, якому присвячена дана робота, представляється вкрай актуальним.

В Україні дослідженню проблем фінансової стійкості страховиків присвячені праці М.М. Александрової, В.Д. Базилевича, В.О.Борисової, О.Д. Вовчак, О.О. Гаманкової, Л.М. Горбач, С.С. Осадець та ін. Серед зарубіжних учених цими питаннями займалися О.В. Мещерякова, І.Т. Балабанов, Л.О. Орланюк-Малицька, Л.І. Рейтман та ін. Безперечно, внесок згаданих науковців в обґрунтування теоретичних і практичних аспектів оцінювання фінансової стійкості страховиків дуже великий. Однак фахівці часто не мали єдиної думки з приводу досліджуваних питань. У таких умовах деякі страхові компанії вирішували ці питання на емпіричному рівні, що не могло не позначитися негативним чином на фінансовому становищі цих компаній.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є аналіз обґрунтування підходів до поліпшення фінансової стійкості страховиків, виявлення проблем в організації її оцінювання, а також виявлення шляхів зміцнення фінансової стійкості страхових компаній.

РЕЗУЛЬТАТИ

Аналіз фінансової стійкості будь-якого суб'єкту господарювання є найважливішою характеристикою його діяльності та фінансового становища, характеризує результат його інвестиційного та фінансового розвитку, а також відображає здатність підприємства відповідати за своїми зобов'язаннями і дозволяє встановити розміри джерел для подальшого розвитку.

Існує думка, що поняття «фінансова стійкість» є досить умовним і не має чітких меж, виражається цілою низкою коефіцієнтів, що з різних боків оцінюють структуру балансу для оцінки ступеня незалежності підприємства [3].

Інші науковці визначають фінансову стійкість як надійно гарантовану платоспроможність, незалежність від випадкової ринкової кон'юнктури та поведінки партнерів. Під фінансовою стійкістю, за їх думкою, слід розуміти платоспроможність підприємства у часі з дотриманням умови фінансової рівноваги між власними та позиковими фінансовими коштами [7].

Підтримуючи ці думки, необхідно враховувати, що фінансова стійкість — це характеристика стабільності фінансового стану підприємства, пов'язана з наявністю певної частки власного капіталу в загальній сумі фінансових коштів. В широкому сенсі фінансова стійкість підприємства — це стан його фінансових ресурсів, ефективність їхнього розподілу та використання для зростання прибутку і капіталу при збереженні платоспроможності та кредитоспроможності.

Фінансова стійкість страхової організації регулюється законодавством та нормативними актами, контролюється державою в особі органів страхового надзору та забезпечується фінансовими ресурсами підприємства та професіоналізмом персоналу та керівництва.

Поняття фінансової стійкості страховика нормативно не визначене, але існує багато тлумачень цього поняття.

Наприклад, окремі науковці вважають, що фінансова стійкість страховика — це його здатність виконати свої зобов'язання перед страхувальниками з виплат страхового відшкодування згідно з законодавством та в обумовлені за угодою страхування терміни [2; 9]. Таке тлумачення є досить вузьким, тому вважаємо за доцільно використовувати більш повне трактування даного терміну.

Фінансова стійкість страховика — це майновий та фінансовий стан страхової компанії, при якому величина та структура власних коштів, ліквідних активів забезпечують в будь-який момент часу певний рівень платоспроможності.

Фінансова стійкість як характеристика фінансового стану страхової організації та чинники, що впливають на неї, отримують кількісну оцінку через систему показників, що наведені в табл. 1.

Також для оцінки фінансового стану страховика та визначення рівня його фінансової стійкості проводиться аналіз ліквідності та платоспроможності страхової організації.

Під ліквідністю організації розуміється її здатність покривати свої зобов'язання активами, термін перетворення яких в грошову форму відповідає терміну погашення зобов'язань. Ліквідність припускає постійну рівність між її активами і зобов'язаннями одночасно по загальній сумі, термінам перетворення в гроші (активи) і термінам погашення (зобов'язання).

Аналіз ліквідності організації є аналізом ліквідності балансу і полягає в порівнянні коштів по активу, згрупованих по ступеню ліквідності і розташованих у порядку убавання із зобов'язаннями по пасиву, об'єднаними по термінах їх погашення у порядку зростання термінів.

Розглянемо статті активу балансу для угруповання. Це: найбільш ліквідні активи (А1); швидко реалізовані активи (А2); повільно реалізовані активи, (А3); тяжко реалізовані активи (А4).

Зобов'язання організації (статті пасиву балансу) також групуються в чотири групи і розташовуються по ступеню терміновості їх оплати: найбільш термінові зобов'язання (П1); короткострокові пасиви (П2); довгострокові пасиви (П3); постійні пасиви (П4) [5].

Вивчення співвідношень цих груп активів і пасивів дозволить встановити тенденції зміни в структурі балансу і його ліквідності.

Баланс вважається ліквідним при умові наступних відношень груп активів і пасивів (зобов'язань):

$$A1 \geq P1, A2 \geq P2, A3 \geq P3, A4 \leq P4.$$

Коефіцієнт платоспроможності страховика визначається за допомогою наступної формули:

$$K_{\text{плат.}} = \frac{A_1 + 0,5A_2 + 0,3A_3}{P_1 + 0,5P_2 + 0,3P_3} \geq 1$$

Разом з абсолютними показниками для оцінки ліквідності страховика розраховують фінансові коефіцієнти ліквідності. Розрахунок даних коефіцієнтів проводиться шляхом поетапного зістав-

Таблиця 1. Показники фінансової стійкості страхової компанії *

Показник	Формула розрахунку	Норма	Характеристика
Коефіцієнт автономії (незалежності)	$K_{\text{авт}} = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Валюта балансу}}$	> 0,5	Чим більше значення коефіцієнту, тим менша залежність страхової компанії від зовнішніх джерел фінансування
Коефіцієнт фінансової залежності	$K_{\text{зал}} = \frac{\text{Валюта балансу}}{\text{Власний капітал}}$	< 2,0	Коефіцієнт показує, яка сума загальної вартості майна компанії припадає на 1 грн. власних коштів
Коефіцієнт маневреності капіталу	$K_{\text{ман}} = \frac{\text{Обор. активи} - \text{Пот. зобов'язання}}{\text{Власний капітал}}$	> 0,5	Характеризує ступінь мобільності використання власних коштів страхової компанії
Коефіцієнт фінансової стійкості	$K_{\text{ф.ст.}} = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Позиковий капітал}}$	> 1	Визначається як відношення власного та позикового капіталу
Коефіцієнт концентрації позикового капіталу	$K_{\text{к.п.к.}} = \frac{\text{Позиковий капітал}}{\text{Валюта балансу}}$	< 0,5	Характеризує частину позикового капіталу в загальній сумі капіталу компанії
Коефіцієнт обігу активів	$K_a = \frac{\text{Чистий дохід}}{(\text{ВБ}_{\text{пр}} + \text{ВБ}_{\text{тр}}) / 2}$	—	Показує, скільки разів за період обертається капітал, вкладений в активи організації
Коефіцієнт обігу власного капіталу	$K_{\text{вк}} = \frac{\text{Чистий дохід}}{(\text{Влас. К}_{\text{пр}} + \text{Влас. К}_{\text{тр}}) / 2}$	—	Відображає швидкість обігу вкладеного власного капіталу

* [5]

лення окремих груп активів з короткостроковими пасивами на основі даних бухгалтерського балансу [8]. Дані показники представляють інтерес не тільки для керівництва страховика, але і для зовнішніх суб'єктів аналізу: коефіцієнт абсолютної ліквідності представляє інтерес для поставальників, коефіцієнт швидкої ліквідності — для банків, коефіцієнт поточної ліквідності — для інвесторів.

1. Коефіцієнт поточної ліквідності ($K_{\text{пл}}$):

$$K_{\text{пл}} = \frac{A1 + A2 + A3}{\Pi1 + \Pi2}$$

2. Коефіцієнт швидкої ліквідності ($K_{\text{шл}}$):

$$K_{\text{шл}} = \frac{A1 + A2}{\Pi1 + \Pi2}$$

3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності ($K_{\text{ал}}$):

$$K_{\text{ал}} = \frac{A1}{\Pi1 + \Pi2}$$

За наявності незадовільної структури балансу розраховується коефіцієнт відновлення платоспроможності за період, який дорівнює шістьом місяцям [16].

Коефіцієнт відновлення платоспроможності, що приймає значення більше 1, свідчить про наявність реальної можливості страхової компанії відновити свою платоспроможність.

За наявності задовільної структури балансу страховика розраховується коефіцієнт втрати платоспроможності за період, який дорівнює трьом місяцям.

Коефіцієнт втрати платоспроможності, що приймає значення більше 1, свідчить про наявність реальної можливості страхової компанії не втратити платоспроможність.

В усьому світі питання платоспроможності як фактор забезпечення фінансової надійності страховика є найбільш важливим у діяльності страхових компаній та суттєвим як для страховиків, так і для страхувальників. Одним із його аспектів є досягнення реальної платоспроможності.

Страхова компанія, як і будь-який суб'єкт господарювання, має внутрішні (перед засновниками, власними працівниками) та зовнішні зобов'язання. Зовнішні — це зобов'язання перед страхувальниками (найважливіша частина зобов'язань), партнерами, бюджетом. Обсяг зовнішніх зобов'язань є ключовим у визначенні платоспроможності, оскільки у світовій практиці прийнято вважати компанію платоспроможною, якщо її активи більші, ніж прийняті зобов'язання.

Фактичний запас платоспроможності (нетто-активи) страховика визначається вирахуванням із вартості майна (загальної суми активів) страховика суми нематеріальних активів і загальної суми зобов'язань, у тому числі страхових.

На будь-яку дату фактичний запас платоспроможності страховика повинен перевищувати розрахунковий нормативний запас платоспроможності.

Нормативний запас платоспроможності страховика, який здійснює види страхування інші, ніж страхування життя, на будь-яку дату дорівнює більшій з визначених величин, а саме:

перша — підраховується шляхом множення суми страхових премій за попередні 12 місяців на 0,18 (останній місяць буде складатися із кількості днів на дату розрахунку). При цьому сума страхових премій зменшується на 50 відсотків страхових премій, належних перестраховикам;

друга — підраховується шляхом множення суми страхових виплат за попередні 12 місяців на 0,26 (останній місяць буде складатися із кількості днів на дату розрахунку). При цьому сума страхових виплат зменшується на 50 відсотків виплат, що компенсуються перестраховиками згідно з укладеними договорами перестрахування [15].

Величина перевищення фактичного запасу платоспроможності страховика над розрахунковим нормативним запасом дорівнює фактичному запасу платоспроможності за мінусом відповідної величини нормативного запасу платоспроможності.

Проведемо аналіз показників фінансової стійкості вітчизняних страховиків.

Для кількісної та якісної оцінки фінансової стійкості страховика були обрані п'ять страхових компаній України, що займають провідні позиції рейтингу страховиків України за розміром чистого прибутку: страхова компанія «Allianz Україна», страхова компанія «Мотор-Гарант», страхова компанія «СКАЙД», страхова компанія «ВУСО» і страхове товариство з додатковою відповідальністю «Гарантія».

Відобразимо результати розрахунку показників ліквідності обраних страховиків за 2010-2012 роки (табл. 2).

Дані таблиці показують, що у всіх обраних страховиків протягом 2010-2012 років структура балансу була задовільною, окрім страхової компанії «СКАЙД» в 2011 році, коли в неї було недостатньо ліквідних активів та забагато неліквідних активів, і в компанії «Гарантія» в 2010 році, що зумовлено недостатньою кількістю швидко реалізованих активів.

Після оцінки структури балансу необхідно визна-

Таблиця 2. Ліквідність балансу страхових компаній України за період 2010-2012 років *

Страхова компанія	Рівень ліквідності балансу за рік, %		
	2010	2011	2012
«Allianz Україна»	100	100	100
«Мотор-Гарант»	100	100	100
«СКАЙД»	100	50	100
«ВУСО»	100	100	100
«Гарантія»	75	100	100

* Розраховано автором за даними фінансової звітності (Балансу) страхових компаній за період 2010-2012 років [10; 11; 12; 13; 14]

чити стан ліквідності компаній за показниками ліквідності та платоспроможності. Відобразимо результати розрахунків в таблицях 3, 4.

Таблиця 3. Розрахунок показників ліквідності страхових компаній України за 2010-2012 роки *

Страхова компанія	Показники								
	Поточна ліквідність			Швидка ліквідність			Абсолютна ліквідність		
	2010	2011	2012	2010	2011	2012	2010	2011	2012
«Allianz Україна»	5,44	3,08	6,08	5,34	3,04	5,68	4,14	2,59	4,59
«Мотор-Гарант»	4,48	6,79	6,85	4,47	6,78	7,01	2,22	4,03	4,07
«СКАЙД»	3,68	0,89	2,98	3,68	0,89	2,98	1,59	0,59	1,86
«ВУСО»	37,21	27,32	31,57	37,05	27,11	31,53	33,26	25,47	30,20
«Гарантія»	1,57	7,27	19,37	1,57	7,26	19,35	0,36	6,08	15,38

* Розраховано автором за даними фінансової звітності (Балансу) страхових компаній за період 2010-2012 років [10; 11; 12; 13; 14]

За даними табл. 3 бачимо, що страхова компанія «ВУСО» має найбільшу ліквідність серед обраних страховиків, проте настільки велике значення показників теж не є позитивним явищем, бо це свідчить про надлишок в компанії ліквідних активів, що може негативно відобразитись на її загальному фінансовому становищі. Найбільш близькими до нормативних є значення показників ліквідності в таких компаній, як «Allianz Україна» та «Мотор-Гарант». Також задовільний рівень ліквідності має страхова компанія «СКАЙД». Що стосується страхової компанії «Гарантія», вона мала прийнятний рівень ліквідності в 2010-2011 роках, проте в 2012 році дані показники значно збільшились.

Дані табл. 4 показують, що найбільш платоспроможною серед аналізованих страхових компаній є страхова компанія «ВУСО». Проте слід звернути увагу на те, що такий результат отриманий через те, що в даного страховика є надмірна кількість високоліквідних активів, та взагалі відсутні середньострокові зобов'язання. Цим і зумовлено таке велике отримане значення.

Тому слід зауважити, що всі страхові компанії можна назвати цілком платоспроможними, за період 2010-2012 років вони підтримували баланс активів та зобов'язань, через що і мали свою ліквідність та платоспроможність на необхідному рівні.

На основі проведеного аналізу можна зробити загальний висновок, що найбільші страхові компанії України за розміром чистого прибутку мають достатню фінансову стійкість, через те їх можна вважати компаніями з гарним фінансовим станом та ефективною діяльністю.

Оцінюючи ситуацію на українському страховому ринку, можна зауважити, що система страхування має багато проблем, у тому числі через недосконалість української економіки. До числа внутрішніх проблем, які можна корегувати всередині системи страхування, за рахунок резервів, можна віднести наступні: низька фінансова стійкість страховиків; низький рівень професіоналізму та страхової культури; внутрісистемна роз'єднаність.

Зовнішніми проблемами страхових компаній можна назвати наступні:

1) економічні (інфляція, відсутність державної підтримки, низький фінансовий потенціал страховальників та ін.);

2) юридичні (низький рівень загального законодавчого забезпечення страхової діяльності, тривале становлення страхового ринку в умовах повної відсутності законодавчої та методичної бази, контролю та ін.);

3) політичні (загальнополітична нестабільність).

Для поліпшення діяльності страхових компаній на місцевому рівні, можна порекомендувати використання досвіду іноземних професіоналів страхового бізнесу, адаптуючи його до умов вітчиз-

Таблиця 4. Розрахунок коефіцієнту платоспроможності страховиків за 2010-2012 роки *

Страхова компанія	Коефіцієнт платоспроможності за роками		
	2010	2011	2012
«Allianz Україна»	4,77	2,83	5,26
«Мотор-Гарант»	3,64	6,34	6,71
«СКАЙД»	2,73	0,74	2,60
«ВУСО»	35,20	26,36	30,88
«Гарантія»	0,97	6,67	17,38

* Розраховано автором за даними фінансової звітності (Балансу) страхових компаній за період 2010-2012 років [10; 11; 12; 13; 14]

няного ринку. Це стосується питань цільового фінансування проектів, створення фондів підтримки, надання податкових пільг, можливості відкриття іноземного страхового ринку для України, організації інституту страхувальників-експертів, брокерів, актуаріїв та ін.

В даний час вітчизняні страховики лобіюють широкомасштабний розвиток обов'язкових видів страхування в нашій країні, але, за окремими думками, це безперспективно [17]. Пов'язана така оцінка з тим, що в суспільстві просто немає і не буде грошей для оплати широкого переліку видів обов'язкового страхування. Це шлях або дуже багатих країн, або країн з високою часткою держави в економіці. Сучасна Україна ні до тих, ні до інших країн не належить.

Особливу увагу слід приділяти розвитку обов'язкових видів страхування цивільної відповідальності. При цьому базові принципи обов'язкового страхування повинні включати в себе: співмірність страхового ризику; реалізацію передбачених законодавством заходів регулювання страхових тарифів з метою їх мінімізації для страхувальників; підвищення вимог до страховиків щодо забезпечення фінансової стійкості; введення системи конкурсів і тендерів для страхових компаній, що бажають взяти участь у державних програмах обов'язкового страхування; виключення необґрунтованого введення додаткових видів обов'язкового страхування, пов'язаного зі створенням нових позабюджетних відомчих фондів.

Враховуючи недоліки в підтримці фінансової стійкості вітчизняних страховиків, можна запропонувати комплекс можливих заходів щодо її поліпшення. Ними може стати перегляд страхової, фінансової та маркетингової політики, зокрема:

- провести коригування тарифних ставок по видах страхування, що пропонуються;
- розширити перестраховальний захист;
- залучити додаткові фінансові ресурси за допомогою збільшення статутного капіталу шляхом додаткового випуску акцій;
- переглянути структуру активів і методи інвестування резервів, обравши найбільш вигідні в податковому сенсі об'єкти і території;
- використовувати додаткові можливості реалізації страхових договорів, в тому числі через Інтернет, передбачити нові форми взаємовідносин з банками за допомогою створення спільних програм банківського і страхового обслуговування.

При зростанні обсягу страхових виплат, доцільно провести факторний аналіз збитковості, звернувши увагу на ретельне юридичне оформлення страхових виплат, бо не виключена вірогідність підробки документів на їх отримання.

Якщо спостерігається зниження середньої страхової суми на один договір, то необхідні контроль і зіставлення середньої страхової суми та можливостей організації. Якщо величина страхового тарифу давно не змінювалася, то при несприятливому рівні збитковості та вартості страхових продуктів слід переглянути структуру брутто-ставок.

При зростанні достроковості припинення договорів і зниженні їх приросту потрібно активніше проводити маркетингові заходи, надаючи клієнтам більш широкий спектр послуг та їх поєднання в одному комплексному страховому продукті (наприклад, страхові, юридичні та банківські послуги).

У разі зростання середніх виплат за договорами необхідно при страхуванні життя відкоригувати застарілі демографічні дані за рівнем смертності і травматизму, переглянути статистичні матеріали і відкоригувати величину нетто-ставок в тарифах. При зростанні рівня і норми виплат слід також регулювати структуру і величину страхових тарифів.

При існуванні нестійкості тренда рентабельності страхових операцій в бік зменшення необхідно враховувати той факт, що в конкурентній боротьбі страховій організації доводиться знижувати розмір страхових тарифів, зменшуючи в них розмір прибутку. Тому економічний зміст і фактичне значення цього показника залежить від етапу розвитку страхового ринку та національної економіки в цілому.

Регулюючи собівартість, яка зростає, потрібно зіставити ціни на страхові послуги з аналогами конкурентів, проводити факторний аналіз витрат з одночасним підтриманням так званої точки беззбитковості, нижче значення якої діяльність страховика буде неефективною.

Необхідно контролювати розміри умовно-постійних і змінних витрат.

При зменшенні фінансової стійкості страхових операцій слід провести аналіз елементів збитковості по всіх видах відповідальності страховика за договорами страхування.

Треба мати на увазі, що показник збитковості страхової суми математично виражає ймовірність збитку у вигляді тієї частки сукупної страхової суми, яка витрачалась зі страхового портфеля

щорічно і вибула за тарифний період у зв'язку з настанням страхових випадків та відшкодуванням збитку. Ця частка і становить основу для побудови нетто-ставки.

При зміні величини страхового портфеля можливий перегляд його структури в бік збільшення або зменшення довгострокових або короткострокових видів страхування, що містяться в ньому. Наприклад, при відсутності інтересу страхувальників до довгострокових видів страхування життя можливе скорочення терміну страхування.

При реалізації цих заходів має відбутися якісне зниження ризиків основної діяльності, і в перспективі збільшення платоспроможності.

У плані заходів щодо фінансового оздоровлення необхідна розробка перспективного бізнес-плану, в якому слід провести аналіз страхових тарифів, використовуючи при цьому показник обсягу страхових послуг таким чином, щоб можна було визначити очікуваний розмір страхових надходжень. Даний аналіз повинен враховувати різні альтернативні варіанти.

Якщо в результаті аналізу буде встановлено, що витрати на агентські послуги та ведення справи в першій періоді (місяці, роки) або навіть протягом більш тривалого часу були непомірно високими і детальне їх врахування в структурі тарифної ставки зробить серйозний вплив на кількість реалізованих страхових послуг, то необхідно ретельно вивчити ймовірні наслідки. У таких випадках іноді може виявитися неможливим встановлення початкового розміру страхового тарифу, в якому навантаження покрило б всі витрати з ведення справи і комісійні агентам і забезпечило б конкурентоспроможні ціни на страхові послуги зі стабільною часткою прибутку. У багатьох випадках, особливо при тривалому періоді освоєння нового ринку, призначення ціни на послуги має бути таким чином пристосоване до кон'юнктури ринку, щоб на деякий час ціна включала лише комісійні агентам і не враховувала витрат на ведення справи. Останні слід покривати за рахунок інвестиційного доходу.

Важливою є також політика перерозподілу ризиків, прийнятих на страхування. Найбільш правильним є утворення страхових пулів в перестраховальних цілях для гарантії фінансової стійкості страхових операцій зі страхування великих ризиків. При цьому потрібен більш гнучкий підхід, який полягає у встановленні таких тарифних ставок, які приносили б страховикам помірний дохід і дозволяли залучати нових страхувальників. Застосування більш високих тарифних ставок здатне тільки погіршити становище страховика.

У плані фінансового оздоровлення обов'язково описуються і маркетингові методи поширення страхових продуктів, включаючи public relations — організацію громадської думки, основним завданням якої є створення та збереження позитивного іміджу страхової організації.

Серед оперативних заходів, що сприяють відновленню платоспроможності та підтримки ефективності страхової та фінансової діяльності підприємства, слід також виділити:

- зміну керівної ланки страхової організації;
- інвентаризацію майна;
- оптимізацію дебіторської заборгованості;
- зниження витрат на ведення справи;
- продаж дочірніх фірм і часток у капіталі інших організацій;
- продаж незавершеного будівництва;
- оптимізацію кількості персоналу та забезпечення соціальних пільг для звільнених;
- продаж зайвого устаткування, засобів комп'ютерної техніки тощо;
- конверсію боргів за допомогою перетворення короткострокових заборгованостей в довгострокові позики або довгострокові іпотеки.

Розглядаючи показники фінансової стійкості страхової компанії, можливо виділити систему найбільш важливих з них, а саме:

а) величина сплаченого статутного капіталу. Вибір цього показника не випадковий: по-перше, його розмір регулюється законодавством, по-друге, статутний капітал являє собою кошти, якими в крайніх випадках страховик повинен розрахуватися за своїми зобов'язаннями, по-третє, він зумовлює максимальний розмір індивідуального ризику, який може бути прийнятий в страхування і по-четверте, як основна частина власних коштів він є регулюючим елементом структури капіталу;

б) коефіцієнти строкової та поточної ліквідності. Здатність страхової компанії в мінімальні терміни і з найменшими втратами у вартості перетворити свої активи у платіжні засоби для виконання зобов'язань є, на наш погляд, однією з найважливіших характеристик фінансової стійкості, так як показує здатність страховика виконати свою основну функцію — вчасно і в повному обсязі відшкодувати збиток страхувальникові (вигодонабувачу);

в) рівень платоспроможності. Поряд з коефіцієнтами ліквідності рівень платоспроможності характеризує адекватність величини вільних активів страховика розміру прийнятих ним на себе зобов'язань. Іншими словами, він відображає обґрунтованість прийняття страховою компанією певного обсягу відповідальності;

г) використання системи перестраховування. Як показники перестраховального захисту ми пропонуємо аналізувати як відношення премій, переданих у перестраховування, до загального обсягу страхових внесків, так і аналогічне співвідношення страхових виплат. На наш погляд, показники використання системи перестраховування грають дуже важливу роль в оцінці фінансової стійкості, так як характеризують збалансованість і обґрунтованість використання перестраховального захисту. Ці показники повинні розраховуватися, як мінімум поквартально і оперативно коригуватися, підтримуючись на рівні 40-45%. Це обумовлено наступним: при передачі в перестраховування малої частки великих ризиків, а також при неплатоспроможності перестраховальника страхова організація може втратити високоліквідні активи і частину власних коштів;

д) прибутковість (рентабельність) інвестицій, тобто відношення прибутку від інвестицій до їх загального обсягу. На наш погляд, це надзвичайно ємкий за економічним змістом показник. Виходячи зі специфіки діяльності страхових компаній, велика частина їх капіталу — страхові резерви, повинні інвестуватися з певною прибутковістю, щоб бути адекватними обсягу прийнятих зобов'язань. Страхові резерви — це основний інвестиційний ресурс страхової організації, і від того, наскільки ефективно страховик ним управляє, багато в чому залежить фінансова стійкість компанії. Якщо дохідність інвестицій перевищує рівень інфляції і середню прибутковість за банківськими вкладками, то така страхова організація не просто збільшує вартість своїх активів, а доводить необхідність страхового сектора в економіці не тільки як стабілізуючого елементу, але і як потужного стратегічного інвестора.

Всі перераховані показники, зрозуміло, потрібно розглядати в динаміці за три, чотири або п'ять років. Особливу увагу слід приділити значенням показників ліквідності та платоспроможності. Залежно від напрямку тенденції їх динаміки (до зростання або до зниження), визначається характер досягнутого на сьогоднішній день рівня ліквідності та платоспроможності, що більшою мірою відображає об'єктивність оцінки фінансової стійкості страховика.

На наш погляд, більшість інших показників фінансової стійкості за економічним змістом є похідними від п'яти основних. Оцінити фінансову стійкість страховика, проаналізувавши запропоновану систему показників, можна з високим ступенем вірогідності. Більш того, відібрані показники дозволяють порівнювати між собою фінансову стійкість різних страхових компаній, не залежно від їх розмірів і здійснюваних видів страхування.

Необхідно підкреслити, що регулярне проведення аналізу фінансової стійкості стає все більш актуальним у зв'язку із збільшенням числа страхових організацій і відповідно — кількості потенційних банкрутів. У такій ситуації «відкритість» страховиків є ознакою їхньої впевненості у власних можливостях.

У ситуації зниження рівня платоспроможності відбувається зміна стратегії управління всіма видами діяльності організації, в тому числі управління фінансовими потоками, і здійснюється розробка заходів щодо фінансового оздоровлення і виходу із кризи. Цей момент є особливо актуальним, бо втрата довіри до страховика веде до вилучення у нього коштів для розміщення в інших фінансових посередників і, отже, до банкрутства страхової компанії.

ВИСНОВКИ

Таким чином, фінансова стійкість страхової компанії — це такий стан фінансових ресурсів, їх розподілу і використання, що сприяє розвитку страхової організації, при якому забезпечується безумовне виконання зобов'язань перед страхувальниками на основі позитивної динаміки прибутку при збереженні платоспроможності з урахуванням трансферу ризику та зміни економічної кон'юнктури.

Фінансова стійкість повинна забезпечуватися, як правило, по кожному виду страхування, хоча можливо покриття дефіциту коштів за одними видами страхування за рахунок прибутку по іншим, але так, щоб за сукупністю всіх діючих видів страхування страховик мав прибуток або покривав витрати.

Фінансова стійкість страхової організації забезпечується достатнім і сплаченим статутним капіталом, адекватними прийнятим зобов'язанням страховими резервами, а також прийнятною системою перестраховування. Використання системи перестраховування передбачає, що на відповідальності страховика залишаються тільки ті ризики, за якими він може виконувати зобов'язання, ви-

ходячи зі своїх фінансових можливостей. Критерієм фінансової стійкості страховика зазвичай прийнято вважати достатність коштів страхових резервів і власних вільних коштів для виконання зобов'язань страховика. Найважливішим показником фінансової стійкості страховика, його надійності, є платоспроможність.

Сучасне суспільство вкрай зацікавлене у фінансовій надійності страхових компаній, невиконання зобов'язань якими може призвести до важких економічних і соціальних наслідків для всього суспільства. З цієї точки зору оздоровлення страхової компанії у випадку зниження платоспроможності представляється дуже актуальним як з позиції самого страховика, так і з позиції страхового ринку і всього суспільства в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Александрова М.М. Страхування: навчально-методичний посібник / М.М. Александрова. — К.: Центр учбової літератури, 2002. — 208 с.
2. Базилевич В.Д. Страхова справа: підручник / В.Д. Базилевич. — К.: Знання, 1997. — 216 с.
3. Бандурка А.М. Фінансово-економічний аналіз: підручник / А.М. Бандурка, І.М. Червяков, О.В. Посилкіна. — Харків: Університет внутрішніх справ, 1999. — 394 с.
4. Белан М.Г. Фактори фінансової надійності страхової компанії / М. Г. Белан // Збірник тез Восьмої Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інноваційний потенціал української науки — ХХІ століття». — Перший український інтелект-портал. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://nauka.zinet.info/index.php>;
5. Борисова В.О. Організаційно-економічний механізм страхування: навчальний посібник / В.О. Борисова, О.В. Огаренко. — Суми: Довкілля, 2001. — 194 с.
6. Василенко А. Інвестиційна діяльність страхових компаній: стратегія і пріоритети / А. Василенко, В. Тринчук // Страхова справа. — 2006. — №3 (23). — С. 17-27
7. Вовчак О.Д. Страхова справа: підручник / О.Д. Вовчак. — К.: Центр учбової літератури, 2011. — 415 с.
8. Гаманкова О.О. Фінанси страхових організацій: навчальний посібник. / О.О. Гаманкова. — К.: КНЕУ, 2007. — 328 с.
9. Горбач Л.М. Страхова справа: навчальний посібник / Л.М. Горбач. — К.: Кондор, 2003. — 252 с.
10. Офіційний сайт страхової компанії «ВУСО». — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://vuso.ua/>
11. Офіційний сайт страхової компанії «Гарантія». — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.garantiya.com.ua/>
12. Офіційний сайт страхової компанії «Мотор-Гарант». — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://motor-garant.com.ua/>
13. Офіційний сайт страхової компанії «СКАЙД». — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://skide.com.ua/>
14. Офіційний сайт страхової компанії «Allianz Україна». — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.allianz.ua/>
15. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР зі змінами та доповненнями за станом на 11.08.2013. — Офіційний веб-портал Верховної Ради України. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/>;
16. Страхування: підручник / Керівник авт. колективу і наук. ред. С.С. Осадець. — вид. 2-ге, перероб. і доп. — К.: КНЕУ, 2002. — 599 с.
17. Шляхи розвитку страхування в Україні. — Менеджмент. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dsam.donetsk.ua/>.

Стаття надійшла до редакції 25 квітня 2014 року

УДК 368.01

Землячова О.А.,
викладач, КЕІ ДВНЗ «КНЕУ ім. В.Гетьмана»

ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ СТРАХОВИКА ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОЛІПШЕННЯ

Стаття описує теоретичні аспекти оцінки фінансового стану страхових компаній, факторів, що впливають на нього, та визначає шляхи його удосконалення. Зроблено аналіз показників фінансового стану провідних вітчизняних страхових компаній, проаналізовано відповідність їх нормативному рівню. Виявлені основні напрями поліпшення фінансового стану вітчизняних страхових компаній.

Ключові слова: фінансовий стан, страховик, оцінка, методика, тести раннього попередження, коефіцієнт.

ВСТУП

Страхова діяльність належить до сфери фінансових послуг. Страховик, на відміну від промислових і комерційних підприємств, приймає від страхувальника гроші не в обмін на суто матеріальний товар або послуги, а в обмін на послугу, яка забезпечує страховий захист у вигляді майбутніх страхових виплат тільки тим страхувальникам, які зазнали збитків і потребують фінансової допомоги.

Сучасні економічні та суспільні умови в Україні, що включають лібералізацію економічних відносин та євроінтеграційні процеси, стимулюють споживчий попит на страхові продукти.

Репутація страхової компанії, її реальні можливості надати страховий захист, політика компанії стосовно виплат дуже важливі для потенційного клієнта страховика.

Тому в умовах відсутності прозорості сучасного українського страхового ринку, загальновизнаних рейтингових оцінок страховиків, на які за їх наявності можна було б покластися страхувальнику, саме на нього лягає відповідальність по вибору страховика.

Тому йому також доводиться аналізувати фінансовий стан страхової компанії. Повноцінна оцінка й контроль функціонування страхової компанії повинні здійснюватись на основі відповідних показників, які, характеризуючи різні сторони діяльності страховика, можуть бути надійним інструментом управління.

Таким чином, виходячи з потреб практики, оцінка фінансового стану страховика, якому присвячена дана робота, представляється вкрай актуальним.

Дослідженню проблем оцінки фінансового стану страховиків присвячені праці вітчизняних та зарубіжних учених В.Д. Базилевича, О.Д. Вовчак, О.О. Гаманкової, Л.М. Горбач, Н. Доробош, Г. Малинич, О.Д. Третяк, Л.В. Шірінян та ін.

Вивчення наукових розробок в області оцінки діяльності страхових компаній показало, що поки передчасно говорити про будь-яку цілісну систему показників оцінки результатів управління діяльністю страховика. Така система поки не розроблена, що і обумовлює подальший пошук ефективних рішень.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є обґрунтування і розвиток теоретико-методологічних засад фінансового стану страхових компаній, розроблення методичних підходів до його оцінки та формування механізмів його забезпечення на вітчизняному страховому ринку.

РЕЗУЛЬТАТИ

За умов переходу економіки України до ринкових відносин, суттєвого розширення прав підприємств у галузі фінансово-економічної діяльності значно зростає роль своєчасного та якісного аналізу фінансового стану підприємств, страхових компаній, банків, оцінки їхньої ліквідності, платоспроможності й фінансової стійкості, та пошуку шляхів підвищення і зміцнення фінансової стабільності. Особливого значення набуває своєчасна та об'єктивна оцінка фінансового стану підприємств за виникнення різноманітних форм власності, оскільки жодний власник не повинен нехтувати потенційними можливостями збільшення прибутку (доходу) фірми, які можна виявити тільки на підставі якісного й об'єктивного аналізу фінансового стану підприємств.

Фінансовий стан підприємства — це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів [9].

В умовах посиленої конкуренції на ринку страхових послуг, виникає об'єктивна необхідність адекватної оцінки діяльності страхових компаній, аналізу їх інвестиційної привабливості і ступеня надійності. Об'єктивний аналіз дозволить визначити лідерів і аутсайдерів ринку страхових послуг, що є досить важливим при всебічному розширенні спектра видів страхування, пропонованих страховими компаніями.

Особливе значення фінансової стійкості страхових компаній для економіки в цілому обумовлено низкою причин. По-перше, розвиток страхового сектора в системі фінансових відносин на макrorівні сприяє стабілізації економічних відносин та забезпеченню соціальної стійкості суспільства. По-друге, зміцнення фінансової стійкості страхових компаній сприятливо впливає на ринкові відносини на макроекономічному рівні в цілому. По-третє, страхові компанії суттєво впливають на ринок інвестицій, оскільки є надійним джерелом формування фінансового капіталу.

Труднощі розробки цілісної системи показників оцінки діяльності страхової компанії обумовлені тим, що в теперішній час в різних вітчизняних виданнях робляться спроби застосування закордонного досвіду оцінювання діяльності страховика. У зв'язку з тим, що в різних країнах одні й ті ж показники відомі під різними назвами, у вітчизняній практиці деякі показники зустрічаються під різними назвами, що ускладнює їх ефективне застосування. Дискусійним є питання про кількість показників, які всебічно розкривають зміст діяльності страхової компанії. У цьому зв'язку необхідно із усього різноманіття вибрати найбільш суттєві показники оцінки результатів діяльності страхової компанії і, на цій основі, визначити узагальнюючі показники.

Фінансовий стан страхової компанії як комплексне поняття, що є наслідком взаємодії усіх елементів системи фінансових відносин компанії, визначається сукупністю господарських факторів і характеризується системою показників, які відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів. Тому під фінансовим станом компанії розуміють її спроможність фінансувати свою діяльність. Оптимізація фінансового стану є однією з умов успішного розвитку компанії у майбутньому, а погіршення фінансового стану свідчить про загрозу її можливого банкрутства.

Для правильного вибору страхової компанії необхідно визначити такі чотири важливі моменти:

- 1) умови страхування (правила та договір страхування);
- 2) розмір страхового тарифу;
- 3) порядок здійснення страхових виплат;
- 4) реальний фінансовий стан страховика. [3]

Дослідження стійкості страхової компанії зводиться до аналізу звітності на предмет достатності власного капіталу страхової компанії, її платоспроможності та ліквідності балансу, тобто до оцінки фінансового стану страховика.

Більшість характеристик фінансового стану, що вживаються в науковій літературі, можуть розглядатися як окремі аспекти (показники) фінансової стійкості. Універсальним можна вважати підхід, за яким фінансова стійкість страховика характеризується такими ознаками фінансового стану:

- 1) високою платоспроможністю, тобто здатністю вчасно розраховуватися за своїми зобов'язаннями;
- 2) високою ліквідністю балансу, тобто достатнім рівнем покриття залучених пасивів активами;
- 3) високою рентабельністю, тобто значною прибутковістю, яка забезпечує необхідний розвиток підприємства.

Разом із тим, особливості страхового бізнесу потребують включення до системи показників фінансової стійкості, поряд із вищенаведеними, низки специфічних показників, характерних лише для цієї сфери діяльності.

Фінансовий стан є результатом фінансової політики страховика і визначається всією сукупністю фінансово-господарських факторів страхової організації. При цьому спостерігається наступна послідовність:

Фінансовий стан = Фінансова (не) стійкість → (Не)Платоспроможність → (Не)Ліквідність → Фінансовий результат (прибуток/збиток) → (Не)Рентабельність → Фінансова (не) стійкість = Фінансовий стан.

Аналіз фінансового стану страхової організації здійснюється з використанням декількох груп показників, що включають як загальні показники оцінки фінансового стану підприємств, так і специфічні, які характеризують окремі сторони діяльності страхових організацій. Звісно, не всі показники служать безпосередньо цілями фінансового аналізу, у зв'язку з чим у багатьох випадках необхідні їх відбір і систематизація. Зокрема, показники, що характеризують фінансовий стан страхової організації, групуються за ступенем достатності, під якою розуміється необхідна їх

кількість. Наприклад, німецькі аудитори в галузі страхування виділяють п'ять груп коефіцієнтів, що характеризують:

- можливість погашення поточних зобов'язань;
- оборот поточних активів;
- власний капітал;
- результати основної діяльності;
- ситуацію на ринку [8].

Вітчизняні фахівці, орієнтуючись на рекомендації міжнародної організації праці, пропонують оцінювати фінансовий стан страхової організації за такими показниками, як:

- прибутковість господарської діяльності;
- оцінка ефективності управління;
- оцінка ділової активності;
- ліквідність і ринкова стійкість [10].

Фінансова стійкість страхової компанії розглядається з таких основних позицій:

- вірогідність недостатності коштів у будь-якому періоді;
- фінансова стійкість страхового фонду;
- рентабельність всієї діяльності страхової компанії [5].

В Україні оцінка фінансового стану і надійності страхових компаній, яка б відповідала суті рейтингу, не здійснюється, за винятком періодичних ранжувань страховиків за абсолютними показниками — розміром активів, обсягом страхових премій, відшкодувань тощо.

Актуальним для оцінки фінансового стану страховика є питання про вибір напрямків аналізу. Тут може бути використана вітчизняна та зарубіжна практика фінансового аналізу. Пропонована методика фінансового аналізу страхової організації включає аналіз:

- майнового і фінансового потенціалу страховика;
- абсолютних і відносних показників фінансової стійкості страховика;
- фінансового результату як загального підсумку діяльності, оцінка ефективності страхових, інвестиційних і фінансових операцій (рис. 1) [11].

На фінансову стійкість страховика впливає низка внутрішніх (на які компанія може впливати та управляти ними) та зовнішніх факторів (спричинені зовнішніми процесами, на які компанія не має змоги впливати, але повинна враховувати в процесі діяльності) (табл. 1).

Проте, страховик є неспроможним відносно того, щоб взяти до уваги всі перелічені фактори, тому стійкість страхової компанії залежить від кількості тих факторів, які вона врахувала в процесі здійснення своєї діяльності. З огляду на те, що зовнішні фактори страхова компанія не може контролювати, тому однією з пріоритетних цілей страховика повинно бути управління внутрішніми факторами, які впливають на рівень фінансової стійкості.

Власний капітал страхової компанії є основою фінансової стійкості страховика, гарантією збереження її, навіть за умови браку страхових премій та прибутку від інвестиційної діяльності, необхідних для виконання поточних та довгострокових зобов'язань.

Також важливими показниками фінансової стійкості страховика, його надійності, є платоспроможність, тарифна політика, управління страховим портфелем, прийнята система перестрахування, яка полягає у тому, що на відповідальності страховика залишаються тільки ті ризики, за якими він може виконувати зобов'язання, виходячи зі своїх фінансових можливостей.

Позитивний вплив показників, вказаних вище, на фінансовий стан компанії забезпечується тільки при наступних умовах:

- використання механізму перестрахування повинно бути ефективним, тобто відстежується співвідношення між досягнутими від операції ефектом і витратами на здійснення операції. Даний інструмент надає додаткову можливість управління ризиками, які випливають в межах операційної діяльності страховика;
- потрібно досягти необхідного балансу між доходами і витратами страхової організації, наприклад, за допомогою встановлення обґрунтованого та ефективного страхового тарифу. Зниження тарифу фактично завищує ефективну кількість договорів, а неправильна структура та методика визначення тарифної ставки може призвести до втрати конкурентних позицій компанії на страховому ринку в разі завищення тарифу та збільшення імовірності банкрутства — при зниженні страхової премії;
- треба створити стійкий страховий портфель, тобто досягти такої його структури, яка б забезпечувала оптимальне співвідношення між безпекою і прибутковістю. Це можливо шляхом пос-

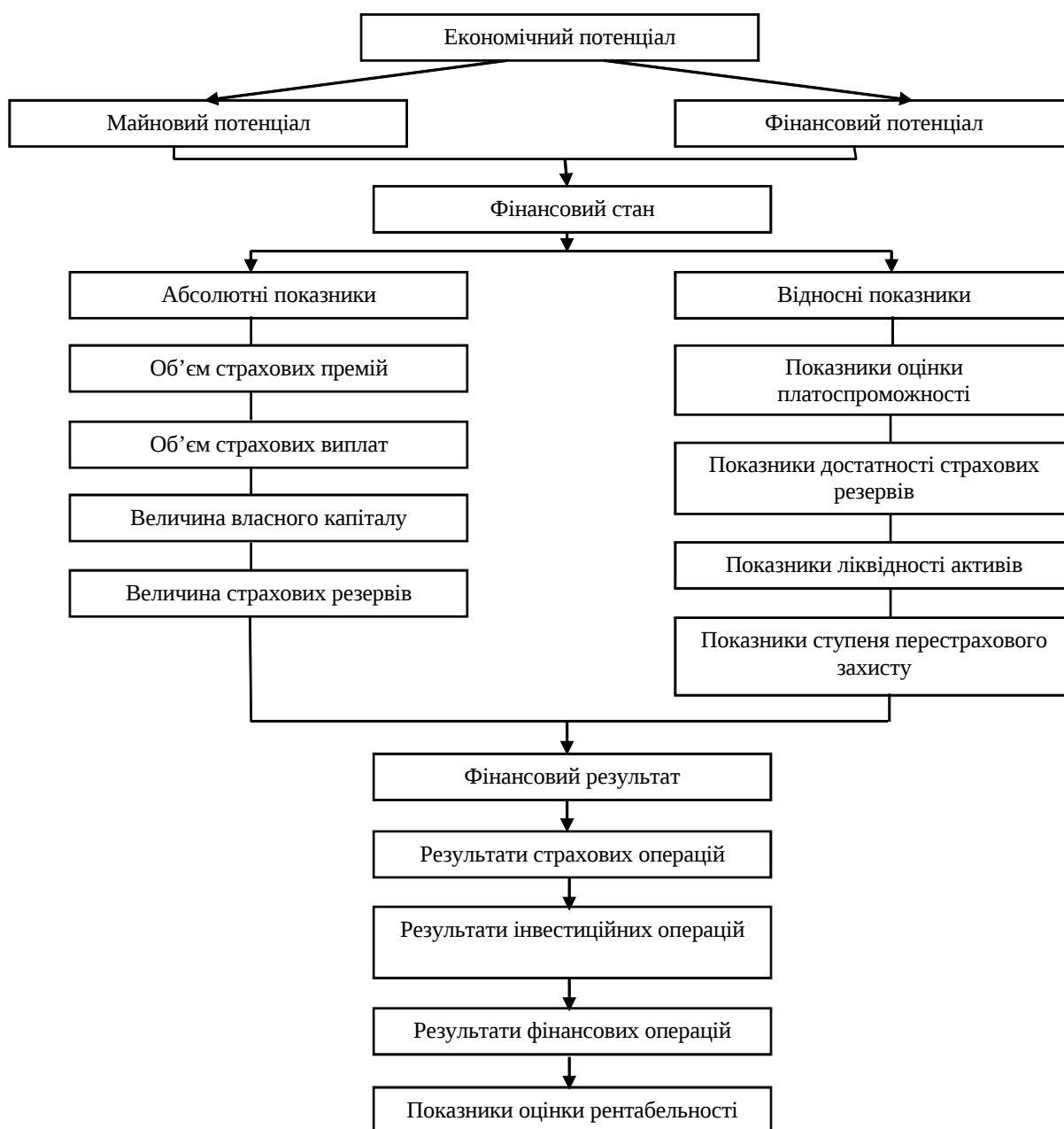

Рис. 1. Класифікація показників оцінки фінансового стану страхової організації (Складено автором на основі [1; 2])

тійного аналізу і коригування співвідношення між галузями страхування, страховими сумами та рівнями ризику об'єктів у розрізі діючих та новоукладених страхових договорів;

- варто сформувати страхові резерви з метою відшкодування витрат, які можуть понести страхувальники в результаті настання страхового випадку за відповідним видом ризику. Таким чином, страхова компанія може розподілити відповідальність за кожним із видів страхування.

Страхова компанія повинна врахувати якомога більше чинників впливу на її діяльність, як внутрішніх, так і зовнішніх, з метою зміцнення рівня її фінансового стану. За умови правильної оцінки своєї фінансової стійкості страховик зможе здійснювати ефективне управління власними фінансовими ресурсами, досягти належного рівня конкурентоспроможності своєї страхової компанії, забезпечити виконання зобов'язань у повному обсязі та функціонування страхової компанії протягом тривалого періоду навіть при настанні значних за розмірами збитків.

Таблиця 1. Фактори впливу на фінансову стійкість страхової компанії *

Зовнішні фактори	Внутрішні фактори
Порядок ліцензування	Загальна стратегія компанії та корпоративна культура
Порядок інвестування страхових резервів	Рівень і пріоритети фінансового менеджменту
Підходи до визначення маржі платоспроможності	Організаційна структура компанії
Регулювання перестраховувальних операцій	Структура збалансованості страхового портфеля
Антимонopolне регулювання	Тарифна політика
Податкове законодавство	Обсяг власного капіталу
Регулювання страхових тарифів	Обсяги клієнтської бази та її стійкість
Ризики природних катаклізмів	Склад та рівень страхових резервів
Соціально-політична ситуація в країні	Політика перестраховування
Інфляційні процеси	Стан регіональної мережі
Рівень конкуренції на страхову ринку	Кваліфікація персоналу
Рівень страхової культури	Строк роботи на ринку та ділова репутація

* Складено автором

Діяльність будь-якої страхової компанії неможлива без наявності грошових коштів. Одним з ключових їх елементів є власний капітал страховика, який утворює фінансову основу розвитку страхової компанії. Також розмір власного капіталу впливає на результати оцінки фінансового стану страховика, його позиції на ринку страхових послуг, рівень платоспроможності.

Відомий журнал «Insurance TOP» представив рейтинг страховиків України за розміром власного капіталу, який представлений у табл. 2.

Таблиця 2. Топ 5 страхових компаній «non-Life» України за розміром власного капіталу у 2012 році *

№	Страхові компанії	Власний капітал на 31.12.2012 р., тис. грн.	Власний капітал на 31.12.2011 р., тис. грн.	Приріст, %
1	Лемма	1 615 633,9	1 385 695	16,59
2	Кремінь	1 516 837,3	1 126 484	34,65
3	Оранта	830 184	812 247	2,21
4	Альянс	736 903	405 530	81,71
5	АХА Страхування	447 724	446 890	0,19

* Складено автором за даними «Insurance TOP»

Оцінка власного капіталу страховика відіграє не останню роль в характеристиці його фінансового стану, адже він утворює запас його платоспроможності, забезпечує формування страхових резервів.

Управління процесом підтримки фінансової стійкості страховика багато в чому залежить від якості та повноти інформації щодо його фінансового стану, яка втілюється у певних показниках. Система цих показників має бути достатньо повною (враховувати всю різноманітність внутрішніх і зовнішніх чинників, які впливають на діяльність страхової організації); не переважана (показники не повинні дублювати один одного); дієвою (щоб її можна було ефективно застосовувати в аналізі фінансової стійкості страховиків); мінімальною (склад системи показників не повинен виходити за межі реальних можливостей їх оцінювання). Система показників при цьому має бути необхідною та достатньою.

Аналіз фінансового стану страховиків провадиться за допомогою аналізу відносних коефіцієнтів, їх динаміки, а також динаміки ключових абсолютних показників. Такі тести використовуються для аналізу та оцінки фінансового стану страхових організацій у багатьох західноєвропейських країнах і вважаються зручним та дієвим аналітичним інструментом.

Тести раннього попередження, запроваджені Держфінпослуг України, включають показники, сукупні результати за якими групуються у спеціальні аналітичні таблиці і дають Держфінпослуг змогу оцінити фінансову надійність кожного конкретного страховика.

На основі проведених тестів раннього попередження страховики можуть отримати від Держфінпослуг такі оцінки:

- «1» (стійка фінансова надійність) — фінансові показники є на високому рівні;
- «2» (задовільна фінансова надійність) — відсутні серйозні проблеми, фінансові показники є на середньому рівні;
- «3» (гранична фінансова надійність) — фінансовий стан викликає побоювання, фінансові показники є на рівні, значно нижчому за середній;
- «4» (незадовільна фінансова надійність) — вважається неприпустимим, фінансовий стан є дуже нестабільним. [7]

При оцінці фінансового стану страхової компанії за допомогою тестів раннього попередження найбільш вагомими показниками є: показник ліквідності активів, зворотній показник платоспроможності, показник незалежності від перестрахування та показник відношення чистих страхових резервів та капіталу.

Проведемо тести раннього попередження страхової компанії «Лемма» (табл. 3).

Розмір показника ліквідності активів (3,65) відповідає незадовільній фінансовій надійності, це означає, що у компанії недостатньо активів, які можуть у швидкий термін перетворюватись на грошові кошти.

Значення зворотного показника платоспроможності (6,8) відповідає надійному фінансовому стану, це означає, що у страховика є можливість покривати свої зобов'язання власними активами.

Розмір показника незалежності від перестрахування (17,5) відповідає незадовільному фінансовому стану, це означає, що компанія сильно залежить від перестрахування.

Значення показника відношення чистих страхових резервів та капіталу (1,46) відповідає стійкому фінансовому стану, тобто величина страхових резервів переважає над величиною чистого капіталу страховика.

Узагальнюючи результати проведеної оціни, можна сказати, що в цілому фінансовий стан страхової компанії «Лемма» не можна назвати задовільним. Їй слід примножити розмір активів, та знизити ступінь залежності від перестрахування.

Проведемо тести раннього попередження страхової компанії «Кремень» (табл. 4).

Розмір показника ліквідності активів (0,057) відповідає незадовільному фінансовому стану. Це означає, що страхова має недостатню ліквідність, може виникнути необхідність негайно відповідати за своїми зобов'язаннями.

Значення зворотного показника платоспроможності (1,83) відповідає стійкому фінансовому стану. Зобов'язання страховика можуть покриватись власними активами.

Розмір показника незалежності від перестрахування (0) відповідає стійкому фінансовому стану.

Значення показника відношення чистих страхових резервів та капіталу (1,48) також відповідає стійкому фінансовому стану.

Проведемо тести раннього попередження страхової компанії «Альянс» (табл. 5).

Оцінюючи фінансовий стан страхової компанії «Альянс» за найбільш вагомими показниками, ми бачимо, що: розмір показника ліквідності активів (11,96) відповідає незадовільному фінансовому стану; значення зворотного показника платоспроможності (16,18) відповідає надійному фінансовому стану; розмір показника незалежності від перестрахування (13,05) відповідає незадовільному фінансовому стану; значення показника відношення чистих страхових резервів та капіталу (9,5) відповідає надійному фінансовому стану. В цілому фінансова надійність страхової компанії не є стійкою.

Проведемо тести раннього попередження страхової компанії «Оранта» (табл. 6).

Оцінюючи фінансовий стан страхової компанії «Оранта», можна зробити висновок, що: розмір показника ліквідності активів (3,62) відповідає незадовільному фінансовому стану; значення зворотного показника платоспроможності (7,57) відповідає надійному фінансовому стану; розмір показника незалежності від перестрахування (15,64) відповідає незадовільному фінансовому стану; значення показника відношення чистих страхових резервів та капіталу (4,59) відповідає стійкому фінансовому стану. В цілому загальний фінансовий стан даної страхової компанії не можна назвати задовільним.

Проведемо тести раннього попередження страхової компанії «АХА Страхування» (табл. 7).

Оцінюючи фінансовий стан страхової компанії «АХА Страхування», можна зробити висновок, що: значення показника ліквідності активів (5,49) відповідає незадовільному фінансовому стану; розмір зворотного показника платоспроможності (18,5) відповідає стійкому фінансовому

Таблиця 3. Тести раннього попередження страхової компанії «Лемма» *

№ п/п	Вид показника	Розрахункове значення, %	Оціночна шкала	Коефіцієнт	Фактична оцінка, %
1	Показник дебіторської заборгованості (ПДЗ)	105,6	1. $0 \leq \text{ПДЗ} < 50$ 2. $50 \leq \text{ПДЗ} < 75$ 3. $75 \leq \text{ПДЗ} < 100$ 4. $100 \leq \text{ПДЗ}$	0,04	4,22
2	Показник ліквідності активів (ПЛА)	36,5	1. $95 \leq \text{ПЛА}$ 2. $80 \leq \text{ПЛА} < 95$ 3. $65 \leq \text{ПЛА} < 80$ 4. $\text{ПЛА} < 65$	0,1	3,65
3	Показник ризику страхування (ПРС)	0,02	1. $\text{ПРС} \leq 100$ 2. $100 < \text{ПРС} \leq 200$ 3. $200 < \text{ПРС} \leq 300$ 4. $300 < \text{ПРС}$	0,06	0,0012
4	Зворотний показник платоспроможності (ЗПП)	37,8	1. $0 < \text{ЗПП} \leq 20$ 2. $20 < \text{ЗПП} \leq 50$ 3. $50 < \text{ЗПП} \leq 75$ 4. $75 < \text{ЗПП}, \text{ЗПП} \leq 0$	0,18	6,8
5	Показник доходності (ПД)	12,5	1. $50 < \text{ПД}$ 2. $25 < \text{ПД} \leq 50$ 3. $0 \leq \text{ПД} \leq 25$ 4. $\text{ПД} < 0$	0,06	0,75
6	Показник змін у капіталі (ПЗК)	114,2	1. $10 < \text{ПЗК}$ 2. $5 < \text{ПЗК} \leq 10$ 3. $0 < \text{ПЗК} \leq 5$ 4. $\text{ПЗК} \leq 0$	0,06	6,85
7	Показник змін у сумі чистих премій за всіма полісами (ПЗЧП)	97,5	1. $40 \leq \text{ПЗЧП}$ 2. $33 \leq \text{ПЗЧП} < 40$ 3. $10 \leq \text{ПЗЧП} < 33$ 4. $\text{ПЗЧП} < 10$	0,06	5,85
8	Показник незалежності від перестрахування (ПНП)	97,2	1. $50 \leq \text{ПЗП}$ 2. $40 \leq \text{ПЗП} < 50$ 3. $30 \leq \text{ПЗП} < 40$ 4. $\text{ПЗП} < 30; 85 \leq \text{ПЗП}$	0,18	17,5
9	Показник відношення чистих страхових резервів та капіталу (ПВРК)	9,4	1. $0 < \text{ПВРК} \leq 50$ 2. $50 < \text{ПВРК} \leq 75$ 3. $75 < \text{ПВРК} \leq 100$ 4. $100 < \text{ПВРК}, \text{ПВРК} \leq 0$	0,16	1,46
10	Показник доходності інвестицій (ПДІ)	-12,2	1. $10 \leq \text{ПДІ}$ 2. $5 \leq \text{ПДІ} < 10$ 3. $0 \leq \text{ПДІ} < 5$ 4. $\text{ПДІ} < 0$	0,04	-0,48

* Складено автором за даними фінансової звітності страхової компанії «Лемма»

стану; значення показника незалежності від перестрахування (18,173) відповідає незадовільному фінансовому стану; розмір показника відношення чистих страхових резервів та капіталу (12,208) відповідає стійкому фінансовому стану.

Оцінюючи інші показники фінансового стану страхової компанії «АХА Страхування», можна визначити, що значення деяких показників знаходиться в допустимих межах. Але невідповідність найбільш вагомих показників ставить під сумнів здатність страхової компанії стабільно проводити свою діяльність, що може нашкодити її фінансовому стану.

Таблиця 4. Тести раннього попередження страхової компанії «Кремень» *

№ п/п	Вид показника	Розрахункове значення	Оціночна шкала	Коефіцієнт	Фактична оцінка
1	Показник дебіторської заборгованості (ПДЗ)	6,32	1. $0 \leq \text{ПДЗ} < 50$ 2. $50 \leq \text{ПДЗ} < 75$ 3. $75 \leq \text{ПДЗ} < 100$ 4. $100 \leq \text{ПДЗ}$	0,04	0,25
2	Показник ліквідності активів (ПЛА)	0,57	1. $95 \leq \text{ПЛА}$ 2. $80 \leq \text{ПЛА} < 95$ 3. $65 \leq \text{ПЛА} < 80$ 4. $\text{ПЛА} < 65$	0,1	0,057
3	Показник ризику страхування (ПРС)	0	1. $\text{ПРС} \leq 100$ 2. $100 < \text{ПРС} \leq 200$ 3. $200 < \text{ПРС} \leq 300$ 4. $300 < \text{ПРС}$	0,06	0
4	Зворотний показник платоспроможності (ЗПП)	10,17	1. $0 < \text{ЗПП} \leq 20$ 2. $20 < \text{ЗПП} \leq 50$ 3. $50 < \text{ЗПП} \leq 75$ 4. $75 < \text{ЗПП}, \text{ЗПП} \leq 0$	0,18	1,83
5	Показник доходності (ПД)	25,03	1. $50 < \text{ПД}$ 2. $25 < \text{ПД} \leq 50$ 3. $0 \leq \text{ПД} \leq 25$ 4. $\text{ПД} < 0$	0,06	1,502
6	Показник змін у капіталі (ПЗК)	133,4	1. $10 < \text{ПЗК}$ 2. $5 < \text{ПЗК} \leq 10$ 3. $0 < \text{ПЗК} \leq 5$ 4. $\text{ПЗК} \leq 0$	0,06	8,004
7	Показник змін у сумі чистих премій за всіма полісами (ПЗЧП)	0	1. $40 \leq \text{ПЗЧП}$ 2. $33 \leq \text{ПЗЧП} < 40$ 3. $10 \leq \text{ПЗЧП} < 33$ 4. $\text{ПЗЧП} < 10$	0,06	0
8	Показник незалежності від перестраховування (ПНП)	0	1. $50 \leq \text{ПЗП}$ 2. $40 \leq \text{ПЗП} < 50$ 3. $30 \leq \text{ПЗП} < 40$ 4. $\text{ПЗП} < 30; 85 \leq \text{ПЗП}$	0,18	0
9	Показник відношення чистих страхових резервів та капіталу (ПВРК)	9,3	1. $0 < \text{ПВРК} \leq 50$ 2. $50 < \text{ПВРК} \leq 75$ 3. $75 < \text{ПВРК} \leq 100$ 4. $100 < \text{ПВРК}, \text{ПВРК} \leq 0$	0,16	1,488
10	Показник доходності інвестицій (ПДІ)	3,7	1. $10 \leq \text{ПДІ}$ 2. $5 \leq \text{ПДІ} < 10$ 3. $0 \leq \text{ПДІ} < 5$ 4. $\text{ПДІ} < 0$	0,04	0,148

* Складено автором за даними фінансової звітності страхової компанії «Кремень»

Після проведення аналізу фінансового стану визначених страхових компаній можна сказати, що фінансовий стан кожної із них не можна назвати задовільним. У всіх компаній спостерігається одна і та ж проблема: недостатня кількість високоліквідних активів. Низьке значення цього показника означає недостатню ліквідність страхової компанії, що є дуже небезпечним з огляду на необхідність майже негайно відповідати за своїми зобов'язаннями.

Низькі показники незалежності від перестраховування говорять про те, що коефіцієнт співвідношення чистих страхових резервів та капіталу є дуже низьким.

Таблиця 5. Тести раннього попередження страхової компанії «Альянс» *

№ п/п	Вид показника	Розрахункове значення	Оціночна шкала	Коефіцієнт	Фактична оцінка
1	Показник дебіторської заборгованості (ПДЗ)	27,24	1. $0 \leq \text{ПДЗ} < 50$ 2. $50 \leq \text{ПДЗ} < 75$ 3. $75 \leq \text{ПДЗ} < 100$ 4. $100 \leq \text{ПДЗ}$	0,04	1,08
2	Показник ліквідності активів (ПЛА)	119,6	1. $95 \leq \text{ПЛА}$ 2. $80 \leq \text{ПЛА} < 95$ 3. $65 \leq \text{ПЛА} < 80$ 4. $\text{ПЛА} < 65$	0,1	11,96
3	Показник ризику страхування (ПРС)	0,9	1. $\text{ПРС} \leq 100$ 2. $100 < \text{ПРС} \leq 200$ 3. $200 < \text{ПРС} \leq 300$ 4. $300 < \text{ПРС}$	0,06	0,055
4	Зворотний показник платоспроможності (ЗПП)	89,9	1. $0 < \text{ЗПП} \leq 20$ 2. $20 < \text{ЗПП} \leq 50$ 3. $50 < \text{ЗПП} \leq 75$ 4. $75 < \text{ЗПП}, \text{ЗПП} \leq 0$	0,18	16,18
5	Показник доходності (ПД)	-12,5	1. $50 < \text{ПД}$ 2. $25 < \text{ПД} \leq 50$ 3. $0 \leq \text{ПД} \leq 25$ 4. $\text{ПД} < 0$	0,06	-0,75
6	Показник змін у капіталі (ПЗК)	122,4	1. $10 < \text{ПЗК}$ 2. $5 < \text{ПЗК} \leq 10$ 3. $0 < \text{ПЗК} \leq 5$ 4. $\text{ПЗК} \leq 0$	0,06	7,34
7	Показник змін у сумі чистих премій за всіма полісами (ПЗЧП)	72,58	1. $40 \leq \text{ПЗЧП}$ 2. $33 \leq \text{ПЗЧП} < 40$ 3. $10 \leq \text{ПЗЧП} < 33$ 4. $\text{ПЗЧП} < 10$	0,06	4,35
8	Показник незалежності від пере страхування (ПНП)	72,49	1. $50 \leq \text{ПЗП}$ 2. $40 \leq \text{ПЗП} < 50$ 3. $30 \leq \text{ПЗП} < 40$ 4. $\text{ПЗП} < 30; 85 \leq \text{ПЗП}$	0,18	13,05
9	Показник відношення чистих страхових резервів та капіталу (ПВРК)	59,4	1. $0 < \text{ПВРК} \leq 50$ 2. $50 < \text{ПВРК} \leq 75$ 3. $75 < \text{ПВРК} \leq 100$ 4. $100 < \text{ПВРК}, \text{ПВРК} \leq 0$	0,16	9,5
10	Показник доходності інвестицій (ПДІ)	23,8	1. $10 \leq \text{ПДІ}$ 2. $5 \leq \text{ПДІ} < 10$ 3. $0 \leq \text{ПДІ} < 5$ 4. $\text{ПДІ} < 0$	0,04	0,95

* Складено автором за даними фінансової звітності страхової компанії «Альянс»

Перестраховування є важливим з погляду забезпечення фінансової стійкості страховика. Але позитивний вплив на фінансовий стан компанії буде забезпечуватись, тільки коли ця операція є ефективною, тобто простежується співвідношення між досягнутим від операції ефектом та витратами на здійснення операції.

Середньорифметичне значення показників по кожній страховій компанії дає нам змогу оцінити, яка ж з аналізованих компаній є найбільш фінансово стійкою. Ці значення наведені у таблиці 8, де позиції страхових компаній за обсягом власного капіталу порівнюються із фактичним значенням фінансової стійкості.

Таблиця 6. Тести раннього попередження страхової компанії «Оранта» *

№ п/п	Вид показника	Розрахункове значення	Оціночна шкала	Коефіцієнт	Фактична оцінка
1	Показник дебіторської заборгованості (ПДЗ)	32,5	1. $0 \leq \text{ПДЗ} < 50$ 2. $50 \leq \text{ПДЗ} < 75$ 3. $75 \leq \text{ПДЗ} < 100$ 4. $100 \leq \text{ПДЗ}$	0,04	1,3
2	Показник ліквідності активів (ПЛА)	39,2	1. $95 \leq \text{ПЛА}$ 2. $80 \leq \text{ПЛА} < 95$ 3. $65 \leq \text{ПЛА} < 80$ 4. $\text{ПЛА} < 65$	0,1	3,62
3	Показник ризику страхування (ПРС)	1,7	1. $\text{ПРС} \leq 100$ 2. $100 < \text{ПРС} \leq 200$ 3. $200 < \text{ПРС} \leq 300$ 4. $300 < \text{ПРС}$	0,06	0,102
4	Зворотний показник платоспроможності (ЗПП)	42,07	1. $0 < \text{ЗПП} \leq 20$ 2. $20 < \text{ЗПП} \leq 50$ 3. $50 < \text{ЗПП} \leq 75$ 4. $75 < \text{ЗПП}, \text{ЗПП} \leq 0$	0,18	7,57
5	Показник доходності (ПД)	0,067	1. $50 < \text{ПД}$ 2. $25 < \text{ПД} \leq 50$ 3. $0 \leq \text{ПД} \leq 25$ 4. $\text{ПД} < 0$	0,06	0,004
6	Показник змін у капіталі (ПЗК)	101,4	1. $10 < \text{ПЗК}$ 2. $5 < \text{ПЗК} \leq 10$ 3. $0 < \text{ПЗК} \leq 5$ 4. $\text{ПЗК} \leq 0$	0,06	6,08
7	Показник змін у сумі чистих премій за всіма полісами (ПЗЧП)	86,2	1. $40 \leq \text{ПЗЧП}$ 2. $33 \leq \text{ПЗЧП} < 40$ 3. $10 \leq \text{ПЗЧП} < 33$ 4. $\text{ПЗЧП} < 10$	0,06	5,172
8	Показник незалежності від перестрахування (ПНП)	86,9	1. $50 \leq \text{ПЗП}$ 2. $40 \leq \text{ПЗП} < 50$ 3. $30 \leq \text{ПЗП} < 40$ 4. $\text{ПЗП} < 30; 85 \leq \text{ПЗП}$	0,18	15,64
9	Показник відношення чистих страхових резервів та капіталу (ПВРК)	28,7	1. $0 < \text{ПВРК} \leq 50$ 2. $50 < \text{ПВРК} \leq 75$ 3. $75 < \text{ПВРК} \leq 100$ 4. $100 < \text{ПВРК}, \text{ПВРК} \leq 0$	0,16	4,59
10	Показник доходності інвестицій (ПДІ)	2,9	1. $10 \leq \text{ПДІ}$ 2. $5 \leq \text{ПДІ} < 10$ 3. $0 \leq \text{ПДІ} < 5$ 4. $\text{ПДІ} < 0$	0,04	0,116

* Складено автором за даними фінансової звітності страхової компанії «Оранта»

Таким чином, ми бачимо, що при здійсненні порівняльного аналізу позицій страхових компаній, проведенні оцінювання фінансового стану важливо враховувати не тільки розмір власного капіталу, але й всі аспекти діяльності страхової компанії та на основі фінансової інформації розраховувати відповідні показники.

При оцінці фінансового стану страхової компанії за методикою тестів раннього попередження постає низка питань, серед яких:

- набір показників не відображає суттєвих властивостей досліджуваного явища (зокрема, зокрема, показник дебіторської заборгованості);

Таблиця 7. Тести раннього попередження страхової компанії «АХА Страхування» *

№ п/п	Вид показника	Розрахункове значення	Оціночна шкала	Коефіцієнт	Фактична оцінка
1	Показник дебіторської заборгованості (ПДЗ)	28,14	1. $0 \leq \text{ПДЗ} < 50$ 2. $50 \leq \text{ПДЗ} < 75$ 3. $75 \leq \text{ПДЗ} < 100$ 4. $100 \leq \text{ПДЗ}$	0,04	1,125
2	Показник ліквідності активів (ПЛА)	54,9	1. $95 \leq \text{ПЛА}$ 2. $80 \leq \text{ПЛА} < 95$ 3. $65 \leq \text{ПЛА} < 80$ 4. $\text{ПЛА} < 65$	0,1	5,49
3	Показник ризику страхування (ПРС)	5,1	1. $\text{ПРС} \leq 100$ 2. $100 < \text{ПРС} \leq 200$ 3. $200 < \text{ПРС} \leq 300$ 4. $300 < \text{ПРС}$	0,06	0,306
4	Зворотний показник платоспроможності (ЗПП)	102,9	1. $0 < \text{ЗПП} \leq 20$ 2. $20 < \text{ЗПП} \leq 50$ 3. $50 < \text{ЗПП} \leq 75$ 4. $75 < \text{ЗПП}, \text{ЗПП} \leq 0$	0,18	18,5
5	Показник доходності (ПД)	0,19	1. $50 < \text{ПД}$ 2. $25 < \text{ПД} \leq 50$ 3. $0 \leq \text{ПД} \leq 25$ 4. $\text{ПД} < 0$	0,06	0,0114
6	Показник змін у капіталі (ПЗК)	100,4	1. $10 < \text{ПЗК}$ 2. $5 < \text{ПЗК} \leq 10$ 3. $0 < \text{ПЗК} \leq 5$ 4. $\text{ПЗК} \leq 0$	0,06	6,024
7	Показник змін у сумі чистих премій за всіма полісами (ПЗЧП)	103,91	1. $40 \leq \text{ПЗЧП}$ 2. $33 \leq \text{ПЗЧП} < 40$ 3. $10 \leq \text{ПЗЧП} < 33$ 4. $\text{ПЗЧП} < 10$	0,06	6,234
8	Показник незалежності від перестрахування (ПНП)	103,96	1. $50 \leq \text{ПЗП}$ 2. $40 \leq \text{ПЗП} < 50$ 3. $30 \leq \text{ПЗП} < 40$ 4. $\text{ПЗП} < 30; 85 \leq \text{ПЗП}$	0,18	18,713
9	Показник відношення чистих страхових резервів та капіталу (ПВРК)	76,3	1. $0 < \text{ПВРК} \leq 50$ 2. $50 < \text{ПВРК} \leq 75$ 3. $75 < \text{ПВРК} \leq 100$ 4. $100 < \text{ПВРК}, \text{ПВРК} \leq 0$	0,16	12,208
10	Показник доходності інвестицій (ПДІ)	3,7	1. $10 \leq \text{ПДІ}$ 2. $5 \leq \text{ПДІ} < 10$ 3. $0 \leq \text{ПДІ} < 5$ 4. $\text{ПДІ} < 0$	0,04	0,148

* Складено автором за даними фінансової звітності страхової компанії «АХА Страхування»

• в літературі відсутній єдиний підхід до визначення рівня теоретичних значень показників, що є складовими узагальнюючого показника;

• 4-бальна система оцінювання не дозволяє врахувати динаміку рівня фінансової надійності страхової компанії.

Але з точки зору правильності конструювання інтегрального показника тести раннього попередження максимально наближені до розв'язання проблем оцінки фінансового стану страховика.

В цілому рейтинги страхових компаній, що публікуються періодичними виданнями, як правило, засновані на ранжируванні страхових компаній по загальному обсягу активів, величині влас-

Таблиця 8. Порівняння позицій страхових компаній за розміром власного капіталу та фінансовим станом *

№ позиції	Назва страхової компанії	Об'єм власного капіталу, тис. грн.	№ позиції	Назва страхової компанії	Середньоарифметичний показник фінансового стану
1	Лемма	1 615 633,9	1	Альянс	13,64
2	Кремінь	1 516 837,3	2	АХА Страхування	6,87
3	Оранта	830 184	3	Лемма	4,66
4	Альянс	736 903	4	Оранта	4,42
5	АХА Страхування	447 724	5	Кремінь	1,32

* Складено автором

ного капіталу і т.д. Подібний підхід до ранжирування страхових компаній не відбиває реального фінансового стану компаній. В умовах ринку страхових послуг, що стрімко розвивається, контрагентам і потенційним інвесторам страхових компаній важливо мати уявлення про поточний фінансовий стан компанії, прогноз її майбутньої діяльності.

Аналіз страхової компанії може проводитися з боку інвестора, або страхувальника. І в тому, і в іншому випадку аналізується ступінь надійності страхової компанії. У разі оцінки страховика з боку страхувальника надійність компанії зводиться до ризику виконання страховиком взятих на себе зобов'язань. При оцінці страхової компанії з боку потенційного інвестора, надійність компанії аналізується з позиції інвестиційного ризику. В обох випадках настання ризикового випадку, нездатність страховика виконати прийняті на себе зобов'язання, веде до втрати або інвестиційних вкладень, або страхових платежів.

Ключовим фактором при проведенні аналізу є достатність ліквідних активів і наявність надійних програм перестрахування, а також рівень достатності власного капіталу (власних активів, у т.ч. ліквідних).

Ефект масштабу в діяльності страховиків України проявляється, як правило, у незначному зростанні економічної ефективності при збільшенні обсягів страхового портфеля. Спостерігається тенденція: у багатьох компаній витрати зростають майже пропорційно збільшенню річних надходжень, що призводить до незмінного або спадного економічного ефекту. Наслідком збільшення рентабельності є, як правило, не зниження тарифів чи покращення обслуговування клієнтів, а розширення матеріально-технічної та кадрової бази страховика, а також збільшення обсягу ресурсів, що спрямовуються на споживання.

Проведений аналіз фінансового стану страхових компаній дозволяє виявити недоліки фінансового менеджменту страховиків на сучасному етапі та окреслити напрями підвищення ефективності страхової діяльності в Україні.

Оскільки основним чинником, що впливає на рівень рентабельності страхової діяльності, є витрати на утримання компанії, а не рівень виплат, то пріоритетним напрямком фінансового менеджменту має стати удосконалення політики управління витратами.

Необхідною є розробка нових підходів та інструментарію для прийняття обґрунтованих рішень щодо управління активами, формування інвестиційного портфеля, збільшення частки страхових резервів у джерелах фінансування активів з метою підвищення ефективності страхового підприємства в Україні.

Для поліпшення фінансового стану страхової компанії можна розширити сегмент ринку, на якому працює страховик. Запропонувати споживачам новий вид страхових послуг, що збільшить клієнтську базу, та надходження коштів на поточні рахунки, за рахунок чого будуть збільшуватися обсяги активів страховика, що допоможе йому покривати ще більшу частку зобов'язань.

Стійкість страхової компанії значною мірою залежить від ефективності його перестраховальної діяльності, тож доцільно було б ввести відповідний показник. Наприклад, комплексний показник «ефективність перестраховальної політики», який включає показники: надійність партнерів страховика з перестраховальної діяльності, диверсифікація перестраховального захисту, структура розміщення ризиків, ефективність перестраховального захисту.

Активна маркетингова політика допоможе страховій компанії здобути перевагу серед конкурентів та підвищити свій статус на страховому ринку.

Також важливим чинниками поліпшення фінансового стану страховика в Україні є:

- впровадження зарубіжного досвіду організації страхування і ефективного функціонування страхового ринку, оскільки страхові компанії в розвинутих країнах добре знають сильні і слабкі сторони клієнтів, мають певний досвід ринкових перетворень, вимушені постійно оцінювати ри-

зик і прогнозувати страхові події, розробляти рекомендації по підвищенню ефективності роботи страховиків і страхувальників та по виконанню страхових зобов'язань по укладених договорах.

- розвиток та розширення всіх видів страхування завдяки впровадженню європейських та світових технологій;
- реалізація страхових продуктів у прямій залежності від потреб ринку;
- максимальний обсяг охоплення ринку, повне обслуговування потреб клієнтів, лідерство у питаннях зниження собівартості страхових премій;
- побудова розгалуженої мережі індивідуального обслуговування, пошук та розробка нових видів страхування;
- зміцнення та вдосконалення організаційно-територіальної мережі.

Вказані пропозиції щодо покращення фінансового стану вплинуть на підвищення прибутковості компанії, а отже, і ефективності її діяльності, покращення її фінансових показників.

ВИСНОВКИ

Таким чином, фінансовий стан страхової компанії як комплексне поняття, що є наслідком взаємодії усіх елементів системи фінансових відносин компанії, визначається сукупністю господарських факторів і характеризується системою показників, які відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів.

Оцінка фінансового стану страховика пов'язана з необхідністю визначення доцільності його діяльності на страховому ринку, можливості виконувати свої зобов'язання, та задовольняти потреби своїх клієнтів.

Для оцінки фінансового стану страхових компаній була використана методика, яка розроблена Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України. На основі цієї методики — тестів раннього попередження — визначається рівень фінансової надійності страхової компанії. Але і ці тести не дають чіткої картини про фінансовий стан страхової компанії, і як будь — яка методика, вони мають свої недоліки, які треба усунути.

Для поліпшення показників фінансового стану страховика необхідно створити певні умови, зокрема: розвиток та розширення всіх видів страхування завдяки впровадженню європейських та світових технологій; впровадження нових видів страхових послуг; максимальний обсяг охоплення ринку, повне обслуговування потреб клієнтів, лідерство у питаннях зниження собівартості страхових премій; зміцнення та вдосконалення організаційно-територіальної мережі; впровадити ефективну систему перестрахування.

Ці заходи допоможуть страховикам України поліпшити рівень свого фінансового стану, що дає їм змогу конкурувати з іншими страховими компаніями в Україні, а і у майбутньому з європейськими страховими компаніями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Базилевич В.Д. Страхова справа [Текст]: монографія / В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич. — 6-те вид., стер. — К.: Знання, 2008. — 351 с.
2. Вовчак О.Д. Страхова справа: підручник / О.Д. Вовчак. — К.: Знання, 2011. — 391 с.
3. Гаманкова О.О. Фінанси страхових організацій: навч. посіб. / О.О. Гаманкова. — К.: КНЕУ, 2007. — 328 с.
4. Горбач Л.М. Страхова справа: навчальний посібник / Л.М. Горбач. — 2-ге видання., випр. — К.: Кондор, 2003. — 486 с.
5. Доробош Н. Оцінка фінансової стійкості страховика / Н. Доробош // Формування ринкової економіки в Україні. — 2009. — №19. — С. 207-212.
6. Малинич Г. Фінансова надійність страхової компанії як об'єкт статистичного дослідження / Г. Малинич // Галицький економічний вісник. — 2008. — №1(16). — С. 128-131.
7. Про затвердження Рекомендацій щодо аналізу діяльності страховиків: Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг від 17 березня 2005 року №3755.
8. Третяк О.Д. Оцінка фінансового стану акціонерних товариств / О.Д. Третяк // Фінанси України. — 2000. — №12. — С.14-25
9. Філімоненков О.С. Фінанси підприємств [Текст]: навчальний посібник / О.С. Філімоненков. — К.: Ніка-Центр: Ельга, 2002. — 360 с.
10. Шевчук О. Оцінка фінансового стану та ефективності діяльності страхових компаній / О. Шевчук // Регіональна економіка. — 2005. — №1. — С. 22-28.
11. Шірінян Л.В. Фінансова надійність і фінансова стійкість страховиків / Л.В. Шірінян // Актуальні проблеми економіки. — 2007. — № 9 (75). — С. 173-178.

Стаття надійшла до редакції 10 травня 2014 року

БАНКИ

УДК 336

Воробйова О.І.,
д.е.н., професор, ТНУ імені В.І. Вернадського
Кутяна Д.П.,
магістрант, КЕІ КНЕУ імені Вадима Гетьмана

ОЦІНКА КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЮ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

У статті досліджуються питання аналізу структури кредитного портфелю комерційного банку, його структури в розрізі груп ризику, рівня забезпеченості, галузевої структури, форм власності позичальників тощо, а також вивчення динаміки кожної групи, сегментацію кредитного портфеля.

Ключові слова: кредитний портфель, кредитний ризик, дохідність кредитного портфелю, ефективність кредитного портфелю, нормативи НБУ.

ВСТУП

Проблеми поліпшення роботи банківської сфери і визначення пріоритетних напрямків розвитку послуг фінансових інститутів знаходяться сьогодні в центрі економічного, політичного та соціального життя країни. Уряд не раз звертав свою увагу на цьому секторі економіки.

Актуальність вдосконалення фінансових послуг обумовлена тим, що кредитні угоди є традиційним видом банківських операцій, які мають високий ступінь ризику і при цьому надають величезний вплив на багато сфер життєдіяльності.

Правильна організація процесу банківського кредитування, а також розробка ефективної та гнучкої системи управління кредитними операціями виступають основою фінансової стабільності й ринкової стійкості банків, враховуючи важливе місце кредитних операцій в портфелі банківських активів. Процес управління кредитним портфелем неможливий перш за все без оцінки його якості. Дохідність і ризик є основними складовими, які характеризують якість кредитного портфелю банку.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є обґрунтування поняття «кредитний портфель», аналіз його структури, виявлення проблем у його функціонуванні та формулювання пропозицій щодо покращення його ефективності.

РЕЗУЛЬТАТИ

Процес економічних перетворень у нашій державі об'єктивно розпочинався саме з банківських установ, котрі є центральною ланкою ринкової системи організації економічних відносин. Стрімкий розвиток українських банків став основою формування повноцінних ринкових інститутів та сукупності тих базових елементів, котрі пов'язані із рухом фінансових ресурсів та без яких узагалі неможливе функціонування ринкового господарства. Тому саме банки в економіці ринкового типу є одними із найважливіших інститутів організації економічних відносин між суб'єктами ринку. Одна із найважливіших частин аналізу кредитної діяльності банку на сучасному етапі є аналіз кредитного портфелю як складової системи управління кредитною установою.

Поняття кредитного портфелю залишається дискусійним, а у вітчизняній економічній літературі його визначенню приділено мало уваги й дане питання недостатньо розроблене й проаналізоване.

Так, Грудзевич У.Я. та Парасій-Вергуненко І.М. визначають кредитний портфель банку як сукупність усіх позик, наданих банком з метою отримання доходу.

Денисенко М.П. визначає кредитний портфель як заборгованість за кредитними операціями.

Загалом кредитний портфель можна охарактеризувати як сукупність залишків заборгованості по основному боргу за активними кредитними операціями на певну дату, тобто під портфелем кредитів можна розуміти всі позики, видані клієнтам.

Серед основних видів банківської діяльності надання кредитів — головна операція, що забезпечує прибутковість і стабільність існування банків. Видаючи кредити певним фізичним чи юридичним особам, банк тим самим формує свій кредитний портфель.

Існують різні систематизації кредитного портфеля, серед яких можна виділити дві основні: валова (сукупний обсяг виданих банком кредитів на певний момент часу) і чиста (валовий портфель за вирахуванням суми резервів на можливі втрати по позиках).

На основі якісної характеристики кредитного портфелю можна дати оцінку дотримання принципів кредитування і ступеня ризику кредитних операцій, перспектив ліквідності даного банку. Оцінка якості кредитного портфелю на основі постійного аналізу, зможе дозволити менеджерам банку ефективно управляти його позичковими операціями.

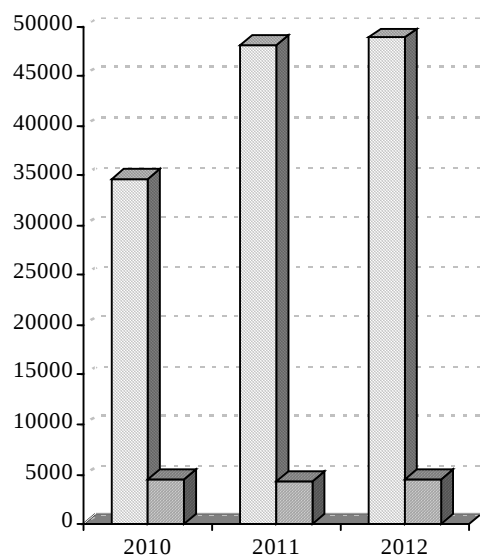
У будь-якому банку стан кредитного портфелю має перебувати під безперервним моніторингом і постійно поліпшуватися і вдосконалюватися.

Розглянемо більш детально та проаналізуємо кредити та заборгованість клієнтів банку.

Таблиця 1. Структура кредитів клієнтів АТ «Ощадбанк» за 2010–2012 рр. *

Найменування статті	2010		2011		2012		2011-2010		2012-2011	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Кредити та заборгованість юридичних осіб	34 734,5	88,6	48 154,1	95,4	48 815,9	95,1	13 419,6	6,8	661,8	-0,3
Кредити та заборгованість фізичних осіб	4 468,9	11,3	4 284,6	8,8	4 461,1	9,1	-1 843,0	-2,5	176,5	0,3
• іпотечні кредити	2 873,8	62,3	1 558,5	64,8	2 598,1	65,6	-1 315,3	2,5	-960,4	0,8
• кредити на купівлю транспортних засобів	809,2	17,5	544,1	13,8	436,4	11,1	-265,1	-3,7	-1 077,0	-2,7
• заборгованість за кредитами під платіжні картки	214,7	5,5	315,7	8,0	464,5	11,7	101,0	2,5	148,8	3,7
Усього	39 203,4	100	52 438,7	100	53 277,0	100	11 257,4	—	876,7	—

* Складено авторами на основі фінансової звітності банку за 2010–2012 рр.

□ Кредити за заборгованість юридичних осіб
■ Кредити та заборгованість фізичних осіб

Рис. 1. Динаміка кредитного портфелю юридичних та фізичних осіб АТ «Ощадбанк» за 2010–2012 рр. (Складено авторами за даними табл. 1)

Найбільшу питому вагу у структурі кредитів за період дослідження займають кредити, що надані юридичним особам, у 2010 році їх частка склала 88,6%, у 2011 — 95,4%, у 2012 — 95,1%. Ми бачимо, що питома вага кредитного портфелю юридичних осіб збільшується. Це може бути пов'язано із зменшенням кредитування фізичних осіб.

Питома вага кредитів фізичних осіб у 2011 році склала 11,3%, у 2012 — 4,5%, у 2013 — 5,1%. Найбільшу частку кредитів фізичних осіб займає іпотечне кредитування, його частка у кредитному портфелі склала у 2010 році 62,3%, у 2011 — 64,8%, а у 2012 — 65,6%. За програмою «Доступне житло» 2012 року укладено 1,23 тис. іпотечних договорів.

Дослідження банківського кредитування соціально-економічної системи держави повинні ґрунтуватись на їх всебічному науковому та практичному аналізі. Без такого аналізу неможливо сформулювати пропозиції і рекомендації щодо підвищення обсягів кредитування, пошуку нових напрямів кредитних вкладень.

Сутність аналізу полягає у визначенні напрямів, рівнів і концентрації кредитних вкладень в соціально-економічну систему.

Проаналізуємо структуру кредитів АТ «Ощадбанк» за видами економічної діяльності. Обсяги та структура банківських кредитів, наданих суб'єктам підприємництва реального сектору економіки, за видами економічної діяльності представлена в таблиці 2.

Таблиця 2. Структура кредитів АТ «Ощадбанк» за видами економічної діяльності за 2010–2012 рр. *

Показник	Роки					
	2010		2011		2012	
	сума	%	сума	%	сума	%
Державне управління та діяльність громадських організацій	4 541,9	10,1	3 928,7	6,6	—	—
Нафтогазова та хімічна промисловість	—	—	—	—	21 154,1	37,3
Виробництво	2 156,6	4,8	6 300,6	10,7	4 102,9	7,2
Нерухомість	333,1	0,7	1 392,7	2,3	—	—
Торгівля	1 550,2	3,4	6 526,5	11,1	5 073,4	8,9
Сільське господарство	742,1	1,6	952,2	1,6	1 072,6	1,8
Транспорт	—	—	809,6	1,4	505,1	0,8
Будівництво	3 794,3	8,4	5 431,8	9,2	10 771,7	19,1
Діяльність пошти та зв'язку	—	—	281,2	0,4	211,3	0,4
Енергетика	5 068,3	11,3	8 256,5	14,1	8 295,9	14,6
Машинобудування	—	—	728,5	1,2	857,1	1,5
Готельно-ресторанний бізнес	—	—	41,1	0,06	74,3	0,2
Кредити, що надані фізичним особам	5 028,5	11,2	4 468,9	7,5	4 564,5	8,1
Інші:	21 563,1	48,1	21 580,7	36,6	—	—
діяльність у сферах права, бухгалтерського обліку, інжинірингу; надання послуг підприємцям	20 804,8	46,4	20 455,8	34,9	—	—
Разом	44 778,1	100	58 838,8	100	56 682,9	100

* Складено авторами за даними фінансової звітності банку за 2010–2012 рр.

Виходячи з аналізу таблиці ми бачимо, що значна частка виданих банком кредитів припадала на виробництво та розподіл енергії, у 2010 році ця частка склала — 11,3%, у 2011 — 14,1%, а у 2012 — 14,6%.

У 2012 році пріоритетним напрямом кредитування була нафтогазова та хімічна промисловість — 37,3%.

В цілому більше, ніж 90% кредитів одержали підприємства торгівлі і обслуговування, переробної промисловості, підприємства, що здійснюють операції з нерухомістю та орендою, операції з надання кредитів фізичним особам, а також на фінансову діяльність та державне управління.

Зростає частка кредитів наданих на будівництво, у 2010 — 8,4%, у 2011 — 9,2%, а у 2012 — 19,1%. Одним із пріоритетних напрямків надання коштів є будівництво «Дністровської ГАЕС у складі трьох агрегатів», та лікувально-діагностичного комплексу НДСЛ «Охматдит».

До діяльності у сферах права, бухгалтерського обліку, інжинірингу; надання послуг підприємцям відноситься балансова вартість кредиту НАК «Нафтогаз України», яка становить 20 661 646 тис. грн. станом на 31 грудня 2010 року, та 20 334 165 тис. грн. станом на 31 грудня 2011 року, при цьому основною діяльністю компанії є повний цикл операцій з розвідки та розробки родовищ, експлуатаційного та розвідувального буріння, транспортування та зберігання нафти і газу, постачання природного і скрапленого газу споживачам.

У цілому можемо відмітити, що підприємства торгівлі і обслуговування, переробної промисловості, добувної промисловості, підприємства, що здійснюють операції з нерухомим майном і орендою, кредити фізичним особам, будівельні підприємства, фінансова діяльність та державне

управління напротязі останніх трьох років залучали практично однакову частку банківських кредитів, що надавались суб'єктам підприємництва реального сектору економіки.

З метою забезпечення стабільної діяльності банків та своєчасного виконання ними зобов'язань перед вкладниками, а також запобігання неправильному розподілу ресурсів і втраті капіталу через ризики, що притаманні банківській діяльності, Національний банк України встановлює економічні нормативи, що є обов'язковими до виконання усіма банками, деякі з них стосуються кредитного ризику:

- максимальний розмір кредитного ризику на одного контрагента (Н7);
- великий кредитний ризик (Н8);
- максимальний розмір кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (Н9);
- максимальний сукупний розмір кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (Н10).

Таблиця 3. Показники кредитного ризику АТ «Ощадний банк України» за 2010–2012 рр. *

Показник	Нормативне значення	Роки		
		2010	2011	2012
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7), %	не більше 25%	19,24	17,51	15,45
Норматив великих кредитних ризиків (Н8), %	не більше 8-кратного розміру регулятивного капіталу, тобто не більше 800%)	202,33	221,08	208,60
Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (Н9), %	не більше 5%),	0,08	0,08	1,83
Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих інсайдерам (Н10), %	не більше 30%	0,20	0,21	2,04

* Складено за даними фінансової звітності банку за 2010–2012 рр.

Слід відзначити, що показники кредитного ризику банку знаходяться в межах нормативних значень. Максимальний розмір кредитного ризику спостерігався у 2011 році і складав 19,24%, у наступні роки спостерігалось його зниження у 2012 році на 1,73%, а у 2013 — на 2,06%.

Також спостерігається тенденція до зниження великих кредитних ризиків, у 2013 році їх вірогідність знизилась на 12,48%.

У 2013 році також спостерігається зростання показника максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств на 1,75%.

Ризик, що пов'язаний з іншими активами банку (дебіторська заборгованість, кошти в інших банках тощо), є прийнятним і не становить загрози збитків.

Таким чином, банк виконував нормативи НБУ, що свідчить про захищеність банку від надмірної концентрації кредитного ризику по всіх контрагентах.

ВИСНОВКИ

Таким чином, аналіз кредитного портфеля є необхідним заходом для вивчення діяльності комерційного банку. Визначення ступеня його дохідності та ризику дають можливість банківським установам коригувати власну кредитну політику та змінювати структуру кредитного портфеля.

Галузева диверсифікація кредитного портфелю допоможе визначити пріоритетні напрями кредитування, на яку саме галузь слід виділяти більше коштів за для підтримки економічно — стабільного стану країни.

За для зменшення кредитного ризику банку слід звернути увагу на покращення кредитної політики, тобто здійснювати менш ризиковане кредитування, надавати кредити, які мають певне та гарантійне забезпечення., удосконалити навички персоналу банку із роботи щодо ефективного контролю та аудитування кредитного процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гелашвілі Г.Г. Оцінка кредитного портфелю банку / Г.Г. Гелашвілі. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/18_ADEN_2013/Economics/1_141882.doc.htm

2. Грудзевич У.Я. Аналіз банківської діяльності [Текст]: Навчальний посібник / У.Я. Грудзевич; Національний банк України. — К.: УБС НБУ, 2007. — 222 с. — ISBN 978-966-368-041-5.
3. Краснорудський О. Аналіз структури кредитного портфелю комерційного банку / О. Краснорудський. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com/4_SND_2013/Economics/3_128048.doc.htm
4. Парасій–Вергуненко І. М. Аналіз банківської діяльності [Текст]: навчально–методичний посібник / І.М. Парасій–Вергуненко; Мін-во освіти і науки України, КНЕУ. — К.: КНЕУ, 2003. — 347 с. — ISBN966-574-453-4.
5. Офіційний сайт АТ «Ощадбанк». — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.oschadnybank.com/ua/>

Стаття надійшла до редакції 31 березня 2014 року

УДК 336.77

Бондарь А.П.,
к.э.н., доцент, ТНУ имени В.И. Вернадского
Сорокина А.О.,
магистрант, ТНУ имени В.И. Вернадского

УПРАВЛЕНИЕ ПРОБЛЕМНОЙ КРЕДИТНОЙ ЗАДОЛЖЕННОСТЬЮ БАНКАМИ УКРАИНЫ

Рассмотрена сущность проблемных кредитов коммерческих банков, исследованы методические подходы управления кредитной задолженностью, определены преимущества метода реструктуризации, предложены мероприятия по усовершенствованию деятельности банка

Ключевые слова: кредитный портфель, проблемные кредиты, управление проблемной кредитной задолженностью, реструктуризация задолженности.

ВВЕДЕНИЕ

На современном этапе развития отечественной банковской системы Украины одной из сложных проблем является невозвращение заемщиками выданных кредитов. Несовершенное управление рисками в некоторых банках существенно ухудшает качество кредитных портфелей, что замедляет рост отрасли в целом и во многих случаях делает невозможным их дальнейшую кредитную деятельность. Портфель банковских проблемных кредитов является одним с ключевых показателей финансовой устойчивости банковской системы страны. Поэтому на сегодняшний день вопрос управления проблемными кредитами и разработка методов их погашения являются особенно актуальными.

Вопросу проблемной кредитной задолженности особое внимание уделили ученые-экономисты, среди которых И. Осадчий, Л. Слобода, О.В. Барановский, Л.Д. Примостка, О.В. Крухмаль и др. Несмотря на значительный вклад в исследование этой проблемы и полученные результаты, данный вопрос на сегодняшний день остается актуальным, требует дальнейшего изучения как в теоретическом, так и в практическом плане.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧИ

Уточнение отдельных теоретических положений управления проблемными кредитами и обоснование направлений его дальнейшего развития.

РЕЗУЛЬТАТЫ

Проблемный кредит — это денежные средства, предоставленные заемщику в виде кредита, по которым, по мнению кредитного органа банка, имеется существенный риск невыполнения или сомнения относительно выполнения должником принятого на себя обязательства, в результате чего работа по его возврату требует осуществления комплекса мер организационного и правового характера [7].

Согласно данным Национального банка Украины за период 01.01.2012-01.01.2014 гг. прослеживается положительная тенденция снижения доли просроченной задолженности по кредитам в общем объеме выданных кредитов банками Украины (рис. 1).

Из рис. 1 можно сделать следующие выводы:

- 1) по состоянию на 01.01.2012 г. объем кредитного портфеля банков Украины составил 825320 млн. грн., а объем просроченной кредитной задолженности составил 79230,72 млн. грн. (9,6%);
- 2) на 01.01.2013 г. произошло сокращение кредитного портфеля до 815327 млн. грн., при этом уменьшилась сумма просроченной задолженности по кредитам до 70118,122 млн. грн. (8,6%);
- 3) по состоянию на 01.01.2014 г. прослеживается рост общего объема кредитного портфеля до 911402 млн. грн., а общая сумма просроченных кредитов составила 70177,654 млн. грн. (7,7%) [9].

По прогнозным оценкам международных рейтинговых агентств в 2014 г. доля проблемных кредитов в отечественной банковской системе составить приблизительно 45% [11], что значительно выше, чем определяет НБУ. Эта значительная разница связана с принципиальными расхождениями в подходах НБУ и международных рейтинговых агентств (Fitch Ratings, Moody's) к определению проблемных кредитов. Такие расхождения приводят к абсолютно разным оценкам объемов проблемной задолженности банков. Выделяют два основных отличия в оценке проблемной задолженности:

- согласно украинских правил учета на счетах просроченной задолженности в банках отражается только сумма тех траншей, по которым произошло нарушение сроков погашения, т.е. в Украине при определении просроченной задолженности к вниманию принимаются только суммы

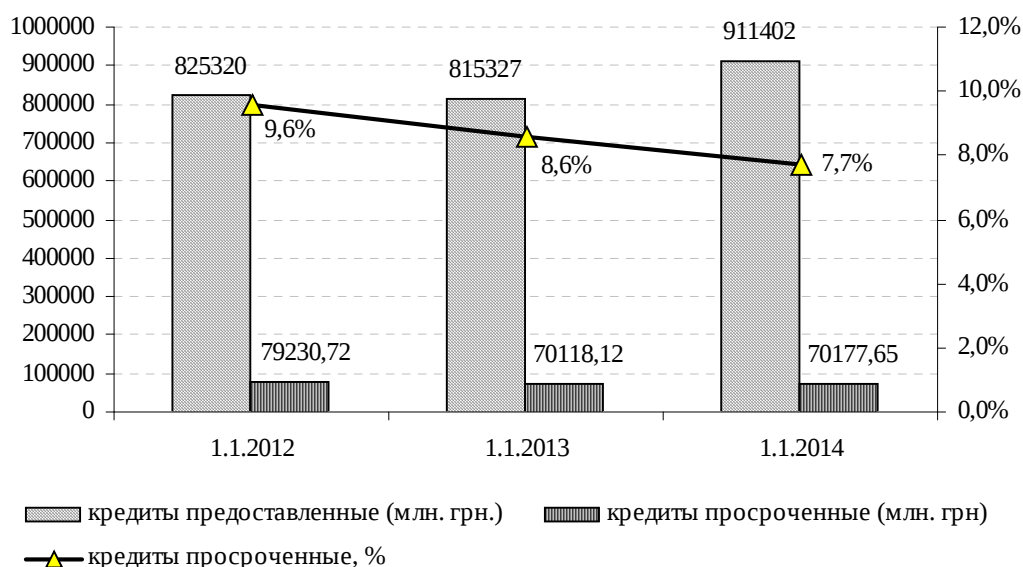

Рис. 1. Динамика предоставленных и просроченных кредитов банкам Украины за 01.01.2012-01.01.2014 гг. (Составлено авторам по материалам НБУ [9])

просроченных траншей. А согласно международного подхода для определения фактического объема проблемных кредитов необходимо учитывать всю сумму кредита, если по такому кредиту зафиксирована просрочка погашения;

- в случае реструктуризации проблемного кредита банки не относят к его проблемным. Международные рейтинговые агентства считают такие кредиты по своей сущности проблемными, и, следовательно, учитывают при подсчете объемов проблемной задолженности банков [4].

Таким образом, регулирование проблемной задолженности невозможно без понимания сущности проблемных кредитов (табл. 1).

Таблица 1. Подходы к определению сущности проблемных кредитов *

Сторонники подхода	Сущность понятия проблемного кредита
А.М. Мороз, В.И. Мищенко, Л.О. Примостка	Кредит, по которому своевременно не проведены один или несколько платежей, значительно снизилась рыночная стоимость обеспечения, возникли обстоятельства, которые дают возможность банку сомневаться относительно возврата кредита
Базельский Комитет	Кредитный продукт, который характеризуется существенными нарушениями сроков исполнения обязательств перед банком, признаками ухудшения финансового состояния должника, существенным снижением качества или потери обеспечения
Международный валютный фонд	Обязательство, полное погашение которого вызывает сомнение вследствие неадекватного финансового состояния заемщика или обеспечения по данному обязательству, а также наблюдается просрочка платежа основного долга или процентов по нему больше, чем 90 дней
Федеральная банковская система США	Кредит, который не приносит доходов, т.е. процентных платежей или выплата процентов по которым задерживается больше, чем на 90 дней
Центральный банк Российской Федерации	Просроченная и сомнительная кредитная, вексельная и процентная задолженность, а также просроченная задолженность по комиссиям
Национальный банк Украины	Сумма просроченных платежей по кредиту согласно данных бухгалтерской отчетности, а не общий объем кредитов, по которым допущена просрочка

* Составлено авторами по материалам [1, 3, 6]

На основании обобщения подходов к определению проблемных кредитов, мы считаем, что к таким кредитам следует отнести кредиты, по которым установлены следующие признаки возврата: нарушение сроков выполнения обязательств перед банком больше, чем на 90 дней; утрата качества или уменьшение стоимости обеспечения; ухудшение финансового состояния заемщика; наличие информации о неспособности заемщика выполнить свои обязательства или наличие риска несвоевременного и не в полном объеме выполнения своих обязательств перед банком.

В научной литературе выделяют несколько классификаций методов управления проблемными кредитами банка, но чаще всего их разделяют на внутренние и внешние (рис. 2). Внутренние методы управления предусматривают раннее реагирования риск-менеджеров банков на ухудшение обслуживания заемщику кредитов и включают реабилитацию кредитной задолженности и восстановления возможности заемщиков генерировать денежные потоки для обслуживания кредитов [8]. А в случае неэффективности применения внутренних методов управления проблемными активами менеджмент банка может принять решение о целесообразности применения внешних относительно банка действий для улучшения структуры его баланса и восстановления ликвидности [10].

Рис. 2. Классификация методов управления проблемными кредитами банка (Составлено авторами по материалам [4, 10])

Международная практика свидетельствует, что наиболее эффективным методом работы с проблемными активами банка является осуществление реструктуризации кредитной задолженности. В табл. 2. представлены способы реструктуризации, их характеристика, а также преимущества данного метода для обеих сторон договора.

Новыми направлениями усовершенствования управления проблемными кредитами является создание ситуационных центров и санационного банка на государственном уровне. Ситуационный центр управления проблемной задолженностью кредитными операциями — это автоматизи-

Таблица 2. Характеристика способов реструктуризации кредитной задолженности банков *

Способ	Характеристика	Преимущества	
		Для банка	Для заемщика
Кредитные каникулы	Банк позволяет заемщикам в течение определенного периода (6 – 9 месяцев) погашать лишь проценты по кредиту. После окончания срока заемщик платит тело кредита плюс проценты	Переплата по кредиту увеличивается несущественно	Ежемесячный платеж по кредиту частично уменьшается
Изменение схемы погашения кредита с классической на аннуитетную	Аннуитетная схема погашения кредита предусматривает погашение задолженности равными частями в течение всего срока кредитования, тогда как при классической схеме сумма платежей со временем уменьшается	Переплата по кредиту частично увеличивается	Ежемесячный платеж по кредиту существенно уменьшается
Конверсия	Перевод валютных кредитов в гривневые	В зависимости от курса валюты на условиях конверсии	
Пролонгация кредита	Увеличение срока кредитования	Подписка по кредиту увеличивается несущественно	Подписка по кредиту увеличивается несущественно
Снижение процентной ставки	Банк на определенный срок (несколько месяцев) снижает процентные ставки по кредиту	В зависимости от условий изменения и процентной ставки	
Прощение пени и штрафных санкций	При возникновении просрочки по кредиту банк списывает весь начисленный штраф	В зависимости от длительности просрочки и суммы санкций (актуально только для заемщиков, которые задерживают платежи)	

* [5]

рованные рабочие места для финансовых менеджеров и экспертов банка, предназначенные для оперативного построения и апробации сценариев (имитационных моделей), быстрого анализа и оценки ситуации по урегулированию проблемной задолженности на основе использования современных методов обработки и анализа статистических данных и знаний [2].

Первые шаги на пути к созданию «бридж-банка» были сделаны в 2009 году, с помощью Закона Украины «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины относительно особенностей проведения мероприятий по финансовому оздоровлению банков». В частности, ст. 86 определены общие принципы функционирования санационного банка. Регламентированные данной статье принципы функционирования санационного банка вполне соответствуют мировой практике создания и функционирования «бридж – банка» [10].

Постановлением правления НБУ «О порядке регистрации, выдачи лицензии, регулирования деятельности санационного банка и надзора за ним» от 23.12.2011 г. № 471 был утвержден механизм деятельности санационного банка на базе АО «Родовид Банк». Так, санационный банк будет создан в формате публичного акционерного общества для проведения работы с активами государственных банков и банков, в капитализации которых приняло участие государство, направленной на максимизацию поступлений от возврата этих активов. Таким образом, Родовид Банк будет работать с проблемными активами Ощадбанка, Укрэксимбанка, Укргазбанка и банка «Киев».

Средства, полученные от возврата активов, санационный банк будет тратить по своему усмотрению. Между тем в одном из национализированных банков сообщили, что на сегодняшний день рассматривается вариант, что «плохие» активы будут переданы санационному банку бесплатно, а средства, полученные им в результате проведения работы с данными активами, в полном объеме будут направляться в госбюджет на возмещение расходов государства на капитализацию банков.

Попытка решить проблемы неработающих активов посредством санационного банка нивелирует усилия внедрить эффективный механизм работы с нежизнеспособными банками в Украине и приведет к значительным потерям государственного бюджета [9].

ВЫВОДЫ

Таким образом, в результате проведенного исследования было определено, что наиболее актуальными вопросами на сегодняшний день являются работа с проблемной задолженностью банка в целом и выбор эффективного метода управления ими, а также создание санационного банка на базе АО «Родовид банк». Решение данных вопросов даст возможность банкам максимизировать свои прибыли, повысить ликвидность и снизить присущий кредитным операциям уровень риска, и, как следствие, оздоровить банковскую систему Украины в целом.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Мороз А.М. Кредитний менеджмент [Текст]: навч. посібник / А.М. Мороз. — К.: КНЕУ, 2009. — 540 с. — ISBN 978-966-368-041-5.
2. Морозов А.А. Ситуационные центры — информационные технологии будущего / А.А. Морозов, В.А. Яценко. — К.: Изд. СП «Интертехнодрук», 2008. — 332 с.
3. Александров А.Ю. Управление портфелем проблемных кредитов коммерческого банка [Текст]: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. экон. наук: 08.00.10 / Андрей Юрьевич Александров. — Санкт-Петербург, 2010. — 23 с.
4. Крuxмаль О.В. Регулювання проблемних кредитів в банках України: теоретичні і практичні аспекти / О.В. Крuxмаль // Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. — 2013. — Т.18. — Вип. 2. — С. 100-106.
5. Свешнікова М.В. Шляхи вдосконалення робіт із проблемними кредитами / М.В. Свешнікова // Управління розвитком. — 2013. — №15 (155). — С. 55-57.
6. Глосарій банківської термінології: офіційне інтернет-представництво Національного банку України. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=124734&cat_id=124733.
7. Долгальова М.О. Проблеми в управлінні поверненням кредитів / М.О. Долгальова, О.Б. Атаманчук. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/znprnudps/2010_1/pdf/10dmaicr.pdf
8. Осадчий І. Шляхи вдосконалення роботи з проблемними активами банків України / І. Осадчий. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/30_03_03.pdf. 3
9. Основні показники діяльності банків України. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798
10. Слобода Л. Напрямки вдосконалення роботи банків України з проблемними активами в посткризовий період / Л. Слобода. — [Електронний ресурс]– Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/2011_04_10.pdf.
11. Что будет с кредитами в 2014 году. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://forbes.ua/opinions/1363776-chto-budet-s-kreditami-v-2014-godu>

Стаття надійшла до редакції 27 квітня 2014 року

УДК 336.71

Землячов С.В.,
к.е.н., доцент, КЕІ ДВНЗ «КНЕУ ім. В.Гетьмана»

УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ РИЗИКАМИ ПРИ ФОРМУВАННІ БАНКАМИ РЕСУРСІВ

Стаття описує теоретичні аспекти організації управління банківськими ризиками при формуванні банками ресурсів. З врахуванням існуючого законодавства та особливостей практичної діяльності кримських банків, розглянуте управління найбільш суттєвими видами ризиків: відсотковим, ліквідності, валютним. Запропоновані основні напрями вдосконалення управління банківськими ризиками при формуванні банківських ресурсів.

Ключові слова: банк, банківські ресурси, ризик, управління, валютний ризик, відсотковий ризик, ризик ліквідності.

ВСТУП

В економіці України особливу роль відіграють банківські установи, вони є багатофункціональними організаціями, які діють у різних сегментах фінансового ринку. Банки акумулюють кошти фізичних та юридичних осіб і надають своїм клієнтам ряд фінансових послуг, таких як розрахунково-касове обслуговування, кредитування, прийом депозитів, купівля-продаж та збереження цінних паперів та інші види послуг.

Але банківські послуги мають властивість зростаючої вартості. Депозити, отримані від вкладників, не є безкоштовними, тому їх використання спрямовується не лише на те, щоб повернути їх власникам, але й на отримання прибутку, який би дозволив сплатити відсотки вкладникам, компенсувати усі витрати і отримати хоча б мінімальний прибуток для банківської установи. Загалом, основний принцип роботи банківської установи — отримання якомога більшого прибутку. Але обсяги можливого прибутку прямо пропорційні ризикам, які виникають.

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю створення ефективної системи ризик-менеджменту банку, що набуває особливо важливого характеру у посткризовий період. Якісне управління банківськими ризиками на ряді з добре структурованою системою ризик-менеджменту дозволить банкам ефективно функціонувати та отримувати максимальні обсяги прибутку за мінімальних витрат у ході своєї повсякденної діяльності. Залучення такої системи в процесі залучення банківських ресурсів дозволяє зробити її більш ефективною та фінансово сталою.

Таким чином, виходячи з потреб практики, характеристика процесу управління ризиками при формуванні банками ресурсів, представляється вкрай актуальним.

Проблемам сутності та процесу управління ризиками банку приділяється увага у працях багатьох українських і зарубіжних науковців та практиків. Серед них: А.Г. Загородній, Т.Є. Андрєєва, Л.О. Примостка, А.О. Єпіфанов, Т.В. Васильєва, А.Л. Мінін, Ф. Найт, І.А. Бланк, Т. Петровська, П. Сорока, С.В. Мочерний та ін. Але це проблема потребує подальших досліджень в сучасних умовах зростання ризиковості банківської діяльності.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є розгляд системи управління банківськими ризиками при формуванні банками ресурсів та обґрунтування шляхів удосконалення системи ризик-менеджменту банку.

РЕЗУЛЬТАТИ

Загалом ризик розуміють як можливість настання певної несприятливої події, котра призводить до різного виду втрат (наприклад, одержання доходів нижче очікуваного рівня, втрата майна, одержання фізичної травми та ін.).

Сам ризик пов'язаний з тим, що неможливо абсолютно точно спрогнозувати ситуації у майбутньому. Звідси й виділяють головну властивість ризику: ризик повинен відноситися лише до майбутнього, адже він нерозривно пов'язаний із прогнозуванням і плануванням, а отже і з прийняттям рішень.

Ризик-менеджмент — це система управління ризиками, яка включає в себе тактику і стратегію управління та спрямована на досягнення основних бізнес-цілей банку [3]. У більш широкому розумінні ризик-менеджмент виступає як певна сукупність структурних підрозділів, на які покладені функції ідентифікації, оцінки, контролю та управління ризиками [6]. Враховуючи, що відповідальність за справну роботу системи, реакція на зміну ситуації з ризиками, а також прийняття рішень — це повноваження менеджменту, можна говорити, що ризик-менеджмент виступає як частина фінансового менеджменту, а значить і загального управління банку.

Найбільш важливими видами ризиків, які виникають у процесі формування банківських ресурсів, є відсотковий ризик, ризик ліквідності та валютний ризик.

У загальному випадку відсотковим ризиком вважають ризик зниження вартості власного капіталу банку, спричинений зміною ринкових ставок. Існують наступні прояви цього ризику:

а) зниження чистої відсоткової маржі унаслідок більш швидкого зростання відсоткових витрат порівняно з відсотковими доходами;

б) зниження ринкової вартості активів банку при зростанні ринкової ставки.

Якщо перший прояв ризику впливає на капітал через зниження прибутку, то другий — через безпосереднє зниження ринкової вартості капіталу банку.

В управлінні відсотковим ризиком найчастіше застосовуються дві методики його оцінки: GAP аналіз та аналіз Duration. Перший надає можливість оцінити ймовірні зміни відсоткової маржі, а другий надає можливість оцінити сумарну схильність до відсоткового ризику, а також дозволяє порівнювати відсотковий ризик окремих проектів, особливо інвестиційних. GAP-аналіз зазвичай використовують для оцінки ризику на найближчу перспективу — до 2–5 років. Він також є більш простим у розумінні та реалізації, ніж аналіз Duration. Тому в теперішній час при оцінці відсоткового ризику банками України GAP аналіз є більш доцільним. Проте, при необхідності вибору з декількох окремих проектів Duration просто незамінний.

Модель GAP зосереджує увагу на управлінні чистим відсотковим доходом у короткостроковій перспективі та спрямована на те, щоб стабілізувати або поліпшити його.

Термін GAP визначається як різниця між активами (RSA) та пасивами (RSL), чутливими до зміни відсоткових ставок. GAP розраховується на окремих часових проміжках. Крім цього, розраховується також кумулятивний GAP — сума GAP підсумком, що накопичується, від періоду до періоду [7].

У процесі реалізації моделі GAP необхідне дотримання наступних етапів:

1 етап — поділ балансу на дохідну та недохідну частини. У першу частину потрапляють всі активи, по яких нараховуються (і отримуються) відсотки, та всі пасиви, по яких нараховуються (і сплачуються) відсотки. У моделі використовується тільки відсоткова частина балансу.

2 етап — рознесення відсоткових активів та пасивів за термінами переоцінки або погашення та їх групування по визначених часових періодах. Доцільне виділення наступних періодів: до 15 днів; 15–30 днів; 1–2 місяця; 2–3 місяця; 3–6 місяців; 6 місяців — 1 рік; понад 1 року.

3 етап — обчислення GAP на різних проміжках часу; обчислення коефіцієнтів GAP (RSA/RSL); GAP / Відсоткові активи.

За результатами розрахунку готується звіт про чутливість банку до змін відсоткових ставок.

Існують дві основні стратегії управління відсотковим ризиком:

1. Спекулятивна — коли свідомо підтримується ненульова величина GAP у надії отримати додатковий прибуток за рахунок прогнозованої зміни відсоткових ставок.

2. Стратегія мінімізації GAP, при якій GAP свідомо зводиться до нуля з метою не ризикувати в умовах зміни ставок.

Під Duration розуміють середньозважений по сумі термін погашення дисконтованих потоків активів та (або) пасивів. Цей метод дозволяє коректно замінити сукупність потоків від різних активів з різними термінами платежів, одним еквівалентним активом з відомою сумою та відомим терміном погашення.

Формула розрахунку Duration (D):

$$D = \frac{\sum_{t=1}^k \frac{Pt \times t}{(1+i)^t}}{\sum_{t=1}^k \frac{Pt}{(1+i)^t}}, \quad (1)$$

де t — номер періоду (року), змінюється від 1 до k ;

i — ставка дисконтування;

Pt — сума потоку з номером t .

Вважається, що банк не схильний до ризику відсоткової ставки, якщо Duration за активами (Da) та Duration за пасивами (Dp) помножений на капітальний коефіцієнт, рівні між собою:

$$Da = (Dp \times \text{Усі зобов'язання} / \text{Усі активи}) \quad (2)$$

Різниця правої та лівої частин рівняння вважається дисбалансом Duration.

У випадку, якщо ліва частина рівняння стає більшою за праву (дисбаланс позитивний), банк несе збитки при зростанні ставок, оскільки ринкова вартість активів буде знижуватися швидше, ніж ринкова вартість пасивів, і отже, ринкова вартість капіталу банку буде зменшуватися. При позитивному дисбалансі, навпаки, ринкова вартість капіталу банку в умовах зростання ставок буде збільшуватися. Знаючи величину дисбалансу, можна розрахувати зміни вартості капіталу банку ($\Delta K_{\text{капіталу}}$) при зміні ставок на величину $\Delta \text{Ставок}$.

$$\Delta K_{\text{капіталу}} = \text{Дисбаланс} \times \Delta \text{Ставок} / (1 + i_{\text{вих.}})^t \quad (3)$$

Для розрахунку Duration необхідно по кожному рахунку (договору) знати: відсоткову ставку; періодичність погашення (виплати) відсотків; періодичність та суми погашення основного боргу; дату остаточного погашення основного боргу [9].

Необхідно відзначити, що для достовірного аналізу усі вищевказані показники повинні враховувати: можливе дострокове погашення або вилучення коштів; можливі прострочення в платежах і т.д.

З огляду на вказані особливості, основним недоліком методу Duration є складність його розрахунку та вимогливість до вірогідності даних. Найчастіше цей метод застосовується при аналізі на більш тривалих відрізках часу, ніж ті, що охоплюються моделлю GAP.

Ризик ліквідності — це небезпека виникнення проблеми недостатності власних, залучених та позичених коштів для забезпечення виконання власних зобов'язань. Визначається величиною недоотриманих доходів при вимушеному продажу активів за поточною вартістю для покриття розриву ліквідності, або величиною надлишкових витрат, понесених у результаті вимушеного залучення пасивів для вирішення проблем, пов'язаних з нестачею ліквідних коштів.

Управління ліквідністю може здійснюватися трьома способами: шляхом управління активами, шляхом управління ліквідними позиковими коштами, шляхом збалансованого управління активами і пасивами.

У банківській практиці використовується декілька методів оцінки потреб банку в ліквідних коштах:

1. Метод фондового пулу (метод визначення величини розриву ліквідності). Він є основним у банківській практиці і полягає у визначенні величини розриву ліквідності протягом певного періоду, що дорівнює різниці між очікуваними припливами та потенційними відтоками коштів, надає можливість побудувати наочну модель руху майбутніх активів та пасивів банку.

Оцінка динаміки майбутніх вкладів та позичок зводиться до прогнозування зростання депозитів та кредитів за трьома основними компонентами:

а) трендовий компонент, який визначається за допомогою побудови тренду, що характеризує закономірну тенденцію або довгостроковий середній темп зростання;

б) сезонний компонент, який характеризує зміни в стані вкладів та кредитів протягом певного періоду порівняно з їх рівнем за станом на кінець попереднього року, що викликані сезонними чинниками;

в) циклічний компонент, який виражає позитивне або негативне відхилення від сукупного рівня очікуваних вкладів та кредитів, обчислюється як сума трендового та сезонного компонентів, і залежить від стану економіки цього року.

Реалізація описаного підходу припускає застосування в розрахунках методів статистичного аналізу динаміки показників, прогнозування тенденцій, використання стандартних пакетів програм обробки статистичної інформації [5].

Різниця підсумків очікуваних потоків надходжень коштів та обсягів ресурсів для кредитування складає плановий дисбаланс, який дозволяє більш точно спрогнозувати розмір підсумкового розриву ліквідності. Коли джерела ліквідних коштів перевищують використання ліквідних коштів, банк має позитивний розрив ліквідності. Цей надлишок ліквідних коштів повинен бути швидко інвестований в активи, що приносять дохід, до виникнення необхідності покриття потреби в коштах. Коли обсяг використання ліквідних коштів перевищує величину їх джерел, банк має дефіцит ліквідних коштів, або негативний розрив ліквідності. І тоді він повинен отримати кошти з найдешевших та доступних за часом джерел.

Метод фондового пулу дозволяє менеджменту банку, з одного боку, здійснити прогнозування стану ліквідності банку (філії) відповідно до запланованих та ймовірних операцій, а з іншого боку — виявити відхилення та проаналізувати їх причини.

2. Коефіцієнтний метод.

Здатність банку залучати кошти під нормальні відсотки тісно пов'язана зі сприйняттям ринком якості його активів. Банки з високоякісними активами та достатнім капіталом мають можливість

залучати ресурси за найнижчими ставками у порівнянні з іншими банками — в силу довіри інвесторів до надійності такого банку. Банк зі стабільною базою основних депозитів може мати незначні непередбачені відтоки депозитів. Банки, що сильно залежать від придбаних зобов'язань, повинні сплачувати вищі ставки і часто зустрічаються з відтоками таких коштів у пошуках більшої прибутковості. Тому важливе значення має обчислення обов'язкових нормативів, встановлених НБУ, та додаткових коефіцієнтів, які відображають стан банківської ліквідності. Найважливіші з них представлені у табл. 1.

Таблиця 1. Загальні показники ризику ліквідності *

Назва показника та його позначення	Короткий зміст показника	Нормативне чи орієнтовне значення
Норматив миттєвої ліквідності (Н4)	Відношення обсягу високоліквідних активів (каса, коррахунки) до суми зобов'язань за поточними рахунками	не менше 20%
Норматив поточної ліквідності (Н5)	Співвідношення вимог та зобов'язань з кінцевими строками погашення 30 днів	не менше 40%
Норматив короткострокової ліквідності (Н6)	Співвідношення ліквідних активів та короткострокових зобов'язань з початковим строком погашення до одного року	не менше 20%
Співвідношення акціонерного капіталу і чистих активів (без філійних)	Банк із більш високим значенням коефіцієнту може витримати більшу кількість невиконаних зобов'язань по кредитах до того, як стане неплатоспроможним і, таким чином, є менш ризикованим. Тому високе значення коефіцієнту асоціюється з більшою здатністю залучення коштів під нижчі відсотки	≥8%
Співвідношення ризикових активів та всіх активів	Ризиковані активи містять у собі кредитні вкладення та прирівняні до них активи (векселі і т.п.). Їх питома вага в загальній масі активів повинна бути оптимальною з погляду виправдання ризику	65%
Співвідношення непродуктивних кредитів та загальної суми кредитів	Непродуктивними є кредити, по яких прострочена основна та відсоткова заборгованість. Чим більше значення коефіцієнту, тим гірша якість активів та вищий ризик ліквідності	≤1,07%
Співвідношення ключових депозитів та загальної суми активів	Ключовими депозитами є та частина депозитних рахунків клієнтів і банків зі стабільними залишками, що не є чутливою до зміни відсоткових ставок. Ретельне виділення ключових депозитів із загальної маси рахунків особливо важливе значення набуває в періоди зростання відсоткових ставок, коли підвищується ймовірність перетікання чутливих депозитів в більш дорогі для банку рахунки	73%
Співвідношення покупних пасивів та загальної суми активів	Покупними пасивами для сучасних банків є неключові депозити, депозитні сертифікати, міжбанківські позички. Чим більше банк покладається на такі придбані кошти, тим менше його здатність займати додаткові кошти в такий спосіб для покращення своєї ліквідності	7–17%

* Складено автором

Даний метод дозволяє виявити загальні тенденції зміни стану ліквідності банку і можливість появи проблемних ситуацій, своєчасно реагувати на погіршення стану ліквідності у процесі оперативного управління банком.

3. Метод структури коштів

Оцінка потреб банку в ліквідних коштах за методом структури коштів деякою мірою може бути віднесена до прийомів прогнозування обсягу коштів на кореспондентському рахунку, необхідного з погляду виконання зобов'язань перед клієнтами щодо повернення депозитних коштів та майбутньої видачі кредитів. Даний метод може бути використаний в оперативному плануванні поточної ліквідності в режимі «сьогодні на завтра».

При цьому банк (філія) визначається на запланований день з обсягами:

- а) зобов'язань по «гарячих коштах» — коштів, які точно повинні вилучатися з банку;
- б) зобов'язань по «ненадійних коштах» — коштів, значна частина яких може бути вилучена протягом дня; особливу увагу необхідно приділяти великим вкладам (у т.ч. і великим залишкам на поточних рахунках);
- в) зобов'язань по «стабільних коштах» — коштів, ймовірність вилучення яких найменша (ключові депозити).

На наступному етапі варто визначити, у якому розмірі по кожному з зазначених видів зобов'язань необхідно мати ліквідні кошти для їх виконання. Наприклад, практика кримських банків свідчить, що по виду а) слід мати 95% ліквідних коштів, по виду б) — 25–30%, по виду в) — 11–15%. Тоді загальний резерв ліквідних коштів може бути визначений у такий спосіб:

$$\text{Резерв ліквідних коштів} = 0,95 \times \text{зобов'язання по «гарячих коштах»} + 0,30 \times \text{зобов'язання по «ненадійних коштах»} + 0,15 \times \text{зобов'язання по «стабільних коштах»}. \quad (4)$$

Пропорції поділу маси зобов'язань на дані види і ступінь необхідного резервування ліквідних коштів по кожному з них повинні визначатися банком з врахуванням накопиченого досвіду спостереження за цими показниками протягом тривалого періоду.

Крім того, при наявності запланованих видач кредитів і при відомому на даний момент обсязі погашення кредитів, банк повинен передбачити запас ліквідних коштів і для цього.

Тоді сукупні потреби банку в ліквідних коштах на запланований термін будуть визначатися за такою формулою:

$$\begin{aligned} \text{Резерв ліквідних коштів} &= 0,95 \times \text{зобов'язання по «гарячих коштах»} + 0,30 \times \\ &\times \text{зобов'язання по «ненадійних коштах»} + 0,15 \times \text{зобов'язання по «стабільних коштах»} \\ &+ \text{суми запланованих видач кредитів} - \text{суми запланованих погашень кредитів}. \end{aligned} \quad (5)$$

Застосування даного методу дозволяє максимально знизити ризик ліквідності, обмежуючи в той же час можливість одержання найбільшого прибутку, оскільки розраховані обсяги резервів можуть не знадобитися, а витрати на їх підтримку будуть зроблені. Мінімізація цих витрат у такій ситуації може бути забезпечена шляхом швидкої реалізації надлишкових резервів.

Ймовірність того, що зміна курсів валют призведе до появи в банку збитків унаслідок зміни ринкової вартості активів та пасивів, називається валютним ризиком. Головним чинником, який впливає на розмір валютного ризику, є стан валютної позиції банку. Помилки в визначенні валютного ризику можуть викликати значне зниження ефективності роботи банку.

Це може призвести у кращому випадку до зниження його рентабельності, а в гіршому — до неплатоспроможності. Сутність негативних проявів валютної невідповідності полягає в тім, що для виконання своїх зобов'язань у валюті банк змушений в умовах відсутності валюти здійснювати залучення ресурсів у гривні. У випадку відсутності необхідної пропозиції банк стає неплатоспроможним. При постійній же невідповідності «по термінах», підсумкова рентабельність банку значно знижується. Тут можливо говорити про зв'язок валютного ризику з ризиком ліквідності та відсотковим ризиком.

Найбільш дієвим методом управління валютною позицією в умовах нестійкості грошового ринку є встановлення НБУ лімітів ризику валютної позиції і встановлення внутрішніх лімітів самими банками. Ліміти обмежують обсяг ризику, пов'язаного зі зміною курсів валют, який банк готовий утримувати. Вони визначаються для кожної валюти окремо, більш того, дозволяють управляти сукупною позицією для всіх видів валют. В основу методики розрахунку лімітів покладений принцип, за яким можливі ризики по операції повинні бути покриті мобільними власними коштами, тобто власними коштами, які у випадку виникнення втрат можуть фактично бути спрямовані на їх погашення без збитку для інших операцій банку [8].

Управління валютним ризиком при щоденному активному проведенні валютних операцій зводиться до застосування двох різновидів лімітів:

- денний ліміт — гранично припустима величина відкритої позиції для дилера (управління, банку) протягом робочого часу. Ліміт встановлюється таким чином, щоб дилер міг спокійно довести розмір позиції до рівня нічного ліміту.
- нічний ліміт — гранична межа, яка визначає припустимий розмір відкритої позиції для нічних годин, вихідних, а також інших періодів, коли дилери не працюють.

Кожний дилер повинен мати власні ліміти, встановлені в межах загальних лімітів. Додатково можуть лімітуватися як окремі види операцій, так і розмір позиції по конкретній парі валют.

Як способи захисту від можливих втрат валюти в результаті її знецінення в Україні можуть використовуватися строкові контракти: форвардні, ф'ючерсні угоди, опціони та ін.

Таким чином, будь-яке управлінське рішення в банківській діяльності є ризикованим та важко передбачуваним, тому що фінансова сфера дуже чутлива до різних внутрішніх та зовнішніх чинників впливу. Головне завдання управління банківськими ризиками при формуванні ресурсів банків полягає в тому, щоб правильно оцінювати рівень ризику при проведенні тієї чи тієї операції та зводити його до мінімального рівня.

ВИСНОВКИ

Таким чином, сутність ризиків, що впливають на формування банківських ресурсів, полягає у змінах вартості активів та зобов'язань банків під впливом різноманітних чинників.

Ризик-менеджмент — це система управління ризиками, яка включає в себе тактику і стратегію управління та спрямована на досягнення основних бізнес-цілей банку

Ключове місце в системі цих ризиків займають фінансові ризики (ліквідності, відсотковий, валютний).

В управлінні відсотковим ризиком найчастіше застосовуються дві методики його оцінки: GAP аналіз та аналіз Duration. Основним недоліком методу Duration є складність його розрахунку та вимогливість до вірогідності даних. Найчастіше цей метод застосовується при аналізі на більш тривалих відрізках часу, ніж ті, що охоплюються моделлю GAP.

Управління ліквідністю може здійснюватися трьома способами: шляхом управління активами, шляхом управління ліквідними позиковими коштами, шляхом збалансованого управління активами і пасивами.

Найбільш дієвим методом управління валютною позицією в умовах нестійкості грошового ринку є встановлення НБУ лімітів ризику валютної позиції і встановлення внутрішніх лімітів самими банками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Банківські операції: Підручник / За ред. А.М. Мороза. — К.: КНЕУ, 2000. — 384 с.
2. Бизнес-планирование в коммерческом банке / Н.Н. Куницына, Л.И. Ушвицкий, А.В. Малеева. — М.: Финансы и статистика, 2002. — 304 с.
3. Васюренко О.В. Банківські операції: Навчальний посібник / О.В. Васюренко. — К.: Т-во «Знання», КОО, 2000. — 243 с.
4. Васюренко О.В. Банківський менеджмент: Посібник / О.В. Васюренко. — К.: Видавничий центр «Академія», 2001. — 320 с.
5. Васюренко О. Управління ліквідністю банку з погляду зміни швидкості його фінансових потоків / О. Васюренко, Г. Лазаренкова // Банківська справа. — 2003. — №1. — С. 60–63.
6. Вожжов А.П. Формування ресурсів комерційних банків / А.П. Вожжов // Фінанси України. — 2003. — №1. — С. 116–129.
7. Дзюблюк О.В. Оптимізація управління активами і пасивами комерційного банку / О.В. Дзюблюк // Фінанси України. — 2002. — №5. — С. 129–137.
8. Коваль С.Л. Формування фінансових ресурсів комерційних банків / С.Л. Коваль // Фінанси України. — 2004. — №7. — С. 110–115.
9. Купчинский В.А. Система управления ресурсами банка / В.А. Купчинский, А.С. Улинич. — М.: «Экзамен», 2000. — 224 с.
10. Никитина Т.В. Банковский менеджмент / Т.В. Никитина. — СПб.: Питер, 2002. — 160 с.
11. Коцовська Р. Операції комерційних банків: Навчальний посібник / Р. Коцовська. — К.: Алерта; Львів: ЛБУ НБУ. — 2003. — 500 с.
12. Парасій-Вергуненко І.М. Аналіз банківської діяльності: Навч.-метод. посібник для самоствивч. диск / І.М. Парасій-Вергуненко. — К.: КНЕУ, 2003. — 347 с.

Стаття надійшла до редакції 14 травня 2014 року

УДК 336.71

Воробьева Е.И.,
д.э.н, профессор, ТНУ имени В.И. Вернадского
Османова Э.У.,
магистрант, ТНУ имени В.И. Вернадского

НАПРАВЛЕНИЯ ПОВЫШЕНИЯ ИНВЕСТИЦИОННОЙ АКТИВНОСТИ БАНКОВ

В статье раскрыто значение банковской системы как важного звена производственных процессов, обеспечивающую циркуляцию финансовых потоков. Проведен анализ объема кредитов банковского сектора в экономику, динамики количества банков, активов и предоставленных кредитов, структуры и динамики пассивов банков в течение 2007-2012 годов. Систематизированы причины, сдерживающие развитие инвестиционного банковского рынка. Сформулированы первоочередные мероприятия, направленные на активизацию инвестиционной деятельности банков.

Ключевые слова: инвестиционная деятельность, банковские инвестиции, банковская система.

ВВЕДЕНИЕ

Активная финансово-кредитная деятельность национальных банковских систем обычно положительно влияет на развитие других отраслей экономики. Это обусловлено тем, что банковская система является важным звеном производственных процессов, которая обеспечивает циркуляцию финансовых потоков. Сочетая различные отрасли экономики сетью взаимосвязей, она также побуждает их к гибкости и совершенствованию во время рыночной трансформации или существенных макроэкономических изменений в стране и за ее пределами.

Национальная банковская система страны является составной частью ее финансовой инфраструктуры, то есть звеном, которое объединяет субъекты экономики. Трансформируя финансовые инвестиции, она тесно интегрируется с другими подсистемами и не может существовать без них, поэтому практически все направления деятельности банковских учреждений связанные с различными сферами бизнеса, представители которых прямо или косвенно пользуются услугами банков.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧИ

Одним из основных элементов воздействия банковского сектора на деятельность предприятий других отраслей промышленности является слияние банковского и промышленного капиталов. При таком слиянии лидерами могут быть не только банки. Укреплению банков в процессе слияния капиталов способствует выполнению ими операций по доверительному управлению пакетами акций промышленных предприятий. Однако оценки результатов такого воздействия часто противоречивы [10]. Поскольку устойчивое развитие Украины возможно лишь при условии достаточных объемов инвестиционных ресурсов для осуществления структурных сдвигов в хозяйственном комплексе страны, актуальным является поиск путей повышения инвестиционной активности банков. Этого можно достичь путем стимулирования банковских учреждений к финансированию экономики. В связи с этим первоочередной задачей государственного управления является улучшение инвестиционного климата, активизация инвестиционной активности отечественных банков, накопление инвестиционных ресурсов и их концентрация в приоритетных направлениях экономики [7].

Проблему интеграции банковской системы с реальным сектором экономики изучали такие ученые, как А. Степаненко, И. Чамара, П.В. Матвиенко, Б.Л. Луцив, О.Д. Вовчак, Н.А. Ясинская, А.В. Кортелева и др.

Целью статьи является поиск путей повышения инвестиционной активности банков.

РЕЗУЛЬТАТЫ

За годы независимости Украины роль украинских банков как инвестора национальной экономики была неоправданно низкой. Доля кредитов в инвестиционную деятельность в общем объеме кредитов банковского сектора в экономику составляла 5-23%. [5]. Инвестиционная деятельность банков и экономический рост — это два взаимосвязанных процесса. Экономический рост в значительной степени зависит от осуществления банками инвестиций, и наоборот [4].

По состоянию на 01.09.2009 г. кредитно-инвестиционный портфель банков составлял около 654218 млн. грн., при этом наибольшую долю в нем занимали кредиты юридическим лицам (55%), доля инвестиций в ценные бумаги составляла 5% [2]. По региональным данным потребности областей Украины в инвестициях по видам экономической деятельности в период с 2008 по 2012

годы составляли 1059,5 млрд. грн. Крупнейших инвестиционных ресурсов требует промышленность Украины. За этот период потребности в инвестициях в этой сфере составляли 33,4% от общего объема. Значительное увеличение потребностей в инвестициях наблюдается в таких важных сферах, как деятельность транспорта и связи, торговля (15,2%), ремонт автомобилей, бытовых приборов, предметов личного потребления (9,6%). Также инвестиционных ресурсов требуют строительство (14% от общей суммы потребностей по стране) и агропромышленный комплекс [11].

Особенностью украинской банковской инвестиционной деятельности является то, что банки в своем большинстве очень слабо инвестируют реальный сектор экономики, что в значительной степени обусловлено отсутствием реальных структурных преобразований в отечественной экономике, а следовательно — высокими кредитными рисками. В Украине длительное время (1995-1999 гг.) банки при формировании портфеля ценных бумаг больше вложений осуществляли в облигации внутреннего государственного займа (ОВГЗ). То есть ради быстрых и гарантированных доходов банки предпочитали прямому финансированию экономики инвестирование кредитных ресурсов в гарантированные государством ценные бумаги. Это привело к тому, что объем кредитов, осуществленных в экономику, был значительно меньше средств, вложенных в ОВГЗ [9]. Лишь с 2000 года начались заметные сдвиги в сфере кредитования предприятий. Однако, по данным НБУ, доля инвестиционных кредитов все еще низка. В течение 1998-2007 гг. банки преимущественно предоставляли кредиты в текущую деятельность, доля которых колебалась в пределах 80-90%, а доля кредитов в инвестиционную деятельность за этот же период находилась на уровне 5-10%. При этом 80% кредитов предоставлялись субъектам хозяйствования, 15% — были в структуре инвестиционных кредитов населению [8].

Проблемой, которая создает препятствия на пути активизации банковской деятельности в инвестиционном процессе, является низкая капитализация банковской системы в целом, а также существование большого количества мелких банков. Ситуация сложилась так, что в 2008 году группе крупнейших банков Украины принадлежали активы на сумму около 630 млрд. грн.: на 18 банков первой группы приходится 70% от активов банковской системы, а на 120 малых банков четвертой группы — 8%. Лишь 10% банковских учреждений контролируют 65% всех активов банковской системы страны, и именно эти участники инвестиционного процесса могут заниматься инвестиционной деятельностью и осуществлять инвестиционное кредитование экономики. Малые банки, которых свыше 60%, обладают менее 10% активов. Такое распыление банковского капитала влечет концентрацию и монопольное право отдельных банковских структур распоряжаться кредитными ресурсами и фактически делает невозможным реализацию крупных долгосрочных инновационных проектов, требующих крупных инвестиций [6]. Как видно на рис. 1, в настоящее время наблюдается тенденция сокращения количества банков.

Как видно из рис. 1 по сравнению с 2007 г. количество банков по реестру сократилось с 198 до 176 в 2012 г., при этом за то же время количество банков, имеющих лицензию практически не изменилось. За период с 01.01.08 по 01.01.13 гг. наибольшее количество исключений банков из государственного реестра банков произошло в течение 2012 года, также в этом году наибольшее количество банков, находящихся в стадии ликвидации.

Динамика активов и предоставленных кредитов банками представлена на рис. 2.

В период с 2007 по 2012 гг. наблюдается значительный рост объемов активов банковской системы (с 599396 млн. грн. по состоянию на 01.01.08 до 1127192 млн. грн. на 01.01.13 г.), лишь незначительное снижение этого показателя произошло в течение 2009 года и составило 45784 млн. грн. по сравнению с 2008 г.. Это произошло прежде всего за счет сокращения объемов кредитных операций, снижение которых составило в течение того же 2009 году 44896 млн. грн.

Структура и динамика пассивов банков в течение 2007-2012 гг. представлена на рис. 3.

Собственный капитал банков Украины за период 2007-2012 гг. вырос на 99742 млн. грн., в то время как пассивы в целом — на 527796 млн. грн. Т.о., доля капитала в пассивах выросла с 11,61% на 01.01.08 до 15,02% на 01.01.13.

Как видно из предыдущих рисунков, динамика показателей деятельности банковской системы дает основания предположить, что инвестиционный потенциал отечественных банков способен удовлетворить потребности реального сектора экономики, однако существующие риски сдерживают инвестиционную активность, что в свою очередь, требует разработки эффективной государственной политики в этой сфере.

Специфика банковской инвестиционной деятельности во многом обусловлена характером и объемом сформированной ресурсной базы. Если банкам еще не удалось привлечь значительные

объемы долгосрочных ресурсов, то это, в свою очередь, тормозит их инвестиционную деятельность. В настоящее время большинство банков не располагает достаточной собственной базой для крупных и надежных ссудных операций инвестиционного характера [6]. Экономический рост требует соответствующего уровня ресурсов банковской системы, однако ее эволюционное развитие не сможет обеспечить нужных объемов банковского капитала, а привлечение значительного зарубежного капитала приведет к потере экономической независимости. Проблема заключается в том, чтобы найти ресурсы в националь-

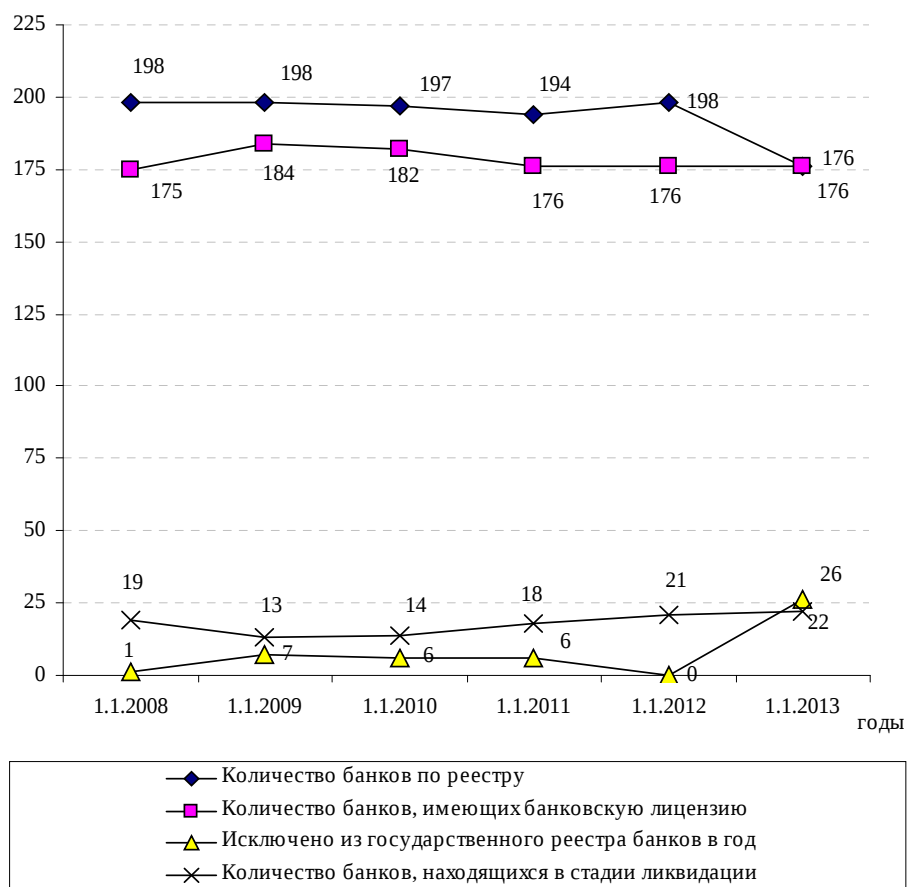

Рис. 1. Изменение количества банков в Украину в течение 2007-2012 гг. (Составлено авторами по материалам [8]).

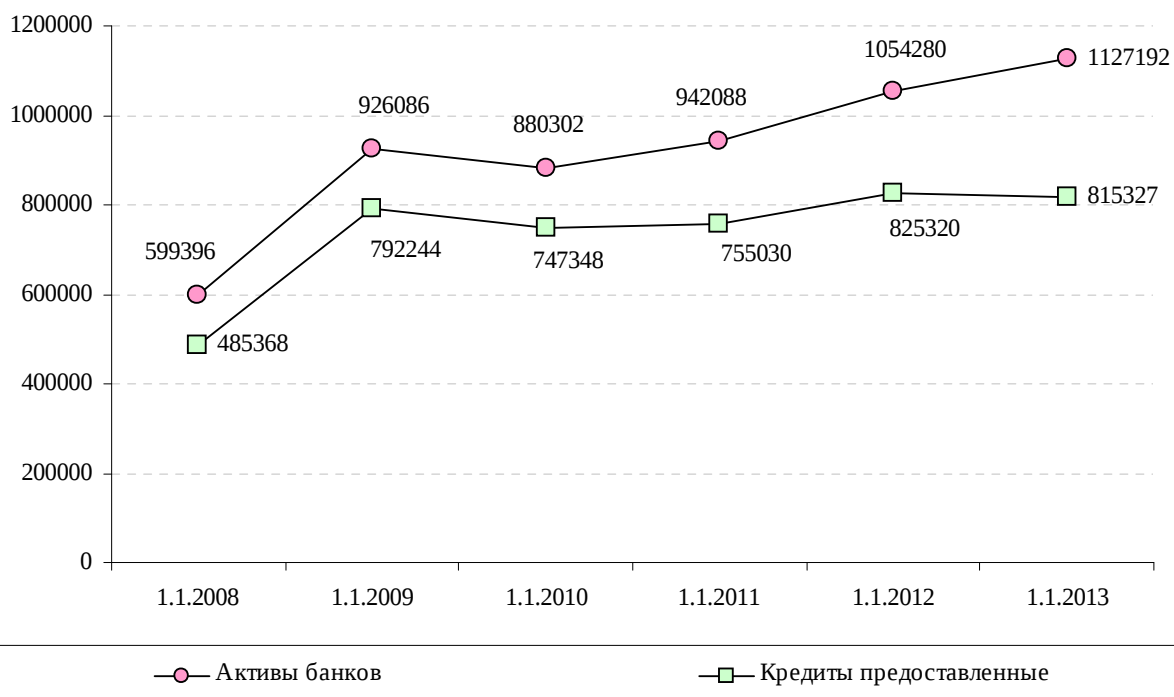

Рис. 2. Динамика активов и предоставленных кредитов банков Украины в период 2007-2012 гг. (Составлено авторами по материалам [8])

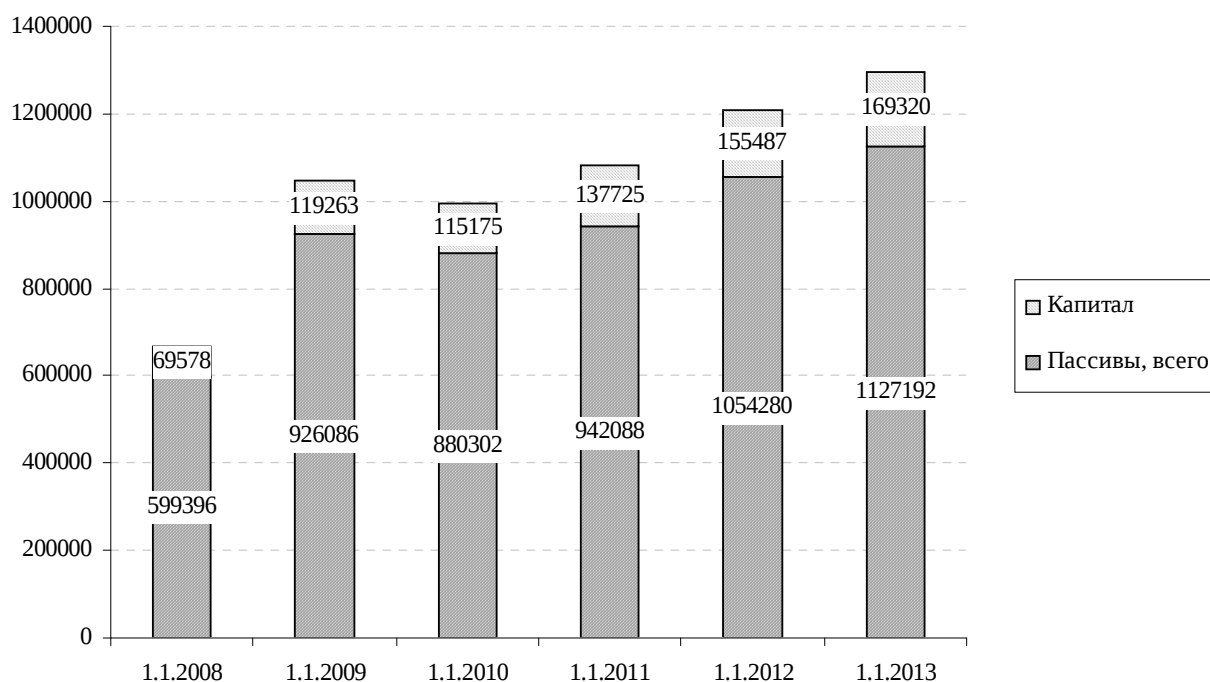

Рис. 3. Динамика и структура пассивов банков Украины в период 2007-2012 гг. (Составлено авторами по материалам [8])

ной экономической системе, которые по объему и цене отвечали поставленной задаче и создать условия, при которых коммерческие банки охотнее осуществляли инвестиционную деятельность.

Анализ банковского инвестиционного рынка свидетельствует о его медленной активизации. При исследовании систематизированы основные причины, сдерживающие инвестиционный рынок банков в Украине. К ним относятся:

- краткосрочный характер ресурсной базы банков;
- неплатежеспособность большинства заемщиков, отсутствие гарантий возврата ими кредитов и ликвидного залога;
- поглощение украинских банков иностранным капиталом, что приводит к потере экономической независимости;
- утрата доверия населения и предпринимателей к украинским банкам, что связано с событиями обострения экономического кризиса в Украине и мире;
- высокий уровень внутренних и внешних инвестиционных рисков, которые не готовы взять на себя банки;
- высокие процентные ставки по кредитам;
- отсутствие действенного механизма стимулирования со стороны государства.

С целью активизации инвестиционной деятельности банков государство должно обеспечить возможность накопления банками необходимых средств и разделить с ними риск инвестиционной деятельности, обусловленный экономическим положением страны, способствовать повышению прибыльности инвестиционной деятельности [11]. Полезным может оказаться для Украины применение зарубежного опыта, при условии его изучения и приспособления к украинской специфике развития банковского и инвестиционного рынков в таких направлениях [3]:

- разработка модели организации работы коммерческих банков на рынке ценных бумаг;
- предоставление инвестиционных услуг в рамках финансовых супермаркетов и развитие инвестиционных банков;
- инвестирования банковских финансовых ресурсов в сектор малого и среднего бизнеса производственной сферы.

ВЫВОДЫ

Учитывая вышеизложенное, можно сделать вывод о том, что актуальной задачей государственного управления является создание и обеспечение эффективного сотрудничества между государством, коммерческими банками и реальным сектором экономики, которое обеспечивало бы моби-

лизацию и направление украинских финансовых ресурсов на инвестиционные потребности субъектов хозяйствования и защищало законные права кредитора. С этой целью необходимо осуществить много первоочередных мероприятий:

- разработать эффективную программу сдерживания инфляции в допустимой норме путем внедрения дополнительных рыночных инструментов регулирования денежной массы;
- разработать действенную стратегию поддержки банковских учреждений в условиях финансовой нестабильности и ввести упрощенные механизмы поддержки ликвидности банков;
- разработать стратегию стимулирования заинтересованности владельцев отечественных капиталов и частных финансово-рынка в инвестировании национального банковского сектора [1];
- прекратить практику финансирования дефицита бюджета путем вложения средств, мобилизованных в сфере материального производства, в операции на первичном рынке ОВГЗ;
- предусмотреть правовые, экономические и организационные механизмы формирования земельного рынка и ипотечного кредитования под залог земли с целью улучшения инвестиционного климата в агропромышленном комплексе и повышение его эффективности [7];
- разработать и внедрить стимулирующий налоговый механизм с учетом приоритетности направлений кредитования;
- реализовать закон о защите прав национальных инвесторов, в котором были бы предусмотрены преимущества украинских кредиторов перед иностранными.

Подытоживая вышесказанное, можно сделать вывод о том, что эффективное взаимодействие банковского и промышленного капитала является необходимым фактором развития рыночной экономики. Развитие банковского сектора и структурная перестройка промышленности предполагают масштабные инвестиционные вложения в реальный сектор, необходимость которых чрезвычайно актуальна.

На банковский капитал возложена функция трансформации сбережений населения, промышленного и торгового капиталов во внутренние инвестиции. Эффективность использования банковского капитала в деятельности банков, как финансовых посредников экономики обусловлена банковским перераспределением ресурсов от лиц, совершающих сбережения, к лицам, нуждающимся в кредите, обеспечении предприятий дополнительными ресурсами (перераспределительная функция), а также осуществлением трансформации ресурсов по срокам, привлекая краткосрочные ресурсы и, выдавая кредиты на длительный срок. Тем самым возникает возможность и необходимость реализации долгосрочных проектов в реальном секторе посредством банковского капитала. Взаимодействие банковского и промышленных капиталов должно выступать главным фактором экономического роста. Однако на данном этапе экономического развития в Украине наблюдается низкая активность банковского капитала в финансировании экономики и, соответственно, проявляется его недостаточное влияние на развитие реального сектора.

Инвестиционная деятельность банков выполняет важные макро- и микроэкономические функции, обеспечивая поступательное развитие экономики и способствуя успешному развитию отдельных банков и банковской системы в целом.

В настоящее время основная часть экономических ресурсов банков используется для потребительского кредитования, что не отвечает потребностям как страны, так и ее хозяйствующим субъектам. При этом повышение инвестиционной активности банков зависит как от них самих, так и от других участников инвестиционного процесса, в том числе предприятий реального сектора и домохозяйств.

Для обеспечения повышения инвестиционной активности банки должны сформировать достаточный объем кредитно-инвестиционных ресурсов, а также усовершенствовать процентную политику по кредитно-инвестиционным операциям и условия предоставления таких ресурсов субъектам хозяйствования.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Боровікова М. Інвестиційна діяльність і капіталізація комерційних банків у період дестабілізації економіки України / М. Боровікова // Вісник КНТЕУ. — 2009. — №4. — С.18–24.
2. Вовчак О.Д. Банківська справа: Навч. Посіб. / О.Д. Вовчак, Н.М. Руцишин. — Л.: Новий Світ-2000, 2014. — 560 с.
3. Глущенко С.В. Інвестиційні послуги банків: зарубіжна практика та українські перспективи / С.В. Глущенко // Фінанси України. — 2007. — №5. — С. 96–102.
4. Криклій А.С. Сучасний стан та особливості діяльності вітчизняних банків в інвестиційній сфері / А.С. Криклій // Економіка та держава. — 2008. — №6. — С. 6–9.

5. Луців Б.Л. Банківська діяльність у сфері інвестицій: навч. посіб. / Б.Л. Луців. — Тернопіль: Економічна думка, Карт-бланш, 2001. — 320 с.
6. Луців Б.Л. Інвестиційний потенціал банківської системи України / Б.Л. Луців, Т.Б. Стечишин // Фінанси України. — 2009. — №9. — С. 67–77.
7. Матвієнко П.В. Формування інвестиційного потенціалу вітчизняних банків / П.В. Матвієнко // Економіка та держава. — 2007. — №4. — С. 51–54.
8. Офіційний сайт Національного банку України. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.bank.gov.ua.
9. Руденко М.О. Аналіз діяльності банків України у сфері фінансових інвестицій / М.О. Руденко // Регіональна економіка. — 2008. — №4 — С.119–124.
10. Степаненко А. Суть інтеграції національної банківської системи з реальним сектором економіки та форми її реалізації / А. Степаненко, І. Чамара // Вісник Національного банку України. — 2011. — №3 (181). — С. 7-11.
11. Ясинська Н.А. Інвестиційна активність вітчизняних банків та перспективи її підвищення / Н.А. Ясинська, А.В. Кортельова // Проблеми управління / Збірник наукових праць. — Львів: Видавництво Львівської політехніки. — 2010. — №684. — С. 343-346.

Стаття надійшла до редакції 3 травня 2014 року

УДК 336.71

Бондарь А.П.,
к.э.н., доцент, ТНУ имени В.И. Вернадского
Ковбасюк Е.А.,
магистрант, ТНУ имени В.И. Вернадского

МЕТОДЫ УПРАВЛЕНИЯ ПРИВЛЕЧЕННЫМИ РЕСУРСАМИ КАК ЭЛЕМЕНТ ДЕПОЗИТНОЙ ПОЛИТИКИ

Рассмотрена сущность понятия депозитной политики, исследованы группы методов управления привлеченными ресурсами банка. В результате было определено, что банкам для эффективного управления привлеченными ресурсами следует совмещать обе группы методов.

Ключевые слова: депозитная политика, методы управления привлеченными ресурсами, депозитная ставка.

ВВЕДЕНИЕ

Сущность работы коммерческих банков заключается в поддержании заданного уровня ликвидности, а так же получении доходов от операций, связанных с использованием привлеченных ресурсов. Привлеченные ресурсы банк может использовать для финансирования кредитных и инвестиционных проектов, осуществления собственных затрат. Важнейшим источником привлечения этих ресурсов выступают депозиты клиентов банка. Вопросам депозитной политики банка уделили такие ученые как Р. Ольхова, Г. Панова, С. Шульков, Е. Московец, Л. Мочалова, А. Бабицкий и др. На сегодняшний день данные вопросы остаются актуальными, требуют дальнейшего изучения как в теоретическом, так и в практическом плане.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧИ

Целью статьи является изучение понятия депозитной политики и методов управления привлеченными средствами; выбор наиболее благоприятного метода на основе изученного материала.

РЕЗУЛЬТАТЫ

Вклад (депозит) — это средства в наличной или в безналичной форме, в валюте Украины или в иностранной валюте, которые размещены клиентами на их именных счетах в банке на договорных началах на определенный срок хранения или без указания такого срока и подлежат выплате вкладчику в соответствии с законодательством Украины и условий договора [7].

Для эффективной работы банковского учреждения важно не только привлечение максимально возможного количества ресурсов, но и составление оптимального депозитного портфеля. Решением этих задач занимается депозитная политика банка.

Существует множество трактовок понятия депозитной политики банка, но в основном, многие авторы:

- раскрывают понятие в узком и широком смысле;
- представляют депозитную политику банков как стратегию и тактику по привлечению ресурсов. Так же отдельные авторы отмечают, что:
- она связана с организацией управления депозитным процессом;
- некоторые акцентируют внимание на цели, которые банки преследуют при формировании депозитных ресурсов, другие — на том, что депозитная политика представляет собой совокупность мероприятий, направленных не только на достижение поставленной цели, но и на решение определенных задач и конкретизации способов их решений [5].

В рамках осуществления депозитной политики банки используют различные методы управления привлеченными ресурсами, которые позволяют обеспечить желаемую структуру, объемы и уровень расходов по депозитным обязательствам. Они подразделяются на две основные группы: ценовые и неценовые.

Ценовые методы заключаются в изменении текущих процентных ставок по привлеченным ресурсам. В табл. 2 представлены значения процентных ставок на депозиты сроком размещения в 1 год и получения процентов по истечении срока вклада.

Наиболее высокие ставки в январе предлагал VAB и Альфа-Банк (25% годовых в гривне), по состоянию на апрель лидерство перехвачено ПриватБанком (21% годовых в гривне).

На общем фоне можно наблюдать как повышение, так и понижение процентных ставок по вкладам. Повышение вызвано стремлением банковских учреждений сдержать массовый отток средств.

Таблица 1. Трактовки понятия депозитной политики банка *

Автор	Дефиниция
Р. Ольхова	Депозитная политика банка представляет собой банковскую политику по привлечению денежных средств вкладчиков в депозиты и эффективному управлению процессом привлечения. В широком смысле депозитная политика — это деятельность банка, связанная с привлечением средств вкладчиков и других кредиторов, а также определением (регулированием) соответствующей комбинации источников средств. В узком смысле — это действия, направленные на удовлетворение потребностей банка в ликвидности путем активного поиска и привлечения средств, в том числе и заемных.
Г. Панова	Депозитная политика — это стратегия и тактика банка по привлечению средств вкладчиков и других кредиторов и определение наиболее эффективной комбинации источников средств для данного банка
С. Шульков	Депозитная политика в широком смысле — это стратегия и тактика банка по осуществлению им деятельности по привлечению ресурсов на возвратной основе, а также по организации и управлению депозитным процессом. Депозитная политика в узком смысле слова — это стратегия и тактика банка в части организации депозитного процесса, деятельности коммерческого банка, направленная на определение цели, задач, содержания банковской деятельности по формированию привлеченных ресурсов, их планированию и регулированию
Е. Московец, Л. Мочалова	Депозитная политика — политика в области привлечения коммерческим банком временно свободных денежных средств юридических и физических лиц во вклады, либо на определенный срок, либо до востребования.
А. Бабицкий	Депозитная политика — это комплекс мер по привлечению вкладов и управлению ими (формирование резерва, использование определенной части депозитов для выдачи кредитов и ссуд, иные операции с банковскими вкладами)

* [5]

Таблица 2. Значения процентных ставок на депозиты сроком размещения в 1 год и получением процентов по истечении срока вклада *

Банк (Депозит)	21.01.14		17.04.14.	
	Валюта		Валюта	
	UAN, %	USD, %	UAN, %	USD, %
ПриватБанк («Депозит Плюс»)	21	10,5	21	11,5
ОЩАДБАНК («ДЕПОЗИТНИЙ»)	16	7	17	7,5
УкрСиббанк («Гарантированный капитал»)	11	1,9	11	1,9
VAB «С ЛЮБОВЬЮ, VAB!»	25	12	10	2
Альфа-Банк	25	10	23	9
ПУМБ («Доходный»)	17,5	7,8	20,9	10,5
Platinum Bank («ГОТІВКА ЩОМІСЯЦЯ»)	23	11	25	12,5
Укрексімбанк («Прибутковий»)	17,5	7,1	18,7	7,25

* Составлено авторами по материалам [9-16].

В феврале по данным НБУ общий депозитный портфель банков увеличился на 11,6 млрд. гривен. Однако произошло это исключительно из-за переоценки объема валютных вкладов в сторону повышения из-за значительной девальвации гривны на 30%. Если бы не это, банкиры бы столкнулись со значительным оттоком средств, ведь в феврале граждане уже забрали из финучреждений гривневые вклады на общую сумму 19,2 млрд. грн.

Наибольший отток пришелся на 18-20 февраля, когда в Киеве происходили самые острые противостояния. Столь критические события на рынке не стали поводом для введения моратория на досрочное снятие депозитов, хотя во время кризиса 2009 года НБУ практиковал такой подход. Банки еще смогут некоторое время предлагать рынку высокие ставки, однако, вечно такая ситуа-

ция длиться не может. Через какое-то время они просто не смогут расплачиваться по своим обязательствам [8].

В зависимости от вида депозитного счета, срока размещения средств на депозите и суммы вклада банки устанавливают дифференцированные ставки. Ценообразование по депозитным обязательствам банка основывается на анализе соотношения между депозитной ставкой и расходами банка на обслуживание каждого вида депозитных счетов. Если операционные расходы банка по счету значительные (например, расчетным счетам клиента), то ставка будет низкой или вообще проценты не будут выплачиваться. Иногда расходы по обслуживанию депозита банк перекладывает на клиента, взыскивая фиксированное комиссионное вознаграждение за проведение каждой операции, а проценты выплачивает за остатком средств на клиентском счете [6,1].

К неценовым методам относятся те, которые на прямую не влияют на изменение процентных ставок, к ним относятся:

- реклама;
- повышение уровня и комплексности обслуживания;
- расширение ассортимента банковских продуктов;
- предоставление дополнительных бесплатных услуг;
- расположение филиалов в местах, приближенных к клиентам;
- приспособление графика работы к потребностям клиентов;

Кроме того, банки прибегают к таким приемам, как проведение лотереи среди клиентов, бесплатная рассылка выписок по счетам, открытие депозитов новорожденным как подарок от банка, оборудование бесплатных автомобильных стоянок возле банка, установка банкоматов в публичных местах, проведение безналичных расчетов с помощью пластиковых карт, отправка клиентам поздравлений и подарков к праздникам от имени руководства банка и т.п. [2].

Быстрое развитие неценовых методов управления наблюдалось в США после принятия в 1933 году Закона Гласса-Стигола, отдельные положения которого были направлены на защиту банков от чрезмерной конкуренции в сфере привлечения средств во избежание их банкротства. Однако, как показала практика, жесткое регулирование размера процентных ставок по банковским депозитам не дало желаемых результатов, а привело к установлению скрытых ставок и поиску новых методов привлечения средств — выпуску коммерческих бумаг. Лишь в 1980 году Конгресс США принял Закон о дерегулировании депозитных учреждений, которым снимались ограничения относительно уровня выплат по депозитам. Таким образом, объективная необходимость поиска новых источников и способов финансирования способствовала усовершенствованию неценовых методов управления привлеченными средствами [6].

На сегодняшний день существует множество различных неценовых методов, например: розыгрыш различных призов среди вкладчиков; повышенные процентные ставки по депозитам за пользование дополнительными услугами, при регистрации вкладов через интернет; страхование имущества и здоровья клиента по заниженным тарифам (за символическую плату); бесплатная выдача кредитных карт и низкие тарифы по их обслуживанию и др.

Следует отметить, что неценовые методы управления базируются на маркетинговых исследованиях того сегмента рынка, который обслуживается банком, изучении потребностей клиентуры, разработке новых финансовых инструментов и операций. При этом использование неценовых методов требует значительных затрат. Поэтому, выбирая метод управления привлеченными средствами, руководство банка должно сравнивать расходы, связанные с повышением депозитной ставки с издержками, которые будут сопровождать внедрение неценовых приемов. Однако на практике эти два метода могут применяться параллельно [4].

В Украине банки отдают предпочтение ценовым методам управления, поскольку депозитные ставки централизованно не регулируются и устанавливаются самостоятельно менеджментом банка в зависимости от потребности в привлеченных средствах. Поэтому очевидно, что депозитные ставки значительно отличаются между собой не только в динамике, но и от банка к банку [3].

ВЫВОДЫ

На сегодня следует совмещать как ценовые так и неценовые методы управления привлеченными ресурсами, поскольку высокие процентные ставки не вызывают высокого доверия у вкладчиков. Для улучшения обстановки банкам следует проводить широкие разъяснительные и рекламные кампании, совершенствовать механизмы страхования вкладов.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Сімонова О.Л. Модель управління якістю депозитних послуг комерційного банку / О.Л. Сімонова // Банківська система України: теорія і практика становлення. Зб. наук. праць в 2 т. — Суми: Ініціатива, 2007. — Т. 2. — С. 520-528.
2. Мельникова І.М. Маркетингові аспекти формування депозитної бази комерційного банку / І.М. Мельникова // Банківська справа. — 2005. — № 3. — С. 40-41.
3. Кожель Н. Основні тенденції змін у структурі вкладів на українському депозитному ринку як свідчення зміцнення довіри до банків / Н. Кожель // Вісник НБУ. — 2004. — №11. — С. 43-48.
4. Неізнана О.В. Операції комерційних банків по залученню коштів: сучасні технології та світові тенденції розвитку / О.В. Неізнана // Фондовий ринок. — 2007. — №31. — С. 2-5.
5. Герасименко Р.А. Депозитная политика банков и факторы, влияющие на ее формирование / Р.А. Герасименко, Е.И. Хорошева, В.В. Герасименко / Финансы, учет, банки. — 2011. — Выпуск №1 (17).
6. Дмитрієва О.А. Оптимізація депозитної діяльності комерційного банку / О.А. Дмитрієва // Фінанси України. — 2008. — №5. — С. 15-17.
7. Про затвердження Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами: Постанова правління НБУ від 03.12.2003 №516. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/>
8. Губарь Е. Почему банки повышают ставки по депозитам. / Е. Губарь. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://economics.lb.ua/finances/2014/04/03/261802_pochemu_banki_povishayut_stavki.html
9. ПАО «ПриватБанк»: официальная страница. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://privatbank.ua/>
10. «ОЩАДБАНК»: официальная страница. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.oschadnybank.com>
11. «УкрСиббанк» BNP PARIBAS GROUP: официальная страница. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.ukrsibbank.com/>
12. VAB Банк: официальная страница. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.vab.ua/ukr/>
13. «Альфа-Банк»: официальная страница. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.alfabank.ua/>
14. «ПУМБ»: официальная страница. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://pumb.ua/ru/>
15. «Platinum Bank»: официальная страница. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.platinumbank.com.ua/>
16. «Укрексімбанк»: официальная страница. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.eximb.com/>

Стаття надійшла до редакції 4 травня 2014 року

ІНВЕСТИЦІЇ

УДК 330.322.01

Балан А.С.,
к.т.н., доцент, ОНПУ
Шерепера И.А.,
магистр, ОНПУ

ФАЗЫ И СТАДИИ ИНВЕСТИЦИОННОГО ПРОЕКТА

В статье показана оптимальная, с точки зрения авторов, структура жизненного цикла инвестиционного проекта. Это представление основано на практике, разработке и реализации подобных проектов на производственных организациях. В статье приведено обоснование сводного подхода, проанализированы встречающиеся в научной литературе подходы к выделению фаз и стадий жизненного цикла инвестиционного проекта.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционный проект, фазы, этапы, стадии, жизненный цикл проекта.

ВВЕДЕНИЕ

В условиях современной мировой экономики необходимость создания рентабельного инвестиционного проекта очень важный вопрос. Любой инвестиционный проект имеет определенный жизненный цикл, в котором можно выделить соответствующие развитию проекта этапы.

Для восстановления уровня экономики и планомерного развития бизнеса необходимы инвестиции, а соответственно и корректное составление инвестиционных проектов, знание и рассмотрение всех этапов жизненного цикла проекта, т.к. не предусмотрев один из этих этапов можно получить неожиданные результаты, непредвиденные расходы либо, в наихудшем случае, провал проекта.

Данный вопрос уже достаточно длительное время подробно рассматривался в соответствующей экономической литературе, как отечественной, так и европейской. В частности эта тема поднимается в работах таких отечественных авторов, как: Колмыкова Т.С. [4], Кушнир И.В. [8], Кайгородцева Т.Ф. [7], Погова Е.М. [5], Боярко И.М. [6], так и у зарубежных авторов: Dan Levy [3], Jim Yih [2], Marcela Cristina [1].

Не смотря на долгую практику работ над инвестиционными проектами, еще не были четко определены этапы их жизненных циклов. Это вполне естественно в связи с рядом причин: нестабильность в экономике и политике, различие масштабов и сроков инвестиционных проектов, а также их характера, к примеру социальные инвестиционные проекты имеют свои особенности, которые свойственны проектам лишь данного типа, и их нельзя рассматривать так же как и инвестиционные проекты имеющие своей целью, к примеру, реорганизацию производственного предприятия. Также точное выделение в мировой практике определенных фаз и стадий затрудняется переводом иностранных статей и научной литературы, в которых эти понятия равны.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧИ

Цель статьи — создать самое удобное дробление жизненного цикла инвестиционного проекта на определенные фазы и стадии и выделение определения фазы и стадии.

РЕЗУЛЬТАТЫ

Реализация целей инвестирования предполагает формирование инвестиционных проектов, которые обеспечивают инвесторов и других участников проектов необходимой информацией для принятия решения об инвестировании.

Перед началом разработки инвестиционного проекта необходимо определить его жизненный цикл. Жизненный цикл инвестиционного проекта — это время, которое расходуется на реализацию инвестиционного проекта, начиная с его зарождения в виде идеи и заканчивая его успешной реализацией либо ликвидацией [9].

В экономической литературе можно найти определения этих этапов. Они представлены в табл. 1.

Как можно видеть у многих авторов [5, 7, 2, 8, 11] встречаются такие этапы как: Прединвестиционный, Инвестиционный, Эксплуатационный, но мы также считаем, что необходимо выделить также Ликвидационный этап [6], так как он включает в себя достаточно емкий процесс закрытия либо реорганизации предприятия. Так за основу представим 5 фаз, а выделяем в каждой фазе определенное количество стадий, коих всего предусматриваем 16 (табл. 2).

Таблица 1. Фазы, стадии инвестиционного проекта, найденные в литературе *

№	Автор	Фазы	Стадии
1.	Сервер дистанционного образования ДГУСП [11]	1. Формулировка идеи инвестиционного проекта 2. Финансовый анализ возможности осуществления проекта. 3. Анализ рынка сбыта, потребителей 4. Составление бизнес плана 5. Привлечение инвестиций и инвесторов.	1. Доинвестиционная
		1. Обоснование инвестиций. Экономическая оценка выбранной технологии или технологических решений для производства 2. Реализация технической части проекта. Строительство объектов, создание необходимой инфраструктуры, установка оборудования и т.д. 3. Формирование предприятия. Приобретение оборотных активов (сырье, материалы, инвентарь, необходимые для выпуска первой партии продукции) и формирование штата сотрудников 4. Выпуск первых опытных образцов, вывод проекта на запланированную производственную мощность.	2. Инвестиционная
		1. Сертификация и лицензирование выпускаемой продукции 2. Производству продукции и её реализация 3. Контроль над экономическими показателями инвестиционного проекта 4. Завершение проекта.	3. Эксплуатационная
2.	Колмыкова Т.С. «Инвестиционный анализ» [4]	1. Прединвестиционная фаза	1. Формирование идеи инвестиционного проекта 2. Исследование инвестиционных возможностей 3. Анализ внешней среды 4. Подготовка технико-экономического обоснования проекта 5. Разработка и экспертиза бизнес-плана проекта
		2. Инвестиционная фаза	1. Правовая подготовка реализации проекта 2. Научно-техническая подготовка 3. Формирование спроса и стимулирование сбыта 4. Строительно-монтажные работы

Продолжение таблицы 1

	Колмыкова Т.С. «Инвестиционный анализ» [4]	3. Эксплуатационная фаза	1. Основная деятельность по проекту: • прединвестиционные исследования; • планирование проекта; • разработка проектно-сметной документации; • проведение торгов и заключение контрактов; • строительно-монтажные работы; • пусконаладочные работы; • сдача проекта; • эксплуатация проекта, выпуск продукции; • ремонт оборудования и развитие производства; • демонтаж оборудования (закрытие проекта). 2. Деятельность по обеспечению проекта: • организация работ по проекту; • правовая подготовка; • отбор кадров; • составление финансовых планов; • материально-техническое обеспечение; • маркетинговые исследования; • информационное обеспечение.
3.	Кушнир И.В. «Инвестиции» [8]	1. Изучение инвестиционных возможностей проекта. 2. Предпроектные исследования. 3. Оценка осуществимости инвестиционного проекта.	1. Начальная (предынвестиционная) стадия
		1. Проведении торгов и заключении контрактов, организации закупок и поставок, подготовительных работах. 2. Строительно-монтажные работы. 3. Завершении строительной фазы проекта.	2. Инвестиционная (строительная) стадия
		1. Фаза 1: концепция (1–5%); 2. Фаза 2: планирование и разработка (9–15%). 3. Фаза 3: осуществление (65–80%). 4. Фаза 4: завершение (10–15%).	3. Эксплуатационная стадия
4.	Асташкина И. «Стратегический менеджмент» [10]	1. Начальная фаза — разработка миссии (концепции проекта). 2. Фаза разработки — планирование проекта. 3. Фаза реализации — поэтапный процесс исполнения проекта. 4. Фаза завершения — процесс выхода из проекта.	—

Продолжение таблицы 1

5.	Кайгородцева Т.Ф. Инвестиционный проект: понятие, классификация, этапы разработки [7]	1. Прединвестиционная фаза	—
		2. Инвестиционная фаза	
		3. Эксплуатационная фаза	
6	Боярко И.М. «Инвестиционный анализ» [6]	1. Прединвестиционная	1) opportunity studies — поиск инвестиционных концепций; 2) pre-feasibility studies — предварительная подготовка проекта; 3) feasibility studies — окончательная подготовка проекта и оценка его технико-экономической и финансовой приемлемости; 4) final evaluation — стадия финального рассмотрения и принятия решения по проекту
		2. Инвестиционная	
		3. Эксплуатационная	
		4. Ликвидационная	
7.	Рогова Е.М. «Финансовый менеджмент» [5]	1. Прединвестиционная	1. В прединвестиционной фазе выделены такие стадии: • формулировка целей, достижение которых обеспечивается реализацией проекта; • формирование предварительных альтернативных вариантов (сценариев развития проекта), удовлетворяющих целям инвестора; • отбор вариантов проекта, приемлемых с точки зрения сроков реализации и других условий; • обоснование экономической целесообразности и эффективности инвестирования, разработку перечня конкретных мер по реализации проекта.
		2. Инвестиционная	2. В инвестиционной фазе выделены такие стадии: • установление правовой, финансовой и организационной основ для осуществления проекта; • приобретение и передача технологии, включая основные проектные работы; • детальная проектная проработка и заключение контрактов (участие в тендерах, оценка предложений, проведение переговоров);

Продолжение таблицы 1

	Рогова Е.М. «Финансовый менеджмент» [5]	2. Инвестиционная	2. В инвестиционной фазе выделены такие стадии (продолжение): • приобретение или аренда земли, подготовки строительного участка; • строительство объекта и работы по монтажу и установке оборудования; • предпроизводственный маркетинг; • формирование администрации фирмы; • набор и обучение персонала; • техническая подготовка производства; • сдача в эксплуатацию и пуск предприятия.
		3. Эксплуатационная	(не указаны)

* Составлено авторами

Таблица 2. Фазы и стадии жизненного цикла инвестиционного проекта *

Фазы	Стадии
1. Прединвестиционная	1. Формулировка идеи инвестиционного проекта 2. Разработка концепции проекта 3. Анализ внешней среды 4. Оценка жизнедеятельности проекта 5. Планирование проекта
2. Инвестиционная	1. Обоснование инвестиций 2. Реализация технической части проекта 3. Формирование предприятия 4. Начало функционирования предприятия
3. Эксплуатация	1. Основная деятельность предприятия
4. Реорганизация	1. Анализ возможностей реорганизации или реструктуризации организации 2. Реорганизация 3. Анализ результатов реорганизации
5. Ликвидационная	1. Начало ликвидации предприятия / продолжение деятельности после реорганизации 2. Процесс выхода из проекта 3. Закрытие проекта

* Предложено авторами

Мы можем дать такое определение термина «фаза». Фаза — это понятие, объединяющее по временному признаку несколько стадий проекта. В свою очередь стадия — это определенный этап (ступень) осуществления проекта, которая предусматривает выполнение определенных работ.

Выделение таких фаз и стадий становится понятным после объяснения того, что в общепринятой практике под ними подразумевают.

I. Прединвестиционная фаза.

1. Формулировка идеи инвестиционного проекта

В международной практике принята следующая классификация исходных посылок, на основе которых может вестись поиск инвестиционных концепций предприятиями и организациями самого разного профиля:

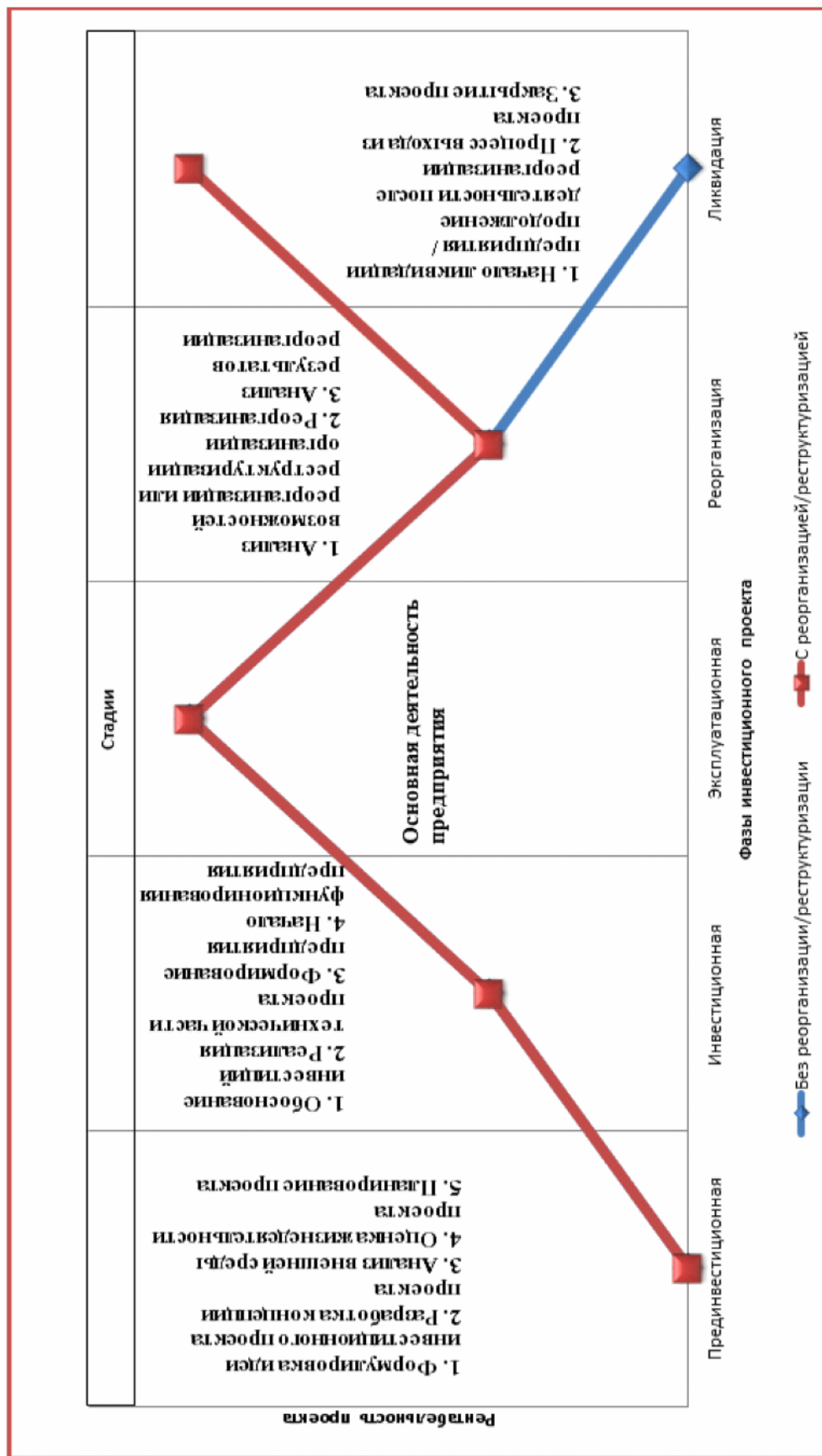

Рис. 1. Развитие организации в зависимости от фазы инвестиционного проекта (Составлено авторами)

а) наличие полезных ископаемых или иных природных ресурсов, пригодных для переработки и производственного использования. Круг таких ресурсов может быть очень широк: от нефти и газа до леса-топляка и растений, пригодных для фармацевтических целей;

б) возможности и традиции существующего сельскохозяйственного производства, определяющие потенциал его развития и круг проектов, которые могут быть реализованы на предприятиях агропромышленного комплекса;

в) оценки возможных в будущем сдвигов в величине и структуре спроса под влиянием демографических или социально-экономических факторов либо в результате появления на рынке новых типов товаров;

г) структура и объемы импорта, которые могут стать толчком для разработки проектов, направленных на создание импортозамещающих производств (особенно, если это поощряется правительством в рамках внешнеторговой политики);

д) опыт и тенденции развития структуры производства в других отраслях, особенно со сходными уровнями социально-экономического развития и аналогичными ресурсами;

е) потребности, которые уже возникли или могут возникнуть в отраслях-потребителях в рамках отечественной или мировой экономики;

ж) информация о планах увеличения производства в отраслях-потребителях или растущем спросе на мировом рынке на уже производимую продукцию;

з) известные или вновь обнаруженные возможности диверсификации производства на единой сырьевой базе (например, углубление переработки древесины путем создания отделочных материалов из отходов производства и некачественного леса);

и) рациональность увеличения масштабов производства с целью достижения экономии издержек при массовом производстве;

к) общеэкономические условия (например, создание правительством особо благоприятного инвестиционного климата, улучшение возможностей для экспорта в результате изменений обменных курсов национальной валюты и т.д.) [9].

2. Разработка концепции проекта

Концепция содержит и описывает ключевые параметры проекта, необходимые для составления реального бизнес-плана и оценки вложения инвестиций. К таким ключевым параметрам относятся: определение целевой аудитории, описание оптимального набора основных и дополнительных услуг, определение ценовой политики, маркетинговой стратегии проекта и т.д.

3. Анализ внешней среды

Анализ внешней среды представляет собой процесс, посредством которого разработчики инвестиционного проекта контролируют внешние по отношению к организации факторы, чтобы определить возможности и угрозы для фирмы.

Анализ внешней среды помогает получить важные результаты. Он дает организации время для прогнозирования возможностей, время для составления плана на случай непредвиденных обстоятельств, время для разработки системы раннего предупреждения на случай возможных угроз и время на разработку стратегий, которые могут превратить прежние угрозы в любые выгодные возможности [10].

4. Оценка жизнеспособности проекта

Оценка жизнеспособности проекта показывает расчет основных показателей окупаемости, что помогает в дальнейшем оценить в каких сроках можно рассчитывать на получение определенного количества прибыли и имеет ли смысл реализация этого проекта вообще.

5. Планирование проекта

Планирование — это непрерывный процесс определения наилучшего способа действий для достижения поставленных целей с учетом складывающейся обстановки.

План проекта — это единый, последовательный и согласованный документ, включающий результаты планирования всех функций управления проектом и являющийся основой для выполнения и контроля проекта [13].

II. Инвестиционная фаза.

1. Обоснование инвестиций

Технико-экономическое обоснование инвестиций содержит:

- цели инвестирования;
- условия инвестирования;
- результаты технико-экономических оценок на основе имеющихся материалов и исследований;

- обоснование потребностей в намечаемой к выпуску продукции (услугах);
- оценка современного состояния производства и потребления намечаемой к выпуску продукции;
- обоснование выбора политики в области сбыта продукции на основе прогноза конъюнктуры рынка;

- производственная мощность (программа);
- обоснование основных технологических решений;
- обеспечение предприятия ресурсами;
- обоснование основных строительных решений;
- оценка воздействия на окружающую среду;
- кадры и социальное развитие;
- эффективность инвестиций [14].

2. Реализация технической части проекта

В этот этап входит документальное оформление, составление предварительных договоренностей, определение места расположения, необходимого технического обеспечения. На этом этапе появляется основная часть расходов.

3. Формирование предприятия

На этом этапе подписываются основные учредительные документы, происходит набор основного персонала предприятия, заключение кадровой документации и определение возможных рисков.

4. Начало функционирования предприятия

Постепенный запуск оборудования, предварительный пробный выпуск продукции, получение первых доходов и соответственно учет этих операций.

III. Реорганизация

Реорганизационная фаза является особенно важной для деятельности организации, т.к. ее удачное проведение дает вторую жизнь предприятию, новые возможности для развития, расширение рынка сбыта. Эта фаза может включать в себя создание нового инвестиционного проекта, либо, со стороны предприятия, поиск новых инвесторов, а со стороны инвестора — новых инвестиционных решений. Также может производиться реструктуризация предприятия, что в свою очередь может помочь избежать убыточности и ликвидации данной организации. В таком случае тоже создается инвестиционный проект, который предусматривает дальнейшие пути развития обновленного предприятия. Если же ни один из этих вариантов не подходит, то предприятие ликвидируется, перед чем, естественно, происходит выход из проекта инвестора.

Итак, мы считаем, что такое распределение аналогично этапам создания и развития любого проекта, который связан с инвестированием коммерческого предприятия/проекта. Такие этапы четко определяют необходимые для рассмотрения инвестором фазы и стадии, которые дают возможность определить два самых важных момента: появление расходов и поступление доходов от успешного функционирования данного проекта.

ВЫВОДЫ

В практике реализации инвестиционного проекта важное место занимает четкое следование определенным этапам, но не предусмотрев какого-либо из них, можно столкнуться с соответствующими проблемами.

В итоге проведенной работы мы можем привести рациональное и обоснованное в статье распределение этапов жизненного цикла инвестиционного проекта на определенные пять фаз, которые включают в себя соответствующие шестнадцать стадий. Данное разделение одновременно учитывает распространенные в тематической литературе фазы, но подразумевает более точное выделение в них стадий, особенно в тех фазах, которые мы считаем основными: прединвестиционной и инвестиционной.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Marcela C. Investment projects: general presentation, definition, classification, characteristics the stages / C. Marcela. // The Annals of The «Etefan cel Mare» University Suceava. Fascicle of The Faculty of Economics and Public Administration. — 2008. — 7 с.
2. Yih J. Stages of Investing / J. Yih // Retire Happy. — 2013. — 4 с.
3. Levy D. 5 Early-Stage Investments You Need to Make / D. Levy // 2013. — 2 с.
4. Колмыкова Т.С. Инвестиционный анализ / Т.С. Колмыкова. — М.: Инфра-М, 2009. — 204 с.
5. Рогова Е.М. Финансовый менеджмент. — СПб.: ГОУ ВПО «Санкт-Петербургский государственный университет экономики и финансов — Научно-исследовательский университет «Высшая школа экономики», 2011. — 540 с.

6. Боярко И.М. Инвестиционный анализ / И.М. Боярко. — К.: Центр учебної літератури, 2011. — 400 с.
7. Кайгородцева Т.Ф. Инвестиционный проект: понятие, классификация, этапы разработки / Т.Ф. Кайгородцева // G-Global. — 2012. — 8 с.
8. Кушнир И.В. Инвестиции / И.В. Кушнир. — Институт экономики и права Ивана Кушнера, 2011. — 120 с.
9. Непомнящий Е.Г. Экономическая оценка инвестиций / Е.Г. Непомнящий. — Изд-во ТРТУ, 2005. — 292 с.
10. Асташкина И. Стратегический менеджмент / И. Асташкина. — [Электронный ресурс].
11. Инвестиции. Жизненный цикл инвестиционного проекта // Сервер дистанционного образования Дальневосточного государственного университета путей сообщения. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://edu.dvgups.ru/metdoc/fak_megdunar_progr/delov_admin/upr_proekt/metod/sufeev/webumk/frame/2_1.htm
12. Все об инвестициях // Инвестиционный проект. — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://investicii-v.ru/>
13. Мальцев К.В. Лекции Управление инвестиционными проектами / К.В. Мальцев // Кафедра системного анализа, управления проектами и математики Волго-Вятской академии государственной службы.
14. Воронов К. Основы теории инвестиционного анализа / К. Воронов // КГ «Воронов и Максимов» — 1999.

Стаття надійшла до редакції 28 квітня 2014 року

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ

УДК 336

Войнаренко М.П.,
д.е.н., професор, ХНУ
Цимбалюк Г.С.,
аспірант, ХНУ

ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ TQM НА ПІДПРИЄМСТВАХ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

У статті проаналізовано проблеми, пов'язані з встановленням системи загального управління якістю (TQM) на підприємствах харчової промисловості з урахуванням сучасних умов господарювання і приведені шляхи їх вирішення, а також відображені основні вимоги концепції TQM і можливі дії щодо її впровадження на рівні підприємств харчової промисловості.

Ключові слова: якість, підприємство, харчова промисловість, система управління якістю, концепція TQM.

ВСТУП

В умовах глобалізації ринку проблема якості є актуальною для всіх країн, галузей, установ і організацій. Мудрість управління на всіх рівнях полягає в забезпеченні належної якості продукції, оскільки лише продукція високої якості може бути конкурентоспроможною.

Як показує досвід провідних країн світу, система загального управління якістю — прорив в галузі якості, стратегія майбутнього, яка забезпечує ефективне функціонування організації. Лише запровадивши управління якістю на всіх рівнях ведення господарської діяльності, залучивши кожного працівника без виключення, підприємство досягне значних проривних успіхів, що дозволить зайняти лідируючі позиції на ринку.

В економічній літературі проблеми розвитку та вдосконалення систем управління на засадах якості розглядалися в дослідженнях іноземних учених — Е. Демінга, Д. Джурана, К. Ісікави, Ф. Кросбі, М. Мескона, Г. Тагуті, Ф. Тейлора, А. Файоля, А. Фейгенбаума, В. Шухарта, вітчизняних дослідників — А. Ковалев, О. Пономарьова, І. Сіменко, А. Тельнова, І. Шустіна та ін.

Однак зміст цієї проблеми стосовно безпосередньо якості харчових продуктів освітлено недостатньо повно. Все це обумовлює необхідність теоретичного узагальнення проблем та шляхів вирішення впровадження системи загального управління якістю.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є виявлення проблем впровадження системи TQM на підприємствах харчової промисловості з урахуванням сучасних умов господарювання, та наведення шляхів їх вирішення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Для досягнення високої якості продукції підприємств харчової промисловості, необхідно розробити та впровадити дієву систему управління якістю продукції, в основу якої буде покладено принципи TQM.

Загальне управління якістю — це бізнес-стратегія, спрямована на підвищення якості всіх організаційних процесів. TQM, за своїм змістом, — це зосереджений на якості, сфокусований на замовнику, що ґрунтується на фактах, керований командний процес. Головна мета TQM полягає в планомірному досягненні поставлених перед підприємством задач через безперервне покращення роботи. TQM широко застосовується на виробництві, в освітніх програмах, урядовими організаціями та іншими установами [1, с. 176].

Місія TQM — досягнення довгострокового успіху шляхом максимального задоволення потреб споживачів, співробітників та суспільства. Досягається через постійне поліпшення якості та відповідне коригування діяльності [1, с. 177].

Сучасна концепція загального управління якістю являє собою взаємозв'язок різних поглядів на проблеми якості. Торкаючись різних сфер функціонування організації, TQM можна порівнювати з айсбергом: лише менша, видима частина його безпосередньо пов'язана з поліпшенням якості продукції або послуг. Невидима частина пов'язана з незмірно більшими проблемами функціонування підприємств, що опосередковано впливає на темп, ефективність робіт з реального поліпшення якості.

Проблеми, пов'язані з впровадженням системи загального управління якістю на підприємствах можна узагальнити наступним чином [2]:

1. Ментальне сприйняття поняття якості з боку керівників підприємств, які тлумачать якість як ступінь виконання технічних умов та вимог замовника, що пред'являються до продукції підприємства. Це типове тлумачення якості керівником, який працює в державній планово-економічній системі. Проте, в ринковій економіці, починаючи з 70-х років, питання відповідності продукції встановленим стандартам перестало бути визначальним. Продукція, яка не відповідала заданим характеристикам, просто відкидалася ринком, необхідно було щось «інше». Цим «іншим» стали в першу чергу гарантії того, що продукція, яка купується або постачається, буде мати задані характеристики, постачатися вчасно і вчасно оплачуватися. Таким чином, з'явилося нове визначення поняття якості, яке існує до теперішнього часу в міжнародних стандартах. Тому в такій ситуації необхідне переосмислення поняття якості з боку керівників підприємств, в іншому випадку — підприємством буде вироблятися продукція, яка на його думку буде якісною, але не буде користуватися попитом з боку споживачів.

2. Відсутність необхідної теоретичної та методологічної бази у сфері управління якістю. На жаль, сьогодні в Україні поки що відсутнє наукове підґрунтя щодо впровадження систем управління якістю на підприємствах, в основному застосовується теоретична та методологічна база, яка була створена в умовах адміністративно-планової економіки і яка дуже відрізняється від тої, що використовується зараз у всьому світі. Тому вирішення цієї проблеми є дуже необхідним кроком, який дасть змогу частково уникнути помилок, зроблених підприємствами в процесі запровадження систем управління якістю.

3. Відсутність практичного досвіду щодо впровадження систем управління якістю. Україна тільки починає переходити на міжнародні стандарти якості та впроваджувати системи управління якістю на своїх підприємствах. У той час як провідні країни світу вже давно займаються даними проблемами і на основі власного досвіду постійно вдосконалюють свою теоретичну та методологічну базу. В такій ситуації підприємствам не вдасться уникнути помилок при запровадженні систем управління якістю, тому основними завданням є максимальне зменшення їх кількості.

4. Нестача кваліфікованих спеціалістів у сфері якості продукції і фінансових ресурсів для розроблення, впровадження та сертифікації систем управління якістю. В Україні дуже мало спеціалістів, які добре орієнтуються у системах управління якістю та їх впровадженні на промислових підприємствах, будівельних, торговельних та інших. Вирішення цього питання повинно ініціюватися державними органами, зокрема, профільними міністерствами.

Що ж стосується фінансових ресурсів, то дана проблема є наболілою для підприємств, яким гостро не вистачає фінансових ресурсів навіть на «повсякденну» господарську діяльність. Проте, в такій ситуації необхідне стимулювання підприємств на впровадження систем управління якістю шляхом надання пільгових кредитів, зменшення податкового тиску для тих підприємств, які впроваджують дані проекти і т.д.

5. Впровадження систем управління якістю в основному з метою отримання сертифікатів, а не для покращення ефективності управління якістю. Це призводить до неефективності такого впровадження. Причиною цього є те, що підприємство, щоб покращити свій імідж на ринку і здаватися більш конкурентоспроможним для своїх конкурентів, впроваджує систему управління якістю і отримує сертифікат, а після цього провадить таку ж політику відносно якості, як і раніше, але із сертифікатом системи управління якістю. Тобто метою підприємства в такій ситуації є лише отримання сертифікату.

Крім того, ще одним фактором, який підтверджує користь впровадження, є те, що дана система зможе активізувати внутрішні та зовнішні інвестиції, які охоче будуть вкладатися в сертифіковані виробництва [3, с. 118].

Отже, як видно з вище наведеного, стан справ у сфері управління якістю для підприємств харчової промисловості не можна визначити як задовільний. Розвиток експортних відносин показав, що продукція вітчизняних підприємств є неконкурентоспроможною на світовому ринку саме за якістю. З огляду на це, набуває особливого значення проблема розроблення та запровадження системи загального управління якістю.

Основні вимоги концепції TQM і можливі дії стосовно впровадження систем управління якістю на рівні підприємств харчової промисловості можуть бути реалізовані через [4, с. 149]: знання

споживачів (визначення цільових аудиторій, їх потреб на даний момент, їх вимог до харчових продуктів в майбутньому, на основі яких аналізуються витрати на якість, контролюється надання основних та додаткових послуг); знання конкурентів (аналіз конкурентів та визначення базових показників); знання постачальників сировини (використання тільки якісної сировини та її компонентів); оцінювання роботи за ключовими параметрами якості, що орієнтовані на споживачів; переконаність, що всі співробітники розуміють і виконують цілі якості в межах своєї компетенції; зобов'язання керівництва щодо проведення постійного поліпшення якості продукції; визначення завдань для кожного підрозділу підприємства, що стосується питань якості; використання нової техніки та технології виготовлення більш якісної харчової продукції, її зберігання та пакування; виконання співробітниками їх обов'язків в області якості за допомогою програми постійного поліпшення якості (навчання і підготовка персоналу, інформування, створення робочих груп, розробка схем усунення помилок, запровадження програм пропозицій та програм внутрішніх перевірок); ефективне планування всіх дій перед їх виконанням.

Також, у практичному опрацюванні систем забезпечення якості харчових продуктів має бути виключений штучний декларативний підхід «упровадження задля впровадження». Першочерговими завданнями в цьому плані на рівні підприємств є чітка класифікація витрат на забезпечення якості, графічний опис бізнес-процесів систем забезпечення якості та оптимізація систем управління якістю та безпекою харчових продуктів [5, с.167].

Таким чином, на наш погляд, найбільш дієвими елементами TQM, які можна запропонувати для підвищення якості продукції вітчизняних підприємств є:

- орієнтація на споживачів, тобто всі споживачі підприємства мають бути ідентифіковані і сегментовані з точки зору їх важливості;
- орієнтація на постійне вдосконалення процесів і результатів праці у всіх без винятку підрозділах підприємства;
- формування та зміцнення системи взаємозв'язків з постачальниками, іншими діловими партнерами;
- повне закріплення відповідальності за якість результатів праці за конкретним виконавцем;
- використання колективних форм і методів пошуку, аналізу і вирішення поставлених завдань, постійна участь у поліпшенні якості всього персоналу підприємства, у тому числі у такій організаційній формі, як групи якості або групи по удосконаленню діяльності підрозділів;
- розробка ефективної системи морального і матеріального стимулювання працівників підприємства, що є чутливою до забезпечення ними якісного обслуговування споживачів;
- сертифікація продукції (удосконалення стандартів і технічних умов), удосконалення методів контролю та самоконтролю, перевірка документації;
- використання передового вітчизняного та зарубіжного досвіду.

Це забезпечить підвищення конкурентоспроможності продукції, сприятиме розв'язанню проблем структурної та технічної відсталості, розширенню і захисту внутрішнього та зовнішнього ринків.

ВИСНОВКИ

Останніми роками на передових підприємствах світу впроваджується нова стратегія управління якістю продукції. Переважна більшість керівних промислових підприємств нині розуміють забезпечення якості не як технічну функцію, реалізовану якимось підрозділом, а як систематичний процес, що пронизує всю організаційну структуру підприємства. Використовуючи зарубіжний досвід в системі управління якістю на вітчизняних підприємствах слід передбачити три обов'язкових умови: якість визнається вищим керівництвом як основна стратегічна мета діяльності підприємства; заходи щодо підвищення якості продукції повинні охоплювати всі підрозділи підприємства без винятку; здійснення безперервного процесу навчання і підвищення мотивації персоналу.

З метою контролю якості продукції на всіх етапах виробництва, необхідно створити чітку комплексну систему якості — TQM, яка дозволить: поліпшити імідж та зміцнити репутацію; підвищити задоволеність клієнтів та ефективність існуючої системи управління якістю; забезпечити гнучке управління підприємством, спростити й прискорити процедури взаємодії з клієнтами, скоротити брак, виробничі витрати тощо; підвищити прибутки, поліпшити організацію управління підприємством, залучати інвестиції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабаєв В.Ю. Управління якістю на підприємствах / В.Ю. Бабаєв, Н.І. Маєвська // Бізнес Інформ. — 2011. — №8. — С. 175-178.
2. Левченко Л.О. Система управління якістю: сутність та проблеми впровадження на підприємствах АПК / Л.О. Шевченко. — [Електронний ресурс]. “ Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Etp/2008_21/Levchenko.pdf.
3. Тельнов А.С. Інтегративний підхід до побудови системи управління якістю продукції промислових підприємств / А.С. Тельнов // Економіка Криму: Науково-практичний журнал. — 2010. — №4. — С. 117-121.
4. Босовська М.В. Удосконалення організації праці персоналу підприємств готельного господарства на засадах положень концепції TQM / М.В. Босовська // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. Сер. Економічні науки. — 2010. — №4. — С.147-154.
5. Чеботарьов В.А. Особливості впровадження систем забезпечення якості харчових продуктів в умовах трансформаційних структурних перетворень / В.А. Чеботарьов // Економічний вісник Донбасу. — 2010. — №2 (20). — С.166-169.

Стаття надійшла до редакції 10 травня 2014 року

УДК 336

Воробьев Ю.Н.,

д.э.н., профессор, ТНУ им. В.И. Вернадского

Долгова А.А.,

магистрант, ТНУ имени В.И. Вернадского

РЕОРГАНИЗАЦИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ: СУЩНОСТЬ, НЕОБХОДИМОСТЬ И ПРОБЛЕМЫ

В статье выявлены проблемы и обозначена необходимость проведения реорганизации на предприятии в условиях современного состояния экономики.

Ключевые слова: реорганизация, необходимость, проблемы.

ВВЕДЕНИЕ

Реорганизация — это объективная реальность, которую необходимо исследовать, анализировать и делать соответствующие выводы, позволяющие не повторять ошибки, уже пройденные и неоднократно другими.

В научной и учебной литературе проблемы реорганизации затрагиваются лишь косвенно, их освещение преимущественно носит лишь описательный характер. Большинство ученых не признает за реорганизацией самостоятельного значения и склонно рассматривать данный институт лишь как один из способов прекращения юридических лиц. Следствием подобного подхода является отсутствие углубленных теоретических исследований понятия, природы и признаков реорганизации как правового явления.

В условиях постоянно меняющейся экономики многие компании испытывают потребность в изменении организационной структуры, приоритетов дальнейшей деятельности предприятия. Реорганизационные процедуры позволяют вывести организацию из неплатежеспособного состояния. С помощью реорганизации можно улучшить финансовое положение организации, расширить бизнес, уменьшить налоговые платежи за счет перехода на другую систему налогообложения.

Процесс реорганизации предприятия объективно необходим в условиях динамично развивающейся экономики.

Современное положение многих отечественных предприятий связано с необходимостью их скорейшей и максимально эффективной реорганизации.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧИ

Переход к рыночным отношениям, формирование товарных и финансовых рынков, а также конкуренция предъявляют новые жесткие требования к предприятиям. Одним из таких требований является реорганизация, вследствие которой происходят глубокие изменения структуры, управления хозяйственными процессами и сбытом продукции, и, в конечном итоге, улучшаются финансово-экономические показатели.

Реорганизацию промышленных и финансовых компаний можно определить как направление на создание условий для эффективного использования всех факторов производства в целях повышения финансовой устойчивости и роста конкурентоспособности.

Реорганизация компании — современная тенденция консолидации активов и концентрации производственной деятельности [5].

В связи со сложившейся ситуацией (экономические колебания, изменение политической обстановки и законодательства, преобразования конъюнктуры рынка) многие прибыльные ранее организации «терпят бедствие» и без посторонней помощи им просто не одолеть тот барьер, который предстоит перед ними.

Цель работы состоит в том, чтобы выявить сущность, необходимость и основные проблемы реорганизации предприятия.

Для достижения поставленной цели решаются следующие задачи:

1. Рассмотрение теоретических аспектов реорганизации предприятий.
2. Систематизация экономических причин, целей и выявление необходимости проведения реорганизации предприятия.
3. Провести анализ реорганизации предприятия и сделать соответствующие выводы.

РЕЗУЛЬТАТЫ

Реорганизация — способ создания и/или прекращения юридического лица, вследствие которого происходит преемственность в правах и обязанностях. Реорганизация является специфическим способом образования новых и прекращения действующих юридических лиц.

В соответствии со ст. 59 Хозяйственного кодекса Украины прекращение деятельности субъекта хозяйствования осуществляется его реорганизацией (слиянием, присоединением, разделением, преобразованием) или ликвидацией — по решению собственника (собственников) или уполномоченных им органов, по решению других лиц — учредителей субъекта хозяйствования или их правопреемников, а в случаях, предусмотренных законом, — по решению суда [1].

Реорганизация — это полная или частичная замена собственников корпоративных прав предприятия, изменение организационно-правовой формы организации бизнеса, ликвидация отдельных структурных подразделов или создания на базе одного предприятия нескольких, следствием чего является передача или принятие его имущества, средства, прав и обязанностей правопреемником. В процессе реорганизации может быть задействован один или несколько субъектов хозяйствования. Решение относительно реорганизации предприятий следует рассматривать в контексте стратегического менеджмента [2].

Основные цели, которые преследуют участники реорганизации — это, прежде всего финансовая выгода (укрупнение юридического лица, увеличение материального и имущественного фонда), увеличения доли присутствия на рынке, оптимизация налогообложения. Также не стоит списывать со счетов и такую цель как уход от исполнения обязательств, гарантиями исполнения которых, могут служить привлекательные активы либо имущество.

Среди целей, преследуемых при осуществлении реорганизаций, направленных на укрупнение бизнеса, выделяют:

- 1) защитные — в этом случае компании пытаются сохранить свой бизнес путем его расширения в других отраслях или усиления позиции, а также путем избавления от конкурентов посредством их поглощения;
- 2) инвестиционные — компании имеют свободные средства для инвестирования, имеется возможность участвовать в прибыльном бизнесе или купить активы по выгодной цене;
- 3) стратегические — в целях упрочнения и расширения своих позиций на рынке компании стремятся диверсифицировать то есть разнообразить, разносторонне развить; бизнес путем выхода на рынки других стран, расширением спектра деятельности, что в результате стабилизирует бизнес, дает преимущество первого хода по отношению к конкурентам;
- 4) цели, вызванные интересами акционеров, в этом случае речь может идти о привлечении инвесторов, об изменении структуры акционерного капитала [4].

Причины, которые служат основанием для проведения реорганизации юридического лица, в каждом конкретном случае различны.

Среди основных причин реорганизации большей частью выделяют такие:

- существенное расширение деятельности предприятия, его размеров;
- свертывание деятельности;
- необходимость финансовой санации;
- необходимость изменения полноты ответственности собственников по обязательствам предприятия;
- диверсификация деятельности;
- налоговые мотивы;
- необходимость увеличения собственного капитала (с целью покрытия потребности в капитале и повышении уровня кредитоспособности) [5].

Необходимость в реорганизации вызывается как внешними, так и внутренними факторами.

Внешние факторы следуют из необходимости развития экономики на основе роста ее конкурентоспособности, обеспечивающей лидерство страны на международном рынке.

Основные проблемы, возникающие перед отечественными предприятиями, осознающими необходимость реструктуризации, — это проблемы законодательного регулирования реструктуризации, инвестиций, государственной поддержки.

В качестве внутренних аспектов реструктуризации рассматриваются интересы различных участников и заинтересованных лиц. В числе таких лиц на разных предприятиях могут оказаться собственники предприятия, высшее руководство предприятия, криминальные элементы, профсоюзы рабочих предприятия, региональная администрация [3].

Реорганизация позволяет максимально сблизить, а иногда и сконцентрировать в одних руках управление технологическим процессом и финансовыми потоками, ответственность и извлечение выгоды. Но такое деформирование имеет и негативные последствия: упрощение приводит к

ликвидации функциональных подразделений, обслуживавших ранее все объединение, а получившие автономию производства начинают испытывать дефицит в высококвалифицированных кадрах, у собственника повышается риск потери контроля над обособившимися бизнес-единицами.

Одновременно не нужно ожидать, что после реорганизации предприятие приобретет инвестиционную привлекательность и конкурентные преимущества. Однако предприятия могут получить искомый динамизм развития, заплатив за это очень высокую цену, вплоть до потери части рынка сбыта.

Учитывая эти существенные негативные последствия, решение о реорганизации должно быть подвергнуто всестороннему анализу исходя из принципа здорового консерватизма.

Опыт показывает, что при грамотном проведении реорганизации финансово неблагополучных предприятий большая часть находит резервы для дальнейшей успешной деятельности. Поэтому важным моментом является не только грамотная методика реформирования предприятия, но и способность фирмы, ведущей работы по реструктуризации, выполнять эти работы. Это подразумевает не только разработку самого плана реорганизации, но и сопровождение его выполнения [4].

Важным фактором при проведении реорганизации любой формы является наличие квалифицированных кадров. При оценке планируемой реорганизации надо учитывать — при слиянии и присоединении — достаточность управленческих кадров, способных поддерживать и развивать укрупненную структуру. Как показывает практика, существенная часть слияний не достигает ожидаемых результатов именно по причине дефицита кадров.

Еще одним из факторов, обуславливающих проведение реорганизации, является информационный. В этом случае слияния дают возможность получить доступ к новым технологиям, тем или иным данным об определенном рынке [2].

Экономический смысл реорганизации и можно определить как обеспечение эффективного использования производственных ресурсов, приводящее к увеличению стоимости бизнеса. В качестве критерия эффективности проводимых преобразований выступает изменение стоимости бизнеса. Базовой моделью расчета стоимости предприятия в целях реструктуризации выступает Метод дисконтированных денежных потоков.

Однако действующим законодательством Украины установлена определенная процедура, нарушение которой может повлечь за собой серьезные неблагоприятные последствия. Чтобы при реорганизации предприятия состоялось правопреемство, необходимо соблюдать:

- во-первых, требования гражданского права, регулирующего процедуру реорганизации;
- во-вторых, нормы антимонопольного законодательства;
- в-третьих, правила о правопреемстве, установленные налоговым законодательством [4].

После проведения финансового анализа деятельности предприятий ООО «Донбасское землячество» и предприятия ЧП «Технополис», находящегося перед угрозой банкротства. По результатам этого анализа был приведен пример реорганизации этих предприятий путем присоединения кризисного предприятия к прибыльному предприятию ООО «Донбасское землячество». Следствием этой процедуры стало укрепление финансовых позиций, увеличение прибыльности и конкурентоспособности расширенного предприятия ООО «Донбасское землячество» и ликвидация ЧП «Технополис» как юридического лица.

Так после проведения реорганизации финансовые показатели предприятия ООО «Донбасское землячество» заметно улучшились:

Анализ ликвидности показал, что коэффициент быстрой ликвидности до реорганизации составлял 0,547, что немного ниже нормативного значения, а уже на конец года его значение увеличивается на +0,216 и составляет 0,763, т.е. соответствует нормативному значению. Это обозначает, что у предприятия вырос уровень платежных возможностей относительно уплаты текущих обязательств. Коэффициент абсолютной ликвидности на протяжении года остался неизменным — 0,32, он выше нормативного значения и показывает, что предприятие имеет возможность покрыть свои текущие обязательства в ближайшее время за счет собственных денежных средств. Коэффициент текущей ликвидности (коэффициент покрытия) также соответствует нормативному значению во всех периодах, наблюдается рост этого показателя с 1,02 до 1,18. Это говорит о том, что предприятие за год на 16% увеличило свою платежеспособность. Коэффициент платежеспособности (автономии) на протяжении года колеблется, так в начале года он ниже нормативного значения 0,452, это обозначает, что наше предприятие еще в начале года было вынуждено обращаться к внешним кредиторам, а после реорганизации этот коэффициент увеличился на 0,088

и составляет 0,54, что соответствует нормативному значению, следовательно, к концу года у предприятия появилась возможность оплачивать свои текущие обязательства самостоятельно. Коэффициенты обеспеченности собственными оборотными средствами в отчетных периодах сильно отличаются на начало года (0,021 — не соответствует нормативному значению) и на конец года (0,15 — соответствует нормативному значению), увеличение этого коэффициента может говорить о том, что предприятие к концу года стало более обеспечено собственными оборотными средствами. Коэффициент маневренности собственного капитала соответствует нормативному значению как на начало года — 0,020, так и на конец — 0,148, наблюдается рост этого показателя, собственные средства на предприятии характеризуются высокой мобильностью.

Анализ деловой активности предприятия также показал положительные результаты. Так, коэффициент оборачиваемости активов увеличился на 0,004; коэффициент оборачиваемости собственных средств (фондоотдача) увеличился за год на единицу (с 2,72 до 3,72), что свидетельствует о повышении эффективности использования основных средств; коэффициент оборачиваемости материальных запасов также значительно вырос за год с 3,4 до 4,04, это говорит о росте реализации товарно-материальных запасов предприятия.

По результатам анализа финансовой устойчивости можно отметить, что коэффициенты финансовой автономии предприятия в отчетных периодах соответствуют нормативному значению, наблюдается рост этого показателя (на начало года 0,52, на конец — 0,54), а, следовательно, рост собственных источников финансирования хозяйственной деятельности предприятия. А коэффициенты финансовой зависимости и финансового риска в отчетных периодах значительно выше нормативного показателя и приближаются к критическому, а это означает, что предприятие до и после реорганизации остается зависимым от внешних кредиторов.

Можно сделать вывод, что предприятие ООО «Донбасское землячество» после проведения процедуры присоединения остается зависимым от внешних кредиторов, но это не является негативной тенденцией в его экономическом развитии. Предприятие после реорганизации стало более прибыльным, стабильным и платежеспособным, ликвидным, оно способно покрывать свои краткосрочные обязательства, обладает высокой мобильностью собственных средств, рентабельно, в полной мере обеспечено собственными средствами, эффективно использует свои ресурсы.

Причиной этого стало то, что все активы ликвидируемого предприятия ЧП «Технополис» были переданы предприятию — правопреемнику и находятся в рабочем состоянии, все текущие обязательства ЧП «Технополис» были также погашены или переданы предприятию ООО «Донбасское землячество».

Полученные в результате реорганизации средства могут пойти на приобретение нового оборудования, погашение существующей кредиторской задолженности, а также на расширение объемов производства и повышение оплаты труда.

ВЫВОДЫ

Стремясь вывести предприятие из кризиса, многие руководители стараются предпринять максимально эффективные меры. В числе таких мер одной из самых радикальных является реорганизация, обеспечивающая необходимую их санацию и реализацию целей стратегического развития.

Реорганизация — это серьезное потрясение для компании, ее целесообразно проводить только тогда, когда она действительно необходима. Кроме того, каждая компания имеет свою уникальную ситуацию, на основании которой принимается решение. К осуществлению реорганизации необходимо тщательно подготовиться, чтобы исключить возможные учетные, налоговые и финансовые проблемы у реорганизуемого юридического лица.

Процесс реорганизации связан со стремлением компании повысить конкурентоспособность бизнеса за счет оптимизации финансовых и управленческих ресурсов, сократить расходы, повысить управляемость. Поскольку крупный и средний бизнес сегодня быстро развивается, реорганизация является одной из важнейших и востребованных корпоративных процедур на сегодняшний день.

В результате процедуры реорганизации достигаются цели минимизации хозяйственных рисков и оптимизации налогообложения, привлечения кредитных и инвестиционных ресурсов, оптимизации системы управления предприятием, построения единой управленческой структуры на базе нескольких компаний, балансирования интересов собственников, а также внедрение новых технологий, диверсификация и демонополизация производства, дробление имущественного комплекса на отдельные предприятия, или, напротив, интеграция активов отдельных компаний для реализации совместных крупных проектов.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Гражданский кодекс Украины от 4 июля 2013 года №406-VII, ОВУ, 2013 р., №60, ст. 2136
2. Клебанова Т.С. Банкрутство і санація підприємства: теорія і практика кризового управління / Т.С. Клебанова, О.М. Бондар, О.В. Мозенков — Х.: ВД «ИНЖЕК», 2003. — 272 с.
3. Пушкарь А.И. Антикризисное управление: модели, стратегии, механизмы. Научное издание / А.И. Пушкарь, А.Н. Тридед, А.Л. Колос. — Харьков: ООО «Модель Вселенной», 2001. — 452 с.
4. Терещенко О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / О.О. Терещенко, Я.І. Невмержицький, А.П. Куліш та ін.; За заг. ред. О.О. Терещенка. — К.: КНЕУ, 2006. — 312 с.
5. Шаралдаева И.А. Управленческие аспекты реструктуризации: Учебное пособие / И.А. Шаралдаева, О.А. Осодоева. — Улан-Удэ: Изд-во ВСГТУ, 2005.

Стаття надійшла до редакції 4 травня 2014 року

УДК 316.42

Ушенко Н.В.,
д.э.н., профессор, БУМіБ
Шило К.М.,
к.э.н., доцент, БУМіБ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Стаття присвячена огляду передумов формування оновленої соціальної політики в контексті суспільного розвитку. Визначено концептуальні засади реалізації соціальної політики держави, адекватної вимогам ринкової економіки і сучасним умовам.

Ключові слова: суспільний розвиток, соціальна політика, індикатори, стандарти, модель, добробут, рівень життя, партнерство.

ВСТУП

Соціальна політика являється віддзеркаленням тих проблем, які мають місце на сучасному етапі суспільного розвитку. Пріоритети розвитку основних напрямів соціальної політики періодично зазнають змін. Але незмінним має залишатися те, що форми реалізації соціальної політики покликані надавати позитивний вплив на створення, підтримку і зміну умов ефективної взаємодії людей, груп і суспільства в цілому на всю соціальну сферу та рівень життя населення. При цьому важливо, щоб ефект впливу форм, заходів, способів для створення ефективних умов взаємодії людей не повинен бути короточасним і виявлятися в поодиноких випадках. Форми, методи та інструменти реалізації соціальної політики мають бути спрямовані на створення довгострокових, ефективних результатів.

Проблема соціалізації економіки, визначення місця та ролі соціальних критеріїв економічного розвитку досліджувалися у працях Дж.К. Гелбрейта, К. Маркса, А. Мюлера-Армака, П. Самуельсона, Дж. Стігліца, М. Фрідмена, Ф. Хайєка та інших видатних економістів. Широке відображення проблем соціальної орієнтації, аналізу форм та методів реалізації соціальної політики знайшли в працях відомих українських вчених Ю. Бажала, В. Базилевича, В. Ворони, А. Гальчинського, С. Мочерного, А. Нестеренка, А. Чухна, М. Шульги та інших, а також відомих російських економістів Л. Абалкіна, Т. Заславської, Л. Колганова, В. Радаєва. Соціальні аспекти економічного зростання ґрунтовно досліджуються І. Бондар, В. Гейцем, Т. Заяць, Е. Лібановою, В. Личом, І. Калачовою, В. Новіковим, О. Палій, С. Пирожковим, В. Скуратівським та ін.

Але трансформаційні процеси, характерні для сучасного стану функціонування економіки, зумовлюють необхідність подальшої уваги до соціальних аспектів розвитку, які мають знайти повне відображення у формуванні та реалізації соціальної політики з урахуванням міжнародних стандартів.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета статті — визначення концептуальних засад формування соціальної політики держави, адекватної вимогам ринкової економіки.

РЕЗУЛЬТАТИ

Вчені Ф.А. Брокгауз і І.А. Ефрон ще на початку ХХ ст. у своєму енциклопедичному словнику визначили соціальну політику як систему заходів на користь робітників, що застосовувалася державою та включала в себе дотримання фабричного законодавства про охорону праці та державного страхування робітників (від нещасних випадків, старості, хвороб, безробіття) [1, с. 73]. Вже у кінці ХХ ст. соціальну політику почали визначати ширше: так, В.А. Скуратівський та О.М. Палій розглядають її як систему інституційних і над інституційних, державних і громадських, суспільних і особистих, індивідуальних способів і форм діяльності, спрямованих на створення умов для всебічної самореалізації соціального потенціалу людини, її сутнісних сил [2, с. 5-6]; П.І. Шевчук — як систему програм, служб та заходів, спрямованих на досягнення соціальних цілей [3, с. 13]. Аргументованим та відповідним сучасним умовам є твердження С.І. Пирожкова, згідно якого соціальна політика має ґрунтуватися на тристоронньому соціальному партнерстві, у якому держава — лише один із партнерів поряд із роботодавцем та самим громадянином, і тільки на підставі взаємодії цих трьох суб'єктів можна практично досягти позитивних результатів у сучасній соціальній сфері [4, с. 9].

Таким чином, сучасне розуміння соціальної політики базується на орієнтації на створення національної моделі добробуту через реалізацію її складових — соціально-правової політики,

політики доходів, зайнятості, формування середнього класу та партнерських соціально-трудових відносин.

Соціальні питання у країнах світу вирішуються з використанням відповідної соціально-правової та бюджетної політики, а ефективна соціальна політика залежить від розвитку інститутів соціального партнерства, взаємодії влади, об'єднань профспілок і об'єднань роботодавців при вирішенні актуальних соціальних питань. Мета соціальної політики, наприклад Європейського Співтовариства, зафіксована у Договорі про Європейський Союз, це — підтримка зайнятості, покращення умов життя і праці, їх гармонізація, а також сприяння відповідному соціальному захисту, діалогу між підприємцями і працівниками, розвитку людських ресурсів задля довготривалого забезпечення високого рівня зайнятості і боротьби зі зuboжінням [5, с. 938].

Економічні реформи в Україні призвели до глобального перерозподілу національного багатства і доходів населення, а безсистемні соціальні заходи не мали відчутного ефекту та істотно не вплинули на масштаби бідності в Україні. Навпаки, виникли глибокі деформації механізму державного регулювання процесів перерозподілу коштів між багатими і бідними, відбулася поляризація суспільства (коефіцієнт Джині дорівнює 27,3 [6]), яке розкололося на дві нерівних частини: в одній — численні групи, охоплені бідністю (83,6% незаможних, бідних та злидених [7, с. 157]), в іншій — невеликий соціальний прошарок (0,05% населення), який володіє надбагатствами. Проміж ними зберігається 16,35 % осіб, які є умовно забезпеченими, забезпеченими та багатими, але вони також перебувають у ситуації постійної непевності: можливості підвищення добробуту обмежені, а ймовірність збідніння є цілком реальною за умов виникнення соціального ризику (хвороба, народження дитини, втрата працездатності тощо).

Л. Зайцева виділяє індикатори, які згруповані у 5 груп, а саме [8, с. 32]:

1) життєвий рівень населення (середня заробітна плата; грошові доходи на душу населення; реальна заробітна плата; частка заробітної плати у грошових доходах населення; індекс реальної заробітної плати; частка населення з грошовими доходами, нижчими від прожиткового мінімуму; платні послуги на душу населення; роздрібний товарообіг на душу населення);

2) стан трудових ресурсів (рівень фіксованого безробіття населення, навантаження на одне вільне робоче місце, частка працездатного населення в загальній чисельності населення);

3) індикатор здоров'я населення (середня тривалість життя, загальна захворюваність, частка інверсій в охорону здоров'я до валової доданої вартості);

4) індикатор демографічної ситуації (коефіцієнти народжуваності, смертності, дитячої смертності, демографічного навантаження та рівень зовнішньої міграції);

5) криміногенна ситуація (частка розкритих злочинів до загальної чисельності зареєстрованих, частка економічних злочинів у загальній їх кількості).

Не менш важливим соціальним індикатором, на думку вченої Е.М. Лібанової [9, с. 12] є толерантність населення України, тобто здатність сприймати інші, відмінні від власних, ідеї, включаючи нові — відмінну від звичної систему організації виробництва, незвичний спосіб життя в цілому. На жаль, з усіх індикаторів вкрай небагато доступних і репрезентативних. Одним з таких є Індекс національної дистанційованості, що віддзеркалює здатність українців сприймати представників інших етносів, відмінних за психологією, способом життя, поведінкою тощо. За даними соціального моніторингу, населення України є недостатньо толерантним — сприймається спільне проживання лише з українцями (індекс — 2,2), росіянами (3,3) і українцями, які мешкають за кордоном (3,1). Відсторонення від представників усіх інших націй є достатньо високим, хоча, наприклад, чеченців, афганців, китайців в Україні настільки мало, що більшість українців їх навіть ніколи не бачили, а отже, їхнє неприйняття не є наслідком негативного спілкування, а привнесене ззовні.

Інформативними є результати базового опитування населення з метою дослідження суспільної думки щодо оцінки ефективності системи соціальної допомоги та її окремих програм (проведене інформаційно-аналітичною агенцією «Статінформконсалтинг» у 2009 році) різних видів державної соціальної допомоги представниками цільових груп, що дозволили визначити умовний рейтинг їх ефективності (табл. 1).

Бідність працюючих залишається характерною рисою української соціальної системи — у 80% бідних сімей є принаймні одна працююча особа. В багатьох випадках занижена заробітна плата працюючої особи не стає передумовою подолання бідності та покращення матеріального становища сімей. В 2012 році заробітна плата в структурі доходів населення була критично низькою (близько 42% замість гранично допустимих 65%), що не є мотивуючим чинником до високопро-

Таблиця 1. Індекси оцінки програм соціальної допомоги представниками різних цільових груп *

Умовні розраховані індекси	За видами соціальної допомоги						
	допомога при народженні дитини	допомога по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку	допомога на дітей одиноким матерям	допомога малозабезпеченим сім'ям	допомога інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам	житлові субсидії	пільги
Індекс важливості	0,849	0,826	0,8345	0,881	0,8915	0,864	0,8285
Індекс справедливості	0,671	0,592	0,591	0,510	0,6995	0,5265	0,316
Індекс впливу на рівень добробуту	0,425	0,3835	0,4025	0,5175	0,4745	0,5035	0,4235
Індекс задоволеності	0,4625	0,393	0,295	0,4725	0,4115	0,561	0,3805
Індекс захищеності	0,232	-0,277	-0,249	0,101	0,041	0,4595	0,0305
Сума індексів	2,6395	1,9175	1,874	2,482	2,518	2,9145	1,979
Умовний рейтинг ефективності	2	6	7	4	3	1	5

* Складено авторами

дуктивної і якісної праці. В операційних витратах з реалізованої продукції (робіт, послуг) витрати на оплату праці у 2011 році склали 6,1%, що у 3-4 рази менше, ніж в європейських країнах. Позитивним чинником подолання бідності в нашій державі повинна бути позитивна динаміка зростання частки оплати праці у ВВП. За даними Державної служби статистики України, питома вага оплати праці найманих працівників у структурі ВВП України у 2007 р. становила 49,8%, в 2008 році — 49,6%, в 2009 році — 49,4%, у 2010 році — 49,7% та у 2011 р. — 50%. Незважаючи на це, частка оплати праці у ВВП в Україні перебуває на значно нижчому рівні, ніж у розвинутих країнах, де за станом 2010 року частка оплати праці у ВВП становила близько 65%. Ще однією соціальною проблемою в Україні є бідність пенсіонерів. Так, 90% пенсій, що призначаються на загальних підставах (тобто недержавним службовцям, не працівникам суду або прокуратури, не військовим), нижче за реальний поріг бідності. Якщо в економічно розвинених країнах, співвідношення пенсій і середньомісячної заробітної плати становить приблизно 70%, то в Україні — 53,2%. Через низьке співвідношення пенсій і зарплат становище непрацюючих пенсіонерів залишається вкрай важким, розмір пенсій не забезпечує задоволення всіх потреб населення похилого віку, і без кардинальної зміни системи фінансування істотно збільшити його неможливо.

Проблемою з точки зору ефективності системи соціального захисту у 2013р. залишається рівень розмірів державних соціальних стандартів і гарантій, зокрема, прожитковий мінімум на одну працездатну особу (в розрахунку на місяць) у такому розмірі: з 1 січня — 1147 грн. та з 1 грудня — 1218 грн., а мінімальна заробітна плата з 1 січня в розмірі 1147 грн., з 1 грудня — 1218 грн., що відповідає рівню прожиткового мінімуму, визначеному для працездатних осіб, але не є достатнім для покращення рівня добробуту громадян. Відповідно, упродовж року прожитковий мінімум на одну особу зріс на 68 грн. або 6,1 %, мінімальна заробітна плата — на 71 грн. або 6,2 % [11]. Залишення з 1 січня 2014 року розмірів прожиткового мінімуму на рівні грудня 2013 року та їх перегляд лише на початку III та IV кварталів, забезпечить зростання його показників на кінець 2014 року проти показників минулого року лише на 106,8 %, що ледь покриватиме прогнозну інфляцію в 104,4%. Внаслідок такої диспропорції понад 13,6 млн. пенсіонерів, 10 млн. найманих працівників, 2,7 млн. одержувачів державної допомоги сім'ям з дітьми щомісяця недоотримуватимуть значні кошти, що негативно впливатиме на купівельну спроможність та призведе до зuboжіння населення.

Проаналізуємо дані, що характеризують оцінку рівня життя населення України, які наведені в табл. 2.

Динаміка оцінки рівня життя населення України за 2008-2012 рр. характеризується підвищенням майже по всім показникам, зокрема, валовий внутрішній продукт у 2012 р. складав 1408889 млн. грн., що на 460833 млн. грн. більше ніж у 2008 р. Але ВВП на одну особу (у % до попереднього року) дещо знизилась у 2012 р. в порівнянні до 2008 р. на — 2,5% відповідно.

Таблиця 2. Оцінка рівня життя населення України у 2008-2012 рр. *

Показники	Роки					2012 до 2008 (+, -)
	2008	2009	2010	2011	2012 (попередні дані)	
Валовий внутрішній продукт (фактичні ціни), млн. грн.	948056	913345	1082569	1302079	1408889	460833
ВВП на одну особу, грн.	20495	19832	23600	28488	30901	10406
ВВП на одну особу (у % до попереднього року)	102,9	85,6	104,6	105,6	100,4	-2,5
Видатки Зведеного бюджету на соціально-культурні заходи (у % загальної суми видатків Зведеного бюджету):						
освіта	19,5	21,5	21,1	20,5	20,5	1,0
охорона здоров'я	10,8	11,8	11,8	11,6	11,8	1,0
соціальний захист та соціальне забезпечення	23,8	25,4	27,6	25,0	25,3	1,5
культура та мистецтво	1,5	1,5	1,6	1,6	1,6	0,1
засоби масової інформації	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0
фізична культура і спорт	0,7	0,9	1,1	0,7	0,8	0,1

* Складено авторами за даними [12, с. 15, 17]

При формуванні національної моделі добробуту принципове значення має врахування сучасних світових процесів, передусім, феномена глобалізації економіки. Він супроводжується міжнародною інтеграцією країн світу, яка передбачає вирівнювання соціального становища працівників різних країн шляхом перегляду наявних і переходу до більш високих вимог до рівня життя населення і впровадження прогресивних соціальних стандартів, норм, що їх містять міжнародно-правові акти у сфері трудових і соціальних відносин. Орієнтиром для нашої держави є конвенції ООН, МОП та інших міжнародних організацій та угруповань. В умовах євроінтеграційного курсу України важливого значення набувають документи ЄС щодо соціального захисту [13]. Першочергово в Україні має враховуватися соціальна політика досягнення і впровадження міжнародних соціальних стандартів заробітної плати, пенсій, допомоги, формування економічних, організаційних і правових механізмів соціального страхування, медичного обслуговування, забезпечення якісної освіти, укріплення інституту соціального партнерства.

Одним із напрямів удосконалення державної соціальної політики має стати законодавче й організаційне оформлення розмежування прав і відповідальності органів управління різного рівня за вирішення соціальних завдань, децентралізація управління соціальними ресурсами при збереженні регулюючої ролі державного центру. Це дозволить виключити надмірний паралелізм (наприклад, із тимчасової втрати працездатності) і забезпечити взаємну ув'язку при здійсненні політики в кожній із соціальних сфер і макроекономічному обґрунтуванні рішень щодо ключових соціальних питань.

Для забезпечення пріоритетних напрямів соціальної політики вона має здійснюватися з урахуванням запропонованих принципів (табл. 3).

Таким чином, стратегічна мета соціальної політики має бути спрямована на взаємну відповідальність держави і людини. Досягнення поставленої мети і вирішення конкретних завдань потребує реалізації та формування соціальної політики з урахуванням таких положень: взаємна солідарна відповідальність усіх суб'єктів соціальної політики держави, неурядових об'єднань, підприємців, громадян за результати соціального розвитку; добровільність і різноманітність форм участі людей у формуванні та реалізації соціальної політики; відвертість і підконтрольність соціальної політики суспільству, людині; міжнаціональна, міжгрупові і міжособистісна толерантність; захист працездатного населення від соціальних ризиків переважно за страховими принципами; гарантоване збереження раніше придбаних соціальних прав для людей, які фактично користуються цими правами, чий матеріальний стан багато в чому ними визначається.

Таблиця 3. Принципи державної соціальної політики *

№ п/п	Принципи	Зміст
1	Науковість	Створення обґрунтованих соціальних нормативів, відрахувань із державного бюджету на фінансування соціальної сфери та ін.
2	Запобігливість	Недопущення масового зубожіння населення, соціальних аномалій тощо
3	Досягнення оптимальної рівноваги між цілями соціальної політики та ресурсним забезпеченням	Облік обмежених ресурсів у країні та окремих регіонах і розробка оптимальних комбінацій усіх видів ресурсів і напрямів їх використання
4	Соціальне реагування на зміну умов життєдіяльності людей	Проведення індексації доходів, створення нових форм соціальної допомоги, розробка цільових комплексних програм соціального розвитку тощо
5	Соціальна справедливість	Усі громадяни повинні мати основні соціальні гарантії
6	Фінансування соціальної сфери на змішаній державно-ринковій основі	Забезпечення пріоритетності соціальної сфери при розподілі додаткових бюджетних доходів
7	Економічна ефективність соціальних програм	Забезпечення відчутних результатів на конкретних етапах соціально-економічного розвитку суспільства з використанням раціональних обсягів видатків
8	Суспільна доцільність	Обмеження контингенту тих, хто соціально захищається в суспільстві, тими, хто позбавлений можливості самозабезпечення
9	Самостійність органів місцевої влади	Розширення кола соціальних проблем, вирішуваних органами місцевої влади, при пріоритетності державного підходу
10	Інформування населення про соціальну політику держави	Висвітлення державними органами завдань збереження та розвитку соціального альянсу суспільства
11	Державна підтримка різних форм залучення окремих верств населення до ринкової структури	Забезпечення державної підтримки всіх форм підприємництва, зокрема середнього і малого бізнесу

* Удосконалено авторами з джерела [14]

ВИСНОВКИ

Стратегічними напрямами розвитку соціальної політики України на сучасному етапі повинні стати: призупинення подальшого падіння життєвого рівня, досягнення відчутного покращення матеріального стану та умов життя усіх верств населення; забезпечення ефективної зайнятості населення, підвищення якості та конкурентноздатності робочої сили на вітчизняному ринку праці; гарантія конституційних прав громадян на працю, соціальний захист, освіту, охорону здоров'я, культуру, забезпечення житлом тощо; нормалізація та покращення демографічної ситуації, зниження смертності населення, особливо дитячої та у працездатному віці; розширення та поглиблення суспільного поля для реалізації творчого соціального потенціалу людини і, як наслідок, зростання її соціального самозахисту та соціальної безпеки; формування у суспільстві нової соціальної культури та подальшого розвитку соціально-економічних і етнонаціональних відносин; досягнення соціальної злагоди та соціальної справедливості в українському суспільстві.

Концептуальними засадами оновленої соціальної політики України мають бути її науковість; комплексність; правонаступництво; відсутність популізму; врахування етнонаціональних та соціально-економічних особливостей та територіально-регіональної специфіки, гендерних питань, достатнє правове, ресурсне, кадрове й інформаційне забезпечення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Энциклопедический словарь / Ф.А. Фролгауз, И.А. Ефронъ. — С.Петербург: «Издательское дело», Фролгауз-Ефронъ, 1990. — Т. XXXI. — 1050 с.
2. Скуратівський В.А. Основи соціальної політики: навч. посібник / В.А. Скуратівський, О.М. Палій. — К.: МАУП, 2002. — 200 с.

3. Шевчук П.І. Соціальна політика / П.І. Шевчук. — Львів: Світ, 2003. — 400 с.
4. Пирожков С.І. Людський розвиток та соціальна політика / С.І. Пирожков // Поглиблення ринкових реформ та стратегія економічного розвитку України до 2010 року. — К.: УкрІНТЕІ, 1999. — Ч.ІІ. — Т.ІІ. — С. 7-10.
5. Глобалистика: Енциклопедія / гл. ред. І.І. Мазур, А.Н. Чумаков. — М.: Радуга, 2003. — 1328 с.
6. Бідність в Україні та пропозиції профспілок щодо її подолання. Аналітична записка. — К.: ФПУ, 2011. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.fnppk.org.ua/index_web_files/Analitika_2011.htm.
7. Соціальна політика в умовах поглиблення соціальної нерівності в Україні: [монографія] / за заг. ред. Л.І. Ільчука, О.О. Давидюк, Ю.В. Кривобок. — Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2010. — 376 с.
8. Зайцева Л. Оцінка сталості розвитку економіки регіону / Л. Зайцева // Управління сучасним містом. — 2001. — № 1-3. — С. 31-35.
9. Лібанова Е.М. Соціальні проблеми модернізації української економіки / Е.М. Лібанова // Демографія та соціальна економіка. — 2012. — №1(17). — С. 5-22.
10. Застосування оцінки соціальних програм для впровадження нових підходів до формування соціальної політики на підставі досягнутих результатів у напрямі подолання бідності. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.mlsp.gov.ua/control/uk/publish>
11. Про Державний бюджет України на 2013 рік: Висновки за результатами аналізу та експертизи проекту Закону України. — К.: Рахункова палата, 2012. — 45 с.
12. Соціальні індикатори рівня життя населення / Статистичний збірник. — Державна служба статистики України, 2013. — 221 с.
13. Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої): Закон України від 14.09.2006 №137-V. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/137-16>
14. Основні напрями оптимізації системи соціального захисту в Україні. Аналітична доповідь. — К.: НІСД, 2012. — 54 с.

Стаття надійшла до редакції 12 травня 2014 року

УДК 347.736:631.11 (477)

Друзин Р.В.,

к.э.н., доцент, ТНУ имени В.И. Вернадского

АНАЛИЗ ЕДИНОГО РЕЕСТРА АРБИТРАЖНЫХ УПРАВЛЯЮЩИХ

Рассмотрены принципы функционирования единого реестра арбитражных управляющих. Проведен анализ качественных и количественных показателей единого реестра арбитражного управляющего. Выявлены особенности развития института арбитражных управляющих: большое количество арбитражных управляющих в Киеве и на Востоке Украины связано с принципом региональной концентрации финансов и производства; учитывая особенности становления современной экономики Украины и общей статистики банкротства, можно сделать выводы о востребованности института арбитражных управляющих; наблюдается снижение количества арбитражных управляющих в связи с введением новой редакции закона (примерно на 50%).

Ключевые слова: арбитражный управляющий, ЕРАК, институт банкротства.

ВВЕДЕНИЕ

Согласно Закону Украины «О возобновлении платежеспособности должника или признании его банкротом», арбитражный управляющий — это физическое лицо, назначенное хозяйственным судом в установленном порядке в деле о банкротстве как распорядитель имущества, управляющий санацией или ликвидатор из числа лиц, получивших соответствующее свидетельство и внесены в Единый реестр арбитражных управляющих (распорядителей имущества, управляющих санацией, ликвидаторов) Украины.

Свидетельства на право осуществления деятельности арбитражного управляющего выдаются Министерством юстиции Украины (фактически с 19.01.2013 г.).

Получить свидетельства на право осуществления деятельности арбитражного управляющего может физическое лицо-субъект предпринимательской деятельности, имеющее высшее юридическое или экономическое образование и обладающее специальными знаниями.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧИ

Целью данной статьи является выявление тенденций трансформации института арбитражных управляющих после вступления в силу новой редакции Закона Украины «О восстановлении платежеспособности должника или признании его банкротом».

Объектом исследования выступает институт арбитражных управляющих в Украине.

Предметом исследования является база данных арбитражных управляющих — Единый реестр арбитражных управляющих.

РЕЗУЛЬТАТЫ

Единый реестр арбитражных управляющих (распорядителей имущества, управляющих санацией, ликвидаторов) Украины — это совокупность сведений об арбитражных управляющих (распорядителях имущества, управляющих санацией, ликвидаторах) Украины, которые получили в установленном законодательством порядке свидетельство на право ведения деятельности арбитражного управляющего (распорядителя имущества, управляющего санацией, ликвидатора), и информации об их деятельности, которую Министерство юстиции получает в процессе реализации своих полномочий как государственного органа по вопросам банкротства и от арбитражных управляющих (распорядителей имущества, управляющих санацией, ликвидаторов).

Единый реестр формируется с целью:

1) ведения в полном объеме учета арбитражных управляющих, а также выданных, переоформленных, аннулированных свидетельств на право ведения деятельности арбитражных управляющих и их дубликатов;

2) реализации в соответствии с требованиями законодательства принципов доступности, гласности и открытости информации об арбитражных управляющих для заинтересованных пользователей;

3) формирования информации об арбитражных управляющих и их деятельности, необходимой для автоматизированной системы по отбору кандидатов на назначение хозяйственным судом арбитражного управляющего по делам о банкротстве.

При участии студентов 5 курса специальности «финансы и кредит» был проведен анализ записей ЕРАУ за первые 6 месяцев ее функционирования.

На данный момент в Едином реестре Украины числится 1685 действующих арбитражных управляющих (распорядителей имущества, управляющих санацией, ликвидаторов), а у пятидесяти

арбитражных управляющих свидетельства были отозваны. ЕРАК еще формируется и поэтому в него часто вносятся изменения.

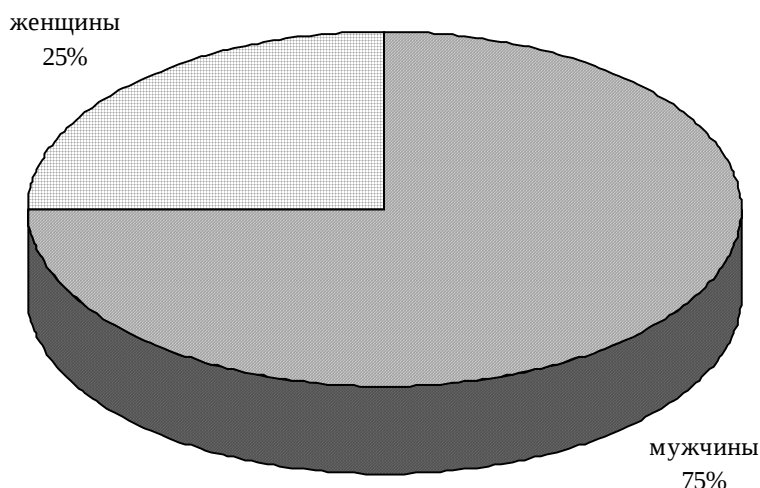

Рис. 1. Гендерная структура арбитражных управляющих в Украине (Рассчитано автором)

Таблица 1. Анализ количества арбитражных управляющих в структуре апелляционных округов *

Округ	Количество арбитражных управляющих, чел.
Донецкий	296
Одесский	130
Киевский	408
Ровненский	118
Днепропетровский	202
Севастопольский	65
Харьковский	242
Львовский	130

* Составлено автором

Как видим из проведенного анализа наибольшее количество офисов арбитражных управляющих (406) сосредоточено в Киеве. Это связано с тем, что в культурной столице наибольшее количество работающих предприятий (93001).

Далее следует Донецкая область с количеством активных предприятий равным 46211 и количеством офисов арбитражных управляющих равным 142.

Исходя из имеющихся данных, можно сделать следующие выводы:

1. Помимо Киева, большое количество офисов арбитражных управляющих и предприятий сосредоточено в Восточной Украине (Днепропетровская, Донецкая, Харьковская область).

2. Чуть меньше в некоторых Восточных областях и на Юге Украины (Запорожской, Луганской областях и АР Крым).

3. Остальная часть Украины (Западная, Северная, отчасти Центральная) значительно уступает вышеперечисленным по количеству активных предприятий, и соответственно, количество офисов арбитражных управляющих там не значительно.

В настоящее время 27 номеров свидетельств остаются пустыми, при этом за время подготовки работы 12 номеров были заполнены, а также добавлены данные в Реестр с 1650 по 1717 номера.

Гендерная структура представлена на рис. 1.

Данная гендерная структура совпадает со сложившейся ситуацией в украинском топ-менеджменте.

Проведенный анализ количества арбитражных управляющих в структуре апелляционных округов показал, что наибольшее количество арбитражных управляющих сосредоточено в Киевском апелляционном округе (около 25%) (табл. 1).

Проведенный анализ распределения арбитражных управляющих и активных предприятий по регионам Украины показал, что доли указанных показателей совпадают, кроме г. Киев (27% офисов соответствуют 15% активных предприятий) за счет Львовской, Одесской, Ивано-Франковской, Киевской областей и г. Севастополь (табл. 2).

Исходя из проведенного анализа, можно сделать вывод, что наибольшее количество офисов арбитражных управляющих сосредоточено в городах с большой плотностью населения и большим количеством активных предприятий.

Рассмотрим структуру арбитражных управляющих и активных предприятий по формам собственности (табл. 3) и видам экономической деятельности (табл. 4).

Данные по активным предприятиям по ТЭК и поставке воды и химической промышленности отсутствуют в виду специфики статистических данных.

Высокая доля физических лиц предпринимателей связана с тем, что:

- Малый и средний бизнес в Украине трудно назвать драйвером экономики. К малому и среднему бизнесу можно причислить более 90% предприятий/компаний, зарегистрированных в Украине, но реальный вклад этих предприятий в ВВП — около 11% (данные исследования УкрСиббанка).

- Наиболее жесткий и бескомпромиссный конкурентный отбор идет на уровне малого бизнеса. Около 80% малых предприятий существуют год-два.

Доля банкротств среди предприятий малого бизнеса всегда выше, т.к. идя на риск, предприниматель решает сложную проблему конкурентоспособности выпускаемой продукции. Ведь начальная стоимость ставит основателей фирмы в невыгодное положение по сравнению с действующей фирмой. Новичку нуж-

Таблица 2. Распределение арбитражных управляющих и активных предприятий по регионам Украины *

Области	Количество АУ	Активных предприятий, %	Офисы АУ, %
Крым	56	4	4
Винницкая	31	3	2
Волынская	16	2	1
Днепропетровская	138	7	9
Донецкая	142	8	10
Житомирская	23	2	2
Запорожская	84	4	6
Ивано-Франковская	4	3	0
Киев	406	15	27
Киевская	2	5	0
Кировоградская	28	2	2
Луганская	57	3	4
Львовская	38	5	3
Николаевская	43	3	3
Одесская	42	6	3
Полтавская	41	3	3
Ровненская	26	2	2
Севастополь	7	6	3
Сумская	34	3	3
Тернопольская	1	2	2
Харьковская	123	1	0
Херсонская	31	2	2
Хмельницкая	27	2	0
Черкасская	41	6	8
Черновицкая	11	2	2
Черниговская	30	2	2

* Рассчитано автором

Таблица 3. Структура арбитражных управляющих и активных предприятий по формам собственности *

	Частная собственность	Коммунальная собственность	Государственная собственность	Собственность АРК	Всего
Количество арбитражных управляющих	1386	335	235	73	1685
Количество активных предприятий	278774	15039	5999		1360432

* Рассчитано автором

Таблица 4. Анализ специализаций по видам экономической деятельности *

Отрасль	Количество арбитражных управляющих	Доля арбитражных управляющих	Количество активных предприятий	Доля активных предприятий
Строительство	366	21,70%	34001	5,50%
Пищевая промышленность и услуги питания	526	31,20%	9634	1,50%
АПК	673	39,9%	48423	7,80%
Деятельность в сфере транспорта	375	22,30%	15667	2,50%
Торговля, предоставление бытовых и других услуг	1144	67,90%	103768	16,70%
Финансовая и страховая деятельность	303	18,00%	5395	0,90%
ВПК	105	6,20%	44970	7,20%
Металлургия	351	20,80%	48103	7,70%
ТЭК и поставка воды	203	12,00%	—	—
Химическая промышленность	209	12,40%	—	—
ВЭД	120	7,10%	45931	7,40%
Другие	596	35,40%	115104	18,50%

* Рассчитано автором

но в самом начале проводить свою работу при более высоких издержках, чем предпринимателю действующей фирмы. Поэтому начинающая фирма всегда имеет более высокую себестоимость продукции. Наиболее частые причины банкротства малых предприятий — это неудачи в сфере сбыта продукции, а также недостаточная компетентность и отсутствие опыта.

Высокая доля сельскохозяйственных предприятий и фермерских хозяйств связана с тем, что агробизнес сегодня это один из самых перспективных и сравнительно высокодоходный бизнес, но одновременно — высоко рискованный сектор экономики. Не углубляясь в дебри перманентных проблем отечественного сельскохозяйственного комплекса, можем назвать его три основных риска. Во-первых, это зависимость от независящих от человека погодных условий, из-за которых обещавший быть рекордным урожай может превратиться в ничто. Во-вторых, это постоянные проблемы с топливно-смазочными материалами, которые могут сорвать посевную или сбор, или все вместе. И в-третьих, это высокие ставки даже на льготные банковские кредиты, к которым все чаще вынуждены обращаться украинские предприниматели от сельского хозяйства ввиду снижающихся закупочных цен.

Вместе с тем были выявлены нарушения в ведении базы данных: количество лиц, не подавших свои личные данные в Единый реестр — 12% арбитражных управляющих.

ВЫВОДЫ

Проведенный анализ позволил сделать следующие выводы и предложения.

Большое количество арбитражных управляющих в Киеве и на Востоке Украины связано с принципом региональной концентрации финансов и производства.

Учитывая особенности становления современной экономики Украины и общей статистики банкротства, можно сделать выводы о востребованности института арбитражных управляющих.

Наблюдается снижение количества арбитражных управляющих в связи с введением новой редакции закона (примерно на 50%).

Наибольший вес специализаций арбитражных управляющих — физические лица-предприниматели и сельскохозяйственные предприятия, что соответствует данным статистики активных предприятий, что обуславливает необходимость углубления подготовки специалистов в данной сфере.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом: Закон України // Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 43. — Ст. 448.

Стаття надійшла до редакції 24 квітня 2014 року

УДК 336.6

Чепорова Г.Є.,

к.п.н., доцент, ТНУ імені В.І. Вернадського

Ногас І.Л.,

студентка, ТНУ імені В.І. Вернадського

ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛЕЙ САРМ ТА АРТ ПРИ ВИЗНАЧЕННІ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розглянуті та проаналізовані моделі ціноутворення фінансових активів. На підставі даних про котирування акцій українських та, зокрема, кримських підприємств на Українській біржі здійснена практична реалізація моделей, а саме, визначені ставки доходності для обраних акцій.

Ключові слова: інвестування, портфель цінних паперів, ризик, очікувана прибутковість.

ВСТУП

Метою сучасної теорії портфеля є розробка методів, за допомогою яких інвестор може вибрати оптимальний для себе портфель з нескінченного числа можливих. Для вирішення питання про включення кожної розглянутої акції в портфель інвестору необхідно оцінити її очікувану прибутковість і стандартне відхилення і на основі цього визначити ефективну безліч портфелів, що було запропоновано Г. Марковіцем. Задача визначення кривої ефективної безлічі може бути сильно спрощена за допомогою введення процесу формування доходу. Процесом формування доходу називаються статистичні моделі, що описують, як утворюється дохід за цінним папером. Це теорії ціноутворення фінансових активів.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою роботи є прогнозування ставок прибутковості для акцій українських та, зокрема, кримських підприємств з подальшим формуванням ефективного інвестиційного портфеля цінних паперів.

Для здійснення даної мети були поставлені і вирішені наступні завдання:

1. Вивчити основні підходи до визначення доходності цінного паперу.

2. Проаналізувати моделі ціноутворення акцій САРМ і АРТ.

3. Практично реалізувати ці моделі в пакеті MS Excel з використанням статистичних даних про котирування акцій на українських фондових біржах за 2009-2012 рр.

У статті застосовані економіко-статистичні методи збору та обробки інформації: методи наукової абстракції, індукції та дедукції, аналізу і синтезу, групування, економіко-математичне моделювання та інші методи пізнання економічних явищ, об'єктів та процесів. Для визначення ставок прибутковості акцій використовувався алгоритм У. Шарпа і С. Росса. Обробка кількісної інформації, яка отримана в перебігу дослідження, здійснювалася з використанням пакету Microsoft Office Excel 2007 та іншого програмного забезпечення.

РЕЗУЛЬТАТИ

Серед теорій ринку капіталів найбільш відомою вважається Capital Asset Pricing Model — САРМ. САРМ дозволяє прогнозувати взаємозв'язок між ризиком певного фінансового активу та його очікуваною прибутковістю. Ця залежність дозволяє отримати еталонну ставку прибутковості, якою можна скористатися для оцінки передбачуваних інвестицій.

Модель САРМ була запропонована незалежно один від одного в 1964 — 1966 рр. трьома американськими економістами — У. Шарпом, Дж. Лінтнером і Я. Моссіном. У даній моделі пояснюється взаємозв'язок, який повинен існувати між очікуваною прибутковістю і ризиком кожного цінного паперу. Вона будується з урахуванням ряду припущень, які в сумарному вигляді формуються таким чином:

1. Інвестори оцінюють портфелі, порівнюючи очікувані доходності і стандартні відхилення кожного портфеля за один період.

2. Інвестори, маючи вибір між двома ідентичними портфелями (з одним і тим же рівнем ризику), завжди виберуть той портфель, який забезпечує найбільшу доходність.

3. Всі інвестори прагнуть уникати зайвого ризику, тобто з двох ідентичних портфелів з однаковою доходністю вони завжди виберуть портфель з нижчим рівнем ризику.

4. Кожний фінансовий актив може бути розділений на необмежену кількість частин, і інвестор в змозі придбати будь-яку бажану їм частку акцій або облігацій.

5. Існують цінні папери, позбавлені будь-якого ризику — вкладання грошей в ці фінансові кошти не несе ніякого ризику і забезпечує інвестору безризикову доходність.

6. Не існує ніяких перешкод для здійснення інвесторами актів купівлі та продажу фінансових коштів: не враховуються податки і комісійні, вважається, що інвестори не несуть витрати на диверсифікацію [1].

У розглянутій моделі інвестори аналізують цінні папери і визначають структуру дотичного портфеля. У рівноважному випадку всі інвестори вибирають один і той же дотичний портфель, оскільки оцінки очікуваних доходностей цінних паперів, їх середньоквадратичних відхилень, а також величини безризикової процентної ставки повністю збігаються.

Єдиною причиною, чому інвестори віддадуть перевагу різним портфелям, це те, що вони характеризуються різними кривими байдужості. Це означає, що кожний інвестор розподіляє свої кошти серед ризикованих цінних паперів в одній і тій же пропорції, збільшуючи безризикове запозичення або кредитування з метою досягнення кращої для нього комбінації ризику і доходності. Цю властивість CAPM часто називають теоремою поділу.

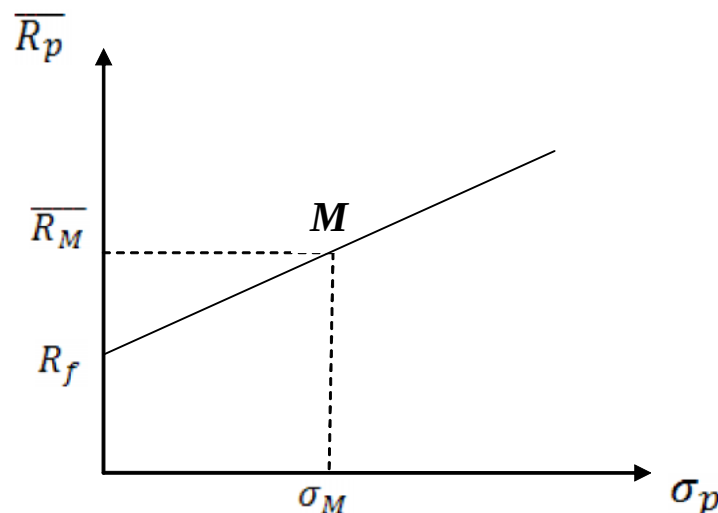

Рис. 1. Ринкова лінія ринку капіталів [1]

В умовах зроблених припущень лінія ринку капіталу (CML) буде однаковою для всіх інвесторів. Це означає, що існує тільки один портфель ризикових активів (портфель, якому відповідає точка М на рис. 1), який комбінується з безризиковим активом. Теорема поділу стверджує, що всі інвестори повинні тримати однаковий набір акцій у своїх портфелях. Отже, існує два типи можливостей інвестування: безризикові цінні папери, а також ринковий портфель звичайних акцій.

Ринковий портфель представлений всіма доступними акціями, випущеними в обіг, зважених згідно з їх ринковими вартостями. Внаслідок того, що ринковий портфель є занадто громіздким для розгляду, використовуються його заміники — ринкові індекси.

Рівняння ринкової лінії має наступний вигляд:

$$\overline{R}_p = R_f + \frac{\overline{R}_m - R_f}{\sigma_m} \times \sigma_p, \quad (1)$$

де $\overline{R}_p$ — ставка доходності ринкового портфеля;

σ_p — його середньоквадратичне відхилення;

R_f — безризикова ставка доходності;

$\overline{R}_m$ — середня доходність ринкового індексу;

σ_m — середньоквадратичне відхилення ринкового індексу [1].

Безризиковий дохід — це та частина доходу, яка закладена в усі інвестиційні інструменти. Безризиковий дохід вимірюється, як правило, за ставками державних облігацій, тому що вони практично без ризику. У випадку, якщо необхідно одержати залежність між очікуваною доходністю і ризиком для окремого цінного паперу, а не для ефективного портфеля, то необхідно врахувати коваріацію кожного цінного паперу з ринковим портфелем. При цьому за визначенням кожний цінний папір входить в ринковий портфель і вносить певну частку ризику в нього, розмір якого визначається величиною коваріації цінного паперу з ринковим портфелем. Модель оцінки прибутковості інвестиційних вкладень полягає саме в побудові прямої ринку цінних паперів.

Ринкова лінія окремого цінного паперу (SML) може бути записана в наступному вигляді:

$$\overline{R}_i = R_f + (\overline{R}_m - R_f) \times \beta_{im}, \quad (2)$$

де R_i — ставка дохідності цінного паперу i ;

b_{im} — коефіцієнт чутливості зміни дохідності цінного паперу до зміни дохідності ринкового індекса [1].

Модель CAPM часто використовується як доповнення до портфельної теорії Г. Марковіца. У практиці побудови інвестиційних портфелів, модель CAPM, як правило, використовується для вибору активів, далі вже за допомогою моделі Г. Марковіца формується оптимальний портфель.

Альтернативною моделлю, що описує процес утворення прибутковості, є модель ціноутворення, розроблена Стефаном Россом. Ця теорія відома під назвою Моделі арбітражного ціноутворення (Arbitrage Pricing Theory — АРТ). АРТ не можна назвати поширеним методом розрахунку дохідності цінного паперу, але вона має ряд переваг. АРТ описує залежність вартості активу не тільки від ринкового фактора (вартості ринкового портфеля), — що, власне, передбачає однофакторна модель оцінки капітальних активів, — але і від інших, в тому числі неринкових, факторів ризику — курсу національної валюти, вартості енергоносіїв, рівня інфляції та безробіття і т.д. Головним припущенням теорії є те, що кожен інвестор прагне використовувати можливість збільшення дохідності свого портфеля без збільшення ризику. Механізмом, що сприяє реалізації даної можливості, є арбітражний портфель.

Арбітраж — це отримання безризикового прибутку шляхом використання різних цін на однакову продукцію або цінні папери. Арбітраж, який є широко поширеною інвестиційною тактикою, зазвичай складається з продажу цінного паперу за відносно високою ціною і одночасної покупки такого ж цінного паперу (або її функціонального еквівалента) за відносно низькою ціною. Арбітражна діяльність є важливою складовою сучасних ефективних ринків цінних паперів. Оскільки арбітражні доходи є безризиковими за визначенням, то всі інвестори прагнуть отримувати такі доходи при кожній можливості.

У найбільш загальному випадку арбітражне ціноутворення описується наступною залежністю, що розглядається як множинна лінійної регресії доходу цінного паперу від k факторів ризику:

$$R_i = R_f + b_{i1}\lambda_1 + b_{i2}\lambda_2 + \dots + b_{ik}\lambda_k, \quad (3)$$

де R_i — ставка дохідності цінного паперу i ;

$\lambda_1, \lambda_2, \dots, \lambda_k$ — премія за факторний ризик;

$b_{i1}, b_{i2}, \dots, b_{ik}$ — чутливість дохідності цінного паперу i до значення факторів;

R_f — безризикова ставка дохідності [1].

Привабливість використання арбітражної теорії ціноутворення визначається її багатофакторністю. На практиці дуже рідко можна описати рух ринку лише одним фактором, отже, на ціни акцій, а значить і на їх дохідність, впливають кілька факторів. Але багатофакторність є і основним каменем спотикання для використання даної моделі на практиці, тому що незрозуміло, які чинники слід відібрати. Вибір факторів стає суто суб'єктивною процедурою і визначається інвестором. Багато дослідників дійшли висновку, що таких факторів від 3 до 5, але самі виявлені чинники були різними. В американській літературі висловлюється думка, що для кожної галузі господарства застосовні специфічні фактори. Так, наприклад, акції корпорацій комунального господарства або електроенергетики мають слабку чутливість до змін макроекономічних показників. Окремі інвестори використовують модель С. Росса з підбором своїх «власних» чинників.

На основі теоретичних даних розрахуємо ставки дохідності на основі моделей CAPM і АРТ для акцій українських підприємств. З цієї метою з усієї сукупності було обрано дев'ять акцій, що котируються на Українській біржі, розраховані їх ризик та дохідність (табл. 1).

В якості безризикової прибутковості були використані ставки за облігаціями внутрішньодержавної позики за 2009-2012 рр. (табл. 2).

Для розрахунку ставки прибутковості на підставі моделі АРТ були використані наступні показники:

1. ВВП номінальний.
2. Індекс промислових цін.
3. Обсяг випуску промислової продукції.
4. Офіційний курс гривні до долара, встановлений НБУ.

Чутливість дохідності цінних паперів до зміни значення факторів подана в табл. 3.

Згідно з даними таблиці 3, можна зробити висновок про те, що найбільший вплив на дохідність акцій має курс гривні до долару.

Таблиця 1. Дохідність і ризик акцій *

Акція	Дохідність R_p , %	Ризик σ_i , %
Алчевський металургійний комбінат (ALMK)	3,61	57,67
Авдієвський коксохімічний завод (AVDK)	3,5	58,81
Азовсталь (AZST)	20,68	94,85
Райфайзен Банк Аваль (BAVL)	1,85	54,4
Центренерго (CEEN)	11,06	46,63
МоторСіч (MSICH)	88,58	129,84
Укрнафта (UNAF)	48,24	120,93
Кримський содовий завод (KSOD)	1,97	20,3
Кримхліб (KRHLB)	6,28	23,7

* Розраховано авторами на підставі [2]

Таблиця 2. Ставки доходності ОБГП за 2009-2012 рр.*

	Середньозважена дохідність ОБГП:
2009	12,21%
2010	10,39%
2011	9,17%
2012	12,94%
Середня	11,08%

* Розраховано на підставі [3]

На основі рівнянь CAPM і АРТ було визначено ставки доходності для акцій. Результати подані у таблиці 4.

Таким чином, в результаті розрахунків були отримані значення очікуваної прибутковості для українських підприємств різних галузей.

Ставки, отримані за допомогою моделі CAPM, варіюються від 7% до 27,45%. Результати розрахунків ставок в

Таблиця 3. Чутливість доходності цінного паперу до значення факторів *

Емітент	1. ВВП номінальний	2. Індекс промислових цін	3. Обсяг випуску промислової продукції	4. Офіційний курс гривні до долара
ALMK	-0,06898	0,0739	0,02847	0,223008
AVDK	-0,09456	0,063678	-0,0309	0,267898
AZST	-0,08324	0,025242	-0,08703	0,211625
BAVL	-0,07464	0,065278	0,011207	0,20633
CEEN	-0,09765	0,082409	0,003119	0,282654
MSICH	-0,06045	0,018431	-0,06208	0,151319
UNAF	0,014767	0,040525	0,098161	0,010065
KRHLB	0,258585	0,269399	0,797067	0,006564
KSOD	0,191569	0,344616	0,904534	0,033582

* Розраховано авторами

Таблиця 4. Ставки доходності акцій українських підприємств, отримані на основі моделей CAPM і АРТ *

Емітент	Очікувана доходність на основі моделі CAPM	Очікувана доходність на основі моделі АРТ
ALMK	19,74%	11,4%
AVDK	19,37%	11,7%
AZST	22,54%	11,8%
BAVL	18,99%	11,4%
CEEN	17,98%	11,6%
MSICH	27,45%	11,6%
UNAF	25,27%	10,7%
KRHLB	10,17%	11,26%
KSOD	7%	11,19%

* Розраховано авторами

моделі АРТ показали, що на курс акцій найбільший вплив має курс валют, інші фактори не впливають на дохідність. Необхідно відзначити, що різниця між значеннями прибутковості акцій в моделі АРТ знаходиться, в середньому, на рівні 11,5%.

ВИСНОВКИ

Таким чином, для визначення доходності цінного паперу необхідно більш ретельно відбирати фактори і при їх відборі орієнтуватися на особливості галузі, в якій працює підприємство. При цьому модель стає досить трудомісткою, що ставить під сумнів необхідність використання даної моделі ціноутворення.

Отримані ставки доходності можуть бути використані безпосередньо керівниками аналітичних відділів інвестиційних компаній, приватними інвесторами і т.д.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Шарп У.Ф. Инвестиции / У.Ф. Шарп, Г.Дж. Александер, Дж.В. Бэйли; пер. с англ. — М.: ИНФРА-М, 2001. — XII, 1028 с.
2. Итоги торгов на Украинской бирже / Українська біржа — 01.04.2013. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ux.ua/ru/marketdata/marketresults.aspx>
3. Статистичні матеріали // Бюллетень Національного банку України — 2013. — №9 (246). — 183 с. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/categorycat_id=58127

Стаття надійшла до редакції 2 травня 2014 року

УДК 338.48

Копачева Е.И.,
ассистент, ТНУ имени В.И. Вернадского

ЭКОНОМИКО-МАТЕМАТИЧЕСКОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ И ПРОГНОЗИРОВАНИЕ ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ ТУРИСТСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье исследуются научно практические подходы к моделированию и прогнозированию финансовой устойчивости туристских предприятий. Разработана алгоритмическая структура оценки и прогнозирования финансовой устойчивости туристского предприятия.

Ключевые слова: финансовая устойчивость, оценка, прогнозирование, тип финансового состояния.

ВВЕДЕНИЕ

В современных условиях функционирования туристских предприятий возрастает количество дестабилизирующих факторов, влияющих на их деятельность: ослабление государственной поддержки, нестабильность социально-экономического развития государства в целом, политическая ситуация в мире, сезонность и прочие. Это способствует снижению финансовой устойчивости, эффективности их деятельности, что негативно сказывается на платежеспособности и в отдельных случаях приводит к банкротству. Управление финансовой устойчивостью является крайне важной и актуальной проблемой, как для отдельного туристского предприятия, так и для рекреационного комплекса в целом.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧИ

Анализ научных исследований по проблемам управления и прогнозирования финансовой устойчивости туристских предприятий, позволил сделать вывод, что стратегические и тактические решения принимаются финансовыми менеджерами несвоевременно. Управление финансовой устойчивостью не предусматривает элемент прогноза, а мероприятия проводятся после того, как туристское предприятие утрачивает устойчивость, входит в состояния кризис и банкротства. Для того чтобы избежать подобных ситуаций, обнаружить пробелы в своей деятельности и потенциальные возможности для осуществления эффективного управления и предупреждения менеджеров об опасных ситуациях для туристского бизнеса, получения объективной оценки финансовой устойчивости предприятий, необходимо постоянно проводить мониторинг и планирование финансовой устойчивости и финансово-хозяйственной деятельности.

Таким образом, целью исследования является разработка алгоритма оценки и прогнозирования финансовой устойчивости туристского предприятия

РЕЗУЛЬТАТЫ

Методика выбора стратегии, ведущей к повышению уровня финансовой устойчивости туристского предприятия, базируется на оценке и прогнозировании финансовой устойчивости предприятия. Реализация возможного прогнозного сценария опирается на доступные варианты инновационных решений и сопутствующие им риски [2; 3; 4]. Динамика происходящих и прогнозируемых процессов в данной методике играет центральную роль. При этом необходимо использовать практические алгоритмы решения проблемы прогнозирования будущего поведения динамических систем по массиву предшествующих наблюдений. Из существующих методик обработки временных рядов, позволяющих определить важнейшие характеристики динамических систем, выбираем подходы, в которых для описания динамики необходимо меньшее количество переменных, чем в общем случае или чем для полного, глобального описания.

Практика применения разработанной методики оценки и прогнозирования финансовой устойчивости содержит следующие основные блоки:

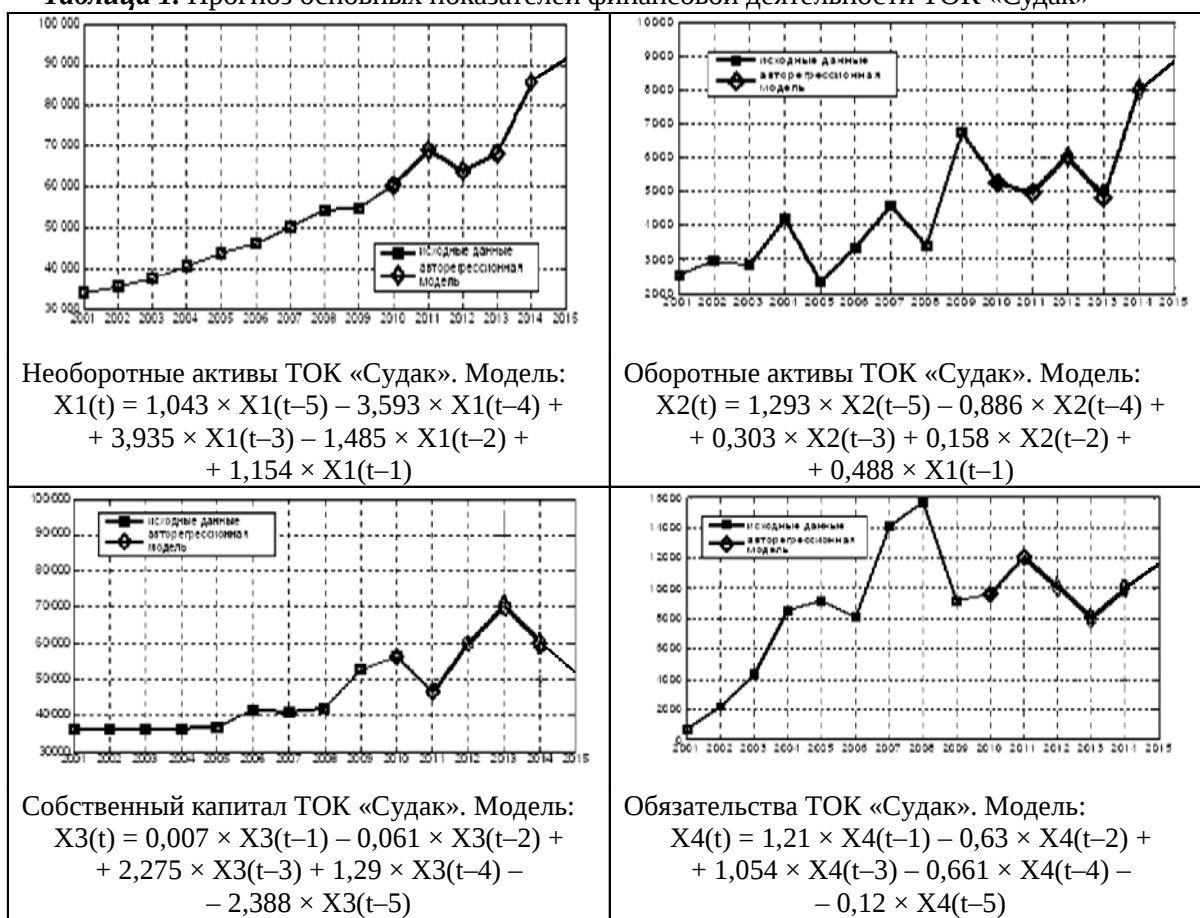
Блок 1. Комплексная оценка финансовой устойчивости туристского предприятия, которая позволяет оперативно, достаточно объективно и в полной мере определять степень финансового состояния, ввиду многоаспектности данной категории и ее важности для функционирования современного туристского предприятия. Основные этапы комплексной оценки финансовой устойчивости: 1) анализ бухгалтерской отчетности предприятия с помощью горизонтального и вертикального анализа, анализа имущественного состояния предприятия; 2) оценка абсолютных и относительных показателей финансовой устойчивости; 3) оценка ликвидности, платежеспособности предприятия; 4) оценка деловой активности; 4) оценка рентабельности предприятия.

Блок 2. Анализ временных рядов и прогнозирование прибыли предприятия. Отчетные (статистические) данные, характеризующие деятельность предприятия, представляют собой временные ряды. Извлечение из большого набора данных необходимой информации базируется на анализе рядов, выделении главных компонент (уменьшении размерности признакового пространства) [1], построении моделей [2].

Данный процесс может быть реализован на основе: а) простого динамического анализа; б) многофакторного регрессионного анализа, который является распространением простого динамического анализа на многомерный случай; в) анализа с помощью авторегрессионных зависимостей.

На примере туристского предприятия ТОК «Судак» проведен прогноз основных показателей финансовой деятельности (табл. 1). На основе данных аналитического баланса проводился анализ главных компонент с целью выявления наиболее «влиятельные показатели», то есть рассчитывались: матрица коэффициентов главных компонент, матрица факторных нагрузок, собственные значения и доли дисперсии вносимой каждой из компонент.

Таблица 1. Прогноз основных показателей финансовой деятельности ТОК «Судак» *

* Составлено автором на основе проведенных расчетов

Кривая прогноза указывает на то, что, как и при исходных данных, необоротные активы будут увеличиваться с каждым годом, что является обоснованным с учетом отраслевой особенности предприятия. В связи с этим предприятию следует разрабатывать стратегию по модернизации основных средств и внедрению инновационных мероприятий.

Оборотные активы подвержены постоянным изменениям и в прогнозном варианте эта тенденция сохраняется. Для стабилизации этой ситуации необходима разработка эффективной стратегии управления запасами и дебиторской задолженности предприятия. Состояние собственного капитала было стабильным с 2001 по 2009 гг. Но прогноз показал сильное увеличение в 2013 г. и спад в 2014 г., что потребует привлечения заемных средств. Авторегрессионная модель обяза-

тельств, подтверждает выводы сделанные по прогнозу собственного капитала предприятия. К концу прогнозного периода предприятию потребуется привлечение кредитов.

На основе исходного временного ряда прибыли строим авторегрессионную модель по методу наименьших квадратов с последующим ее использованием для получения прогноза на 2015 г.

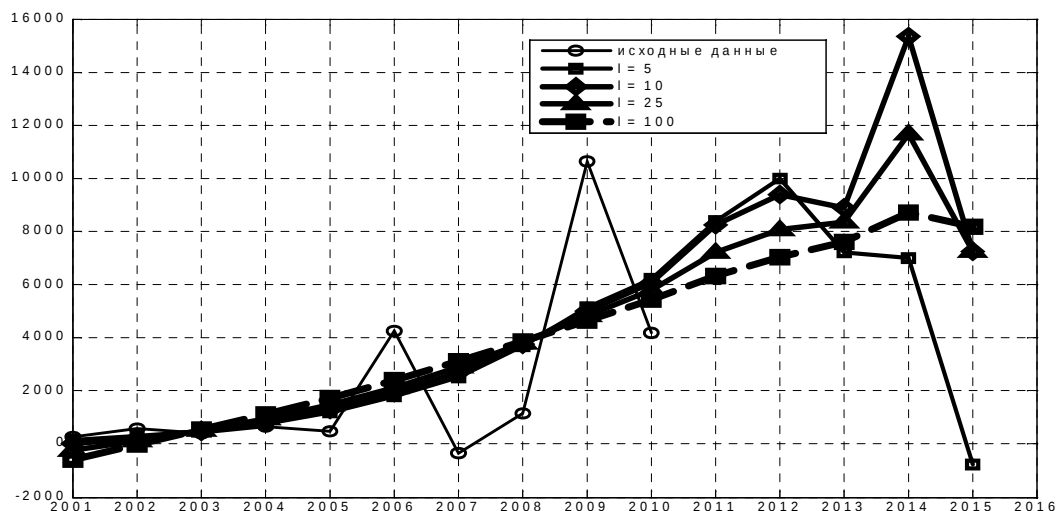

Рис. 1. Прибыль ТОО «Судак», рассчитанная по авторегрессионным моделям со сглаживанием при различных значениях параметра l (Составлено автором на основе проведенных расчетов)

Модели, отвечающие разным параметрам регуляризации l задают пессимистический вариант события ($l = 5$), оптимистический ($l = 10$) и сглаженные-средние.

Блок 3. Определение типа финансовой устойчивости предприятия с выбранным горизонтом прогнозирования. Основой методики оценки и прогнозирования финансовой устойчивости является модель финансовой устойчивости предприятия, учитывающая ретроспективные и прогнозные данные. Количественное обоснование критерия отнесения финансового состояния предприятия к различным типологическим группам: сильно неравновесного финансового состояния; слабо неравновесного финансового состояния; устойчивого (стационарного) финансового состояния может базироваться на представлении финансового состояния предприятия в каждый момент времени в виде динамической системы, которая реализует как устойчивые, так и хаотические режимы (предвестники кризисных явлений). Для практических расчетов следует применять R/S анализ [5].

Показатель S в таблице 2 представлен для двух значений эмпирического параметра $a = 1$ и $a = 0,5$. $S = 0,85$ для 2004–2006 гг. свидетельствует об устойчивом снижении прибыли и требует срочных мер противодействия, как и в период 2013–2015 гг. Из полученных расчетов следует острая необходимость в организации сбора данных с понедельной или месячной периодичностью, а для долгосрочных прогнозов — с поквартальной.

Блок 4. Варианты выбора стратегии развития и оценки возможных рисков. Диагностика существующего состояния туристского предприятия, согласно блоку 3, является лишь частью процесса моделирования финансовой устойчивости предприятия. Определение устойчивости по ретроспективным данным, полученным на основании прогноза (блок 2), позволяют судить о будущем состоянии. Но необходим набор инновационных вариантов стратегий развития (с учетом всех инновационных решений для всех структурных элементов предприятия и всех процессов) с критерием их оценки и учетом вклада в прогнозные данные. А также оценка необходимых для этого ресурсов и возможных рисков. Каждое предприятие готовит такие решения с учетом особенностей и возможностей предприятия. Выбор управленческих решений будет существенно зависеть от качества таких инноваций.

Блок 5. Принятие управленческих решений по выбору стратегии повышения финансовой устойчивости туристского предприятия. Выбор управленческих решений по укреплению финансовой устойчивости определяется с помощью комплексной оценки устойчивости (блок 1), прогнозных данных (блок 2) и по типу финансового состояния предприятия (блок 3).

Таблица 2. Расчеты величин R/S анализа для предприятия ТОК «Судак» *

	Набор 1				Набор 2				Набор 3				Набор 4			Набор 5		
	2001	2002	2003		2004	2005	2006		2007	2008	2009		2010	2011	2012	2013	2014	2015
Прибыль	254,9	585,1	402,6		653,9	463,8	4243,9		-345,1	1154	10641		4188	8383,1	9999,3	7229	7014,5	-758,8
Среднее значение	414,2				1787				3816				7523			4494,9		
Стандартное отклонение	135,05				1738,9				4864,2				2449			3715,9		
Накопленное отклонение	-159,3	11,6	0		-1133,3	-2456,7	0		-4161,7	-6824,4	0		-3335,5	-2475,8	0	2734,1	5253,7	0
Размах накопленного отклонения	170,9				2456,7				6824,4				3335,5			5253,7		
Нормированное отклонение	1,2654				1,4128				1,403				1,3619			1,4138		
Логарифм нормированного отклонения	0,2354				0,3456				0,3386				0,3089			0,3463		
Логарифм числа периодов	1,0986				1,0986				1,0986				1,0986			1,0986		
Показатель	$a = 1$				0,2143				0,3082				0,2812			0,3152		
	$a = 0,5$				0,5806				0,8351				0,7618			0,8541		

* Составлено автором по данным предприятия

Случай сильно неравновесного финансового состояния S (в окрестности 0,5), указывает на случайный ряд, события случайны и некоррелированы. При получении такого значения, делается вывод, что финансовая система предприятия находится в критической точке. Поведение предприятия хаотичное, предсказать с достаточной долей вероятности маловероятно. Критическая точка является индикатором перехода от одного типа финансового состояния к другому, поэтому при $S = 0,5$ у предприятия наступает лучшее время для осуществления стратегических преобразований, например, начала инвестиционного процесса, эффективными будут мероприятия реструктуризации части активов, либо всего предприятия, возможно осуществление процедур банкротства. При получении прогноза динамики финансовой системы в диапазоне $0,4 \leq S \leq 0,6$ рациональным действием будет разработка финансовой стратегии и внедрение соответствующих инновационных мероприятий, кардинально меняющих финансовое состояние предприятия.

В случае слабо неравновесного финансового состояния проводятся тактические мероприятия по увеличению прибыли и совершенствованию организации, эволюции финансов предприятия, так как диапазон $0 \leq S < 0,4$ соответствует антиперсистентным рядам динамики финансовой системы. Это означает, что если финансовая система предприятия демонстрировала рост в предыдущий период, то в следующем периоде прогнозируется спад. И наоборот, если шло снижение, то вероятен близкий подъем. Устойчивость такой антиперсистентной динамики зависит от того, насколько S близко к нулю. Чем ближе значение S к нулю, тем ряд более изменчив, или волатилен, чем ряд случайный, так как состоит из частых спадов и подъемов. Например, если у предприятия тренд прибыли возрастал, при получении значения S в данном диапазоне это означает, что у предприятия вероятны убытки. Следовательно, даже при положительном тренде прибыли и значении $0 \leq S < 0,4$, необходима корректировка оперативных финансовых планов предприятия и финансовой тактики.

При $0,6 < S \leq 1$ тип движения финансовой системы предприятия персистентный (трендоустойчивые ряды), финансовое состояние предприятия устойчивое (стационарное). Это означает, что если динамический ряд финансовой системы возрастает (убывает) в предыдущий период, то, вероятно, что по прогнозу он будет сохранять эту тенденцию какое-то время в будущем. Трендоустойчивость поведения, или сила персистентности увеличивается при приближении S к единице. Чем ближе S к 0,6, тем более зашумлен динамический ряд финансовой системы и тем менее выражен его тренд. При получении значения S в данном диапазоне и положительной динамике прибыли можно сделать вывод, что финансовая система предприятия устойчива. Если предприятие было прибыльным, и по расчетам финансовая устойчивость предприятия и получение прибыли по прогнозу сохраняются в будущем, следовательно, рациональным будет решение следовать разработанным финансовым планам предприятия, а внедрения дополнительных управленческих решений не требуется. При отрицательной динамике прибыли и значении S в диапазоне $0,6 < S \leq 1$ финансовое состояние предприятия также можно охарактеризовать как устойчивое (стационарное), однако, предприятие по прогнозу будет устойчиво убыточным. В таком случае необходима корректировка финансовых планов и принятие стратегических решений, позволяющих предприятию революционно, кардинально перестроить финансовую систему предприятия.

Для обеспечения достоверного анализа и прогноза необходим целостный подход с представлением лицу, принимающему решение, всех данных, полученных согласно разработанной методике в соответствии с алгоритмом, представленным на рис. 2.

ВЫВОДЫ

Методический подход к прогнозированию финансовой устойчивости базируется на методике оценки и прогнозирования финансовой устойчивости предприятия, позволяющей формировать рекомендации по стратегии и тактике финансового развития предприятия в зависимости от прогноза финансового состояния в соответствии с блоками 1–5. Приведенные расчеты в соответствии с разработанной методикой отвечают цели исследования, выполнены в полном объеме, подтверждают возможность реальной применимости методики оценки и прогноза финансовой устойчивости туристского предприятия.

На основании проведенного анализа можно сделать следующие выводы:

1. Показатели деятельности туристских предприятий обладают хаотическим характером.
2. Для прогнозирования показателей финансовой устойчивости необходимо использовать комплекс моделей.

Рис. 2. Алгоритмическая структура оценки и прогнозирования финансовой устойчивости туристского предприятия (Составлено автором)

3. Результаты могут использоваться при разработке сценариев развития и для принятия стратегических управленческих решений как часть системы поддержки принятия решений по повышению финансовой устойчивости.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Айвазян С.А. Прикладная статистика и основы эконометрики / С.А. Айвазян, В.С. Мхитарян. — М.: ЮНИТИ, 1998. — 1024 с.
2. Гесць В.М. Моделі і методи соціально-економічного прогнозування / В.М. Гесць, Т.С. Клебанова, О.І. Черняк та ін. — Х.: ВД «ІНЖЕК», 2008. — 396 с.
3. Згуровський М.З. Методика побудови сценаріїв розвитку України з використанням SWOT-аналізу / М.З. Згуровський, К.В. Переверза // Системні дослідження та інформаційні технології. — 2009. — №2. — С. 7–17.
4. Згуровський М.З. Глобальное моделирование процессов устойчивого развития / М.З. Згуровський, А.Д. Гвишиани. — К.: Політехніка, — 2008. — 348 с.
5. Петерс Э. Фрактальный анализ финансовых рынков: Применение теории Хаоса в инвестициях и экономике / Э. Петерс. — М.: Интернет-трейдинг, 2004. — 304 с.

Стаття надійшла до редакції 14 травня 2014 року

УДК 330.15

Рюміна Є.Л.,
асистент, БУМіБ

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНИХ СТРУКТУР В РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНІЙ СФЕРІ

У статті розглядаються та аналізуються інноваційні структури розвитку підприємств в рекреаційно-туристичній сфері. Розглянуто понятійний апарат інноваційної діяльності. Представлена класифікація інноваційних структур, а також відмінність цих структур від інших підприємств і організацій. Проаналізовано такі інноваційні структури, а саме: рекреаційно-туристичний кластер; курортополіси; рекреаційний науково-технологічний парк; рекреаційні парки; туристичні або рекреаційно-туристичні зони. У висновку автор звертає увагу, що існує багато невирішених проблем, які пов'язані із створенням, розробкою і функціонуванням інноваційних структур.

Ключові слова: інновація, інноваційні структури, рекреаційно-туристичний кластер, курортополіс, рекреаційний науково-технологічний парк, рекреаційно-туристична зона.

ВСТУП

Глобальні трансформаційні процеси, що відбуваються в нашій країні потребують створення нових відповідних організаційно-економічних форм господарювання підприємств усіх галузей. Рекреаційно-туристична сфера в наш час також потребує реформації всієї галузі, а особливо використання інноваційних форм розвитку, які б забезпечили зростання конкурентоспроможності усіх учасників туристичного бізнесу.

Але існують невирішені проблеми, які пов'язані зі створенням, розробкою та функціонуванням інноваційних структур. Насьогодні ми маємо лише теоретичні підґрунтя існування таких структур в нашій країні, тому проблема використання таких форм господарювання є досить актуальною.

Проблемами впровадження та функціонування інноваційних структур та інновацій в рекреаційно-туристичній сфері займаються такі вчені як: Д. Стеченко, М. Долішній, В. Пила, О. Стороженко, С. Соколенко, Н. Коніщева, В. Квартальнов, В. Новіков, В. Кифяк, Л. Черчик та інші.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета статті: розглянути та проаналізувати інноваційні структури розвитку підприємництва у рекреаційно-туристичній сфері.

РЕЗУЛЬТАТИ

Наша держава має достатній рекреаційно-туристичний потенціал, який не використовується на повну потужність. Тому для зміни ситуації необхідно створити такі умови розвитку цього бізнесу, аби ми мали можливість бути конкурентоспроможними як на вітчизняному, так і на світовому ринку, створювати якісний туристичний продукт, а досягнути цього ми можемо лише завдяки впровадженню та поширенню інновацій у рекреаційно-туристичній сфері.

Слово «інновація» походить від англійського «innovation», що значить введення нового, відновлення, нововведення, а слово «новація» походить від латинського «novatio» — оновлення, зміна. Тому відповідно до походження вважається, що новація — це продукт інтелектуальної діяльності людей, результат досліджень у будь-якій сфері людської діяльності, спрямований на підвищення ефективності виконання робіт. Новацією можна вважати відкриття, винаходи, ноу-хау, патенти, товарні знаки, нові методики, стандарти, результати маркетингових досліджень, тобто новинки, які ще не є втіленими у життя.

На відміну від новацій, інновація — це кінцевий результат інноваційної діяльності, що отримав втілення у вигляді нового чи вдосконаленого продукту, нового чи вдосконаленого технологічного процесу, що використовується в практичній діяльності, або нового підходу до соціальних послуг.

Тобто, інновацією вважається кінцевий результат впровадження в практичну діяльність продуктів інтелектуальної праці — новацій, що призводить до створення цілком нового або оновленого за своїми властивостями продукту, технології, способу виробництва, організаційних форм, методів управління, а в результаті — до отримання економічного, соціального та інших видів ефекту [1, с. 46].

Новіков В.С. досліджуючи інновації в туризмі додає, що інновація це новий продукт, нове явище або дія на ринку (підприємстві), яка має за мету привабити споживача, задовольнити його потреби та одночасно принести дохід підприємцю [2].

Квартальнов В.О. вважає що інновація, як процес або як продукт, може стати однією з головних статей доходу підприємства, здійснюючи вплив на збільшення його прибутку [3].

Загальним в наведених визначеннях, є те, що під інновацією розуміють нововведення, які задовольняють вимоги споживачів, в нашому випадку туристів, і збільшують фінансові результати діяльності підприємств, що їх впроваджують.

У сучасній економіці роль інновацій значно зросла. Це викликано тим, що в економіці інновації є методом конкуренції, оскільки інновація веде до зниження собівартості, цін і зростання прибутку, до створення нових потреб, до надходження грошових коштів, до підвищення іміджу (рейтингу) виробника нових продуктів, до виходу і насичення нових ринків, у тому числі і зовнішніх.

Інновація як процес або як продукт чи послуга може стати однією з головних статей доходу підприємства, надаючи істотний вплив на збільшення прибутку.

Низька національна інноваційна здатність — на сьогодні це досить велика проблема для України у всіх сферах діяльності. Саме в цей час в Україні нова влада повинна обрати інноваційний шлях розвитку. Останнім часом багато науковців використовують термін інноваційна економіка.

На сучасному етапі розвитку підприємницької діяльності все більше уваги приділяють інноваційним структурам, які об'єднують дослідження, розробки та виробництво. Матеріальною базою інноваційної структури є територія з розвиненою господарською, виробничою і соціальною інфраструктурою, об'єкти якої орієнтовані на масове впровадження нових технологій, машин, матеріалів.

При класифікації інноваційних структур можна виділити такі їх види [4, с. 36]:

- парки (технопарки, агротехнопарки, інноваційні, рекреаційні, наукові парки тощо);
- інкубатори (інноваційні, технологічні, інкубатори інноваційного бізнесу тощо);
- центри (технологічні, інноваційні, територіальні тощо);
- поліси (технополіси, курортотоліси, рекреаційні зони, адміністративні райони інтенсивного науково-технічного розвитку тощо);
- фонди (державні, регіональні, місцеві, галузеві, приватні інноваційні, фонди активізації нових ідей тощо);
- кластерні структури.

Відмінність інноваційних структур від інших підприємств і організацій полягає в тому, що до складу органів державного управління і розвитку інноваційних структур входять базова організація і науково-технічна рада.

Ефективне використання рекреаційно-туристичного потенціалу нашої країни все частіше пов'язується зі створенням та функціонуванням рекреаційно-туристичних кластерних структур.

Об'єднання підприємств у кластерні структури забезпечує підвищення рівня інноваційності та конкурентоспроможності на ринку. На нашу думку, рекреаційно-туристичні кластери — не лише один з найкращих шляхів активізації підприємницької діяльності, а й ефективна форма комплексного використання природно-рекреаційного потенціалу регіону. Основними мотивами створення рекреаційно-туристичного кластеру є сукупність сприятливих соціально-економічних, географічних факторів, різноманітних природних рекреаційних ресурсів та об'єктивна необхідність ефективного їх використання для задоволення рекреаційних потреб і вирішення нагальних проблем, основні з яких — загальний низький рівень рекреаційного сервісу, обмеженість спектру спеціальних рекреаційних та побутових послуг, сезонність у роботі, комплектування рекреаційно-туристичних закладів кваліфікованим обслуговуючим персоналом, нестача фахівців, менеджерів невикробничої сфери.

Учасниками рекреаційно-туристичного кластеру мають бути не лише туристичні, санаторні, відпочинкові заклади, а й сільськогосподарські фермерські господарства, заклади громадського харчування, транспорту, зв'язку, наукові установи, навчальні заклади, консалтингові фірми, банки, готельні господарства, індивідуальні сільські садиби, які забезпечували б розвиток агротуризму, державні органи влади та органи місцевого самоврядування, громадські структури, оскільки офіційне визнання важливості цієї справи забезпечить підтримку та підвищить репутацію самої діяльності [5].

Одним із суб'єктів рекреаційно-туристичного кластеру може бути така інноваційна структура як курортотоліс. Неодноразово обґрунтовувалась науковцями доцільність формування в Україні курортотолісів. Це дієва форма організації використання курортного потенціалу певних територій та експлуатації спеціальних рекреаційних ресурсів. Прикладом досвіду функціонування таких утворень є СЕЗ «Курортотоліс Трускавець». З метою значного покращення якості і обсягів санаторного-курортного оздоровлення населення, прискорення реформування курортної галузі та розвитку туризму, забезпечення росту інноваційної та інвестиційної діяльності, концентрації

матеріальних і фінансових ресурсів, вирішення проблем збереження унікальної гідромінеральної бази Карпат та її ефективного використання в умовах ринку створена спеціальна економічна зона туристсько-рекреаційного типу «Курортполіс Трускавець» (Закон України «Про спеціальну економічну зону туристсько-рекреаційного типу «Курортполіс Трускавець» набрав чинності з 1 січня 2000 року).

Ще одним суб'єктом рекреаційно-туристичного кластеру може бути така інноваційна структура як рекреаційний науково-технологічний парк. Аналогів такої структури в Україні ще немає. Науково-технологічний парк – це комплекс дослідних інститутів, лабораторій, дослідних заводів, створених на заздалегідь підготовлених територіях навколо великих університетів з розвинутою інфраструктурою. Головним елементом який використовується при їх будівництві є інкубатор. Це центр який реалізує спеціалізований набір інноваційних послуг. Науково-технологічні парки є доволі дорогими об'єктами інвестування. Самоокупність настає через досить тривалий час. Орієнтовно технопарки починають приносити прибуток через деякий час.

На територіях регіонів з великим скупченням земель рекреаційного призначення доцільно створювати рекреаційні парки, які покликані забезпечити потреби у відпочинку на основі комплексного освоєння природно-рекреаційного потенціалу регіону. По-суті, це окремі господарські комплекси, створені на основі єдності економічних інтересів, природно-ресурсних, екологічних, соціально-економічних умов регіону для проведення скоординованої рекреаційної та природоохоронної діяльності з використанням власних оздоровчих, відпочинкових технологій та методик.

Туристичні або рекреаційно-туристичні зони — зони, які створюються на основі значного природно-рекреаційного та історико-культурного потенціалу з метою його ефективного використання і збереження. Головна мета заснування туристичних зон передбачає: максимально ефективне використання природно-ресурсного потенціалу, його прибуткову експлуатацію, зберігання та обслуговування, стимулювання зростання доходів від туризму та рекреації, прискорення соціально-економічного розвитку території, зміну структури регіонального господарства.

ВИСНОВКИ

Таким чином, розвиток інноваційної інфраструктури рекреаційно-туристичної сфери, а саме мережі кластерних структур, курортполісів, рекреаційних парків, туристичних зон та ін., є важливим питанням при визначенні інноваційної стратегії регіонів та країни. Кризова ситуація в якій перебувають наші підприємства, а саме рекреаційно-туристичної сфери потребують нагального вирішення проблем пов'язаних зі створення, розробки, функціонування інноваційних структур. Адже на сьогодні ми маємо лише теоретичні підґрунтя існування таких структур в нашій країні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Економіка і організація інноваційної діяльності: Навч. посіб. / М.А. Йохна, В.В. Стадник. — Київ: «Академія», 2005. — 192 с.
2. Новиков В.С. Инновации в туризме / В.С. Новиков. — М.: ИЦ «Академия», 2007. — 208 с.
3. Квартальнов В.А. Менеджмент туризма / В.А. Квартальнов. — М.: «Финансы и статистика», 2005. — 56 с.
4. Стеченко Д.М. Інноваційні форми регіонального розвитку: Навч. посіб. / Д.М. Стеченко. — К.: Вища школа, 2002. — 254 с.
5. Соколенко С.И. Развитие туристическо-рекреационных кластеров: региональная инициатива Украины / С.И. Соколенко // Регион: Восток-Запад. — 2004. — №2 (7). — С. 215-219.
6. Черчик Л.М. Передумови формування рекреаційних кластерів / Л.М. Черчик // Інформатизація рекреаційної та туристичної діяльності: Перспективи культурного та економічного розвитку. Праці Другого Міжнародного Конгресу. — Трускавець, 2003. — С. 110-113.

Стаття надійшла до редакції 5 травня 2014 року

УДК 343.97:343.37

Меженський А.О.,
магістрант, ННІП ЛДУВС імені Е.О. Дідоренка

БОРЮТЬБА З ЕКОНОМІЧНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ — ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті розглядається економічна злочинність як одна із загроз і боротьба з якою є важливим фактором у забезпеченні фінансової безпеки держави в умовах глобалізації. Розглядається найважливіший елемент економічної безпеки країни в сучасних умовах — фінансова безпека, сутність якої полягає у формуванні стійких фінансових потоків держави. За існуючої стратегії і рівні боротьби з економічними злочинами, поява корупційних верств суспільства, нездатність населення протистояти злочинності — все це призведе до затяжного економічного кризи. Боротьба з економічною злочинністю виходить за рамки правоохоронних заходів. Вона потребує кардинальної зміни підходів до фінансової безпеки всього суспільства і єдиної програми фінансової безпеки держави. У зв'язку з цим проведено аналіз літературних джерел, в яких висвітлювалися різні аспекти причин та умов, що сприяють здійсненню економічних злочинів, у тому числі і злочинів у сфері забезпечення фінансової безпеки в Україні. У роботі обґрунтовується важливість боротьби з транснаціональною та національною злочинністю в державі в умовах глобалізації.

Ключові слова: фінансова безпека держави, загроза фінансовій безпеці, економічна злочинність, глобалізація.

ВСТУП

В економічній науці донедавна такі поняття як «економічна безпека» та «фінансова безпека» практично не використовувалися і не привертати уваги вітчизняних науковців і практиків. Більшість досліджень, що проводилися, характеризувалися безсистемністю, вибірковою і незваженим підходом до розкриття окремих аспектів забезпечення економічної безпеки, та її найважливішої складової — фінансової безпеки, без якої практично неможливо вирішити жодне із завдань, що стоять перед державою.

Розвиток глобалізації світу, який зараз спостерігається, є закономірним процесом і він не є стихійним, а спрямовується та керується індустріально розвинутими країнами, які отримують від нього найбільші вигоди.

Глобалізація — це складний багатогранний процес, який поширюється на всі явища суспільного розвитку і пов'язаний з поглибленням інтернаціоналізації світової економіки, зростанням взаємозалежності національних держав, зумовлених прискореним рухом міжнародних переміщень товарів, послуг, капіталу, високих технологій тощо [1].

Але ж глобалізація має як позитивні, так і негативні, криміногенні і антикриміногенні властивості і на думку фахівців криміногенність її домінує. Україна, яка долучилась до глобалізаційних процесів, повинна заздалегідь готуватися до протидії негативним і криміногенним факторам глобалізації.

На початку ХХІ ст. глобалізація фінансової сфери, що проявляється у розвитку ринку євровалют, системі транснаціональних банків, формуванні розгалуженої мережі офшорів і глобальних комп'ютерних мереж, які забезпечують миттєві переміщення капіталів, створює можливість руйнування навіть стійких економічних систем, зумовлюючи адекватні політичні зміни. Передчуття негативних наслідків глобалізації призвело до розробки у багатьох країнах світу концепцій національної безпеки, базовими елементами яких стали економічна та фінансова безпека.

В останнє десятиліття в полі зору світової спільноти опинилася така загроза фінансовій безпеці, як транснаціональна злочинність, масштабною формою існування якої слугує економічна основа. Підвищена зацікавленість до дослідження цього феномена визначена її розмахом і розміром заподіяваних збитків. Наприклад, за даними Міжнародного валютного фонду, щорічний обсяг міжнародних економічних злочинів сягає 5% від світового ВВП, що 2011 року становило 3,15 трильйонів доларів [2]. Питання боротьби з економічною злочинністю з метою забезпечення фінансової безпеки є важливими для кожної країни. Це підтверджує актуальність теми даної публікації.

Фінансова безпека є найважливішою умовою ефективної фінансової політики, в основі якої повинні бути глибокі теоретичні розробки. Нині комплексний підхід до виявлення негативних чинників, що впливають на фінансову безпеку, і запобігання несприятливим наслідкам їх дії розвинений недостатньо. У зв'язку з цим аналіз впливу різних чинників на забезпечення фінансової безпеки держави є актуальним завданням.

Формування і практична реалізація дієвого механізму забезпечення фінансової безпеки передбачають, перш за все, з'ясування суті цього поняття, визначення факторів, що впливають на стан фінансової безпеки.

В Україні і за кордоном дослідженню проблеми забезпечення фінансової безпеки держави присвячені роботи О.І. Барановського, В.В. Бурцева, О.Д. Василика, М.Ю. Дмитрієва, М.М. Єрмошенко, Я.А. Жаліло, Н.П. Капустіна, Е.Н. Кондрат, О.Ф. Новикова, Є.А. Олейніков, Г.А. Пастернак-Таранушенко та інших.

Більшість науковців вважає, що фінансова безпека держави — багатопланове поняття, яке визначається конкретними показниками функціонування економічної системи держави за певний проміжок часу. Крім того, акцентується увага на тому, що фінансова безпека — це такий стан бюджетної, грошово-кредитної, банківської, валютної системи та фінансових ринків, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних загроз, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання.

Значна увага науковців в дисертаційних дослідженнях, монографіях, наукових статтях приділяється окремим науковим проблемам забезпечення фінансової безпеки держави, але питання негативного впливу економічної злочинності як національної, так і транснаціональної на фінансову безпеку держави, досліджено на сьогоднішній день недостатньо, що також підтверджує актуальність даної публікації.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета даної статті полягає в тому, щоб обґрунтувати те, що економічна злочинність повинна розглядатися як одна з загроз і боротьба з нею є важливим фактором у забезпеченні фінансової безпеки держави в умовах глобалізації, сформулювати основні напрямки боротьби з цим негативним явищем та залучити до обговорення цієї важливої проблеми молодих вчених та фахівців.

РЕЗУЛЬТАТИ

Найважливішою тенденцією сучасного соціально-економічного розвитку є глобалізація. Взаємозалежність окремих національних господарств досягла рівня, при якому виник якісно новий феномен — світова, або глобальна, економіка. Процес глобалізації торкнувся всіх сфер економічних стосунків, змінивши їх кількісні та якісні параметри [3]. Незважаючи на суттєві переваги глобалізації кожна країна, в тому числі і Україна, намагається максимально зберегти свою фінансову незалежність, забезпечити фінансову безпеку.

Проблема належної підтримки фінансової безпеки держави зачіпає всі галузі національного господарства, бізнесу, всі верстви населення, все суспільство і державу в цілому.

Тому, на нашу думку, фінансову безпеку країни в умовах викликів глобалізації та глобальних інтеграційних процесів слід розглядати на рівнях країни і світової економіки. Але разом з тим, не слід забувати про безпеку й на рівні підприємств і галузей, оскільки без фінансової безпеки окремих підприємств і галузей не можна гарантувати фінансову безпеку країни [4. с. 99].

Забезпечення фінансової безпеки держави повинно реалізовуватися на основі розробки відповідних наукової теорії, концепції, стратегії і тактики, проведення адекватної фінансової політики, визначення об'єктів, наявності необхідних інститутів забезпечення безпеки (суб'єктів), визначення та конкретизації інтересів, систематизації загроз, застосування засобів, способів і методів забезпечення безпеки.

У сфері забезпечення фінансової безпеки України ще багато невирішених проблем. Як вказувалося вище, одним з факторів, який негативно впливає на забезпечення фінансової безпеки держави, є економічна злочинність.

В умовах глобалізації економічна злочинність отримує шанси не тільки придбати транснаціональні ознаки (національна економічна злочинність з транснаціональними ознаками), але й вступити в нову — транснаціональну — фазу свого існування, ознаменовану розповсюдженням впливу злочинних груп не тільки на галузі національної, але і світової економіки, в якій починають працювати злочинні капітали [5].

Фінансова безпека, яку підриває транснаціональна організована злочинність, є одним з найважливіших умов не тільки стабільного існування суспільства, але й основою вільного особистого розвитку, в тому числі у сфері підприємницької та іншої економічної діяльності.

Як відомо, економічна злочинність гальмує розвиток виробництва, відволікає інвестиційний капітал, зумовлює інфляцію, позбавляє держбюджет значної частини доходів. Транснаціональна ж економічна злочинність підсилює вказані негативні ефекти.

Цілком зрозуміло, що якщо значна частина економічного сектора «провалюється» в тіньову або кримінальну економіку, то це слугує додатковим чинником для посилення крихкості міжнародної економічної сфери. Формування і розширення специфічного економічного устрою — тіньової і кримінальної економіки — створюють умови для забезпечення невеликої групи осіб надприбутками.

При цьому тіньова економіка, що є деформацією економічних відносин, починає входити до складу кримінальної економіки. Слід погодитися з А. Г. Корчагіним у тому, що «... кримінальна економіка — це ширше поняття, ніж тіньова економіка, і включає останню як складову частину» [6].

Розуміння транснаціональної злочинності як серйозної загрози, порівняно з традиційними формами злочинності, досягнуто ще на П'ятому конгресі ООН з запобігання злочинності і поводження з правопорушниками (1975 р.), а в подальшому Каїрський конгрес визнав цей напрям боротьби з економічними злочинами головним.

Питання організації протидії транснаціональній економічній злочинності на міжнародному і національному рівнях включають не тільки теоретичні, але й практичні аспекти. Природа транснаціональної економічної злочинності, її форми, суспільна небезпека, способи протидії їй, а також питання побудови оптимальної моделі міжнародної співпраці в зазначеній сфері знайшли своє віддзеркалення в юридичній доктрині і на рівні міжнародних дипломатичних конференцій і міжнародних організацій [5].

Для того, щоб успішно долати кризи і труднощі в світовій економіці, необхідна ефективна і чітко скоординована схема управління світовими економічними і фінансовими процесами. Лібералізація світової економіки і фінансових ринків часто випереджає правове регулювання міжнародного економічного і фінансового співробітництва. Недотримання ж стандартів у сфері фінансової діяльності, що розробляються міжнародними організаціями, часто сприяє легалізації (відмиванню) грошових коштів і іншого майна, придбаного незаконним шляхом, перешкоджає збалансованому розвитку світової економіки за наявності в ній транснаціонального кримінального сектору. Цей сектор створює загрозу не тільки економіці, але й підриває світовий правопорядок [7].

Серед пріоритетних напрямів політики світової спільноти важливим видається здійснення узгоджених дій з декриміналізації світової економіки, пов'язаних і з здійсненням заходів щодо декриміналізації національних економік. Цілком очевидно, що в умовах єдиного світового простору успіх у боротьбі з транснаціональною економічною злочинністю повинен починатися з боротьби з національною економічною злочинністю, яка є її складовою частиною.

Аналіз літературних джерел, в яких освітлювалися ті або інші аспекти причин і умов, сприяючих здійсненню економічних злочинів, у тому числі і злочинів у сфері забезпечення фінансової безпеки в нашій державі, дозволяє констатувати певний дефіцит теоретичних обґрунтованих розробок в досліджуваній області.

Небезпека злочинних посягань на Державний бюджет, адміністративних та дисциплінарних правопорушень державних службовців, які мають відношення до формування та використання бюджетних коштів, особливо висвітлюється на фоні відомого висловлення, що Державний бюджет — це кредитно-фінансова конституція держави.

На сучасному етапі назріла необхідність вдосконалення фінансової системи, яка пов'язана в першу чергу з тим, що вітчизняна економіка несе значні втрати із-за низького рівня фінансової, бюджетної і податкової дисципліни. Масштабне нецільове і неефективне використання державних грошових і матеріальних ресурсів, розкрадання, корупція, незаконне вивезення капіталів за кордон і легалізація (відмивання) прибутків, отриманих злочинним шляхом, — ось реальні проблеми, з якими стикається фінансова система України.

Вважаємо, що слід підтримати пропозицію Петросяна О.Ш., який пропонує класифікувати злочини у сфері забезпечення фінансової безпеки з урахуванням специфіки об'єктивної сторони і механізму скоєння злочину залежно від використання суб'єктами фінансових стосунків при їх здійсненні фінансових механізмів по наступних видах: I. Злочини, що зазіхають на державні фінанси і фінансовий контроль; II. Злочини, що зазіхають на банківську систему; III. Злочини, що зазіхають на грошовий обіг; IV. Злочини, що зазіхають на кредитну систему; V. Фінансове шахрайство, тобто економічний злочин, зв'язаний з обманом і зазіхаючи на фінансово-правові стосунки власності, а також зв'язані стосунки, пов'язані з укладенням договорів страхування і виконанням зобов'язань по них; на законний порядок банківської або іншої економічної діяльності, інтереси у сфері банківського кредитування; законні інтереси кредитних установ [8].

Боротьба з цими зловживаннями — найважливіше завдання в роботі по забезпеченню фінансової безпеки країни.

Особливу роль в рішенні вказаних завдань покликаний зіграти фінансовий контроль. Як функція управління фінансовими потоками фінансовий контроль повинен запобігати підриванню фінансово-економічного суверенітету держави, цілісності фінансово-економічного простору, єдності фінансово-економічної політики і так далі.

Фінансовий контроль передбачає не тільки попередження, виявлення фактів незаконного, нецільового, неефективного використання державних і муніципальних фінансових і матеріальних ресурсів.

Він ще зобов'язаний:

- створювати умови для усунення причин, що їх породили;
- провести аудит ефективності системи управління державними та муніципальними фінансовими і матеріальними ресурсами;
- розробити пропозиції щодо удосконалення таких систем управління.[9]

Крім того, слід зазначити, що відсутність об'єктивної інформації про стан фінансової безпеки також не дозволяє здійснювати ефективне її забезпечення. Тому одним з головних завдань, що вирішуються при розробці концепції фінансової безпеки України, є створення системи параметрів і критеріїв, яка потрібна для розробки методики виміру, прогнозування і аналізу її рівня.

До теперішнього часу залишаються невирішеними багато інших методологічних питань забезпечення фінансової безпеки, зокрема, оцінка впливу окремих чинників. Відсутність методики розрахунку міри і характеру впливу різних сегментів прихованої економічної діяльності (фінансових злочинів) на фінансову безпеку також ускладнює ухвалення обґрунтованих управлінських рішень у державі.

ВИСНОВКИ

Сьогодні ми спостерігаємо, як соціально-економічна та політична криза в Україні призвела до різкого зростання ступеня криміналізації життєво важливих сфер суспільства та функціонування держави як апарату з управління цим суспільством. Набирають сили неконтрольовані соціально-політичні та криміногенні процеси, які є прямою загрозою для фінансової безпеки України. Економічну злочинність також слід розглядати як одну з загроз фінансовій безпеці держави. Питання боротьби з економічною злочинністю з метою забезпечення фінансової безпеки є важливими для кожної країни особливо в умовах глобалізації економіки.

Масштаби й соціальні наслідки таких негативних явищ, як транснаціональна та національна економічна злочинність у сучасному вітчизняному та в міжнародному суспільстві вимагають поглибленого їхнього наукового дослідження з метою нейтралізації, боротьби та повної ліквідації, розроблення відповідної ефективної соціально-економічної і правової політики та правозастосовчої практики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Глобалізація як нова форма світогосподарських зв'язків // Економічна теорія: курс лекцій / І.Ф. Комарницький. — Чернівці: Рута, 2006. — 334 с. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://buklib.net/component/option,com_jbook/task.viewTtemid.99999999/catid.58/id.128.
2. Дані МВФ від 09.2011. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/02/pdf/text.pdf>.
3. Новікова Л.В. Глобалізація та транснаціональна економічна злочинність: питання сьогодення / Л.В. Новікова. — [Електронний ресурс] — Режим доступу: radnuk.info/statti/558-kriminolog/14731-2011-01-19-00-03-02.html
4. Фінансова безпека держави в умовах посилення глобалізаційних процесів / С. Ткаленко // Міжнародна економічна політика. — 2013. — №1(18). — С. 87-104.
5. Корчагин А.Г. Организованная преступность и борьба с ней / А.Г. Корчагин, В.А. Номоконов, В.И. Шульга. — [Електронний ресурс] — Режим доступу: ex-jure.ru/law/news.php?newsid=1056
6. Корчагин А.Г. Преступления в сфере экономики и экономическая преступность / А.Г. Корчагин. — Владивосток, 2001. — С. 109–110.
7. Вознюк С. Економічні злочини транснаціонального характеру як загроза правам людини / С. Вознюк // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. — 2012. — Випуск 30. — С. 227–232.
8. Петросян О.Ш. Уголовно-правовые и криминологические основы обеспечения финансовой безопасности государства. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук / О.Ш. Петросян. — Москва, 2011. — [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://unicat.nlb.by/opac/pls/pages.View_doc?off=0&size=20&qid=56129&format=full&nn=7
9. Кондрат Е.Н. Значение финансового контроля в системе финансовой безопасности государства / Е.Н. Кондрат. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.mgimo.ru/study/faculty/miu/kpoud/publish/index.phtml?page=4>.

Стаття надійшла до редакції 11 травня 2014 року

АНОТАЦІЇ

Воробйова О.І., Щеголева Л. ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ

У статті розглядаються проблеми формування доходів місцевого бюджету. Проведено аналіз формування доходів місцевих бюджетів.

Ключові слова: місцеві бюджети, доходи місцевих бюджетів

Ангеліна І.А. ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ ЄДИНОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

Надано критичну оцінку статусу і форм взаємодії зовнішніх і внутрішніх органів державного фінансового контролю в Україні в контексті їх підзвітності, підпорядкування, координації. Виявлено існуючі проблеми, визначено перспективи і розроблено рекомендації з формування єдиної системи державного фінансового контролю в Україні на основі стандартів Міжнародної організації найвищих органів аудиту, у тому числі затверджених на останньому XXI Конгресі у місті Пекіні Китайської народної республіки.

Ключові слова: державний фінансовий контроль, єдина система, органи, зовнішні, внутрішні, формування, проблеми, перспективи

Боднер Г.Д., Хараїм Д.М. МЕТОДИ ПРОГНОЗУВАННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Головним завданням фінансового аналізу є зниження невизначеності, пов'язаної з прийняттям економічних рішень, орієнтованих на майбутнє. Для вивчення і розробки можливих шляхів розвитку організації в умовах ринкової економіки виникає необхідність у фінансовому прогнозуванні. У даній статті розглянуто значення прогнозування для діяльності господарюючих суб'єктів. Запропоновано огляд підходів до визначення сутності фінансового прогнозування. Проаналізовано основні економетричні моделі прогнозування фінансового стану підприємства, зокрема системи взаємопов'язаних моделей, рекурсивні моделі, моделі часових рядів, регресійні моделі. Проведено аналіз основних моделей прогнозування ймовірності банкрутства підприємства, в розрізі переваг і недоліків при їх використанні. Модель інтегральної оцінки Альтмана, модель Спрінгейта, універсальна дискримінантна модель О.О. Терещенко апробовані на прикладі Публічного акціонерного товариства «Електромашинобудівний завод «Фірма СЕЛІМА» (м. Сімферополь).

Ключові слова: фінансовий аналіз, фінансове прогнозування, економетричні моделі, банкрутство.

Курочкіна І.Г., Тарасова А.О. МОЖЛИВІ ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ НА МІЖНАРОДНОМУ ВАЛЮТНОМУ РИНКУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

В статті розглянуто основні проблеми України на міжнародному валютному ринку. Визначено чинники, що спричинили конкретні проблеми та запропоновано певні заходи для покращення ситуації в даному питанні. Проведено аналіз обраних показників національного валютного ринку. Було зазначено зв'язок міжнародного, національного валютного ринків та світового і національного господарств. Було виявлено, що ці два складних механізми взаємозалежні та в певній мірі доповнюють один одного. На основі проведеного дослідження визначено можливі перспективи України на міжнародному валютному ринку.

Ключові слова: валютний ринок, валюта, валютна політика, валютний курс.

Воробйов Ю.М., Данелян С. СТРАХУВАННЯ В СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ

У статті розглядається загальна характеристика страхування, його визначення, особливості.

Ключові слова: страхування, страховий ринок, ринкові відносини, економіка.

Боднер Г.Д. НЕДЕРЖАВНІ ПЕНСІЙНІ ФОНДИ У СИСТЕМІ ОБОВ'ЯЗКОВОГО НАКОПИЧУВАЛЬНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ РОСІЇ

У статті досліджуються питання формування й інвестування пенсійних накопичень обов'язкового пенсійного страхування в Російській Федерації. Особлива увага приділяється ролі недержавних пенсійних фондів, як учасників обов'язкової накопичувальної системи.

Ключові слова: система обов'язкового пенсійного страхування, пенсійні накопичення, інвестування пенсійних активів, управляючі компанії, недержавні пенсійні фонди, інвестиційні портфелі, прибутковість інвестування.

Бутиріна В.М. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Розглянуто особливості організаційно-правових форм здійснення страхової діяльності в Україні, Російській Федерації та Республіці Білорусь.

Ключові слова: організаційно-правова форма, страхова компанія, страховий ринок, відповідальність.

Цугунян А.М. ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ СТРАХОВИКІВ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ЗМІЦНЕННЯ

Стаття описує теоретичні аспекти визначення фінансової стійкості страхових компаній України. Зроблено аналіз показників фінансового стану провідних вітчизняних страхових компаній, проаналізовано рівень їх фінансової стійкості. Виявлені проблеми у підтриманні фінансової стійкості вітчизняних страхових компаній та запропоновані обґрунтовані рекомендації щодо її зміцнення.

Ключові слова: фінансова стійкість, страховик, активи, пасиви, ризики, управління.

Землячова О.А. ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ СТРАХОВИКА ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОЛІПШЕННЯ

Стаття описує теоретичні аспекти оцінки фінансового стану страхових компаній, факторів, що впливають на нього, та визначає шляхи його удосконалення. Зроблено аналіз показників фінансового стану провідних вітчизняних страхових компаній, проаналізовано відповідність їх нормативному рівню. Виявлені основні напрями поліпшення фінансового стану вітчизняних страхових компаній.

Ключові слова: фінансовий стан, страховик, оцінка, методика, тести раннього попередження, коефіцієнт.

Воробйова О.І., Кутьїна Д. ОЦІНКА КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЮ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

У статті досліджуються питання аналізу структури кредитного портфелю комерційного банку, його структури в розрізі груп ризику, рівня забезпеченості, галузевої структури, форм власності позичальників тощо, а також вивчення динаміки кожної групи, сегментацію кредитного портфеля.

Ключові слова: кредитний портфель, кредитний ризик, дохідність кредитного портфелю, ефективність кредитного портфелю, нормативи НБУ.

Бондар О.П., Сорокіна А.О. УПРАВЛІННЯ ПРОБЛЕМНОЮ КРЕДИТНОЮ ЗАБОРГОВАНІСТЮ БАНКАМИ УКРАЇНИ

Розглянуто сутність проблемних кредитів комерційних банків, досліджено методичні підходи управління кредитною заборгованістю, визначено переваги методу реструктуризація, запропоновано заходи щодо вдосконалення діяльності банку.

Ключові слова: кредитний портфель, проблемні кредити, управління проблемною кредитною заборгованістю, реструктуризація заборгованості.

Землячов С.В. УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ РИЗИКАМИ ПРИ ФОРМУВАННІ БАНКАМИ РЕСУРСІВ

Стаття описує теоретичні аспекти організації управління банківськими ризиками при формуванні банками ресурсів. З врахуванням існуючого законодавства та особливостей практичної діяльності кримських банків, розглянуто управління найбільш суттєвими видами ризиків: відсотковим, ліквідності, валютним. Запропоновані основні напрями вдосконалення управління банківськими ризиками при формуванні банківських ресурсів.

Ключові слова: банк, банківські ресурси, ризик, управління, валютний ризик, відсотковий ризик, ризик ліквідності.

Воробйова О.І., Османова Е.У. НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ БАНКІВ

У статті розкрито значення банківської системи як важливої ланки виробничих процесів, що забезпечує циркуляцію фінансових потоків. Проведено аналіз обсягу кредитів банківського сектора в економіку, динаміки кількості банків, активів і наданих кредитів, структури та динаміки пасивів банків протягом 2007-2012 років. Систематизовані причини, що стримують розвиток інвестиційного банківського ринку. Сформульовано першочергові заходи, спрямовані на активізацію інвестиційної діяльності банків.

Ключові слова: інвестиційна діяльність, банківські інвестиції, банківська система.

Бондар О.П., Ковбасюк О.О. МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ЗАЛУЧЕННЯ РЕСУРСІВ ЯК ЕЛЕМЕНТ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ

Розглянута сутність поняття депозитної політики, досліджені групи методів управління залученими ресурсами банку. У результаті було визначено, що банкам для ефективного управління залученими ресурсами слід поєднувати обидві групи методів.

Ключові слова: депозитна політика, методи управління залученими ресурсами, депозитна ставка.

Балан О.С., Шерепера І.А. ФАЗИ ТА СТАДІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЕКТУ

У статті показана оптимальна, з точки зору авторів, структура життєвого циклу інвестиційного проекту. Це уявлення ґрунтується на практиці, розробці та реалізації подібних проектів на виробничих організаціях. У статті наведено обґрунтування зведеного підходу, проаналізовано зустрічаються в науковій літературі підходи до виділення фаз і стадій життєвого циклу інвестиційного проекту.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційний проект, фази, стадії, життєвий цикл проекту.

Войнаренко М.П., Цимбалюк Г.С. ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ TQM НА ПІДПРИЄМСТВАХ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

У статті проаналізовано проблеми, пов'язані з встановленням системи загального управління якістю (TQM) на підприємствах харчової промисловості з урахуванням сучасних умов господарювання і приведені шляхи їх вирішення, а також відображені основні вимоги концепції TQM і можливі дії щодо її впровадження на рівні підприємств харчової промисловості.

Ключові слова: якість, підприємство, харчова промисловість, система управління якістю, концепція TQM.

Воробйов Ю.М., Долгова А.А. РЕОРГАНІЗАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВ: СУТНІСТЬ, НЕОБХІДНІСТЬ І ПРОБЛЕМИ

У статті виявлено проблеми і позначена необхідність проведення реорганізації на підприємстві в умовах сучасного стану економіки.

Ключові слова: реорганізація, необхідність, проблеми.

Ушенко Н.В., Шило К.М. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Стаття присвячена огляду передумов формування оновленої соціальної політики в контексті суспільного розвитку. Визначено концептуальні засади реалізації соціальної політики держави, адекватної вимогам ринкової економіки і сучасним умовам.

Ключові слова: суспільний розвиток, соціальна політика, індикатори, стандарти, модель, добробут, рівень життя, партнерство.

Друзін Р.В. АНАЛІЗ ЄДИНОГО РЕЄСТРУ АРБІТРАЖНИХ КЕРУЮЧИХ

Розглянуто принципи функціонування єдиного реєстру арбітражних керуючих. Проведено аналіз якісних та кількісних показників єдиного реєстру арбітражного керуючого. Виявлено особливості розвитку інституту арбітражних керуючих: велика кількість арбітражних керуючих в Києві та на Сході України пов'язано з принципом регіональної концентрації фінансів і виробництва; враховуючи особливості становлення сучасної економіки України та загальної статистики банкрутства, можна зробити висновки про затребуваність інституту арбітражних керуючих; спостерігається зниження кількості арбітражних керуючих у зв'язку з введенням нової редакції закону (приблизно на 50%).

Ключові слова: арбітражний керуючий, ЄРАК, інститут банкрутства.

Чепорова Г.Є., Ногас І.І. ВИКОРИСТАННЯ МОДЕЛЕЙ САРМ ТА АРТ ПРИ ВИЗНАЧЕННІ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розглянуті та проаналізовані моделі ціноутворення фінансових активів. На підставі даних про котирування акцій українських та, зокрема, кримських підприємств на Українській біржі здійснена практична реалізація моделей, а саме, визначені ставки доходності для обраних акцій.

Ключові слова: інвестування, портфель цінних паперів, ризик, очікувана прибутковість.

Копачева К.І. ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ І ПРОГНОЗУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ТУРИСТСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті досліджується науково практичні підходи до моделювання та прогнозування фінансової стійкості туристських підприємств. Розроблено алгоритмічна структура оцінки і прогнозування фінансової стійкості туристичного підприємства.

Ключові слова: фінансова стійкість, оцінка, прогнозування, тип фінансового стану.

Рюміна Є.І. РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНИХ СТРУКТУР В РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНІЙ СФЕРІ

У статті розглядаються та аналізуються інноваційні структури розвитку підприємств в рекреаційно-туристичній сфері. Розглянуто понятійний апарат інноваційної діяльності. Представлена класифікація інноваційних структур, а також відмінність цих структур від інших підприємств і організацій. Проаналізовано такі інноваційні структури, а саме: рекреаційно-туристичний кластер; курортотоліси; рекреаційний науково-технологічний парк; рекреаційні парки; туристичні або рекреаційно-туристичні зони. У висновку автор звертає увагу, що існує багато невирішених проблем, які пов'язані із створенням, розробкою і функціонуванням інноваційних структур.

Ключові слова: інновація, інноваційні структури, рекреаційно-туристичний кластер, курортотоліс, рекреаційний науково-технологічний парк, рекреаційно-туристична зона.

Меженський А.О. БОРОТЬБА З ЕКОНОМІЧНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ — ВАЖЛИВИЙ ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті розглядається економічна злочинність як одна із загроз і боротьба з якою є важливим фактором у забезпеченні фінансової безпеки держави в умовах глобалізації. Розглядається найважливіший елемент економічної безпеки країни в сучасних умовах — фінансова безпека, сутність якої полягає у формуванні стійких фінансових потоків держави. За існуючої стратегії і рівні боротьби з економічними злочинами, поява корупційних верств суспільства, нездатність населення протистояти злочинності — все це призведе до затяжного економічного кризи. Боротьба з економічною злочинністю виходить за рамки правоохоронних заходів. Вона потребує кардинальної зміни підходів до фінансової безпеки всього суспільства і єдиної програми фінансової безпеки держави. У зв'язку з цим проведено аналіз літературних джерел, в яких висвітлювалися різні аспекти причин та умов, що сприяють здійсненню економічних злочинів, у тому числі і злочинів у сфері забезпечення фінансової безпеки в Україні. У роботі обґрунтовується важливість боротьби з транснаціональною та національною злочинністю в державі в умовах глобалізації.

Ключові слова: фінансова безпека держави, загроза фінансовій безпеці, економічна злочинність, глобалізація.

АННОТАЦИИ

Воробьева Е.И., Щеголева Л. ФОРМИРОВАНИЕ ДОХОДОВ МЕСТНОГО БЮДЖЕТА

В статье рассматриваются проблемы формирования доходов местного бюджета. Проведен анализ формирования доходов местных бюджетов.

Ключевые слова: местные бюджеты, доходы местных бюджетов.

Ангелина И.А. ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ФОРМИРОВАНИЯ ЕДИНОЙ СИСТЕМЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО ФИНАНСОВОГО КОНТРОЛЯ В УКРАИНЕ

Дана критическая оценка статуса и форм взаимодействия внешних и внутренних органов государственного финансового контроля в Украине в контексте их подотчетности, подчинения, координации. Выявлены существующие проблемы, определены перспективы и разработаны рекомендации по формированию единой системы государственного финансового контроля в Украине на основе стандартов Международной организации высших органов аудита, в том числе утвержденных на последнем XXI Конгрессе в городе Пекине Китайской народной республики.

Ключевые слова: государственный финансовый контроль, единая система, органы, внешние, внутренние, формирования, проблемы, перспективы.

Боднер Г.Д., Харамин Д.Н. МЕТОДЫ ПРОГНОЗИРОВАНИЯ ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

Главной задачей финансового анализа является снижение неопределенности, связанной с принятием экономических решений, ориентированных на будущее. Для изучения и разработки возможных путей развития организации в условиях рыночной экономики возникает необходимость в финансовом прогнозировании. В данной статье рассмотрено значение прогнозирования для деятельности хозяйствующих субъектов. Предложен обзор подходов к определению сущности финансового прогнозирования. Проанализированы основные эконометрические модели прогнозирования финансового состояния предприятия, в частности системы взаимосвязанных моделей, рекурсивные модели, модели временных рядов, регрессионные модели. Проведен анализ основных моделей прогнозирования вероятности банкротства предприятия в разрезе преимуществ и недостатков при их использовании. Модель интегральной оценки Альтмана, модель Спринггейта, универсальная дискриминантная модель А.А. Терещенко апробированы на примере Публичного акционерного общества «Электромашиностроительный завод «Фирма СЭЛМА» (г. Симферополь).

Ключевые слова: финансовый анализ, финансовое прогнозирование, эконометрические модели, банкротство.

Курочкина И.Г., Тарасова А.А. ВОЗМОЖНЫЕ ПЕРСПЕКТИВЫ УКРАИНЫ НА МЕЖДУНАРОДНОМ ВАЛЮТНОМ РЫНКЕ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

В статье рассмотрены основные проблемы Украины на международном валютном рынке. Определены факторы, повлекшие конкретные проблемы и предложены определенные меры для улучшения ситуации в данном вопросе. Проведен анализ выбранных показателей национального валютного рынка. Было отмечено связь международного, национального валютного рынков и мирового и национального хозяйства. Было выяснено, что эти два сложных механизма взаимосвязаны и в определенной степени дополняют друг друга. На основе проведенного исследования определены возможные перспективы Украины на международном валютном рынке.

Ключевые слова: валютный рынок, валюта, валютный курс, валютная позиция.

Воробьев Ю.Н., Дanelян С. СТРАХОВАНИЕ В СОВРЕМЕННОЙ ЭКОНОМИКЕ

В статье рассматривается общая характеристика страхования, его определение, особенности.

Ключевые слова: страхование, страховой рынок, рыночные отношения, экономика.

Боднер Г.Д. НЕГОСУДАРСТВЕННЫЕ ПЕНСИОННЫЕ ФОНДЫ В СИСТЕМЕ ОБЯЗАТЕЛЬНОГО НАКОПИТЕЛЬНОГО ПЕНСИОННОГО СТРАХОВАНИЯ РОССИИ

В статье исследуются вопросы формирования и инвестирования пенсионных накоплений обязательного пенсионного страхования в Российской Федерации. Особое внимание уделено роли негосударственных пенсионных фондов, как участников обязательной накопительной системы.

Ключевые слова: система обязательного пенсионного страхования, пенсионные накопления, инвестирование пенсионных активов, управляющие компании, негосударственные пенсионные фонды, инвестиционные портфели, доходность инвестирования.

Бутырина В.Н. ОРГАНИЗАЦИОННО-ПРАВОВЫЕ ОСОБЕННОСТИ ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ СТРАХОВОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Рассмотрены особенности организационно-правовых форм осуществления страховой деятельности в Украине, Российской Федерации и Республике Беларусь.

Ключевые слова: организационно-правовая форма, страховая компания, страховой рынок, ответственность.

Цугунян А.М. ФИНАНСОВАЯ УСТОЙЧИВОСТЬ СТРАХОВЩИКОВ И ПУТИ ЕЕ УКРЕПЛЕНИЯ

Статья описывает теоретические аспекты определения финансовой устойчивости страховых компаний Украины. Проведен анализ показателей финансового состояния ведущих отечественных страховых компаний, проанализирован уровень их финансовой устойчивости. Выявлены проблемы в поддержке финансо-

вой устойчивости отечественных страховых компаний и предложены обоснованные рекомендации относительно ее укрепления.

Ключевые слова: финансовая устойчивость, страховщик, активы, пассивы, риски, управление.

Землячева О.А. ОЦЕНКА ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ СТРАХОВЩИКА И ПУТИ ЕГО УЛУЧШЕНИЯ

Статья описывает теоретические аспекты оценки финансового состояния страховых компаний, факторов, которые влияют на него, и определяет пути его совершенствования. Проведен анализ показателей финансового состояния ведущих отечественных страховых компаний, проанализировано соответствие их нормативному уровню. Выявлены основные направления улучшения финансового состояния отечественных страховых компаний.

Ключевые слова: финансовое состояние, страховщик, оценка, методика, тесты раннего предупреждения, коэффициент.

Воробьева Е.И., Кутыгина Д. ОЦЕНКА КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ КОММЕРЧЕСКОГО БАНКА

В статье исследуются вопросы анализа структуры кредитного портфеля коммерческого банка, его структуры в разрезе групп риска, уровня обеспеченности, отраслевой структуры, форм собственности заемщиков и т.д., а также изучение динамики каждой группы, сегментацию кредитного портфеля.

Ключевые слова: кредитный портфель, кредитный риск, доходность кредитного портфеля, эффективность кредитного портфеля, нормативы НБУ.

Бондарь А.П., Сорокина А.О. УПРАВЛЕНИЕ ПРОБЛЕМНОЙ КРЕДИТНОЙ ЗАДОЛЖЕННОСТЬЮ БАНКАМИ УКРАИНЫ

Рассмотрена сущность проблемных кредитов коммерческих банков, исследованы методические подходы управления кредитной задолженностью, определены преимущества метода реструктуризации, предложены мероприятия по усовершенствованию деятельности банка.

Ключевые слова: кредитный портфель, проблемные кредиты, управление проблемной кредитной задолженностью, реструктуризация задолженности.

Землячев С.В. УПРАВЛЕНИЕ БАНКОВСКИМИ РИСКАМИ ПРИ ФОРМИРОВАНИИ БАНКАМИ РЕСУРСОВ

Статья описывает теоретические аспекты организации управления банковскими рисками при формировании банками ресурсов. С учетом существующего законодательства и особенностей практической деятельности крымских банков, рассмотрено управление наиболее существенными видами рисков: процентным, ликвидности, валютным. Предложены основные направления совершенствования управления банковскими рисками при формировании банковских ресурсов.

Ключевые слова: банк, банковские ресурсы, риск, управление, валютный риск, процентный риск, риск ликвидности.

Воробьева Е.И., Османова Э.У. НАПРАВЛЕНИЯ ПОВЫШЕНИЯ ИНВЕСТИЦИОННОЙ АКТИВНОСТИ БАНКОВ

В статье раскрыто значение банковской системы как важного звена производственных процессов, обеспечивающую циркуляцию финансовых потоков. Проведен анализ объема кредитов банковского сектора в экономику, динамики количества банков, активов и предоставленных кредитов, структуры и динамики пассивов банков в течение 2007-2012 годов. Систематизированы причины, сдерживающие развитие инвестиционного банковского рынка. Сформулированы первоочередные мероприятия, направленные на активизацию инвестиционной деятельности банков.

Ключевые слова: инвестиционная деятельность, банковские инвестиции, банковская система.

Бондарь А.П., Ковбасюк Е.А. МЕТОДЫ УПРАВЛЕНИЯ ПРИВЛЕЧЕННЫМИ РЕСУРСАМИ КАК ЭЛЕМЕНТ ДЕПОЗИТНОЙ ПОЛИТИКИ

Рассмотрена сущность понятия депозитной политики, исследованы группы методов управления привлеченными ресурсами банка. В результате было определено, что банкам для эффективного управления привлеченными ресурсами следует совмещать обе группы методов.

Ключевые слова: депозитная политика, методы управления привлеченными ресурсами, депозитная ставка.

Балан А.С., Шерепера И.А. ФАЗЫ И СТАДИИ ИНВЕСТИЦИОННОГО ПРОЕКТА

В статье показана оптимальная, с точки зрения авторов, структура жизненного цикла инвестиционного проекта. Это представление основано на практике, разработке и реализации подобных проектов на производственных организациях. В статье приведено обоснование сводного подхода, проанализированы встречающиеся в научной литературе подходы к выделению фаз и стадий жизненного цикла инвестиционного проекта.

Ключевые слова: инвестиции, инвестиционный проект, фазы, стадии, жизненный цикл проекта.

Войнаренко М.П., Цимбалюк А.С. ВНЕДРЕНИЕ СИСТЕМЫ TQM НА ПРЕДПРИЯТИЯХ ПИЩЕВОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ

В статье проанализированы проблемы, связанные с установлением системы всеобщего управления качеством (TQM) на предприятиях пищевой промышленности с учетом современных условий хозяйствования и приведены пути их решения, а также отражены основные требования концепции TQM и возможные действия в отношении ее внедрения на уровне предприятий пищевой промышленности.

Ключевые слова: качество, предприятие, пищевая промышленность, система управления качеством, концепция TQM.

Воробьев Ю.Н., Долгова А.А. РЕОРГАНИЗАЦИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ: СУЩНОСТЬ, НЕОБХОДИМОСТЬ И ПРОБЛЕМЫ

В статье выявлены проблемы и обозначена необходимость проведения реорганизации на предприятии в условиях современного состояния экономики.

Ключевые слова: реорганизация, необходимость, проблемы.

Ушенко Н.В., Шило К.М. КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ОСНОВЫ СОЦИАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ УКРАИНЫ

Статья посвящена обзору предпосылок формирования обновленной социальной политики в контексте общественного развития. Определены концептуальные основы реализации социальной политики государства, адекватной требованиям рыночной экономики и современным условиям.

Ключевые слова: общественное развитие, социальная политика, индикаторы, стандарты, модель, благосостояние, уровень жизни, партнерство.

Друзин Р.В. АНАЛИЗ ЕДИНОГО РЕЕСТРА АРБИТРАЖНЫХ УПРАВЛЯЮЩИХ

Рассмотрены принципы функционирования единого реестра арбитражных управляющих. Проведен анализ качественных и количественных показателей единого реестра арбитражного управляющего. Выявлены особенности развития института арбитражных управляющих: большое количество арбитражных управляющих в Киеве и на Востоке Украины связано с принципом региональной концентрации финансов и производства; учитывая особенности становления современной экономики Украины и общей статистики банкротства, можно сделать выводы о востребованности института арбитражных управляющих; наблюдается снижение количества арбитражных управляющих в связи с введением новой редакции закона (примерно на 50%).

Ключевые слова: арбитражный управляющий, ЕРАК, институт банкротства.

Чепорова Г.Е., Ногас И.Л. ПРИМЕНЕНИЕ МОДЕЛЕЙ САРМ И АРТ ПРИ ОПРЕДЕЛЕНИИ ДОХОДНОСТИ АКЦИЙ УКРАИНСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье рассмотрены и проанализированы модели ценообразования финансовых активов. На основании данных о котировках акций украинских и, в частности, крымских предприятий на Украинской бирже осуществлена практическая реализация моделей, а именно, определены ожидаемые ставки доходности для выбранных акций.

Ключевые слова: инвестирование, портфель ценных бумаг, риск, ожидаемая доходность.

Копачева Е.И. ЭКОНОМИКО-МАТЕМАТИЧЕСКОЕ МОДЕЛИРОВАНИЕ И ПРОГНОЗИРОВАНИЕ ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ ТУРИСТСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье исследуются научно практические подходы к моделированию и прогнозированию финансовой устойчивости туристских предприятий. Разработана алгоритмическая структура оценки и прогнозирования финансовой устойчивости туристского предприятия.

Ключевые слова: финансовая устойчивость, оценка, прогнозирование, тип финансового состояния.

Рюмина Е.Л. РАЗВИТИЕ ИННОВАЦИОННЫХ СТРУКТУР В РЕКРЕАЦИОННО-ТУРИСТИЧЕСКОЙ СФЕРЕ

В статье рассматриваются и анализируются инновационные структуры развития предприятий в рекреационно-туристической сфере. Рассмотрен понятийный аппарат инновационной деятельности. Представлена классификация инновационных структур, а также различие этих структур от других предприятий и организаций. Проанализированы такие инновационные структуры, а именно: рекреационно-туристический кластер; курортополисы; рекреационный научно-технологический парк; рекреационные парки; туристические или рекреационно-туристические зоны. В заключении автор обращает внимание, что существует много нерешенных проблем, которые связаны с созданием, разработкой и функционированием инновационных структур.

Ключевые слова: инновация, инновационные структуры, рекреационно-туристический кластер, курортополис, рекреационный научно-технологический парк, рекреационно-туристическая зона.

Меженский А.А. БОРЬБА С ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПРЕСТУПНОСТЬЮ — ВАЖНЫЙ ФАКТОР ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВА В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

В статье рассматривается экономическая преступность как одна из угроз и борьба с которой является важным фактором в обеспечении финансовой безопасности государства в условиях глобализации. Рассматривается важнейший элемент экономической безопасности страны в современных условиях — финансовая безопасность, сущность которой заключается в формировании устойчивых финансовых потоков государства. При существующей стратегии и уровне борьбы с экономическими преступлениями, появление коррупционных слоев общества, неспособность населения противостоять преступности — все это приведет к затяжному экономическому кризису. Борьба с экономической преступностью выходит за рамки правоохранительных мер. Она требует кардинального изменения подходов к финансовой безопасности всего общества и единой программы финансовой безопасности государства. В связи с этим проведен анализ литературных источников, в которых освещались различные аспекты причин и условий, способствующих осуществлению экономических преступлений, в том числе и преступлений в сфере обеспечения финансовой безопасности в Украине. В работе обосновывается важность борьбы с транснациональной и национальной преступностью в государстве в условиях глобализации.

Ключевые слова: финансовая безопасность государства, угроза финансовой безопасности, экономическая преступность, глобализация.

ANNOTATION

Vorobyova E.I., Schegoleva L. *A FORMATION LOCAL BUDGET REVENUES*

This article discusses the formation of local budget revenues. The analysis of the formation of local revenues.

Keywords: local budgets, revenues of local budgets.

Angelina I.A. *THE PROBLEMS AND PROSPECTS OF FORMING UNIFIED SYSTEM OF STATE FINANCIAL CONTROL IN UKRAINE*

The critical assessment of status and forms of interaction between external and internal organs of state financial control in Ukraine in the context of accountability, subordination, coordination. Existing problems, prospects identified and recommendations on the formation of a unified system of state financial control in Ukraine based on the standards of the International Organization of Supreme Audit Institutions, including those approved last XXI Congress in Beijing, People's Republic of China.

Keywords: state financial control, unified system, organs, external, internal, formation, problems and prospects.

Bodner G.D., Haraim D.N. *FORECASTING METHODS OF FINANCIAL CONDITION COMPANIES TODAY*

The main objective of financial analysis is to reduce the uncertainty associated with the economic decision-making, future-oriented. To study and develop possible ways of development of the organization in a market economy there is a need for financial forecasting. This article discusses the importance of forecasting of economic entities. Provides an overview of approaches to the definition of financial forecasting. Analyzed the main econometric forecasting model of the financial condition of the company, in particular a system of interconnected models, recursive models, time series regression models. The analysis of basic models to predict the probability of bankruptcy, in the context of the advantages and disadvantages of their use. Model of integrated assessment Altman, model Springeyta, universal discriminant model O.O. Tereshchenko tested on an example of Public Joint Stock Company «Electric Machine Plant «SELMA» (Simferopol).

Keywords: financial analysis, financial forecasting, econometric models, bankruptcy.

Kurochkina I., Tarasova A. *POSSIBLE PROSPECTS FOR UKRAINE IN THE INTERNATIONAL CURRENCY MARKETS*

In the paper was considered the main problems of Ukraine in the international currency market. Were determined factors that led to specific problems and proposed some measures to improve the situation in this regard. An analysis of selected indicators of national exchange market was done. Relationship between international, national currency market and global markets and national economies. It was found that these two mechanisms of complex and interdependent to some extent complementary. On this study was determined the possible prospects of Ukraine in the international currency market.

Keywords: currency market, currency, monetary policy, exchange rate.

Vorobyov Yu.N., Danelian S. *INSURANCE IN THE MODERN ECONOMY*

The article discusses the general characteristics of insurance, its definition is, especially.

Keywords: insurance, insurance market, market relations, economics.

Bodner G.D. *NON-STATE PENSION FUNDS IN THE SYSTEM OF MANDATORY PENSION INSURANCE IN RUSSIA*

The paper explores the issues of formation and investment of pension savings of mandatory pension insurance in the Russian Federation. Special attention is paid to the role of non-state pension funds, as participants of the mandatory pension system.

Keywords: the system of mandatory pension insurance, pension funds, investment of pension assets management companies, private pension funds, investment portfolios, investment yield.

Butyrina V. *ORGANIZATIONAL AND LEGAL FEATURES OF THE INSURANCE BUSINESS*

The article considers the features of insurers' legal forms. Comparison of Ukraine, Russian Federation and Republic of Belarus insurance markets enables the author to specify preferable legal forms.

Keywords: legal form, insurance company, insurance market, liability.

Tsugunyan A.M. *FINANCIAL STABILITY OF INSURERS AND HOW TO STRENGTHEN ITS*

The article describes the theoretical aspects of determination of financial firmness of insurance companies of Ukraine. The analysis of indexes of the financial state of leading domestic insurance companies is done, a level them financial firmness is analyzed. Educated problems in maintenance of financial firmness of domestic insurance companies and reasonable recommendations are offered in relation to her strengthening.

Keywords: financial firmness, insurer, assets, passives, risks, managements.

Zemlyachova O.A. ASSESS THE FINANCIAL CONDITION OF INSURERS AND WAYS TO IMPROVE

The article describes the theoretical aspects of determination of financial firmness of insurance companies of Ukraine. The analysis of indexes of the financial state of leading domestic insurance companies is done, a level their financial firmness is analyzed. Educated problems in maintenance of financial firmness of domestic insurance companies and reasonable recommendations are offered in relation to her strengthening.

Keywords: financial firmness, insurer, assets, passives, risks, managements.

Vorobyova E.I., Kutyina D. ASSESSMENT OF THE CREDIT PORTFOLIOS OF COMMERCIAL BANKS

The article deals with the question structure analysis of the loan portfolio of commercial banks, its structure in terms of risk groups, security levels, industry structure, ownership borrowers, etc., and to study the dynamics of each group, the segmentation of the loan portfolio.

Keywords: credit portfolio, credit risk, yield of the loan portfolio, loan portfolio performance, standards NBU.

Bondar A.P., Sorokina A.O. MANAGEMENT OF DISTRESSED CREDIT DEBT BANK OF UKRAINE

The essence of the problem credits of commercial banks has been studied, the methodic approaches of managing credits debts have been analyzed, the advantages of the restructuring the advantages of the restructuring, the measures to improve the bank's activities have been offered.

Keywords: credit portfolio, the problem credits, the managing credits debts, the restructuring of borrowings

Zemlyachov S.V. Management of banking risks for banks resources in

The paper describes the theoretical aspects of management of banking risks during the formation of the banks resources. Taking into account existing legislation and practice characteristics Crimean banks, management considered the most significant types of risk: interest rate, liquidity, foreign exchange. The main directions of improving the management of banking risks in the formation of bank resources.

Keywords: bank, banking resources, risk management, foreign exchange risk, interest rate risk, liquidity risk.

Vorobyova E.I., Osmanova E.U. DIRECTIONS INCREASING INVESTMENT BANKS

In the article the importance of the banking system as an important part of manufacturing processes, providing circulation of financial flows. Analysis of total loans of the banking sector in the economy, the dynamics of the number of banks, assets and loans and the structure and dynamics of banks' liabilities for 2007-2012. Systematized reasons hampering the development of the investment banking market. Formulated priority measures aimed at increasing investment banking.

Keywords: investment, investment banking, banking system.

Bondar A.P., Kovbasyuk E.A. CONTROL METHODS ATTRACTING RESOURCES DEPOSIT POLICY AS AN ELEMENT

We studied the nature of the deposit policy and management practices explored group attracted resources of the bank. As a result, it was found that banks need to use both methods for the group.

Keywords: deposit policy, management practices attracted resources, deposit rate.

Balan O.S., Scherepera I.A. PHASES AND STAGES OF THE INVESTMENT PROJECT

The article describes the optimal from the point of view of the authors, the structure of the life cycle of the investment project. This representation is based in practice, the development and realization of similar projects on the industrial organizations. The article describes the case of the consolidated approach, analyzes found in the literature approaches to identification of phases and stages of the life cycle of the investment project.

Keywords: investing, investment project, phases, stage, the life cycle of the project.

Voynarenko M.P., Tsymbaliuk A.S. IMPLEMENTATION TQM SYSTEM ON FOOD INDUSTRY ENTERPRISES

The article analyzes the problems of implementation of total quality management (TQM) on food industry enterprises in accordance with modern conditions of management, and their directions are resolved, and highlight the main concepts of TQM requirements and possible action regarding its implementation on the level of the food industry.

Keywords: quality, factory, food processing, quality management system, the concept of TQM.

Vorobyov Yu.N., Dolgova A.A. REORGANIZATION OF COMPANIES: ESSENCE, THE NEED AND CHALLENGES

The article identified the problem and highlighted the need for enterprise reorganization under the current state of the economy.

Keywords: reorganization, the need and problems.

Ushenko N.V., Shilo K.M. THE CONCEPTUAL FRAMEWORK OF SOCIAL POLICY OF UKRAINE

The article provides an overview of the revised prerequisites of social policy in the context of social development. The conceptual foundations of the implementation of social policy, appropriate requirements of market economy and modern conditions.

Keywords: social development, social policy, indicators, standards, model, welfare, quality of life, partnership.

Druzin R.V. ANALYSIS OF A GENERAL REGISTRY OF ARBITRATION MANAGERS

The principles of operation of a single registry of arbitration managers. The analysis of qualitative and quantitative indicators of a single registry arbitration manager. Peculiarities of development of the institution of arbitration Manager has: a large number of arbitration managers in Kiev and Ukraine in the East due to the principle of regional concentration of finance and production; taking into account the peculiarities of modern Ukrainian economy and general statistics regarding bankruptcy, you can draw conclusions about the relevance of the institute of arbitration managers; decrease in the number of arbitration managers in connection with the introduction of the new law (about 50%).

Keywords: arbitration manager, GRAM, the bankruptcy.

Cheporova G.E., Nohas I.L. APPLICATION OF CAPM AND ART IN DETERMINING STOCK RETURNS UKRAINIAN ENTERPRISES

The article describes and analyzes the pricing of financial assets. Based on the data of the Ukrainian stock quotes, and in particular the Crimean Ukrainian companies on the stock exchange made practical implementation models, namely, by yield for selected stocks.

Keywords: investing, portfolio risk and expected return.

Kopachova K. ECONOMIC-MATHEMATICAL MODELING AND FORECASTING OF FINANCIAL STABILITY FOR TOURISM ENTERPRISES

The article examines the scientific and practical approaches to modeling and forecasting financial sustainability of tourism enterprises. Developed algorithmic framework for assessing and forecasting the financial sustainability of the tourist enterprise.

Keywords: financial stability, score, prediction, type of financial condition.

Ryumina E.L. THE DEVELOPMENT OF INNOVATIVE STRUCTURES IN TOURIST-RECREATIONAL SPHERE

The paper discusses and analyzes the structure of innovative enterprise development in recreation and tourism sector. Considered conceptual apparatus innovation. The classification of innovative structures, as well as the difference between these structures from other companies and organizations. Analyzed such innovative structures, namely, recreation and tourism cluster; kurortopolis; recreational Science and Technology Park; recreational parks; travel or recreation and tourist areas. In conclusion, the author notes that there are many unresolved problems that are associated with the establishment, development and operation of innovative structures.

Keywords: innovation, innovation structure, recreation and tourism sector, kurortopolis, recreational science and technology Park, tourist and recreational zone.

Mezhenski A. COMBATING ECONOMIC CRIMES — AN IMPORTANT FACTOR IN ENSURING THE FINANCIAL SECURITY OF THE STATE IN A GLOBALIZING

The article discusses the economic crime as one of the threats and the fight against which is an important factor in ensuring the financial security of the State in the context of globalization. Considered an essential element of economic security in modern conditions — financial security, the essence of which is the formation of stable cash flow state. With the current strategy and the level of economic crime, the emergence of corruption of society, the inability of populations to crime — all this lead to a prolonged economic crisis. The fight against economic crime goes beyond law enforcement. It requires a fundamental change in approach to the financial security of the whole society and unified program of financial security. In this regard, the analysis of the literature, which covered various aspects of the causes and conditions conducive to the enjoyment of economic crimes, including crimes in the sphere of financial security in Ukraine. In the paper, the importance of combating transnational and domestic crime in the State in the context of globalization.

Keywords: financial security of the country, financial security threat, economic crime, globalization.

Наші автори

- Ангеліна І.А.** — кандидат економічних наук, доцент кафедри контролю і аналізу господарської діяльності Донецького національного університету імені Михайла Туган-Барановського (м. Донецьк)
- Балан О.С.** — кандидат технічних наук, доцент кафедри обліку, аналізу та аудиту Одеського національного політехнічного університету (м. Одеса)
- Боднер Г.Д.** — кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів підприємств і страхування Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського (м. Сімферополь)
- Бондар О.П.** — кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів і кредиту Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського (м. Сімферополь)
- Бутиріна В.М.** — кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів підприємств і страхування Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського (м. Сімферополь)
- Войнаренко М.П.** — доктор економічних наук, професор кафедри обліку і аудиту, проректор з науково-педагогічної роботи Хмельницького національного університету (м. Хмельницький)
- Воробйов Ю.М.** — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів підприємств і страхування Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського (м. Сімферополь)
- Воробйова О.І.** — доктор економічних наук, професор кафедри фінансів і кредиту Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського (м. Сімферополь)
- Друзін Р.В.** — кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів підприємств і страхування Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського (м. Сімферополь)
- Землячов С.В.** — кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів і кредиту Кримського економічного інституту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (м. Сімферополь)
- Землячова О.А.** — викладач кафедри фінансів і кредиту Кримського економічного інституту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (м. Сімферополь)
- Копачева К.І.** — асистент кафедри фінансів підприємств і страхування Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського (м. Сімферополь)
- Курочкіна І.Г.** — кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів і кредиту Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського (м. Сімферополь)
- Меженський А.О.** — магістрант кафедри економічної безпеки Навчально-наукового інституту права Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка
- Рюміна Є.Л.** — асистент кафедри менеджменту і туризму Бердянського університету менеджменту і бізнесу (м. Бердянськ)
- Ушенко Н.В.** — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри менеджменту і туризму Бердянського університету менеджменту і бізнесу (м. Бердянськ)
- Цимбалюк Г.С.** — аспірант економічного факультету Хмельницького національного університету (м. Хмельницький)
- Цугунян А.М.** — кандидат економічних наук, керівник Кримського навчально-консультаційного пункту Харківського інституту фінансів Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі (м. Сімферополь)
- Чепорова Г.Є.** — кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фінансів підприємств і страхування Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського (м. Сімферополь)
- Шило К.М.** — кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту і туризму Бердянського університету менеджменту і бізнесу
- Кутяїна Д.** — магістрант спеціальності «Фінанси і кредит» Кримського економічного інституту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» (м. Сімферополь)
- Данелян С.
Долгова А.О.
Ковбасюк О.О.
Османова Е.У.
Сорокіна А.О.
Тарасова А.О.
Хараїм Д.М.
Щеголева Л.** — магістранти спеціальності «Фінанси і кредит» Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського (м. Сімферополь)
- Шерепера І.А.** — магістрант спеціальності «Облік і аудит» Одеського національного політехнічного університету (м. Одеса)
- Ногас І.Л.** — студентка спеціальності «Фінанси і кредит» Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського (м. Сімферополь)

ПРЕЗИДІЇ ВИЩОЇ АТЕСТАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ (ВАК) УКРАЇНИ

15 січня 2003 р.

м. Київ №7-05/1

Про підвищення вимог до професійних видань занесених в список ВАК України

п. 3. Необхідні елементи наукової статті:

1. Постановка проблеми в загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими або практичними завданнями.
2. Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких здійснена розв'язка даної проблеми, і на які спирається автор.
3. Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується дана стаття.
4. Формулювання цілей статті (постановка завдання).
5. Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів.
6. Висновки з даного дослідження і перспективи подальших пошуків у даному напрямі.

Вимоги до авторських рукописів журналу «Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції»

1. Для публікації в журналі приймаються роботи, які раніше не публікувалися, в сферах: **фінансів** (теорія фінансів, фінанси підприємств, фінансова діяльність суб'єктів підприємництва, фінансовий механізм, фінансовий менеджмент, фінанси домогосподарств, державні фінанси, місцеві фінанси, податки і оподаткування, страхування, фінансовий ринок, міжнародні фінанси тощо); **банків** (банки і банківська діяльність, кредитування, грошово-кредитна політика держави, банківські інвестиції тощо); **інвестицій** (на макро-, мезо- і мікрорівнях); **економіки та управління** на макро-, мезо- і мікрорівнях (економіка та управління національним господарством, регіонами, підприємствами), а також методичні і практичні матеріали, що підготовлені у галузі фінансів, банківської справи, інвестицій, економіки та управління. Публікації повинні відповідати вимогам ВАК України від 15 січня 2003 р. №7-05/1.

2. Статті можуть публікуватися однією з трьох мов: українською, російською, англійською. Стаття подається однією з названих мов в 2-х примірниках, надрукована з одного боку листа формату А-4, через 1,5 інтервал, шрифт — 12 кегель, поля з усіх боків 20 мм, обсяг рукопису в межах 6–12 сторінок, включаючи таблиці, рисунки, формули, список використаної літератури. Сторінки рукопису мають бути послідовно пронумеровані (у правому верхньому кутку сторінки). У статті обов'язково виділити наступні підрозділи: ВСТУП, ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ, РЕЗУЛЬТАТИ, ВИСНОВКИ, СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.

Разом з роздрукованим текстом рукопису подається диск з файлом рукопису або рукопис необхідно вислати на електронний адрес: blolge@rambler.ru (назва файлу повинна відповідати прізвищу першого автора), Word 6.0, 7.0, 95, 97, 2000, 2003, 2007, шрифт Times New Roman. Рисунки виконані у форматі Excel необхідно подати в оригінальному форматі (формат xls).

3. У зв'язку з вимогами МОНмолодьспорт України (Наказ №1111 від 17.10.2012 р. зареєстрованого в МінЮсти України 02.11.2012 №1850/22162) стаття також подається англійською мовою для розміщення на веб-сторінці журналу (п. 2.9 Наказу).

4. Разом з рукописом на окремих сторінках подається:

а) прізвище, ім'я по батькові (повністю) автора (авторів), назва статті, анотація і ключові слова трьома мовами (українською, російською, англійською). Все обов'язково повинно бути в електронному варіанті на диску;

б) відомості про автора (авторів) українською і російською мовами, з вказівкою прізвища, імені, по батькові, вченого ступеня, звання, місця роботи, посади, адреси, телефонів, за наявності e-mail;

в) обов'язково одна рецензія доктора економічних наук (відправляється на електронний адрес відсканованою).

5. Автори статті несуть повну відповідальність за точність приведених фактів, цитат, економічних і статистичних матеріалів, власних імен і інших відомостей, а також за те, що в матеріалах не містяться дані, що не підлягають відкритій публікації.

6. Редакція журналу обов'язково здійснює внутрішнє рецензування статей і залишає за собою право при необхідності вносити зміни редакційного характеру без узгодження з автором (авторами). При негативній внутрішній або (та) зовнішній рецензії стаття направляється автору (авторам) на доопрацювання.

7. Не приймаються статті, які не відповідають напряму журналу і встановленим вимогам, не містять нових наукових, методичних або практичних розробок, не оформлені відповідним чином.

8. Порядок оформлення статей наводиться на наступній сторінці. Список використаної літератури слід оформляти відповідно до рекомендацій МОНмолодьспорт України.

ПРИКЛАД ОФОРМЛЕННЯ СТАТТІ

УДК 336.64

Воробйов Ю.М.,
д.е.н., професор, ТНУ ім. В.І. Вернадського

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ АКЦІОНЕРНИХ КОМПАНІЙ ТА ФІНАНСОВО-ПРОМИСЛОВИХ ГРУП УКРАЇНИ

Анотація на мові оригіналу статті
Ключові слова:

ВСТУП

...

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

...

РЕЗУЛЬТАТИ

...

ВИСНОВКИ

...

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ (приклад оформлення списку літератури згідно з вимогами ВАК)

1. Зятковський І.В. Фінансове забезпечення діяльності підприємств / Ігор Володимирович Зятковський. — Тернопіль: Економічна думка, 2000. — 228 с.
2. Ковальчук С.В. Фінанси: навч. посіб. / С.В. Ковальчук, І.В. Форкун. — Львів: «Новий Світ — 2000», 2006. — 568 с.
3. Шміт М.П. Фінансово-економічна сутність управління корпораціями в машинобудуванні України / М.П. Шміт, Я.В. Кудря // Фінанси України. — 2008. — №8. — С. 53-62.
4. Про акціонерні товариства: Закон України від 17 вересня 2008 року №514-VI // Урядовий кур'єр. — 2008. — №202.
5. Брейли Р. Принципы корпоративных финансов: пер. с англ. / Р. Брейли, С. Майерс. — М.: Олимп-Бизнес, 1997. — 1120 с.
6. Науменкова С.В. Особливості управління фінансами в холдингових компаніях / С.В. Науменкова // Фінанси України. — 2008. — №1. — С. 93-107.
7. Ли Ч.Ф. Финансы корпораций: теория, методы и практика: учеб.: пер. с англ. / Ч.Ф. Ли, Д.И. Финнерти. — М.: ИНФРА-М, 2000. — 686 с.
8. Воробьев Ю.Н. Финансовый капитал предприятий: теория, практика, управление / Юрий Николаевич Воробьев. — Симферополь: Тария, 2002. — 364 с.
9. ТОП-100: рейтинг лучших компаний Украины // Инвестгазета. — 2008. — №3-4. — 162 с.
10. Василик О.Д. Теорія фінансів: підруч. / Остап Дмитрович Василик. — К.: НІОС, 2000. — 416 с.
11. Фінанси: підручн. / за ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. — К.: Знання, 2008. — 611 с.

Підп. до друку 26.05.2014 р. Формат 60 x 84 1/8.

Гарнітура Times. Умов. д. арк. 15.

Наклад 320 екз.

Видавництво «ДІАЙП»

95000, м. Сімферополь, пр. Кірова, 17; тел. / факс (0652) 248-178, 711-687

e-mail: dip@diprint.com.ua; електронна адреса: www.diprint.com.ua

Свідоцтво про державну реєстрацію: ДК №1744 від 08 квітня 2004 року